Masarykova univerzita
Filozofická fakulta

Ústav evropské etnologie

Etnologie

Mgr. Irena Cichá

Etnická identita obyvatel těšínského Slezska a její utváření v historickém kontextu (na příkladě subregionu Jablunkovska)

Disertační práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Martina Pavlicová, CSc.

2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem pod vedením vedoucí disertační práce napsala práci samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného titulu.

V Bystřici dne 21. 9. 2017: Mgr. Irena Cichá

Poděkování

V první řadě bych chtěla poděkovat své školitelce a vedoucí této disertační práce doc. PhDr. Martině Pavlicové za trpělivost, cenné rady a podněty i podporu při jejím dokončení.
Dále děkuji všem respondentům, kteří mi věnovali čas a bez jejichž ochoty by tato práce nemohla vzniknout.
V neposlední řadě děkuji Mgr. Milanu Bronclíkovi za hodnotné impulsy a možnost diskusí, které rozšířily a obohatily můj pohled na danou problematiku.

Obsah

ÚVOD 6

1. VYMEZENÍ POJMŮ A TEORETICKÉ ZÁKLADY 7

1.1 Výzkumné problémy a cíle práce 7

1.2 Struktura práce 7

1.3 Výchozí teoretické přístupy a použité výzkumné metody 8

1.4 Vymezení pojmu identita a jeho užívání ve společenských vědách 14

1.5 „Zaolzie“ jako pojem užívaný v práci 20

2. ODBORNÁ LITERATURA 23

2.1 Obecné výzkumy a studie 23

2.2 Etnologický výzkum a literatura 25

3. TĚŠÍNSKÉ SLEZSKO JAKO HISTORICKÁ OBLAST 29

3.1 Oblast z geografického a demografického hlediska 29

3.2 Národnostní a jazykové vlivy 32

3.3 Vývoj lidové kultury 37

4. ETNICKÁ A JAZYKOVÁ SITUACE 40

4.1 Etnické skupiny 40

4.2 Lidový oděv 44

4.3 Lidová píseň a hudba 48

4.4 Lidové zvyky a obyčeje 49

4.5 Vývoj a původ místního nářečí 50

5. HISTORICKÉ KONFLIKTY A JEJICH ODRAZ V ŽIVOTĚ OBYVATEL TĚŠÍNSKÉHO SLEZSKA 54

5.1 Výzkum na téma česko-polských sporů 56

5.2 Sedmidenní válka 57

5.3 Nekonaný plebiscit 60

5.4 Řešení sporu arbitráží 62
5.5 Obsazení české části těšínského Slezska 65
6. ÚLOHA NÁRODNOSTI OBYVATEL OD 30. DO 60. LET 69
6.1 Polská národnostní menšina v období německé okupace 71
6.2 Poválečná situace 72
6.3 Nucená asimilace polských obyvatel 73
7. PROBLEMATIKA ETNICKÉ IDENTITY V SOUČASNOSTI 74
7.1 Polská menšina po roce 1989 74
7.2 Česko-polská etnická hranice 75
7.3 Sociologické výzkumy 78
8. VLASTNÍ VÝZKUMY 81
8.1 Novodobé česko-polské spory 82
8.2 Jablunkovsko jako užší oblast bádání 88
8.3 Cíle terénního výzkumu 93
8.4 Výzkumný vzorek 94
8.5 Rozhovory s respondenty 95
ZÁVĚR 145
Prameny a literatura 150
Seznam ilustrací 160

ÚVOD

Těšínské Slezsko, jehož obyvatelé jsou předmětem výzkumů prováděných v rámci této práce, leží v pohraniční oblasti severovýchodní části České republiky a jižního Polska, v těsném sousedství se Slovenskem. Jak konstatovali i James Anderson a Liam O'Dowd, každá státní hranice a každý pohraniční region jsou unikátní.[1]
Významným faktorem vývoje těšínského Slezska bylo navíc jeho historické rozdělení mezi dva středoevropské státy. Tak jako na jiné hraniční oblasti měla i na historický a kulturní vývoj české části těšínského Slezska vliv jeho periferní poloha, z níž vyplývala určitá izolace. Dalším podstatným aspektem byla i existence polské menšiny, která se po roce 1920 ocitla na českém území. Multikulturní prostředí oblasti se vyznačuje velmi specifickým charakterem a v rámci České republiky nemá nikde obdoby. Je to dnes rovněž jediný region v České republice, jehož tradiční multikulturalita byla do dnešní doby částečně zachována, a to i přesto, že z něj téměř úplně zmizela německá a židovská populace. Přestože se po roce 1920 radikálně snížil i počet obyvatel polské národnosti, ve 31 obcích českého Těšínska jich dodnes žije přes 10 procent. Všechny uvedené skutečnosti spolu s polohou v odlehlé severovýchodní části republiky dávají regionu zcela ojedinělý charakter.
Historii těšínského Slezska provázely zásadní zvraty, které sice utvářely výjimečný lokální charakter oblasti, na druhé straně však do značné míry ovlivnily životy místních obyvatel a rovněž jejich současnou příslušnost k určitému etniku. Nelze však také opomenout význam lokálního povědomí, které spojovalo místní obyvatele snad ještě dříve, než se začali zamýšlet nad svým národním původem. Mnoho zdejších obyvatel, kteří tu žijí již po generace, má proto dodnes významný pocit sounáležitosti, který je navíc podtržen společným jazykem regionu.
Je proto s podivem, že takto výjimečný region zůstává stranou pozornosti českých vědeckých pracovníků. Dosavadní výzkumy zde prováděli buď sociologové z Polska[2], nebo je organizovali vědečtí pracovníci polské národnosti žijící v České republice. Jejich práce se však zabývaly především průběhem a vymezujícími faktory

[1] EVROPSKÉ SESKUPENÍ ÚZEMNÍ SPOLUPRÁCE II: PŘÍKLADY. Vzdělávací kurz zaměřený na přeshraniční spolupráci [online]. Pracovní skripta [cit. 2015-07-15]. Dostupné z: www.euroschola.cz/Files/File/Skripta%20ESUS_priklady.pdf.
[2] Týkaly se zejména polské národnostní skupiny.

asimilačního procesu v prostředí polské komunity na Těšínsku[3] a podrobněji se jim budeme věnovat v samostatné kapitole.
Předkládaná práce se však týká zástupců obou v regionu nejvíce zastoupených etnik a je v ní rovněž kladen důraz na jejich společný jazyk; bude proto zatím v českém prostředí ojedinělá.

1. VYMEZENÍ POJMŮ A TEORETICKÉ ZÁKLADY

1.1 Výzkumné problémy a cíle práce

U každého člověka existuje předpoklad, že patří k nějakému etniku a má proto nějakou etnickou identitu. Jedinci, kteří se z různých důvodů socializovali do dvou kulturních společenství[4], jsou považováni za anomální. Totéž platí o osobách, jež nejsou schopny svou etnickou identitu jednoznačně charakterizovat nebo se cítí být příslušníky nějaké etnické skupiny, která oficiálně neexistuje.
Prováděné terénní výzkumy byly v této spojitosti zaměřeny na zásadní sociální proces, jímž je utváření etnické identity u takového typu jednotlivců.
Cílem této práce bylo dále získat odpovědi na otázky, které jsou s problematikou a s ní shodnými charakteristickými znaky ve vnímání jednotlivců úzce spjaty. Vytváření etnické identity je analyzováno na základě narativních rozhovorů a biografických textů obyvatel těšínského Slezska, potažmo Jablunkovska. Záměrem provedených výzkumů bylo dále prokázat, jakými způsoby a prostřednictvím čeho si jednotliví respondenti vytvářeli vlastní etnickou identitu, jaký význam má při tomto procesu etnické a jazykové vědomí jejich předků a v neposlední řadě emocionální vazba k rodnému regionu. Výzkumným zájmem byl rovněž vývoj a význam místního nářečí jako jazyka místních obyvatel.

1.2 Struktura práce

Práce je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část. V její teoretické části se projevuje snaha o vytvoření rámce pro posuzování zkoumaného problému. Z toho důvodu jsou zde obsaženy kapitoly pojednávající o historickém vývoji oblasti, o její tradiční lidové kultuře i etnické a jazykové situaci. Do této části jsou rovněž zahrnuty

[3] Např. výzkumy, které prováděl Ústav pro výzkum polského etnika v ČR na Ostravské univerzitě.
[4] Lidé vyrůstající v etnicky smíšených manželstvích, lidé žijící v etnicky smíšeném prostředí.

popisy česko-polských konfliktů a sporů z 20. století a nastíněn jejich odraz v životě místních obyvatel. V souvislosti s popisovanými událostmi jsme se snažili získat výpovědi obyvatel, kterých se tyto události přímo dotkly.[5] Tato vyjádření jsou svědectvím doby a vyjádřením subjektivních postojů k politickému i společenskému dění v těšínském Slezsku a možňují lépe proniknout do daného problému
Výzkumná část práce obsahuje charakteristiku vybraných dosavadních sociologických výzkumů a přibližuje soudobé národnostní neshody v oblasti.
Stěžejním obsahem výzkumné části je prezentace terénního výzkumu, který byl založen na dále uvedených rozhovorech s 26 respondenty a popsán v závěru práce.

1.3 Výchozí teoretické přístupy a použité výzkumné metody

Jak vyplývá již z úvodních slov, výzkumným prostorem pro tuto práci je těšínské Slezsko, přesněji jeho česká část zvaná Jablunkovsko.
Samotnému terénnímu výzkumu předcházelo studium dostupné literatury k této problematice. Jednalo se o studie i publikace historiků, sociologů, etnologů a lingvistů.
Při výběru výzkumných metod jsme se ztotožnili se závěry obsaženými v publikaci *Kapitoly z kvalitativního výzkumu*, v níž je mimo jiné uvedeno:
„V současnosti už neplatí představa, že terénní výzkum lze realizovat pouze v exotických společnostech: etnografii je možné uskutečňovat nejen mezi africkými pastevci, ale například také v ulicích amerických velkoměst, na bulharském venkově, v nemocnicích, na univerzitách nebo ve vesnických hospodách. Etnografie už dávno není vymezena předmětem zájmu, ale právě specifickým přístupem, který zahrnuje způsob sběru (resp. vytváření), interpretace a analýzy dat. (…) Cílem etnografického výzkumu je obvykle snaha porozumět zkoumanému sociálnímu světu a přiblížit se smyslu, který svému jednání připisují samotní aktéři (tj. zprostředkovat emickou perspektivu). (…) Zároveň je však třeba říci, že etnograf nikdy není nepopsaným listem. Jeho přístup, pozice, způsob kódování a interpretace reality jsou vždy ovlivněny teorií, tedy v širokém smyslu pohledem na svět, který více či méně sdílí jako člen určité společnosti či její části.“[6]

[5] Např. zaznamenané vzpomínky, životopisy nebo soukromé kroniky.
[6] TOUŠEK, Laco, BUDILOVÁ, Lenka, FATKOVÁ, Gabriela, HEJNAL, Oldřich, LUPTÁK, Lubomír, RŮŽIČKA, Michal, ŠIMEK, Jan. *Kapitoly z kvalitativního výzkumu*. Plzeň: Katedra antropologie, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, 2015, s. 15.

Využití kvalitativní metodologie

Vzhledem k povaze problému byla pro výzkum zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Hlavním důvodem této volby byl především fakt, že kvantitativní metodologie by se dala na takovýto typ výzkumu jen těžko aplikovat.
Jak vyplývá z odborné metodologické literatury, získal kvalitativní výzkum v sociálních vědách postupně rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu. Vzhledem k tomu, že pro tuto práci jsou nejzajímavější postoje, pocity i rodný a užívaný jazyk obyvatel těšínského Slezska v historickém a politickém kontextu, je kvalitativní výzkum vhodnou metodou.
Velkou předností kvalitativní metodologie je i skutečnost, že hlavním nástrojem výzkumu je sám badatel a intenzita hodnotových dat nespočívá v množství sledovaných lidí, ale ve schopnosti výzkumníka dobře poznat vybrané respondenty v jejich kulturním kontextu.[7] Je třeba vycházet z faktu, že současná podoba terénního výzkumu může zahrnovat mnohem víc než pozorování a rozhovory; může vést od archivního výzkumu až po obsahovou analýzu denního tisku a je možné do něj zahrnout i analýzu dat, jež vznikla bez přičinění badatele.[8] V práci jsou proto obsaženy i výsledky starších výzkumů, které se vztahují zejména k česko-polským konfliktům a sporům z první poloviny 20. století.

Sběr a zaznamenání dat

Sběr a zaznamenávání dat jsou etapou, ve které je badatel s některými respondenty poprvé v kontaktu. Tato setkání jsou neopakovatelná, a proto je třeba se vyhnout zbytečným pochybením. Z toho důvodu byl okruh otázek a jejich vymezení připraven již před samotným setkáním se zřetelem na skutečnost, s jakým typem respondenta bude rozhovor probíhat. Při tvorbě otázek bylo nutno přihlížet především k tomu, zda je respondent české či polské národnosti, jakým jazykem mluví[9] a zda užívá v komunikaci nářečí[10].

---

[7] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace.* Praha: Portál, 2008, s. 230.
[8] TOUŠEK, Laco, BUDILOVÁ, Lenka, FATKOVÁ, Gabriel, HEJNAL, Oldřich, LUPTÁK, Lubomír, RŮŽIČKA, Michal, ŠIMEK, Jan. *Kapitoly z kvalitativního výzkumu*, c. d., s. 15.
[9] Česky, polsky nebo nářečím.
[10] V obcích jihovýchodního Těšínska je komunikace v místním nářečí ještě obvyklá, někteří lidé však reagují na nářeční oslovení negativně, což se dá rychle vycítit a „přejít“ na češtinu. Oslovení tak činí někdy z důvodu, že se na Těšínsko přistěhovali a nářečí neovládají, ale mnohdy také z důvodu, aby takto zdůraznili svoji českou národnost.

Vliv na skladbu otázek měl nepochybně také věk tázaného, zejména v souvislosti s možnostmi prožitých událostí a situací. Je pravdou, že nezřídka bylo nutno improvizovat, neboť v některých případech nebylo až do poslední chvíle jasné, jaké národnosti informátor je či se cítí být. Za pozitivní aspekt badatele lze snad označit i fakt, že tento kraj dobře zná, neboť zde téměř po celý svů dosavadní život žije. Na tuto skutečnost navazuje znalost jazyků regionu, které se tu kromě češtiny ke komunikaci nejvíce užívají.[11] Je sice pravdou, že by se se všemi místními obyvateli bylo možné domluvit česky, avšak první podmínkou k získání jejich důvěry je hovořit „jejich" jazykem. Špatnou volbou jazyka i otázek by mohl být celý průběh setkání nepříznivě ovlivněn a zůstal by bez možnosti získání jakýchkoliv smysluplných odpovědí.

Pokud to bylo možné, používalo se k zachycení rozhovorů nahrávací zařízení – diktafon. Stalo se tak však pouze se souhlasem respondentů a vždy bylo potřebné vycítit, zda diktafon u tázaných nevzbudí pochybnosti či nervozitu, nebude je omezovat ve vyjádření a nebudou se jeho vlivem stylizovat do různých pozic. Pokud by mělo být nahrávací zařízení pro zúčastněného rušivým prvkem, raději nebylo použito.

Studium dokumentů

V minulých letech jsme se snažili získat přístup k osobním dokumentům, jako jsou např. paměti, vzpomínky, dopisy, deníky a různé osobní záznamy. Studovali jsme rovněž úřední dokumenty, jako např. výsledky sčítání lidu a voleb, ročenky apod., a rovněž mediální dokumenty, např. články v archivním tisku či v současných časopisech i novinách, které v regionu vycházejí[12].

U tohoto typu dokumentů však bylo třeba ověřovat, zda v nich uvedené informace nejsou nějak zkresleny či změněny, např. ve prospěch jednoho či druhého etnika. Při studiu dokumentů byla zohledněna teorie Jana Hendla: *„Za dokumenty se považují taková data, která vznikla v minulosti, byla pořízena někým jiným než výzkumníkem a pro jiný účel, než jaký má aktuální výzkum. Výzkumník se tedy zabývá tím, co je již k dispozici, ale musí to vyhledat."*[13]

V návaznosti na výše uvedený text byly důležitým a cenným zdrojem informací zejména historické dokumenty, jako např. starší záznamy vzpomínek

[11] Místní nářečí a polština.
[12] V českém i polském jazyce.
[13] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, c. d., s. 330.

či dříve pořízené rozhovory. Čerpalo se rovněž ze studií badatelů, kteří se výzkumem na podobné téma zabývali již v minulosti. Důvodem byl především fakt, že prožitky a názory obyvatel těšínského Slezska, kteří „prošli“ mnoha politickými a zároveň životními změnami, se již většinou vzhledem k jejich vysokému věku či úmrtí nedají získat. V neposlední řadě byla využívána i virtuální data, jako např. internetové stránky, které s náplní výzkumu souvisí.

Orální historie

„Orální historie představuje kvalitativní metodický postup, který se spíše než na objektivizovaná etnografická data soustřeďuje na interpretaci informátorů, a proto přináší celou řadu zajímavých údajů především o individuálním kontextu etnografických dat.“[14]

Jelikož je orální historie i určitým zkoumáním životních příběhů, byla využita zvláště u respondentů, na něž otázky působily rušivě, a dávali proto přednost souvislému vyprávění. Dva informátoři se k daným tématům dokonce vyjádřili písemně, neboť jim to lépe vyhovovalo.

Kvalitativní rozhovory

Na metodu orální historie bylo částečně navázáno kvalitativními rozhovory, jež na rozdíl od předchozích metod umožňovaly vstoupit s informátory do cílenější komunikace. Podle J. Hendla jsou kvalitativní rozhovory neformálně a volněji strukturovány a v případě nutnosti je možno některé otázky dokonce vynechat. Kladou též větší důraz na informátory, jejich mínění a názory.[15]

Výhodou této metody je mimo jiné fakt, že se badatel může pomocí cílených otázek rychle dobrat podstatných dat a v poměrně krátkém čase získat odpověď na své výzkumné otázky.[16]

Určitý postup při vedení či zaznamenání rozhovorů je již popsán výše. Zbývá ještě dodat, že všichni respondenti byli obeznámeni s účelem výzkumu a byli informováni, že zůstanou v anonymitě. Celá jména respondentů nejsou proto v práci uváděna.

V průběhu komunikace bylo snahou klást otázky nestranně a odpovědi nijak nekomentovat. Polsko-česká otázka i otázka národnosti je v tomto regionu stále

---

[14] JANEČEK, Petr. *Etnografický výzkum*. In: DOUŠEK, Roman a kol. *Úvod do etnologického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 63.
[15] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, c. d., s. 330.
[16] Tamtéž, s. 290.

citlivým tématem, a nebylo proto vhodné mít u rozhovorů další svědky. Bylo rovněž důležité vyhnout se pokládání příliš osobních otázek a nevnášet do rozhovoru nějaké předsudky. Významnou roli měl i výběr prostředí, kde by se dotazovaný cítil dobře (domácnost, restaurace apod.).

Prostřednictvím kvalitativních rozhovorů se dal zaznamenat také charakter místního nářečí, které je často odlišné s ohledem na věk, bydliště respondenta a další aspekty.[17]

Během terénního bádání byly použity tři typy rozhovorů – polostrukturované, narativní a nestrukturované. Výběr typu rozhovoru závisel na situaci a vhodnosti pro konkrétní tázanou osobu.

Podle M. Miovského je u polostrukturovaného rozhovoru definováno tzv. jádro interview, tj. minimum témat a otázek, které má tazatel za povinnost probrat. Můžeme zde také dosáhnout vyšší přesnosti a výtěžnosti než při klasickém plně strukturovaném interview. Jeho výhodou je rovněž fakt, že výzkumník není při jeho užití omezován pevnou strukturou, ale může např. měnit pořadí otázek, tedy přizpůsobit se okolnostem podle toho, jak celý rozhovor probíhá. Kromě toho lze k základním otázkám přidat otázky doplňující i nová témata.[18]

Podle P. Janečka je polostrukturovaný rozhovor často využívanou kvalitativní metodou etnografického výzkumu a je jakousi zlatou střední cestou mezi nestrukturovaným a strukturovaným rozhovorem.[19]

Tento druh částečně řízeného rozhovoru byl volen v některých případech proto, aby dotazovaní odpověděli na určité důležité otázky, ale aby jim současně zůstal prostor k vyjádření a případnému doplnění toho, co je pro ně samotné důležité. Bylo tomu tak ale i v situacích, kdy to vyžadovala povaha dotazovaného nebo měl-li respondent problém se samostatně vyjádřit.

Narativní rozhovor vychází především z předpokladu, že existují osobní významové konstrukce určitých událostí, které se projeví právě při volném vyprávění.

Proto byli dotazovaní ponecháni, aby volně vyprávěli, aniž by jim byly pokládány přímé otázky. U tohoto typu rozhovorů se předpokládá, že takové vyprávění odhalí subjektivní zkušenosti, které by prostřednictvím přímého dotazování nebyly vyjádřeny.[20] K dosažení výsledku byly rovněž využívány nestrukturované či

---

[17] Téměř každá obec na Těšínsku má svá nářeční specifika.

[18] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, s. 79.

[19] JANEČEK, Petr. *Etnografický výzkum*, c. d., s. 11.

[20] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, c. d., s. 175.

neformální rozhovory, které vyplynuly z přirozené konverzace a byly určitým respondentům nejpříjemnější.
Podle P. Janečka vede během nestrukturovaného rozhovoru badatel rozhovor neformálně v duchu přirozené konverzace a hlavní tíha rozhovoru tak leží na informátorovi. Nestrukturovaný rozhovor je díky své přirozenosti a nenásilnosti jedním z nejlepších zdrojů etnografických dat.[21]

Výsledky výzkumu

Způsoby třídění a vyhodnocování kvalitativních dat jsou různorodé, tak jako tyto údaje samy. Jejich zpracování nemůže být tudíž standardizované.
Kvalitativní údaje se urovnávají, pořádají a zčásti třídí nikoli všechny najednou, ale postupně; platí však, že směr a rámec vyhodnocování údajů musí reflektovat původní cíle zkoumání, popřípadě jejich změny, ke kterým se během realizace dospělo.
Důležitým krokem analýz je transkripce údajů, jejich přepis z různých podob (v našem případě diktafon a písemné záznamy) do formy, se kterou bude možnost dále pracovat.
Existuje několik variant transkripcí (doslovná, selektivní), které rozhodně nemají být jen mechanické, nýbrž je při nich třeba aplikovat již určité koncepční hledisko (výběr témat, vypouštění irelevantních pasáží, vlastní komentáře).[22]

Interpretace dat

Je třeba mít na paměti, že sociální výzkumy pracují s velmi specifickými daty ve specifických podmínkách. Všechno zjištěné je jen jakási tendence, jistý náznak či možný trend a na žádné údaje, ať už podpořené statisticky nebo výzkumnou imaginací, nelze přísahat nebo o nich tvrdit, že je jimi něco jednoznačně prokázáno. Tuto jistou nedostatečnost ještě umocňuje princip samotné interpretace.[23]
Při výzkumech tohoto typu totiž nelze vycházet z „čísel“ ani prováděných sčítání lidu, jež mohou mít pouze doplňující funkci. V anketách a dotaznících také nelze vyjádřit vnímání pocitu národní či etnické identity u jednotlivců. V kolonkách, které jsou v podobných formulářích obsaženy, nejsou a ani nemohou být zohledněny individuální postoje, stejně tak jako etnicko-kulturní odlišnosti. Výzkumy zaměřené na obyvatele

[21] JANEČEK, Petr. *Etnografický výzkum*, c. d., s. 30.
[22] REICHL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2009, s. 165.
[23] Tamtéž, s. 171–173.

Jablunkovska by navíc ani nebylo možné provádět bez zřetele na jejich etnickou a národní identitu, která je odlišuje od jiných obyvatel České republiky.
Těžištěm této práce je pojem identita a její národní i etnické utváření. Při prováděných výzkumech se nejednalo pouze o zařazení respondentů do určitých kategorií, s nimiž se ztotožnili, ale podstatnými determinanty byly také např. jazyk a vztah k rodnému regionu.
V empirické části práce je výše uvedených cílů dosaženo prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů, z nichž je zjevné, jakým způsoben si jednotlivci utvářejí svou národní a etnickou identitu a jak vyjadřují pojetí sebe sama.
Národní, etnická a snad i další (např. regionální) dimenze byly analyzovány dle objektivních i subjektivních kritérií.

1.4 Vymezení pojmu identita a jeho užívání ve společenských vědách

Pojem identita pochází z latinského slova identitas od idem – týž a v doslovném překladu znamená totožnost. Identita je velmi široký pojem a může nabývat různých významových odklonů podle toho, v jakém vědním oboru se používá.
Z filozofického hlediska vyjadřuje výraz identita rovnost předmětu se sebou samým nebo rovnost několika předmětů, ale rovněž vztah mezi věcmi, fakty apod. a tehdy se jedná o reálnou totožnost. O logické totožnosti hovoříme naopak v případě, když pojem identita vyjadřuje vztahy mezi pojmy, tvrzeními apod.
Z psychologického hlediska se jedná o pocit svébytnosti, jedinečnosti a odlišitelnosti individua od druhých, vědomí smysluplné entity a nepřerušovaného bytí jedince, jež není pouhým souhrnem dílčích identifikací, ale nově vzniklou kvalitou vlastností a postojů, projevující se v sebeuvědomění, sebepojetí a uceleném sebeprožívání.[24]
Identitou rozumíme prožívání toho, čím jedinec je, ať už jako individuum nebo jako člen lidského společenství. V rámci sociální psychologie existuje několik přístupů k jejímu zkoumání. Všechny se však shodují v tom, že identita jednotlivce se vyvíjí v konkrétním kulturním a sociohistorickém kontextu.

[24] Všeověd. Encyklopedie v pohybu [online]. Identita obecně [cit. 2016-09-11]. Dostupné z: http://encyklopedie.vseved.cz/identita+obecn%C4%9B.

Identitu jedince lze posuzovat jako proces sebepoznávání a konstrukce spolu s hledáním a zvnitřňováním osobní ideologie a jako obsah uvědomované charakteristiky, kterými se jedinec odlišuje a které má společné s ostatními.[25] Pojem identita znamená v obecném významu totožnost či stejnost a je využíván i ve smyslu souboru charakteristik, podle nichž je jedinec zařaditelný do určité sociální skupiny. Jedná se však o abstraktní a obecný pojem, který lze upřesnit konkretizujícími adjektivy, jako např. identita kulturní, identita národní, identita lokální, identita regionální, identita evropská, identita etnická, identita regionální a další.

Jedná se o hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní komunity (jakým člověkem jsem a čím se liším od druhých). Identita zahrnuje i hodnoty, kterým jedinec věří a na nichž zakládá smysl svého života. Jedná se však rovněž o prožívání příslušnosti k větším nebo menším společenským celkům.[26]

Protože každý člověk může pociťovat příslušnost k několika celkům zároveň, je třeba rozlišovat intenzitu a hierarchii identit u každého jedince.[27]

Osobní a skupinová identita

Osobní identita vyplývá z vlastního sebepojetí a toho, jak nás vnímá naše okolí. Identita jedince se utváří v průběhu života na základě toho, jak se identifikujeme s různými kategoriemi či společenskými skupinami, jaké představují např. věk, pohlaví, společenské postavení. Aby se určitá životní role stala součástí naší identity, musíme si ji internalizovat, přijmout za svou a přisoudit jí osobitý význam. V průběhu času se identita jedince neustále vyvíjí, utváří se na základě různých společenských rolí, jež vyplývají ze životních situací, v nichž se daný jedinec nachází. Identita jedince je tedy také situační. Ovlivňuje ji to, v jakém prostředí se pohybujeme a s kým jsme konfrontováni.[28] Utváření osobní identity je hlavním předmětem vývojového procesu, který úzce souvisí s vývojem ega. Úspěšné zakotvení ve světě s jasným sebepojetím jedinci umožňuje vytváření jednoznačných a smysluplných vztahů k vlastní osobě i k druhým. Dá se říci, že hledání identity je proces, který postupuje celou první polovinu

---

[25] Identita (psychologie) [online]. Wikisofia [cit. 2016-09-11]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/wiki/identita.

[26] MAŘÍKOVÁ, Hana, PETRUSEK, Miloslav a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník: I. svazek, A–O*. Praha: Karolinum, 1996.

[27] MAŘÍKOVÁ, Pavlína. Význam lokální a regionální identity na českém venkově [online]. Anotace [cit. 2016-10-13]. Dostupné z: http://www.agris.cz/Content/files/main_files/59/137594/marikova.pdf.

[28] Identita [online]. [cit. 2016-10-13]. Dostupné z: https://www.varianty.cz/slovnicek-pojmu/11-identita.

života. Identitou se rozumí znát odpověď na otázku „Kdo jsem, odkud pocházím a kam směřuji?“. Mít identitu znamená být si jistý sebou samým, mít realistické sebevědomí, znalost svých možností a mezí, vědět, v čem je smysl vlastního života. Hledat svou identitu znamená zejména hledat sám sebe.[29]

Identita skupinová je souborem znaků, hodnot nebo podmínek vytvářejících sounáležitost s nějakou skupinou lidí. Ve společnosti dochází k spontánnímu utváření skupin. Příslušnost k jedné skupině je vždy utvářena komplexem vztahů k dalším skupinám. Identita skupinová je většinou více symbolického charakteru než identita osobní. Přesto je téměř vždy pocit totožnosti spojen s konkrétními znaky, které mohou být velmi různého charakteru jako např. jazyk, konkrétní hodnota, životní styl, oblečení, účesy či společná historie. Těmito znaky se společnost odlišuje a vymezuje proti členům skupin odlišných.

Jednotlivci se mohou více či méně ztotožňovat s pojetím skupinové identity. Identita připsaná druhými – na základě určitých znaků či kritérií členství – může být v rozporu s identitou pociťovanou. Sociální skupiny vznikají na různých principech jako např. generačním, profesním, náboženském, místním, politickém, etnickém, rasovém apod. Jedinec je vždy příslušníkem několika skupin. Jeho skupinová identita je vícečetná, v čase proměnná a situačně podmíněná. V různých situacích získává příslušnost jedince ke skupině různé důležitosti. Specifickým příkladem skupinové identity je identita etnická.[30]

Základní teoretické přístupy při studiu etnické identity

Pojem etnicita není možno jednoznačně vymezit. Etnicita bývá často označována za určitý druh společenských vazeb, jež se ve velké míře odlišují od jiných. Jsou to vazby přirozené a vycházejí spíše z emocionálního než racionálního základu.[31]

Při studiu národů lze v příslušné odborné literatuře rozlišit dvě základní konceptuální linie, které se označují jako primordialistické a konstruktivistické neboli modernistické pojetí.

Termín primordiální poprvé použil koncem padesátých let 20. století ve svých pracích americký sociolog Edward Shils, který takto označoval vazby ve vybraných skupinách

[29] ERIKSON, Erik Homburger. *Životní cyklus rozšířený a dokončený:* doplněné vydání o devátém stupni vývoje od Joan M. Eriksonové. Praha 1999, s. 102.
[30] Identita [online]. Vzdělávací program Člověk v tísni, o. p. s. [cit. 2016-10-13]. Dostupné z: https://www.varianty.cz/slovnicek-pojmu/11-identita
[31] ĆMIEL, Magdalena. *Tożsamość dwóch pokoleń Zaolzian w wywiadach biograficznych.* Český Těšín: Sekcja ludoznawcza Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego w Republice Czeskiej, 2016, s. 15.

společnosti založené na pokrevním příbuzenstvu. Brzy se toto označení stalo jednotným pro teze, názory a přesvědčení považující příslušnost k národu za naprosto přirozenou součást lidské existence. Primordialismus není chápán jako ucelená teorie, ale výhradně jako přístup, který by bylo třeba podrobit zkoumání. Většina prací věnovaných národu v 19. století vychází z přesvědčení, že tato etnita existuje od pradávna. Národy jsou představovány jako cosi věčného a univerzálního, mající navíc své charakteristické rysy, především jazyk a kulturu. Dle této teorie je národ odvěkou kategorií, jejíž existenci je možno a nutno oživovat a obrozovat. Tato teorie však již v současnosti představuje menšinový názorový proud.
Protichůdný konceptuální názor reprezentuje konstruktivismus, jehož zastánci vycházejí z přesvědčení, že národy jsou produktem specifických společenských a historických podmínek, které nastaly až v souvislosti s příchodem modernity. Jeho počátky lze hledat na přelomu 19. a 20. století, kdy se objevuje v západoevropských vědách určitá skepse nad existencí univerzálně objektivních znaků národů.
Do popředí zájmu se dostaly otázky jako kupř. zda si jedinci uvědomují svou příslušnost k národu a zda k němu chtějí patřit či nikoliv.[32]

Konstruktivistické pojetí kolektivní identity

Kolektivní identita nereprezentuje pouze jedincovo uvědomování si sebe sama v kontextu určité kolektivity, nýbrž obsahuje také proces konstruování symbolických hranic mezi společným „my“ a „oni“. Ve shodě s touto perspektivou je identita definována jako typifikační schéma, které je formováno jazykem a věděním. Identita tudíž není vrozenou vlastností jedince a nelze ji považovat za jeho přirozenou podstatu; naopak její konstruování a vyjednávání o ní spočívá v diskurzu. Osobní identity jsou formovány reflexními diskurzivními praktikami jako formy sebepoznání osob. Druhou formou vědění jsou typy identit. Ty jsou utvářeny diskurzivními praktikami, jež konstruují typifikační schémata obecně se vztahující k lidem. Sociolog Georg Simmel uvádí, že *„vnitřní soudržnost skupiny je odvislá od míry vnějšího tlaku.“*[33] Z této perspektivy lze například vysvětlit, proč se u etnických minorit

[32] BAHENSKÝ, František. *Etnicita v historické perspektivě*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i, 2010, s. 6.
[33] ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007, s. 73.

zpravidla setkáváme s větší potřebou identifikačních znaků, symbolů či atributů jejich etnické identity.[34]

Etnická, národní a regionální identita

Zabýváme-li se vztahem člověka ke státu a národu, zužujeme jej do dvou aspektů etnické a národní identity, které vyjadřují postupně ztotožnění se s určitou etnickou skupinou a ztotožnění se s národem. Někdy se stává, že tyto termíny mají stejný význam, např. pokud se jedná o etnicky jednotný stát a působnost etnické skupiny, se kterou se daná osoba ztotožňuje, je shodná s působností státu. Ve většině případů však tyto pojmy neznamenají totéž.

Etnická identita se týká určité skupiny lidí s vymezenými sociálními i kulturními funkcemi, se společným původem i historií, která žije na vymezeném teritoriu a má vlastní kulturu, tradici i jazyk i náboženství. Etnická identita bývá v takovýchto skupinách velmi silná a její členové mají zájem nejen udržovat své tradice, ale chtějí se také odlišovat od jiných skupin, což je důležitým projevem etnické identity.

Národní identita se podobně jako etnická identita vyznačuje silným pocitem rozdílnosti od jiných, neboť člověk se ztotožňuje s určitým národem a jiné národy považuje za cizí. K jejímu formování přispívají stejné prvky jako u etnické identity, tzn. společná historie, přebývání na stejném teritoriu apod. Pro pocit národní identity jsou však důležité ještě další aspekty jako symboly a barvy, porovnávání s dalšími národy, historie předků atd. Je třeba podotknout, že národní identita může být pojata šířejí než identita etnická a může znamenat pocit přináležitosti k rozsáhlé skupině lidí, která se může skládat z mnoha etnických skupin.

Národní i etnická identita se formuje v kontrastu s jinými národy či etnickými skupinami. Zdůrazňuje se společná charakteristika a je kladen důraz obzvláště na historii, jazyk, teritorium apod. Mezi oběma typy identity se však objevují také značné rozdíly a ukazuje se, že národní identita je pojmem širším. Pocit národní i etnické identity může vystupovat současně; je-li však přece jen pocit etnické identity silnější než pocit identity národní, může docházet i ke konfliktům.[35]

---

[34] ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace.* Praha: Slon, 2009, s. 47.

[35] Tożsamość etniczna a tożsamość narodowa – porównanie i charakterystyka pojęć [online]. © 2017 NETSTEL Software [cit. 2016-11-20]. Dostupné z: http: //wypracowania24.pl/wos/342/tozsamosc-etniczna-a-tozsamosc.

Regionální identita obyvatelstva představuje kolektivní vědomí, tedy společně sdílené vědomí rodové, emocionální či jiné příslušnosti k danému regionu. Regionální identita obyvatelstva je pouze jednou ze dvou základních dimenzí kolektivní regionální identity. Druhou dimenzí je ještě identita regionu, která zahrnuje přírodní, sociální a kulturní prvky regionu, na jejichž základě se tento odlišuje od regionů ostatních.[36] Regionální identita je dle F. Zicha založena na určitém historickém vědomí a na existenci systému hodnot a norem, jež jsou nejen individuálně osvojeny, ale kterými se individuum ztotožňuje s daným územím a skupinou.[37]

Identita a jazyk etnických menšin

Právě jazyk je považovan za „kulturní kapitál" etnika a bývá většinou označován za hlavní znak etnicity. Zatímco ještě před nedávnem byl v rámci etnicko-jazykové problematiky kladen důraz na první složku tohoto fenoménu, tedy na prvek etnicity, v posledním období se pozornost markantně přesunula na jeho druhou, tedy jazykovou složku.

Orientace na jazyk jako hlavní určující znak určité pospolitosti umožňuje vyhnout se i některým sporným otázkám, kupř. o smyslu etnicity vůbec.

Zatímco etnické vymezení může být problematické, jazyková rovina je mnohem jednoznačnější a uchopitelnější.

V procesu etnického a jazykového přetrvání hrají hlavní roli sami účastníci a zájem členů dané pospolitosti zůstat nadále svébytným celkem s osobitou kulturou. V dané souvislosti vznikla i teorie „etnojazykové vitality", jejímiž hlavními komponenty jsou status, demografické faktory a institucionální podpora.

Specifický případ pak představují „regionální jazyky", etnolekty, stojící donedávna spíše v pozici nářečí či na pomezí dialektu. Trend současnosti, tj. pozitivní společenský náhled na menšinové, regionální a alternativní fenomény, se v řadě případů projevil jejich „povýšením" do kategorie jazyka.

Existence svébytného jazyka však ještě nutně nemusí znamenat existenci vyhraněného, svébytného etnického celku. U řady regionů, zejména periferních, není místní jazykový kód primárním činitelem regionalistických politicko-ekonomických

---

[36] Ars lexikon. Povědomí regionální [online]. Poslední editace stránky 4. 6. 2015 [cit. 2016-11-20]. Dostupné z: http://www.artslexikon.cz/index.php?title=Pov%C4%9Bdom%C3%AD_region%C3%A1ln%C3%AD.

[37] ZICH, František. *Regionální identita obyvatel Euroregionu Nisa.* In: *Regionální identita obyvatel v pohraničí: sborník příspěvků z konference.* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003.

aktivit a ambicí, ale spíše jen jejich symbolickým doplňkem či atributem. To ovšem neznamená, že etablování se nových jazyků nemůže mít vliv na etnicitu jejich uživatelů.[38]

1.5 „Zaolzie“ jako pojem užívaný v práci

Kdy a kým byl poprvé použit název „Zaolzie“, není známo. Jisté je, že tento název vznikl až po roce 1920, tzn. po rozdělení těšínského Slezska mezi dva nové státy – Československo a Polsko. Je však pravděpodobné, že v roce 1938, kdy došlo k obsazení tehdy české části Těšínska Polskem, se název „Zaolzie“ již užíval. Dokazuje to mimo jiné kniha *Śląsk za Olzą*, vydaná právě v roce 1938, jejíž autor Paweł Hulka-Laskowski již v textu výraz „Zaolzie“ užívá.

„Zaolzie“ je polský název pro území za řekou Olzou z hlediska Polské republiky, která leží na jejím druhém břehu. Toto označení je polocentrické a zároveň z něj vyplývá, že označuje polské území za řekou Olzou, což vzbuzuje zejména u českých patriotů, nemluvě o šovinistech, značnou nevoli. Název „Zaolzie“ je používán jak obyvateli Polské republiky, tak místními obyvateli polské národnosti, kteří jsou v Polsku nazýváni *Zaolziany*.[39] Obecně by se „Zaolzie“ dalo charakterizovat jako oblast o rozloze 830 km², již si Polsko nárokovalo a v roce 1938 ji také zabralo.

Název „Zaolzie“ není z geografického hlediska zcela přesný, neboť malá část takto označovaného území se nachází i na pravém břehu řeky Olzy. Přesto je však mnohem výstižnější než český název Těšínsko. Zjednodušeně lze říci, že se jedná o české teritorium, kde žijí jako autochtonní obyvatelé dnešní příslušníci polské národnostní menšiny a kde jejich počet dříve tvořil většinu obyvatelstva.

Název „Zaolzie“ nemá český ekvivalent. V češtině je obecně tento prostor označován jen jako Těšínsko. Toto označení má však více významů. Může totiž označovat jak nejbližší okolí města Těšína, tak celé bývalé Těšínské knížectví nebo celou část těšínského Slezska, která se dnes nachází v České republice. Naopak polský název „Zaolzie“ označuje přímo územní celek, který leží z převážné většiny na levém břehu řeky Olzy v České republice a je tradičně polskou jazykovou oblastí.

V psaném českém projevu se někdy objevují výrazy Zaolzí nebo Zaolší, užívají se však

---

[38] ŠATAVA, Leoš. Jazyk a identita etnických menšin – možnosti zachování a revitalizace. *Svět literatury*, 2005, ročník XV, číslo 31.

[39] Název „Zaolzie“ i jeho obměny jsou užívány v různých souvislostech – Zaolzioczek se nazývá např. i dětský folklórní soubor.

velmi zřídka. Zaolší je navíc oficiálním českým názvem katastrální části obce Vendryně, používání tohoto termínu k označení celého příhraničního regionu může proto být spíše matoucí.

Faktem je, že oficiální český název řeky, od níž byl název území odvozen, má dnes sice podobu Olše, avšak většina obyvatel regionu, včetně obyvatel české národnosti, jej nepřijala za svůj a nadále užívá název Olza, jehož správnost je navíc podložena historickými dokumenty i výsledky bádání českých i polských lingvistů. Toto téma snad nejvýstižněji zpracoval český jazykovědec a přední představitel onomastiky Rudolf Šrámek, který ve svém stanovisku mj. napsal:

„Na území celé Evropy se jako velmi vzácné jazykové památky vyskytují vlastní jména řek, která se svým původem nedají přiřadit k žádnému dnes zmíněnému jazyku, neboť pocházejí z dávných dob ještě před jejich vznikem. Tato jména představují nejstarší jazykové památky Evropy. Jsou to jazykové skvosty rovné nejcennějším nálezům archeologickým, a proto by měly být – podobně jako ony – chráněny, což znamená, že by se neměla svévolně a neodborně měnit. Takový charakter má i název Olza. Vrácení původního náležitého názvu Olza se může obejít bez zbytečného regionálního politizování, bez zbytečného poukazování na pomyslnou českost nebo polskost jeho původu. Ten toto jméno nemá a mít nemůže.“[40]

Proto i v této práci uvádíme název řeky v jazykově správné podobě Olza, nikoliv v ničím nepodložené podobě Olše, uměle zavedené úředníky v roce 1961. Dnes už se však většinou bohužel zapomnělo, že spor o pojmenování řeky nebyl původně sporem národnostním, a vznik názvu této „společné“ řeky dnes už zajímá pouze minimum místních obyvatel.

„Zaolzie“ dnes představuje především pohraniční území Čechů a Poláků v nynější České republice, které vzniklo po rozdělení těšínského Slezska v roce 1920 a kde dříve žila většina polských obyvatel.[41] Tato oblast byla rozdělena mezi dva etnicky a historicky blízké národy. Tento fakt však neznamenal jejich souznění a byl naopak vždy zdrojem konfliktů. Neshody, které započaly již po 1. světové válce, přetrvávají, i když samozřejmě již v menší míře, až do současnosti. Příčinou jsou nejen dramatické události, které území ve 20. století poznamenaly, ale také křivdy, jichž se

[40] BRONCLÍK, Milan. *Ediční poznámka*. In: KURZYSZ, Karel, VOLNÝ, Jaromír. *Písek – 550 let historie obce*. Bystřice: Vydavatelství Regio, 2016, s. 431.

[41] „Zaolzie“ nezahrnuje obce a části, kde žilo nízké nebo téměř žádné procento obyvatel polské národnosti, přestože jsou součástí těšínského Slezska.

navzájem dopouštěli čeští a polští obyvatelé. Zejména u starších obyvatel zůstávají dodnes v paměti a v některých národnostně vyhraněných rodinách se přenášejí na další generace, jejichž představitelé často jen následují stereotypní chování svých předků. K této neutěšené situaci bohužel přispívá i skutečnost, že – jak potvrdily i rozhovory uvedené v další části této práce – zdejší obyvatelé zpravidla nemají dostatečné znalosti o historii regionu, která jednak nebývá obsahem učiva ve školách, a v tomto konkrétním případě navíc příliš nezapadala do oficiálního výkladu dějin prosazovaného předchozími nedemokratickými režimy v obou zemích v rámci „internacionální" politiky; oboustranné výhrady se proto o to více projevily až po roce 1989.

Soužití českého a polského etnika „na Zaolziu" působí navenek korektně. Příslušníci obou etnik však názory a požadavky druhé strany většinou neakceptují nebo je již předem pokládají za neoprávněné. Předchozí konflikty se staly stereotypy a společné kořeny jsou pro většinu obyvatel nepodstatné. Oblast je navíc z velké části průmyslová, a proto tu žije mnoho přistěhovalců, jichž se historie kraje již nijak nedotýká, a navíc se o ni zpravidla vůbec nezajímají.

Je však zcela běžné, že původní obyvatelé oblasti „Zaolzie" užívají bez ohledu na národnost pro řeky, hory a osady nářeční názvy.

Od roku 2007, kdy začaly být na Těšínsku aplikovány zásady Evropské charty regionálních či menšinových jazyků, se staly velmi diskutovaným tématem dvojjazyčné názvy. Největší rozruch zde způsobilo zavedení dvojjazyčných tabulí s názvy obcí a ulic.[42] Kromě toho jsou takovéto tabule umístěny i na budovách úřadů, kulturních a vzdělávacích institucí nebo některých soukromých obchodů a restaurací.[43]

Historie tohoto území postavila jeho obyvatele na rozhraní několika kultur a národností, jejichž vzájemné působení stále trvá. I přes různorodé kulturní vzorce však v oblasti přetrvává komplex vztahů ještě nerozděleného těšínského Slezska.[44]

---

[42] Polské názvy jsou v mnoha obcích Těšínska zamazávány, škrtány či jinak ničeny.

[43] ĆMIEL, Magdalena. *Tożsamość dwóch pokoleń Zaolzian w wywiadach biograficznych*, c. d., s. 28.

[44] K polské národnosti se v roce 2011 přihlásilo v České republice 39 096 obyvatel oblasti. Dalších 3 206 respondentů uvedlo národnost polskou v kombinaci s jinou národností, tzn. Polák a Čech – 2804 osob, Polák a Slezan – 250 osob, Polák a Moravan – 152 osob. Když vezmeme v úvahu, že v roce 1920 tu žilo 120 000 Poláků, je zjevné, že počet obyvatel polské národnosti stále klesá.

2. ODBORNÁ LITERATURA

2.1 Obecné výzkumy a studie

Česká část těšínského Slezska je stejně jako jiná pohraniční území výjimečná, a to v kulturních, historických, politických i jazykových souvislostech. Je proto pochopitelné, že vzbuzuje zájem badatelů z různých oblastí společenských věd. Výzkum zaměřený na polské obyvatele a jazyk českého Těšínska provádělo mj. badatelské centrum působící v letech 1991–2002 při Ostravské univerzitě v rámci Ústavu pro výzkum polského etnika na katedře slavistiky. V jeho čele stáli představitelé polské menšiny z českého Těšínska, jako kupř. lingvistka a slavistka Irena Bogoczová a etnolog a lingvista Karol Daniel Kadłubiec. Oba jmenovaní se zároveň řadí k plodným autorům soustředěným na oblast nazývanou „Zaolzie" a její obyvatele.

Některé výzkumy a práce, které analyzují sociální procesy místní polské menšiny, vznikají také v Polské republice. Autory několika takto zaměřených studií jsou mj. polská antropoložka, socioložka a pedagožka Halina Rusek[45] a polský historik Zenon Jasiński. Současným stavem a perspektivami výzkumu polské národnostní menšiny na Těšínsku se zabýval i český historik Mečislav Borák[46], který se věnoval i česko--polským vztahům, např. v publikaci *Očima Poláků: historie a současnost československo-polských vztahů a polská menšina v Československu v zrcadle polského tisku na Těšínském Slezsku v letech 1989–1992,* která vyšla v roce 2010. Co se týče výzkumů a studií o Těšínsku, o nichž se ještě podrobněji zmíníme ve výzkumné části práce, je třeba vzít v potaz skutečnost, kterou zmiňuje i Magdalena Ćmiel[47] ve své práci *Tożsamość dwóch pokoleń Zaolzian w wywiadach biograficznych*[48], kde je mj. uvedeno: *„Aby bylo možno dosáhnout komplexnějších a obecnějších výsledků, musela by být využita metodologie a sociologické výzkumy, které však byly v minulosti bohužel nejvíce ovlivněny politickou situací."*[49] Území se svou komplikovanou česko-polskou historií navíc často svádělo autory publikací i článků k subjektivnímu vnímání událostí, což vedlo v mnoha případech k jejich

[45] Narodila se v Polsku, provdala se do České republiky, kde také žije; pracuje na Slezské univerzitě v Těšíně (Cieszyn v Polské republice) jako vedoucí oddělení antropologie pohraničí a lokálních kultur.
[46] Zemřel 15. 3. 2017.
[47] Autorka je polské národnosti a žije v české části Těšínska.
[48] Identita dvou generací obyvatel oblasti „Zaolzie" v biografických rozhovorech.
[49] ĆMIEL, Magdalena. *Tożsamość dwóch pokoleń Zaolzian w wywiadach biograficznych*, c. d., s. 24.

zkreslení. Proto je vytvoření si uceleného názoru, či dokonce alespoň přibližné představy o politickém vývoji a společenské situaci na Těšínsku na základě některých pramenů často téměř nemožné.

Českých publikací, jejichž autoři[50] by se objektivně zabývali novodobější historií těšínského Slezska, není mnoho. Omezený je rovněž počet publikací nebo studijních materiálů, které se zabývají samotnými Poláky na Těšínsku. Z českých knih uveďme alespoň dodnes velmi vyhledávanou publikaci *Nástin dějin Těšínska*, vydanou v roce 1992, na níž se podílelo více autorů a jejímiž editory byli D. Gawrecki a M. Borák. Další vydané studie jsou soustředěny např. ve sborníku *Poláci na Těšínsku* z roku 2009, do nějž přispěli čeští i polští autoři.[51]

Publikací, studií a dalších odborných materiálů zabývajících se historickými souvislostmi, česko-polskými vztahy či polskou menšinou v tomto regionu není mnoho, a jak konstatoval M. Borák, zejména česká historiografie má vůči Těšínsku značné dluhy.[52] Příčinou může být rovněž skutečnost, že jeho historie je plná změn a zvratů a zaobírat se jí je i při nestrannosti autora jistě nelehký úkol. Historik Libor Svoboda na toto téma uvádí:

„Vždyť jen v průběhu 20. století změnilo Těšínsko sedmkrát státní příslušnost! Vedle Poláků a Čechů zde žili Němci, Židé a po druhé světové válce Slováci, Maďaři a Romové. Vzájemné vztahy přitom nebývaly nikdy idylické. Zejména vztah Čechů a Poláků prošel v minulosti nejednou zatěžkávací zkouškou. Zatímco pro Poláky se jedná o důležitou a zásadní otázku, pro Čechy, vyjma těch, kteří ve Slezsku žijí, je to zcela okrajový problém. Většina Čechů žijících mimo má o existenci polské menšiny jen velmi mlhavou představu a otázka Těšínska je v obecném povědomí považována za podružnou a nedůležitou. Přitom polská národnostní menšina, obývající část území bývalého Těšínského knížectví (Poláky nazývanou Zaolzie), jež se stalo součástí Československa, respektive České republiky, náleží k původnímu autochtonnímu obyvatelstvu našeho státu.“[53]

---

[50] Např. M. Gawrecká, M. Borák, D. Gawrecki, J. Valenta a další.

[51] KASZPER, Roman, MAŁYSZ, Bohdan [eds]. *Poláci na Těšínsku*. Český Těšín: Kongres Polaków w Republice Czeskiej, 2009.

[52] Z textu L. Svobody v níže uvedeném sborníku.

[53] SVOBODA, Libor. *Úvodní slovo*. In: SZYMECZEK, Józef [red]. *Polacy na Zaolziu. 1920–2000. Sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 13.–14. 10. 2000 v Českém Těšíně*. Český Těšín: Kongres Poláků v České Republice, 2002.

Podobně se naopak ve spojitosti s povědomím obyvatel Polské republiky o tomto území vyjadřuje polský etnograf a novinář Jarosław jot-Drużycki ve své knize *Hospicium Zaolzie*, v níž mj. píše:
„Stejně tak jako pro většinu obyvatel Varšavy, Lodži, Krakova nebo Poznaně spojoval se mi název ‚Zaolzie' pouze s polskou agresí na Hitlerem rozvrácené Československo a krátkozrakou sanační politikou, jejímiž hlavními představiteli byli ministr Józef Beck a maršál Edward Śmigły-Rydz. V tomto stereotypu bych určitě žil až do konce svého života, kdybych jednoho dne zcela neočekávaně nepřekročil hranici tvořenou vodním tokem a neocitl se za řekou Olzou."[54, 55]

2.2 Etnologický výzkum a literatura

S prvními známějšími bádáními v těšínském Slezsku započal rakouský topograf Reginald Kneifel (1761–1826).[56] Roku 1804 byla v Brně vydána jeho *Topographie des kaiserl. königl. Antheils von Schlesien*[57], kde jsou zmíněna i některá místa těšínského Slezska.[58] V roce 1826 přišel do Návsí u Jablunkova evangelický farář, národní buditel a spisovatel Jan Winkler (1794–1874), který byl vsetínským rodákem. Psal beletristické i etnografické články, náboženské písně i črty ze života slezského lidu, které publikoval např. v pražských *Květech*.[59, 60]
Krojové studie z Těšínska a Jablunkovska se objevily i v díle českého malíře Josefa Mánesa (1820–1871). Český lingvista a historik Vincenc Prasek (1843–1912), který přispíval i do regionálního týdeníku *Noviny Těšínské*, se těšínskému Slezsku věnoval mj. v publikaci *Dějiny knížectví Těšínského*, která byla vydána v r. 1894.[61]
Ve druhé polovině 19. století prováděl výzkumy na Těšínsku také spisovatel a národopisec Robert Jan Franciszek Zanibal (1843–1878). Vyslechnutá vyprávění, lidové pověsti a historické i topografické zprávy nakonec vydal v šesti brožurách pod jednotným názvem *Księstwa Cieszyńskego powieści, osobliwości, lud i jego obyczaje,*

---

[54] Přeloženo z polštiny.
[55] DRUŻYCKI, Jarosław. *Hospicium Zaolzie*. Vendryně: Wydawnictwo Regio, 2015, s. 5.
[56] KNEIFEL, Reginald. *Topographie des kaiserl. königl. Antheils von Schlesien*. Tl. 2, Bd. 1. Brünn: [s. n.], 1804.
[57] Topografie císařských a královských zemí Slezska.
[58] Další topografické výzkumy jsou zmíněny v kapitole Česko-polská etnická hranice.
[59] GAWRECKI, Dan. *Jan Winkler a počátky formování novodobých národů na Těšínsku*. In: Práce a studie Muzea Beskyd ve Frýdku-Místku. Frýdek-Místek 1995, s. 5–13.
[60] NEHÝBL, Jaroslav. *Jan Winkler. Kapitoly z národního obrození na Těšínsku*. Opava: Slezský ústav ČSAV v Opavě, 1961.
[61] Literatura Těšínsko, Lašsko. Národopisné tradice [on line]. [cit. 2015-09-20]. Dostupné z: http:www.nalucine.cz/nlcn/a-te/o-litobr.htm

śpiewy itd[62]. Koncem 19. století pak přišel na těšínské Slezsko pracovně jako soudce spisovatel a politik František Sláma (1899–1964) a působil zde v letech 1882–1885. František Sláma studoval život zdejšího lidu, jeho jazyk, oděv a další aspekty tradiční lidové kultury. Výsledky svých bádání pak zveřejnil v několika publikacích, z nichž jsou z etnologického hlediska významné zejména dvě, a to *Vlastenecké putování po Slezsku*, vydané v roce 1885, a *Goralská povídka*, psaná v roce 1886. V obou publikacích se již setkáváme s poměrně detailním popisem lidového oděvu včetně ilustrací, je v nich však rovněž přiblížena tehdejší mluva prostých obyvatel a zachycen každodenní život Goralů.

Pozornost profesionálních i amatérských badatelů se již na samém počátku vlastivědné činnosti zaměřila na lidový oděv a jeho studium se stalo součástí procesu národního obrození. V roce 1894 se konala regionální výstava v Orlové, na které byly prezentovány těšínské kroje. Na Národopisné výstavě československé, která se konala o rok později v Praze, bylo Těšínsko rovněž důstojně zastoupeno.[63]

Ještě před druhou světovou válkou, v roce 1938, byl vydán *Historický místopis země Moravskoslezské*, jehož autorem byl Ladislav Hosák (1898–1972). V knize jsou uvedeny dějiny měst, městeček, vesnic a osad i zaniklých sídlišť na Moravě a ve Slezsku.[64] V tomtéž roce byla v Polské republice vydána publikace *Śląsk za Olzą*[65], jejímž autorem byl spisovatel a překladatel Paweł Hulka-Laskowski (1881–1936). Součástí publikace je na 400 ilustrací a nalezneme zde řadu informací o etnické situaci české části těšínského Slezska koncem třicátých let 20. století.[66]

Po 2. světové válce se lidové kultuře na Těšínsku cíleně věnovala etnografka a muzejní pracovnice Drahomíra Stránská (1899–1964), která považovala Těšínsko a především Jablunkovsko za ojedinělý region z hlediska zachovávání některých pozůstatků lidové kultury ještě po druhé světové válce. Na jejích výzkumech, které tu probíhaly na přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století, spolupracovali studenti národopisu Univerzity Karlovy. Získané informace byly v letech 1951–1956 pravidelně publikovány v časopise *Radostná země*.[67] Na práci Drahomíry Stránské navázala polská etnografka Barbara Poloczková (1921–1994), která se zaměřila na porovnání

---

[62] Pověsti, osobnosti, lid a jeho zvyky, zpěvy apod. z těšínského Slezska.
[63] TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA, Jaroslav. *Těšínsko – 2. díl*, Šenov, Tilia, 2000.
[64] HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha: Academia, 2004.
[65] Slezsko za Olzou.
[66] HULKA-LASKOWSKI, Paweł. *Śląsk za Olzą*. Katowice: Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, 1938.
[67] MYŠKA, Milan, DOKOUPIL, Lumír. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy, sešit 3*. Opava – Ostrava: Optys, Ostravská univerzita, 1995.

vývoje lidového oděvu v Československu a Polsku po rozdělení Těšínska.[68] Ke zmíněným badatelkám patří také národopisná pracovnice Jiřina Králová (1911–1998), jež se věnovala výzkumu, dokumentaci, rekonstrukcím i propagaci lidových krojů a lidové kultury těšínského regionu.[69] Své poznatky získávala dlouhodobým terénním výzkumem a zachytila vývoj lidového oděvu v podhorských a horských oblastech Beskyd. Výsledky svých bádání zveřejňovala v odborných a vlastivědných časopisech, např. v *Radostné zemi* a *Těšínsku*.[70]

Co se týče dalších etnografických bádání jednotlivců v oblasti těšínského Slezska, nelze jistě opomenout práci muzikologa a etnografa Ivo Stolaříka (1923–2010). Ivo Stolařík byl mimo jiné autorem monografie *Hrčava*. Pobýval v této obci čtyři měsíce a výsledky svých výzkumů soustředil do výše uvedené publikace, vydané v roce 1958. Přestože se výzkumy soustředily pouze na jednu obec těšínského Slezska, jsou pro dokumentaci lidové kultury na Těšínsku velkým přínosem. Obec Hrčava se totiž nachází na česko-polsko-slovenském pomezí, a jak psal sám autor, patřila tehdy mezi oblasti, které se nazývaly národopisnými rezervacemi.[71] Proto zde byly ještě v době výzkumů Ivo Stolaříka zachovány tradiční formy lidové kultury.[72] V publikaci jsou obsaženy statě o obydlí a oděvu obyvatel, o stravě, životě v rodině a s tím spojenými zvyky a obřady, ale i o lidovém vědění a umění. Velice vzácným etnologickým materiálem je pak autorův notový a textový zápis lidových písní.

Po druhé světové válce se do etnografických výzkumů v těšínském Slezsku zapojila rovněž muzea, zejména Valašské muzeum v přírodě, Muzeum Těšínska a Muzeum Beskyd. Na základě jejich bádání byly dokumentovány tradiční formy lidové kultury v horské a podhorské části regionu, což bylo využito i v publikaci, kterou vydalo Muzeum Těšínska společně s Valašským muzeem v přírodě. Jedná se o pětidílnou monografii *Těšínsko*, která obsahuje kapitoly zaměřené na vývoj lidové kultury, obydlí, oděv, lidovou architekturu, řemesla, lidovou píseň a hudbu, lidovou slovesnost, lidové výtvarné umění a další.[73] O zachování povědomí o lidové kultuře

---

[68] TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA, Jaroslav. *Těšínsko – 2. díl*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2000.
[69] Jiřina Králová. Oficiální stránky města Český Těšín [on line]. © 1998–2016 Český Těšín [cit. 2015-05-30]. Dostupné z: http://www.tesin.cz/kdo-je-kdo=Jirina-Kralova.
[70] Muzeum Těšínska. Výstavní síň muzea Těšínska v Orlové [online]. Národopisná pracovnice Jiřina Králová. 2011 [cit. 2015-06-8]. Dostupné z: http://www2.muzeumct.cz/expozice/expozice/expozice.php.
[71] Obec byla elektrifikována v roce 1955 a silnice vedoucí do Mostů u Jablunkova byla postavena až v šedesátých letech min. století.
[72] STOLAŘÍK, Ivo. *Hrčava*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1958.
[73] Muzeum Těšínska. Těšínsko z pohledu etnografie [on line]. 2011 [cit. 2015-06-8]. Dostupné z: http://www2.muzeumct.cz/tesin/tradice/etnografie.php.

této oblasti se velkou měrou zasloužil etnolog a badatel kultury a jazyka těšínského Slezska Karol Daniel Kadłubiec (nar. 1937). Z jeho velice pestré publikační činnosti jmenujme alespoň několik stěžejních titulů, týkajících se lidové kultury. Počátkem 70. let 20. století byla vydána kniha *Płyniesz Olzo*, kde byl Karol Daniel Kadłubiec autorem několika kapitol, ale také zodpovědným redaktorem. V knize se pojednává o ústní lidové tvořivosti, o písňové tvorbě, taneční kultuře a zvycích i obyčejích na Těšínsku. V oblasti materiální kultury se autoři soustředili na architekturu, lidová řemesla, lidový oděv, zemědělské nástroje a vybavení domácnosti.[74] Původně dvoudílná monografie se v roce 2016 dočkala opětovného vydání. Tentokrát je popis lidové kultury na Těšínsku soustředěn v jedné publikaci, jež má přes 600 stran a je oproti původnímu vydání rozšířena o šest nových kapitol. Na jejím vzniku se podíleli etnografové z České i Polské republiky. První redakční kolektiv, který pracoval na svazcích vydaných v roce 1970 a v roce 1972 a skládal se převážně ze členů Sekce folkloristiky Hlavního výboru PZKO[75], byl rozšířen o absolventy Katedry obecné a aplikované folkloristiky těšínské pobočky Slezské univerzity v Katovicích.[76]
V roce 1973 byla vydána kniha *Gawędziarz cieszyński Józef Jeżowicz*, která je výjimečným dokladem ústní lidové tvořivosti a je věnována vypravěčské individualitě Józefa Jeżowicze z obce Košařiska.[77] Kniha obsahuje 195 nářečních vyprávění, jež nahrál a zapsal Karol Daniel Kadłubiec. Její součástí jsou i kapitoly o jazyce a stylu vypravěče, jeho životě a vlivu vnějších aspektů na utváření procesu vyprávění.[78]
K dalším publikacím výše uvedeného autora, týkajícím se lidové kultury na Těšínsku, patří také tituly jako *Uwarunkowania cieszyńskiej kultury ludowej* (1987),[79] *Kultura ludowa na pograniczu* (1995)[80] a *W Cieszyńskim mateczniku* (2016),[81] kde jsou zařazeny např. statě o trzích, jarmarcích a formanech, o řemeslech a širší pojednání věnované těšínské mluvě
V roce 2001 byla vydána publikace dalšího představitele polské menšiny v České republice, badatele těšínské lidové kultury Jana Szymika (1930–2011). Publikace

---

[74] KADŁUBIEC, Karol Daniel a kol. *Płyniesz Olzo I., II.,* Ostrava: Profil, 1970 a 1972.
[75] Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w Republice Czeskiej (Polský kulturně-osvětový svaz v České republice).
[76] KADŁUBIEC, Karol Daniel a kol. *Płyniesz Olzo – Monografia kultury ludowej Śląska Cieszyńskiego*. Ostrava: Kongres Polaków v RC, 2016.
[77] Tato menší obec leží u obce Bystřice.
[78] KADŁUBIEC, Karol Daniel. *Gawędziarz cieszyński Józef Jeżowicz*. Český Těšín: Vydavatelství Profil ve spolupráci se ZG PZKO, 1973.
[79] Podmíněnost těšínské kultury.
[80] Kultura v pohraničí
[81] V těšínské enklávě.

s názvem *Doroczne zwyczaje i obrzędy na Śląsku Cieszyńskim* byla první publikací, v níž se autor zabývá výhradně výročními zvyky na Těšínsku. Autor v knize mj. prezentuje, jak bohatý a různorodý byl obřadní rok v oblasti těšínského Slezska ještě na přelomu 19. a 20. století. Rodinný život, každodenní povinnosti i práce v hospodářství tehdy úzce souvisely se změnami ročních období, církevním kalendářem a také systémem tradičních představ magicko-náboženského charakteru.[82]

V roce 2010 byla vydána publikace etnologa Mariana Dembinioka s názvem *O Góralach, Wałachach, Lachach i Jackach na Śląsku Cieszyńskim / O Goralech, Valaších, Laších a Jaccích na Těšínském Slezsku*, vydána v česko-polské jazykové mutaci. Jak už napovídá název knihy, je v ní přiblížena materiální i nemateriální kultura čtyř etnických skupin, které dříve v tomto regionu žily.[83]

Další knihu o výročních i rodinných obřadech napsal etnolog Grzegorz Studnicki V publikaci s názvem *Obrzędowość doroczna i rodzinna Śląsku Cieszyńskim / Lidové zvyky a obyčeje na Těšínském Slezsku*, rovněž vydané v česko-polské jazykové mutaci, jsou výroční obřady a zvyky ještě rozšířeny o obřady rodinné, spojené s početím, narozením i úmrtím člověka.[84]

3. TĚŠÍNSKÉ SLEZSKO JAKO HISTORICKÁ OBLAST

Těšínské Slezsko je částí Slezska, které je stejně jako ono rozděleno mezi dva státy. Jeho území se do značné míry shoduje s teritoriem původního Těšínského knížectví[85].

3.1 Oblast z geografického a demografického hlediska

Rozloha těšínského Slezska v České republice je přibližně 1277 km² a představuje 56 procent jeho celkového území.[86] Historické a pro tuto oblast dříve nejvýznamnější

---

[82] SZYMIK, Jan. *Doroczne zwyczaje i obrzędy na Śląsku Cieszyńskim*. Český Těšín: Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w republice Czeskiej, 2001.

[83] DEMBINIOK, Marian. *O Goralech, Valaších, Laších a Jaccích na Těšínském Slezsku*. Bystřice: Vydavatelství Regio. 2010, str. 3.

[84] STUDNICKI, Grzegorz. *Lidové zvyky a obyčeje na Těšínském Slezsku*. Ducatus Teschinensis, o. s., ve spolupráci s Muzeem těšínského Slezska, 2011.

[85] Těšínské knížectví (1290–1918), latinsky Ducatus Tessinensis, s hlavním městem Těšín patřilo v letech 1290–1653 rodu Piastů a od r. 1653 pak přešlo pod vládu Habsburků.

[86] ONDŘEKA, Zbyšek. *Historicko-geografické vymezení Těšínska, jeho hranice a začlenění do českého státu*. In: *Těšínské Slezsko. Výběr příspěvků z mezinárodní konference „Těšínské Slezsko – historie a současnost ve společné Evropě“ konané dne 15. 5. 2008 v Českém Těšíně. = Śląsk Cieszyński: wybór referatów międzynarodowej konferencji „Śląsk Cieszyński – historia i współczesność we wspólnej Europie”, która odbyła się w dniu 15. 5. 2008 w Czeskim Cieszynie*. Muzeum Těšínska, 2008, s. 12.

město Těšín[87] se dnes nachází v Polské republice. Na českém území se ocitla pouze jeho levobřežní část, jež obdržela název Český Těšín.[88] Těšínské Slezsko je v České republice mezi městy Bohumínem a Jablunkovem ohraničeno ze severu Polskem.

Obr. 1. Nigriniho mapa Těšínského knížectví z roku 1724

Hranice jeho české části jsou zhruba 235 km dlouhé a vedou v délce asi 112 km po hranici s Polskem, a to od Starého Bohumína až k trojmeznímu bodu, v němž se u obce Hrčavy stýkají hranice České, Polské a Slovenské republiky. Značnou část této linie tvoří tok řeky Olzy.

Mezi zmíněným trojmezím u obce Hrčavy a osadou Bílý Kříž na svahu hory Sulov tvoří hranice těšínského Slezska zároveň hranici mezi Českou a Slovenskou republikou.

---

[87] Cieszyn.

[88] Město Český Těšín vzniklo v roce 1920 po rozdělení města Těšín (Cieszyn) na základě rozhodnutí velvyslanecké konference v belgickém městě Spa o rozdělení sporného území mezi nově vznikající státy Československo a Polsko.

Zemský povrch těšínského Slezska je možno rozdělit na tři základní přibližně stejné velké oblasti – plochou ostravskou pánev na severozápadě, hornaté Beskydy na jihovýchodě a podbeskydskou pahorkatinu.[89]
Podle správního členění z roku 1960 leží toto území v severomoravské oblasti a zahrnuje celý okres Karviná a části okresů Frýdek-Místek[90] a Ostrava.
Jedním z nejvýznamnějších svědectví osídlení tohoto území je hradiště v Chotěbuzi-Podoboře, kde je od 8. do 11. stol. n. l. prokázána slovanská kultura. Koncem 9. století se osídlené hradiště stalo součástí Velkomoravské říše a zaniklo. Ve druhé polovině 10. století proběhla mladší etapa jeho osídlení a hradiště bylo znovu, tentokrát pravděpodobně dokonaleji, opevněno.[91] Počátkem 11. století byl na Zámeckém vrchu v Těšíně vystavěn hrad, v jehož okolí se začalo rozvíjet také křesťanské centrum.[92] Slované postupně opouštěli hradiště a stěhovali se na Zámecký vrch[93] na druhém břehu řeky Olzy, který je dodnes pro obyvatele české i polské části těšínského Slezska velmi významným a z mnoha důvodů i symbolickým místem. Samotné město Těšín, pozdější centrum Těšínského knížectví, je spolehlivě doloženo v roce 1290.[94]
Ve druhé polovině 13. století a počátkem 14. století probíhala v těšínském Slezsku významnější středověká kolonizace, která postupovala od nížinných oblastí směrem k Beskydám. Svého vrcholu dosáhla v období panování knížat Měška a jeho syna Kazimíra, přibližně v letech 1280–1350, kdy vznikla mj. města Frýdek a Bílsko.
V období této kolonizace byla založena řada obcí, zejména pak v západních a severních částech Těšínského knížectví.[95]
Horská a podhorská území však ještě obydlená nebyla. Změna přišla až s valašskou kolonizací[96] v 16. století. Na horských svazích a hřebenech začaly vznikat nové osady a postupně i vsi. Valaši se časem přizpůsobili místním poměrům, splynuli s původním obyvatelstvem a přijali i jeho náboženství. V 16. a 17. století osídlování beskydské

---

[89] ZAPLETAL, Ladislav, ŠVENDOVÁ, Kateřina. *Přírodní prostředí*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo, ŠTIKA, Jaroslav. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997, s. 13–15.
[90] Dnešní dvojměstí Frýdek-Místek bylo dříve součástí dvou různých celků: zatímco Frýdek patřil k těšínskému Slezsku, Místek se nacházel na Moravě.
[91] STALMACHOVÁ, Barbara. *Historie*. In: CICHÁ, Irena, ONDRASZEK, Bronislav. *Olza od pramene po ústí*. Český Těšín: Nakladatelství Region Silesia, 2000, s. 8–9.
[92] Tamtéž, s. 10.
[93] Pozůstatky hradu na Zámeckém vrchu se dnes nacházejí v Polské republice.
[94] STALMACHOVÁ, Barbara. *Historie*, c. d., s. 10.
[95] BAKALA, Jaroslav. *Středověké Těšínsko do roku 1450*. In: BORÁK, Mečislav, GAWRECKI, Dan [eds]. *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992, s. 25.
[96] Počátky valašské kolonizace na Těšínsku spadají do konce 15. stol.

oblasti vyvrcholilo a na počátku 18. století ustalo.[97] Docházelo již totiž k neúměrnému odlesňování horských hřebenů, staleté valašské výsady začaly být vrchností omezovány a po roce 1848 byly zcela zrušeny.[98]

Valašská kolonizace výrazně ovlivnila dějiny české i polské části těšínského Slezska. Její stopy najdeme v Beskydech jak v názvech zdejších hor[99], tak v lidové kultuře.

K podstatné změně v hospodářském i kulturním vývoji těšínského Slezska došlo po roce 1839, když se v malé osadě Třinci na okraji Beskyd rozhořela první vysoká pec na výrobu surového železa. Hutnickému průmyslu nemohly konkurovat žádné salašnické společnosti ani řemeslnické dílny. Dosavadní hospodářské a kulturní tradice byly oslabeny. Tento proces se ještě urychlil po roce 1871, kdy byl do provozu uveden těšínský úsek Košicko-bohumínské dráhy.[100] Celá jihovýchodní část těšínského Slezska se tak velmi rychle změnila v dělnickou oblast.[101]

3.2 Národnostní a jazykové vlivy

Není doloženo, že po rozpadu Velkomoravské říše patřilo území těšínského Slezska k nějakému státnímu útvaru. Je však pravděpodobné, že v první polovině 10. století podléhalo českým Přemyslovcům. V 11. století bylo Těšínsko naopak součástí polské říše a začlenilo se pod správu polského státu, což se projevilo i vystavěním zeměpanského hradu v Těšíně, v jehož blízkosti stála rotunda jako středisko církevní správy.[102]

Národnostní jednotnost Těšínska byla již koncem 13. století narušena kolonizačními proudy, během nichž sem přicházeli především němečtí přistěhovalci. Slovanské obyvatelstvo pochopitelně ovlivňovaly také skutečnosti, že se oblast rozkládala na rozhraní dvou západoslovanských národnostních sfér a že se ve středověku změnila její státní příslušnost.[103]

---

[97] ŠTIKA, Jaroslav. *Valaši a Valašsko*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2009.
[98] AL SAHEB, Jan. *Valašská kolonizace na Těšínsku v 16.–18. století*. In: JEŽ, Radim, PINDUR, David. *Těšínsko v proměnách staletí*: sborník přednášek z let 2008–2009 k dějinám těšínského Slezska. Český Těšín: Muzeum Těšínska a Matice Slezská, 2010, s. 71–77.
[99] Např. Kyčera, Kykula či Magura.
[100] Tehdy pracovalo v železárnách 585 zaměstnanců, o čtyři roky později již 745 zaměstnanců, v roce 1888 již 1763 zaměstnanců a za sedm let byl jejich počet 2007.
[101] STALMACHOVÁ, Barbara, LABAJ, Václav. *Postupná ztráta identity*. In: CICHÁ, Irena. *Okolím beskydského průsmyku*. Český Těšín: Sdružení regionálních vydavatelů, 2003, s. 9.
[102] BAKALA, Jaroslav. *Středověké Těšínsko do roku 1450*, c. d., s. 18.
[103] Tamtéž, s. 28.

V roce 1290 vzniklo Těšínské knížectví[104], v jehož čele stál první těšínský kníže Měšek, zakladatel těšínské linie slezských Piastovců. V době jeho vlády započalo období sbližování celého Horního Slezska s Českým královstvím.[105] V roce 1335 se polský král Kazimír III. Veliký vzdal nároků na Slezsko ve prospěch českého krále Jana Lucemburského.[106] Od 14. století tak výrazně stoupal český vliv, k čemuž obzvláště v 15. století přispělo zavedení češtiny jako oficiálního jazyka na zemských úřadech. Dnes není možné jednoznačně stanovit, jaký komunikační jazyk či jazyky tehdy obyvatelé těšínského Slezska užívali, a nelze ani charakterizovat jejich národnostní cítění, neboť už tenkrát žili v oblasti ovlivňované komplikovanými česko-polskými vztahy. Faktem je, že rozšířená gramotnost a zvyšující se úroveň vzdělání se projevila pronikáním českého a německého jazyka do úředních písemností.
Čeština se jako jediný skutečně rozvinutý slovanský jazyk stala ve středověku přitažlivou a později pronikala i za hranice českého státu.[107, 108] Jako většina tehdejších dokumentů byl i Zemský zákoník, vydaný v těšínském Slezsku v roce 1592, sestaven v češtině a rovněž ji jako úřední jazyk pro vévodství uzákonil.[109] Během 16. století se spisovná čeština rozšířila po celém Těšínsku a na jeho konci zde byla již jazykem všestranně vyspělým a ustáleným. V průběhu 17. století však již docházelo k postupnému omezování českého jazyka, do kterého navíc pronikaly nářeční prvky a pomalu jej vytlačovala němčina.[110]
Úmrtím kněžny Alžběty Lukrécie v roce 1653 skončila v těšínském Slezsku pět set let dlouhá vláda rodu Piastovců a knížectví se jako odumřelé léno Koruny české stalo majetkem Habsburků.[111] Správu území převzali knížecí úředníci, město Těšín přestalo být knížecím sídlem a ztrácelo na významu. Habsburkové na svém území obnovili důrazné rekatolizační aktivity a po sestavení náboženské komise v Těšíně v prosinci roku 1653 byli všichni protestantští kazatelé z oblasti vypovězeni a evangelíkům bylo

---

[104] Vzniklo rozdělením těšínsko-ratibořsko-osvětimského majetku.
[105] Dcera knížete Měška Viola byla roku 1305 provdána za českého krále Václava III.
[106] BAKALA, Jaroslav. *Středověké Těšínsko do roku 1450*, c. d., s. 20.
[107] Zápisy v českém jazyce se nacházejí i v tehdejších polských úředních listinách
[108] BAKALA, Jaroslav. *Středověké Těšínsko do roku 1450*, c. d., s. 28.
[109] Tamtéž, s. 35.
[110] PINDUR, David. *České kulturní a jazykové vlivy na Těšínsku*. In: *Těšínské Slezsko. Výběr z příspěvků z mezinárodní konference „Těšínské Slezsko – historie a současnost ve společné Evropě“ konané dne 15. 5. 2008 v Českém Těšíně. = Śląsk Cieszyński: wybór referatów międzynarodowej konferencji „Śląsk Cieszyński – historia i współczesność we wspólnej Europie”, która odbyła się w dniu 15. 5. 2008 w Czeskim Cieszynie*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2008, s. 24.
[111] PITRONOVÁ, Blanka. *Těšínsko v letech 1653–1648*. In: BORÁK, Mečislav, GAWRECKI, Dan [eds]. *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992, s. 25.

odňato 49 kostelů.[112] Na zdejší prázdné fary byli dosazováni katoličtí kněží polské národnosti, kázali v polském jazyce a přinášeli s sebou polsky psané knihy. Prostí lidé mluvili místním dialektem, rakouští úředníci, němečtí řemeslníci a židovští obchodníci užívali jako komunikační jazyk němčinu.[113] Podle doložených záznamů z počátku 19. století převažoval ve východní části Těšínska tzv. slezsko-polský dialekt, na Frýdecku a v okolí Slezské Ostravy to byl dialekt slezsko-moravský.[114]

Ve druhé polovině 19. století žilo na Těšínsku vedle původního slovanského obyvatelstva rovněž velké množství Němců a Židů. Proto se tu začal vyvíjet složitý a komplikovaný proces utváření národního vědomí, jenž se projevoval bojem o dosažení jazykových a politických práv, zavedení češtiny a polštiny do úřadů a škol a možnost organizace polského a českého národního života.[115]

Politika vídeňské vlády tvrdě zasahovala proti národně osvobozeneckému hnutí všech ovládaných národů. Na Těšínsku se proto u příslušníků českého i polského národa začaly projevovat snahy o potvrzení národních nároků. Oba jazyky se zatím udržely v evangelických i katolických kostelích, s lidem však kněží komunikovali většinou v místním nářečí.[116]

Podle rakouských statistik vykazujících tzv. obcovací jazyk se nejvíce obyvatel na Těšínsku hlásilo k jazyku polskému, k českému jazyku se přikláněli obyvatelé Frýdecka a oblasti podél pravého břehu řeky Ostravice. Německé obyvatelstvo žilo především v Bílsku, v Těšíně, Bohumíně a ve Frýdku. V každém městě či průmyslovém centru se k německému jazyku hlásila řada obyvatel. Německá menšina ovládala většinu politických i průmyslových pozic a snažila se prosadit němčinu jako úřední jazyk.[117]

Tehdejší národnostní situaci v těšínském Slezsku přibližuje informace evangelického pastora Jana Winklera. Ten v článku v *Moravských novinách*[118] napsal, že na dotaz okresního úřadu odpověděl 30. dubna 1851 jeden z duchovních správců farnosti

---

[112] ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA a Jaroslav [eds]. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997, s. 52.
[113] PINDUR, David. *České kulturní a jazykové vlivy na Těšínsku*, c. d., s. 24.
[114] ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA a Jaroslav [eds]. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997. s. 60.
[115] Tamtéž, s. 52–59.
[116] GROBELNÝ, Andělín. *Těšínsko od jara národů k samostatným státům*. In: BORÁK, Mečislav, GAWRECKI, Dan [eds]. *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992, s. 61.
[117] Tamtéž, s. 71.
[118] Bližší informace o datu vydání novin se nepodařilo nalézt.

v těšínském okrese větou: *„V mé farnosti jsou výlučně Slované, již ovšem z kmene polského pocházejí, avšak převážně českou vzdělaností nadaní a zřejmí jsou.“*[119]
Na přelomu 19. a 20. století ovlivnila situaci v regionu migrace spojená s industrializací regionu. Migranti přicházeli především z polské Haliče a tato skupina přistěhovalců nakonec představovala téměř 12 procent z celkového počtu obyvatel Těšínska.[120] Část z nich se asimilovala a hlásila se k německé, později i k české národnosti.
Česko-polské vztahy se postupně zhoršovaly, ale ještě do počátku 20. století převládala oboustranná součinnost především v protestu proti německým privilegiím.[121] Vypuknutí 1. světové války zcela narušilo existující ekonomické i sociálně-politické poměry na Těšínsku.[122]
Pro dokreslení tehdejší národnostní i jazykové situace na Těšínsku koncem 19. století budeme níže citovat fragmenty z knihy Františka Slámy[123] Vlas*tenecké putování po Slezsku*, vydané v roce 1885. Jeho postřehy jsou obzvláště cenné, neboť se jedná o tzv. pohled zvenčí a zároveň vnímání člověka, který v této oblasti strávil tři roky, a měl tudíž možnost ji lépe poznat. Citace z výše uvedené knihy dokladuje, jakým jazykem tehdy místní obyvatelé mluvili a jak působilo složení místního jazyka na příchozí ze vzdálenějších českých oblastí.
Slovanský lid slezský nazývají Němci pohrdlivě „Wasserpoláky“ a řeč, kterou tito „Wasserpoláci“ mluví, vykřičují za hatlaninu, za smíšeninu češtiny, polštiny a němčiny. Odvozují z toho příliš nelogicky, poněvadž lid nemluví ani čistě polsky, ani česky, že tu musí panovati němčina. A přece každou chvíli mohou se na Těšínsku přesvědčiti, že lid slovanský, nechť mluví nářečím víc přibližně polským nebo moravským, dobře rozumí jak Čechovi, tak Polákovi, však Němcům že nerozumí zhola ničeho.

---

[119] GROBELNÝ, Andělín. *Těšínsko od jara národů k samostatným státům*, c. d., s. 73.
[120] SZELONG, Krzysztof, 2001. Plebiscit a otázka sebeurčení těšínského obyvatelstva 1918–1920, *Těšínsko,* Český Těšín: *Muzeum Těšínska, ročník 44, č. 1* , s. 6–17.
[121] GAWRECKI, Dan. *Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918–1938*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 1999, s. 23.
[122] GROBELNÝ, Andělín. *Těšínsko od jara národů k samostatným státům*, c. d., s. 77.
[123] Dr. František Sláma (1850–1917), soudce, spisovatel a politik, jenž začal během svého pracovního pobytu v roce 1882 poznávat Slezsko, jeho historii a lid a díky němuž se zachovala řada významných informací z Těšínska té doby. V kronice města Jablunkova je o něm napsáno: *„Počátkem roku 1882 se do Jablunkova přistěhoval okresní soudce dr jur. František Sláma. Již tehdy byl vynikajícím právníkem i spisovatelem. Bydlel v domě č. 150, ve kterém měl sídlo i okresní soud. Před příjezdem do Jablunkova napsal sbírku fejetonů* Obrázky z Těšínska *s mnoha jablunkovskými motivy. V Jablunkově se také připravoval k vydání* Vlasteneckého putování po Slezsku.“

Z níže uvedené ukázky je zřejmé, že se formy nářečí v určitých částech těšínského Slezska již koncem 19. století lišily.

Je to nářečí čistě slovanské, ku hranicím haličským polské, ku hranicím moravským české. V prostředku pak mezi územím obou jazyků jest území společné, tak zvané přechodní, kde nářečí lidu oběma jazykům bratským je společné. Na hranici této tvoří nářečí přechod z češtiny do polštiny a naopak. Způsob mluvení v celém Těšínsku je čistě slovanský, germanismy jsou tu řídké a slov německých, kterých Slezák užívá, není tak mnoho, snadno dala by se spočítati. Užívá neb užívalť jich lid v Čechách a na Moravě též. Spisovná řeč polská pak má nepoměrně více slov německých než slovanský jazyk ve Slezsku.

Níže uvedená citace přibližuje situaci v tehdejším školství v těšínském Slezsku, a to zejména z jazykového hlediska. Obsah této ukázky se v podstatě shoduje s vyjádřeními objektivních historiků k tehdejší jazykové situaci ve školství.

Lid zdejší tedy dobře rozumí česky i polsky. Že psáti neumí správně ani v češtině ani v polštině, tím vinny jsou školy národní, které byly dosud zařízeny tak, že lid nemohl naučiti se ani řeči spisovné. Učitelské průpravny jsou německé a učitel nenaučil se sám dobře jazyku, v němž měl vyučovat. Jakž potom lze žádat od lidu, aby správně psal?

Další ukázka umožňuje zase porozumět, jaký přístup k nářečí měli tehdejší obyvatelé těšínského Slezska a jaký mělo pro ně význam. Vyplývá z ní také skutečnost, že už tehdy byl jazyk prostých obyvatel Těšínska nazýván „po našimu“.

Přišli jsme do gospody a řondili sme (mluvili jsme), vypravuje mi sedlák z Dolních Bludovic.[124]

„A jak jste mluvili?“

„No dobře, řondili jsme, nic zlego.“

„Ale v jakém jazyku jste řondili?“ naléhám na sedláka.

„No tak, po našemu.“

Po našemu, tak nazývá lid slovanský svou řeč a vyhýbá se tak přesnějšímu vyznačení, zda mluví česky či polsky. Mladší pokolení, vychované již v nových školách, poví nám už, který z bratrských těchto jazyků za svůj uznává. Pokolení starší nechce obyčejně se přiznati k žádnému z těchto jazykův a nazývá svou řeč vždy ještě „po našemu“.

[124] Dnes část města Havířova

3.3 Vývoj lidové kultury

Historické území těšínského Slezska se rozkládalo na křižovatce různých etnických proudů. Již v 8. století je v Chotěbuzi-Podoboře prokázáno slovanské osídlení. Původní obyvatelstvo se podél řeky Olzy postupně posouvalo k jihu. Později, ve 12. a 13. století, bylo osídlování již řízeno klášterní a knížecí kolonizací.
Západní hranice těšínského Slezska byla vymezena řekou Ostravicí, jež odděluje území Těšínska od Moravy, na jihu je tvořena Moravskoslezskými a Slezskými Beskydami, za nimiž leží Slovensko, a na východě řekou Białkou a horskými hřebeny Klimczoku a Baraní hory.[125]
Charakteristika těšínského Slezska z pohledu etnologie není snadná. Na Těšínsku se totiž po staletí projevovaly české, polské, ale i německé a slovenské vlivy.
Na poměrně malém území existuje také pomyslná hranice mezi zónou valašskou, goralskou a lašskou. V lidové kultuře tu nalézáme oblast s výraznými znaky lidové kultury goralské, ale i lašské a valašské.[126]
Na vývoj lidové kultury v podhorské a horské oblasti jihovýchodního Těšínska měla významný vliv valašská kolonizace. Valaši, horští kočovní pastýři, kteří od 13. století putovali po Karpatském oblouku a hledali tu pastviny, neminuli samozřejmě ani Těšínské Beskydy, kde se začali usazovat již v 15. století. Valaši byli různorodým společenstvím a důsledkem jejich častých přesunů bylo „vstřebávání“ nových prvků. Navíc k nim patřili Albánci, Rumuni, Srbové, Bulhaři, Rusíni a Slováci, a proto tvořili nezvykle barvitou kulturní mozaiku. V zimě hledali útočiště v níže položených vsích, v létě se zase stahovali do hor. Od 16. století se přechodem na rolnické hospodaření začali stabilizovat a asimilovat s místním obyvatelstvem, což ovlivnilo z mnoha různých hledisek i místní lidovou kulturu. Nejvíce se to projevilo v pastýřském hospodaření a obřadech i magií s ním spojených, v osobním i zeměpisném názvosloví, v písňovém i narativním folkloru, ve stavbě budov, lidovém oděvu i zdobení ve dřevě.[127] Dříve byli bačové především z důvodu své osamocenosti považováni za tajemné osoby a připisovaly se jim znalosti nejrůznějších zákroků pro uzdravení člověka, často hraničící s magií. Valaši se ženili s místními děvčaty, a proto je jméno Walach, které se poprvé objevuje v Těšíně v r. 1519, na Těšínsku dodnes poměrně rozšířené. O přítomnosti Valachů však svědčí i názvy míst, jako je např. Sigła

[125] DEMBINIOK, Marian. *O Goralech, Valaších, Laších a Jaccích na Těšínském Slezsku*, c. d., str. 3.
[126] Muzeum Těšínska. Těšínsko z pohledu etnografie, c. d.
[127] ŠTIKA, Jaroslav. *Valaši a Valašsko*, c. d., 2007.

(oficiálně česky Žihla) – název dnešní části města Jablunkova, jenž označuje mokrý terén či mokřad. Dále jsou to názvy jako Kyčera a Kykula, označující vyvýšeninu či pahorek, a také řada salašnických názvů, jako např. *putyra*, *gielata, czutora*, což byly dřevěné výrobky na mléko a mléčné produkty.

Velice rozšířeným a dodnes užívaným výrazem je *corek* – malá ohrada pro zvířata nebo na uskladnění brambor, řepy apod.

Dalším hlediskem ovlivňujícím vývoj kultury v těšínském Slezsku byla jeho poloha na křižovatce významných obchodních a vojenských cest. V severovýchodním oblouku Karpat se stýkaly hranice zemských celků Slezska, Horních Uher a Polska a nejpříhodnější místo přechodu hor probíhalo Jablunkovským průsmykem, který tak vytvářel pomyslnou bránu do Slezska. Cesta průsmykem, spojující oblast Pováží s Poodřím, byla využívána již od pravěku.[128] Severní část regionu se zase již ve starověku dotýkala jantarové stezky, která spojovala Baltské moře se starověkými kulturami, např. s římskou či byzantskou. Vandrovali tudy kupci a hledači jantaru, velmi ceněného v římském císařství, a šířili také intelektuální a umělecké obsahy latinské kultury.[129]

Až do 16. století převládal vojenský význam průsmyku nad obchodním, ale zdejší cesta se postupně stala živou spojnicí směny zboží mezi Slezskem a Uhrami.

K nejvýznamnějším obchodním artiklům patřilo slezské plátno, uherské víno, obilí či dobytek. Největší proslulost a pojmenování měděná stezka získala cesta na konci 15. a v první polovině 16. století, kdy se zde transportovalo velké množství mědi ze středoslovenských dolů do Vratislavi a dále do celé Evropy.

Již od středověku byla věnována pozornost i obraně průsmyku a jeho předpolí před nepřátelskými vpády z Uher. Dokládá to řada drobných středověkých opevnění budovaných podél řeky Olzy a na nich nalezená militaria.[130] Největší hradiště stálo v Těšíně. Od malého hradu je odvozen název obce Hrádek a v Návsí, Hrádku i na Karpentné se dodnes některým lokalitám lidově říká Zómczyska. Když Turci zabrali část Uher a přibližovali se ke Slezsku, stezka se z kupecké změnila na strategickou, a proto byly v roce 1578 nad Jablunkovským průsmykem vybudovány obranné šance.

---

[128] KRUL, Martin, Jablunkovský průsmyk – brána do Slezska [on line]. 2013 [cit. 2015-06-30]. Dostupné z: http://www.folklornisdruzeni.cz/cikani-na-tesinsku-prednaska-uzavreni-vs-musaion-v-havirove/8104504/jablunkovsky_prusmyk.pdf.

[129] KADŁUBIEC, Karol Daniel. *W cieszyńskim mateczniku*. Český Těšín: Kongres Polaków w Republice Czeskiej, 2015, s. 21–24.

[130] KRUL, Martin, Jablunkovský průsmyk – brána do Slezska, c. d.

Za vlády Rakušanů, především císaře Josefa II., ruch na této stezce znovu ožil a od té doby byla nazývaná cestou císařskou.
Spojení s Haličí zajišťovala jiná cesta, vedoucí z Jablunkova přes Písek, Bukovec, Jistebnou a Żywiec dále na Bílsko a Krakov. Tudy a také stezkou přes Bílsko, Skočov, Těšín a Frýdek směřující dále na Moravu se vozila sůl, a proto se jí říkalo solná cesta, nářečně *solok*. Využívala se již od 13. století, kdy byla objevena naleziště soli nejdříve v Bochni a pak ve Věličce. Jezdili tam pro ni kupci moravští a těšínští a Poláci ji zase přiváželi do Slezska a na Moravu. Od 16. století byla polská sůl již na českých trzích známá a přes Jablunkov byla dovážena na těšínské Slezsko i severní Slovensko. Byla tu využívána hlavně při chovu obcí, především od 16. století v souvislosti s hospodařením Valachů. Sůl se vozila známými cestami, na nichž vznikaly tržnice a hostince. Když se obchodníci zastavovali na svých stanovištích, seběhli se lidé a měnili sůl za vejce, sýr, máslo, slaninu a jiné potraviny.
Solný cech byl v Těšíně rozšířen od 15. století, v Jablunkově fungoval ještě o 200 let později. Jeho členové měli právo přivážení soli a jejího prodeje na jablunkovském náměstí. Pro sůl jezdili poddaní z Valašského Meziříčí, Vsetína, Vizovic i Rožnova, a to v celých karavanách, které tvořilo 20 až 300 vozů a střežili je Valaši ozbrojení puškami. I v těšínském Slezsku náleželo dovážení soli k poddanským povinnostem zdejších sedláků. Obchodní stezky a dění na nich je spojeno se vznikem obchodních, řemeslných a později i průmyslových středisek. Velice důležitým prvkem pro vývoj místní kultury byli těšínští formani, kteří jezdili po celé střední Evropě a přiváželi s sebou nové poznatky, písemnosti, písně i vyprávění.[131]
Považujeme-li druhou polovinu 19. století za období největšího rozkvětu lidové kultury, související mimo jiné také se zrušením nevolnictví, můžeme uvažovat o následném rozložení jednotlivých etnických skupin na území těšínského Slezska. Slezští Goralé žili na malém území západního karpatského oblouku ve Slezských Beskydech, Těšínští Valaši sídlili v centrální části těšínského Slezska, kopcovité oblasti zdvíhající se od jihu a svažující se směrem k severozápadu, kde přechází do nížiny obydlené slezskými Lachy. Celkový obraz dokreslovala skupina Jacků z města Jablunkova. Přesné vyznačení oblastí obývaných jednotlivými etnickými skupinami je vzhledem k navrstvení kulturních jevů velmi obtížné.[132]

---

[131] KADŁUBIEC, Karol Daniel. *W cieszyńskim mateczniku*, c. d., s. 21–24.
[132] DEMBINIOK, Marian. *O Goralech, Valaších, Laších a Jaccích na Těšínském Slezsku*, c. d., str. 3.

Kromě tradičních subregionů bylo možné zvláště v severní průmyslové části zaznamenat i oblasti přechodné, vzniklé v důsledku industrializace regionu a s tím spojenou migrací obyvatel. Po druhé světové válce ovlivnila dnešní etnografickou situaci velká migrační vlna, v jejímž rámci došlo k osídlování Karvinska a Ostravska tisíci lidí z celého tehdejšího Československa, kteří se stěhovali do nových sídlišť a nových měst. Tehdejší prioritou byl rozvoj těžkého průmyslu. Hospodaření s přírodními zdroji při těžbě uhlí bylo příčinou devastace krajiny a zániku obcí v severní části těšínského Slezska.
Noví obyvatelé regionu většinou neměli k jeho bohaté historii a tradičním hodnotám žádný vztah. Tradiční lidová kultura v prostředí velkých sídelních celků ztrácela svůj původní význam. Některé lidové tradice a zvyky se dodnes udržely v okolí Jablunkova a zejména v horských částech regionu.[133]

4. ETNICKÁ A JAZYKOVÁ SITUACE

4.1 Etnické skupiny

Vzhledem k oblasti, která je předmětem zájmu této práce, se budeme podrobněji věnovat třem etnickým skupinám, jež zde žily, a pomineme skupinu Lachů, která žila mimo zkoumanou oblast, tedy nejvýchodnější území těšínského Slezska.

Slezští Goralé

Nejvýchodnější území těšínského Slezska tvoří hornatý, silně zalesněný terén proťatý údolími potoků a řek, z nichž nejdůležitější jsou řeky Olza a Visla. Neúrodná půda i studené a větrné počasí přivedly zdejší Goraly také k pastevectví. Základními plodinami pěstovanými Goraly byly oves, jaré žito, jetel, trávy, zelí a brambory.
V chovu domácích zvířat převažovaly krávy a prasata, ale v první řadě hrubovlnné ovce, jejichž vlna sloužila jako materiál pro výrobu oděvů.
Těšínské Beskydy osídlovali uprchlíci z okolních nížin spolu s valašskými pastevci z Balkánu. Od 16. století se takto začalo rozvíjet salašnické hospodaření, jež bylo základem existence slezských Goralů. Jeho rozsah omezila až nařízení Těšínské komory z přelomu 18. a 19. století, která zakazovala pást ovce v lesích. V popisované části Těšínska bylo salašnictví nejvíce rozvinuto v horských a pohorských vsích Nýdek, Bukovec, Hrčava, Mosty u Jablunkova, Horní a Dolní Lomná a Košařiska.

[133] Muzeum Těšínska. Těšínsko z pohledu etnografie, c. d.

V níže položených obcích při řece Olze byl salašnický chov jen méně významným doplňkem zemědělského podnikání. Salaše těchto obcí ležely často na katastru horských vsí a hovězí dobytek a ovce z těchto obcí pásli najatí Goralé.[134]

Obr. 2. Slezský Goral v kompletním zimním kroji

Místní Goralé užívali název salaš pro mýtinu mezi lesy, kde se pásly ovce. Na jaře v květnu byly ovce vyháněny na mýtiny, kde se stavěly *koliby* a *koszory*. *Koliba* byla jednoduchým přístřeškem se sedlovou střechou. Později se ke stavbě *kolib* již používal kámen a dřevěné trámy a střechy se pokrývaly šindelem. Uvnitř nad otevřeným ohništěm visel kotel na vaření ovčího mléka. U zdi stála jednoduchá lavice, na které spal bača. *Koszory* byla místa na mýtinách ohrazená ploty z prkének, kde ovce trávily noci. Pastýři si vlastnoručně vyráběli nádobí ze seříznutých kmenů stromů, jež začaly uvnitř hnít. Ztrouchnivělé dřevo bylo odstraněno, čímž vznikl dutý válec, do nějž se vsadilo dno. Kromě dlabaného nádobí se vyráběly také nádoby z dužin, tzv. *dóngi*. Všechny nádoby měly svá jména podle velikosti a využití, např. *łobońka*, *gielatka*, *szafliczek* a *putyra*. Koncem září, kolem svátku svatého Michala,

[134] ŠTIKA, Jaroslav. *Salašnictví*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA, Jaroslav. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997.

koliby a *koszory* pustly a na salaš přicházeli gazdové, aby zahnali svá zvířata dolů k usedlostem.

Obr. 3 Beskydské lidové stavení

Stavěly se srubové domy z dřevěných trámů, jež byly opatřeny sedlovou střechou krytou šindelem. Původně byly tyto domy jednoprostorové. Nejdůležitější částí jizby byla *nolepa* – místo pro vaření na otevřeném ohni. V jizbě se soustředil veškerý rodinný život. Většinu zařízení si Goralé vyráběli sami. V rohu naproti peci stával většinou stůl, který měl někdy kamennou desku. Kolem něj byly u zdi postaveny lavice, na kterých se také spávalo. Kromě lavic se k sezení používaly různé stoličky ze samorostů. Později se již začaly objevovat židle s ozdobnými opěradly, na nichž byla „čestná místa“, a nabízely se proto významným hostům. U pece pak stála krátká lavice na odkládání nádobí. Pozoruhodné jsou tzv. valašské truhly, jejichž konstrukce připomíná sloupovou stavební techniku na péra a drážku. Nohy byly vyrobeny z hrubých prken, do kterých se vodorovně zapouštěla štípaná prkna. Víko bylo klenuté a ozdobené geometrickým ornamentem. V goralské jizbě stála většinou také postel a kolébka, později i skřínka na nádobí a talíře.
Časem se objevila stavení s větším počtem místností, které plnily různé funkce od obytného prostoru po komoru či chlívek pro držení skotu, prasat, koz a drůbeže.
K osvětlení sloužily *szczipy* neboli louče z bukového dřeva, jež se umísťovaly ve štěrbinách mezi trámy nebo v trhlinách pece.[135]

[135] DEMBINIOK, Marian. *O Goralech, Valaších, Laších a Jaccích na Těšínském Slezsku*, c. d., str. 7.

Co se týče goralské kultury, nemůžeme opomenout především tak charakteristické výtvory, jakými byly hudební nástroje. Hudba hrála v životě horských obyvatel důležitou roli. Byla spojena jak se salašnickým způsobem hospodaření, tak i s výročními a rodinnými obyčeji. Typické *trómby*, rohy, píšťalky, fujarky a *gajdy* byly dílem místních samouků, přestože jejich výroba nebyla jednoduchá. Zvláště obtížná byla výroba *gajd*, jelikož jejich tvůrce musel ovládat práci se dřevem, kovem, rohovinou i kůží. Velké *trómby* a rohy používali především pastýři k signalizaci nebezpečí a podávání zpráv, fujarky a *gajdy* pak představovaly nástroje pro zpříjemnění volného času.
Goralské ženy vynikaly ve výrobě krajek, jejichž tradice započala až na přelomu 19. a 20. století. Krajky se původně začaly vyrábět pro zkrášlení čepců, rychle si však našly odbyt i mimo tradiční prostředí. Počet krajkářek se stále zvyšoval a krajkářské umění se předávalo z generace na generaci. Schopnosti krajkářek spolu se zajímavým výběrem vzorů učinily z krajky skutečné umělecké dílo.[136]

Těšínští Valaši

Centrální část těšínského Slezska v okolí Těšína a Skočova a severozápadní svahy Slezských Beskyd jsou kopcovitou oblastí, která byla obydlena Valachy. Jejich pojmenování však přímo nesouvisí s rumunskými Valachy a nebyli jimi ani ovlivněni tak jako Goralé. Těšínští Valaši se živili zemědělstvím a chovem dobytka, pěstovali všechny druhy obilovin, len a konopí. Klimatické podmínky rozvoji zemědělství nepřály, a proto bylo nutné hledat jiné zdroje obživy. Nejčastějším způsobem výdělku se stalo tkalcovství, výroba a bělení plátna a soukenictví. Místní sedláci si přivydělávali také přepravou zboží, především z Terstu do Vídně.[137]
Interiéry chalup zejména bohatších sedláků už měly výzdobu a vybavením se značně odlišovaly od skromných goralských jizeb. Nábytek byl nejen praktický, ale měl také určitou uměleckou hodnotu. Vyráběl se již ve venkovských a městských řemeslných dílnách. Horské a podhorské domy se odlišovaly především otopným zařízením.[138] Převratnou změnou pro zařízení chalup bylo zavedení zdokonaleného komínového systému v pecích.[139] Kouř se už neusazoval na stěnách a mohly tak být bíleny a stát se

[136] Tamtéž, s. 9.
[137] Tamtéž, s. 10.
[138] JOHNOVÁ, Helena, LANGER, Jiří a LÁZNIČKA, Zdeněk. *Obydlí*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA, Jaroslav. *Těšínsko – 2. díl*. Ostrava: Tilia, 2000, s. 35.
[139] Podle studie A. Kaufmanna z třicátých let 19. století stávaly v horách tzv. kurne chaty, kdežto ve vesnicích měly již domy většinou zděné komíny.

pozadím pro výzdobu interiéru. Mezi nábytkem a vybavením zaujímají zvláštní místo malované truhly. Dávalo se do nich především věno nevěsty a přecházely z generace na generaci. Na čelní ploše bylo obvykle napsáno datum zhotovení truhly a mnohdy také iniciály nebo jméno majitelky. Do truhel se ukládaly šátky, bílé prádlo a slavnostní kroje. Uvnitř byla podlouhlá schránka zvaná *przyskrzynek*, jež sloužila k uchování dokladů, korespondence, šperků a peněz. Známé byly taktéž skříně zvané *almaryje*. Stejně jako truhly byly i ony malované, ale na způsobu jejich výzdoby byl již patrný vliv městského řemesla. V malbě převažovaly květinové motivy a výběr barev byl velmi různorodý. V jednom koutě jizby stála také malá rohová malovaná skřínka na modlitební knihy. Malovaly se také kolébky, postele nebo tzv. *rechle* – police k ukládání talířů.

4.2 Lidový oděv

S ohledem na skutečnost, že lidový oděv je velmi významným prvkem pro určení rázu regionu, můžeme konstatovat, že v jihovýchodní části těšínského Slezska se v podstatě prolínaly dva jeho typy. Zjednodušeně lze říci, že v nížinné části převažoval kroj těšínský a ve výše položených oblastech kroj goralský. O osobitém kroji jablunkovském, který se vlastně nedá nazvat lidovým oděvem, se zmíníme v závěru této kapitoly. Goralský kroj byl vzhledem ke srovnatelným přírodním, hospodářským i sociálním podmínkám s menšími obměnami rozšířen také na sousedním slovenském a polském území. Téměř identický kroj nosili Goralé v podstatě v celém karpatském oblouku, což bylo mj. důsledkem valašské kolonizace.[140]
Lidový oděv obyvatel Jablunkovska se nedá zcela jednoznačně charakterizovat. Nacházejí se tu sice podhorské obce s původně goralským oděvním typem, avšak na základě terénních výzkumů je už koncem 19. století v ženském oděvu na Jablunkovsku prokázána těšínská sukně a v oděvu mužů kromě svátečního obleku z tmavě modrého nebo černého sukna tovární výroby goralský kroj. Studiemi badatelů je rovněž podloženo, že se na Jablunkovsku už koncem 19. století oblékaly dva typy lidového oděvu, a to kroj goralský a kroj těšínský. Starobylý goralský kroj s mnoha archaickými prvky se tu nosil zřejmě ještě před 2. světovou válkou a některé jeho části přetrvaly až do padesátých let 20. století. Důvodem jeho postupného

[140] DEMBINIOK, Marian. *O Goralech, Valaších, Laších a Jaccích na Těšínském Slezsku*, c. d., str. 3.

odkládání byl zánik domácí výroby plátna a sukna, ale také tendence vyrovnat se honosnějšímu oděvu obyvatel měst.[141]

Součástí typického mužského goralského kroje byla volná plátěná košile, vesta z červeného, někde i černého sukna zvaná *bruclik*, úzké kalhoty z bílého sukna a houně neboli *gunia* z hnědého sukna. Ozdobou mužského goralského ošacení byl kožený pás nazývaný *posek* nebo *gabaryjok* s ozdobně zpracovanou přezkou.

Každodenní i sváteční oděv goralských žen tvořila dlouhá plátěná košile bez rukávů zvaná *ciasnocha*. Na ni se oblékal *kabotek* – krátká bílá halenka z domácího plátna.[142]

Spodní část oděvu se skládala ze dvou zástěr: zezadu se vázal *fortuch* – černá zástěra z hrubého plátna, vepředu se pak nosila typická goralská zástěra zvaná *fortuszek*.[143]

V každé goralské obci se nosil kroj, jenž se některými znaky odlišoval od krojů v jiných obcích, a to kupř. způsobem vázání krpců nebo tvarem výšivky na *guni*. Oděv tehdy proto již na první pohled prozrazoval, ze které vsi jeho majitel pochází.[144]

Dle archivních záznamů nosili muži na Jablunkovsku goralský kroj ještě v první polovině 20. století. U žen byl naopak již počátkem 20. století rozšířen kroj těšínský. K němu si dívky zaplétaly cop svázaný barevnou stuhou zvanou *bandla*, zatímco vdané ženy si sčesávaly vlasy do uzlu. Dívky i ženy nosily bílou zdobenou halenku nazývanou *koszulka* a sukni, na jejíž přední část se oblékala barevná zástěra, která se v pase později převazovala dlouhou stuhou zvanou *przeposka*.

Celkový okázalý vzhled těšínského kroje doplňovaly kovové, často stříbrné ozdoby zvané *lancuśki*, *hoczki* a *pasy*.

---

[141] STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidový oděv na Těšínsku*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA, Jaroslav. *Těšínsko – 2. díl*. Muzeum Těšínska, Valašské muzeum v přírodě. Nakladatelství Tilia: Šenov, 2 000, s. 99.

[142] DEMBINIOK, Marian. *O Goralech, Valaších, Laších a Jaccích na Těšínském Slezsku*, c. d., str. 9.

[143] Tamtéž, str. 3.

[144] CICHÁ, Irena. *Lidový oděv*. In: KURZYSZ, Karel, VOLNÝ, Jaromír. *Písek – 550 let historie obce*, s. 65.

Obr. 4. Svobodné dívky a provdané ženy v tradičních těšínských krojích

Jackové

Při popisu jihovýchodní oblasti Těšínska nelze opomenout specifický kroj jablunkovských Jacků. Město Jablunkov leží u Jablunkovského průsmyku, kterým procházela obchodní cesta ze severu na jih. Město bylo proto centrem obchodu celé okolní goralské oblasti a žili v něm tzv. Jackové. V rámci typické městské kultury se tu vyvinul charakteristický kroj, který byl však již koncem 19. století nošen velmi zřídka, pouze při zvláštních příležitostech.[145]

Mužský kroj měl formu husarských uniforem a souvisel nepochybně s dávnou službou na hranicích s Uhrami.[146] Slavnostní jackovský kroj byl modré barvy. Patřila k němu bílá košile se širokými rukávy, soukenné kalhoty čili *nogavice*, vesta neboli *bruclek* a svrchní oděv, tzv. *mentyczka* podšitá kožešinou a lemovaná černým beraním kožíškem. Kdo si nemohl *mentyczku* dovolit, musel se spokojit s *kabatem* – dvouřadovým typem krátkého kabátu. Kroj byl doplněn kožešinovou čepicí a hůlkou se stříbrnou koulí.

[145] DEMBINIOK, Marian. *O Goralech, Valaších, Laších a Jaccích na Těšínském Slezsku*, c. d., str. 95.
[146] STRÁNSKÁ, Drahomíra. Lidový oděv na Těšínsku. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA, Jaroslav. *Těšínsko – 2. díl*. Muzeum Těšínska, Valašské muzeu v přírodě. Nakladatelství Tilia: Šenov, 2000, s. 168.

Obr. 5. Mužský jablunkovský kroj

Ženský kroj tvořil *kabotek* s krátkými rukávy z bílého plátýnka nebo batistu; v případě bohatšího zdobení a vyšívání se nazýval *koszulka*. Další součástí byl korzet zvaný *bruclek*, sukně neboli *kamlotka* zdobená dole zlatou bortou nebo stuhou nazývanou *galonka*. Na sukni se vázala stuha z různých materiálů podle příležitosti, ke kterým se nosila. Na hlavě nosily Jablunkovanky přiléhavý čepec z paličkované nebo háčkované krajky, překrývající čelo. Přes něj se dával tzv. *drak* – bílá čtvercová plena lemovaná jemnou krajkou a zdobená bohatou výšivkou. Důležitým doplňkem oděvu byly stříbrné šperky, stříbrná mince, náhrdelník neboli *oprant*, řada filigránových perel a litý stříbrný pás s bohatým ornamentem.[147]

Zlatnictví

V návaznosti na výše jmenované šperky se alespoň krátce zmíníme o zlatnictví, jehož produkce byla pro lidovou kulturu těšínského Slezska charakteristická a významná. Kovové ozdoby dříve používané pouze šlechtou a měšťany se na přelomu 18. a 19. století objevily i v krojích. Ozdoby se vyráběly především ze stříbra, které se jako surový kov dováželo z Vídně. K nejrozšířenějším ozdobám patřily *spinki* k halenkám, stříbrná mince zavěšená na černé sametce a náhrdelník ze stříbrných filigránových

[147] DEMBINIOK, Marian. *O Goralech, Valaších, Laších a Jaccích na Těšínském Slezsku*, c. d., s. 95.

perel. K ozdobám nošeným na prsou patřily sponky zvané *hoczki*, u kterých dominovaly květinové, zvířecí, heraldické a geometrické motivy. Nejdražší ozdobou jablunkovského a těšínského kroje byly stříbrné, někdy i pozlacené pásy. Zlatníci měli své dílny v Těšíně, ve Skočově, v Bílsku a v Jablunkově.[148]

4.3 Lidová píseň a hudba

Průvodce písňovými sbírkami z brněnského folkloristického pracoviště Československé akademie věd vykazoval k roku 1982 celkem 2760 lidových písní z těšínského Slezska s nápěvy a kromě toho zvlášť 127 písňových textů, 211 nápěvů a 296 popisu tanců. Aby však byl výsledek reálný, bylo by třeba k těmto zápisům českých sběratelů připočíst i záznamy sběratelů polských, neboť se jedná o stejný písňový fond; v takovém případě je z této oblasti zapsáno přibližně 4 000–5 000 lidových písní.

Většina záznamů však pochází až z konce 20. století a některé starší záznamy a záznamy z 19. století chybí úplně.[149] Svědčí to o tom, že lidový zpěv na Těšínsku byl ještě koncem 20. století poměrně živý, bohužel jej však nebylo možno sledovat v delším historickém úseku.

Pro lidové písně z Těšínska je charakteristické, že tu jako jejich nositelky převažovaly ženy, které tvořily až 70 procent z celkového počtu zpěváků. Nejčastěji se jednalo o intimní zpěv „pro sebe“, kdy zpěvák přednášel píseň jen pro vlastní potěchu a zábavu. Zpívaly se kolébavky a popěvky pro malé děti, písně milostné, balady i legendy. Ve srovnání s jinými regiony na Moravě a v Čechách se balada na Těšínsku dochovala poměrně dlouho, přestože většinou již pouze ve zkrácených variantách. Rozmanité písničky se zpívávaly na besedách a zábavách, kdy se scházeli staří i mladí ke společnému pobavení nebo práci. Mezi těmito besedami zaujímaly největší místo *pobaby*[150], na nichž zejména ženy společně předly, draly peří a přitom si vyprávěly, zpívaly a někdy i tančily. Mnoho žen proto vzpomínalo na *szkubaczki*[151], kde se zpívalo mnoho písní, ale učily se tu také nové. Mládež zase mívala své zvláštní schůzky na pastvě nebo za nedělního večera na vesnici, kde se také často zpívalo. Hlavní náplní zábav byl tanec a hra k tanci. Oblíbenými tanci byly *owienżok* a

---

[148] Tamtéž, s. 109.
[149] GELNAR, Jaromír, SIROVÁTKA, Oldřich. *Lidová píseň a hudba*. In: ŠTIKA, Jaroslav [ed]. *Těšínsko – 4. díl*. Šenov: Muzeum Těšínska, Valašské muzeum v přírodě, nakladatelství Tilia, 2002. str. 11.
[150] Sousedské výpomoci nejen při draní peří, ale také třeba při polních pracích, sklizni sena apod.
[151] Draní peří.

kulany.[152] Početnou, výraznou a starobylou vrstvu těšínské lidové písně tvoří písně obřadní, ke kterým patří svatební písně a také výroční a obřadní písně spojené především s jarním a zimním koledováním. Okruh pasteveckých písní je velmi blízký obdobnému území v Polsku a na Slovensku. Se salašnictvím jsou spjaty *łowczorski* písně, které vznikaly na salaších.

4.4 Lidové zvyky a obyčeje

Životní cyklus každého člověka se skládá z mnoha situací a událostí, ke kterým se vázaly různé zvyky, obyčeje a magické rituály. Ty se dodržovaly i v těšínském Slezsku a týkaly se zlomových okamžiků lidského života.

Výroční obyčeje a jejich doprovodné zvyky, rituály a obřady navazovaly na změny ročních období a souvisely s církevními svátky, ze kterých se skládal liturgický rok. Roční cyklus obyčejů můžeme rozdělit do těchto nejvýznamnějších období: advent, Vánoce, masopust neboli karneval, velký půst, Velikonoce, letnice a tzv. běžná doba (liturgické mezidobí). Každé období mělo v lidové tradici vlastní systém obřadů, zvyků, praktik a pověr.

Obřadní a církevní rok byl v těšínském Slezsku velmi bohatý a rozmanitý, jak je zjevné i z následujícího výčtu. Dodržovaly se tradice o adventu, který začíná v neděli nejbližší svátku sv. Ondřeje (30. listopadu) a trvá čtyři týdny. Své zvyky měly také svátky sv. Barbory, sv. Mikuláše, sv. Lucie a sv. Tomáše, ale zejména vánoční svátky – Štědrý den, který byl a je dosud považován za velmi výjimečný, Boží hod vánoční a svátek sv. Štěpána. Zvyky se dodržovaly také 27. prosince na svátek sv. Jana Apoštola Evangelisty, o Silvestru, na Nový rok a na Tři krále. Tradice a zvyky se zachovávaly o masopustu, na popeleční středu, na Hromnice, o svátku sv. Blažeje, sv. Matěje a sv. Řehoře. Řada zvyků a obřadů se dodržovala o velikonočních svátcích (na Velký pátek, Bílou sobotu, Velikonoční neděli a Velikonoční pondělí), ale i po nich, např. ve spojitosti se stavěním máje (tzv. *mojiczek*), svatodušními svátky čili letnicemi, slavností Těla a krve Páně zvanou lidově Boží tělo, svátkem sv. Jana Křtitele (*wianki*, *sobótka*) a v neposlední řadě se svátkem sv. Martina.

[152] STOLAŘÍK, Ivo. *Hrčava. Ostrava: Krajské nakladatelství*, 1958, s. 241.

4.5 Vývoj a původ místního nářečí

Forma hovorového jazyka nazývaná dialekt nebo nářečí je jedním z nejnápadnějších znaků regionální kultury obyvatelstva určitého území a jeho historie.[153]
Nářečí, jež nazývají místní obyvatelé *po našimu* nebo *po naszymu*, je rozšířeno v české i polské části těšínského Slezska. V části oblasti „Zaolzie" nářečí dodnes plní funkci „hlavního mostu" mezi vzájemným soužitím Čechů a Poláků a pro autochtonní obyvatele je mnohdy dokonce interdialektem.
Jak vyplývá z předchozích kapitol, již od nepaměti tu bylo nářečí komunikačním jazykem prostého obyvatelstva, přestože úřední jazyky se měnily v souvislosti s panovnickými vlivy či politickou příslušností. Tato „nářeční nepřetržitost" trvá v některých jihovýchodních obcích těšínského Slezska dodnes. Těšínské Slezsko, obzvláště jeho území na levém břehu Olzy, je jedním z mála regionů, kde nářečí uslyšíme dosud každodenně, a to v životě osobním i veřejném a jako jazyk všední i sváteční, jenž je v regionální literatuře přítomen přinejmenším od osmnáctého století.[154]
Mnoho zdejších obyvatel užívá tedy nářečí i mimo intimní sféru, čímž se oblast nápadně odlišuje od tzv. českého Slezska, tj. Opavska, Ostravska, Frýdecka a Frenštátska.[155]
Nářečí je unikátním projevem země a spojuje obyvatele Těšínska bez ohledu na národnost, vyznání, původ, vzdělání či společenské postavení. Je třeba rovněž jasně říci, že nářečí není o nic horší než literární jazyk bez ohledu na to, zda polský anebo český. Je stejně významné, má pouze vlastní odlišnou historii, své konkrétní místo v životě zdejší společnosti. Právě to dokládá jeho genezi, historické podmínky a rovněž vnímavost k hodnotě slova, jež bylo v této oblasti skutečným pokrmem ducha.[156] Místní obyvatelé se po několik staletí svým jazykem odlišovali a dodnes ještě odlišují od Čechů či Poláků z jiných částí České a Polské republiky, pro které je tento jazyk většinou nesrozumitelný.

---

[153] KADŁUBIEC, Karol Daniel. *O nářečí v Písku*. In: KURZYSZ, Karel, VOLNÝ, JAROMÍR a kol. *Písek – 550 let historie obce*. Bystřice: Vydavatelství Regio, 2016, s. 74.
[154] Tamtéž.
[155] ŠIPKOVÁ, Milena. Hranice jazyka a identity v těšínském Slezsku. *Naše řeč*, ročník 80 (1997), číslo 3, s. 154–157.
[156] KADŁUBIEC, Karol Daniel. *O nářečí v Písku*, c. d., s. 74.

Nářečí je pro mnoho obyvatel Těšínska jazykem prvním, mateřským, a proto zákonitě formuje jejich osobnost, povahové rysy i hodnotový systém.[157]
Oblast česko-polských dialektů byla dříve předmětem zkoumání českých i polských lingvistů. Ta se bohužel často nevyhnula tendenčnímu až nacionalistickému přístupu, což se projevovalo úsilím zdůraznit buď polskou, nebo českou autochtonnost osídlení. Někdy se přeceňovala stránka hláskoslovná, jindy zase lexikální. Pro polské lingvisty představují těšínské dialekty včetně těch, jimiž se mluví na území dnešní České republiky, podskupinu slezských nářečí, jednu z pěti skupin polských teritoriálních dialektů. Naproti tomu většina českých lingvistů odlišuje dialekty, jimiž se mluví v polském Slezsku, od dialektů, jimiž se mluví na území Česka.
V určení původu místního nářečí se polští a čeští lingvisté rovněž značně rozcházejí. Podle polských lingvistů Alexandera Brücknera (1856–1939), Kazimierze Nitsche (1874–1958) či Karola Daniela Kadłubce (1937) se toto nářečí vyvinulo ze staropolského jazyka a jedná se o slezský dialekt.
Český bohemista a dialektolog Adolf Kellner (1904–1953) nazývá nářečí těšínského Slezska východolašskými nářečími a uvádí: *„Jedná se o lidovou mluvu v oblastech ležících na východ od ostravské skupiny českých nářečí lašských, což je zhruba v československé části Těšínska v širším smyslu Jablunkovska a západního Čadecka.“*[158] Celé toto území pak tento autor označuje za nářeční oblast, jejíž značné části se základními znaky hláskovými řadí už k jazykovému celku polskému, a dále uvádí: *„Polský systém je tu však silně rozrušen, ve stupních pozvolna klesajících směrem od západu k východu, jazykovými prvky českými nebo i slovenskými, jež se vyskytují vedle prvků polských.“*[159] Dle A. Kellnera je tu český podíl mnohem významnější, než se obyčejně připouští, a český jazykový vliv je tu tak silný, že dodává těmto nářečím osobitého rázu, odlišného od ostatních nářečí slezskopolských.[160]
Podle A. Kellnera jsou tedy východolašská nářečí se zřetelem na existenci polských i českých jazykových znaků typicky přechodná nářečí polsko-česká, v jejich slovníku dokonce převažuje dialektický ráz československý a celá oblast východolašských dialektů západního Těšínska a přilehlého Čadecka náležela od původu k jazykovému celku československému. Silný příliv polské kolonizace během staletí, zejména od

[157] Tamtéž, s. 75.
[158] BĚLIČ, Jaromír. Východolašská nářečí. *Naše řeč*, ročník 33 (1949), číslo 7–8, s. 154–156.
[159] Tamtéž.
[160] Tamtéž.

17. století, byl sice příčinou popolštění těchto krajů, ale starý český a slovenský podklad nářečí je podnes patrný.[161]

Dle českého jazykovědce a dialektologa Jaromíra Běliče (1914–1977) byl lingvistický zájem o česko-polské pomezí do značné míry spojen s úsilím stanovit geografickou hranici mezi češtinou a polštinou. *„Je již dávno známo, že diferenční znaky příznačné pro spisovnou češtinu na jedné straně a pro spisovnou polštinu na straně druhé se v nářečích na jazykovém pomezí zdaleka nekryjí v jedné linii, nýbrž že řada znaků typicky ‚polských' přesahuje více nebo méně hluboko do území jasně už českého a naopak různé znaky ‚českého' typu, zejména četná slova považovaná za příznačná pro češtinu na rozdíl od polštiny, přesahují v nestejném územním rozsahu do nářečí nesporně už polských. Znaků polského typu na českém území přibývá v oblastech přilehlých k jazykovému pomezí směrem k severovýchodu, znaků českého typu na polském území pak ve stejném směru postupně ubývá.“*[162]

Český lingvista, polonista a dialektolog Jan Balhar (1931) již píše o slezsko-polském dialektu a mj. uvádí: *„Území západního Těšínska s nářečími slezskopolskými bylo v 10.–13. století součástí říše polských Piastovců. Tato východnější teritoria byla tak včleněna do vývoje polského národního jazyka a provedla se zde řada jazykových změn (głowa, miasto, czoło, mięso)*[163]*. Dnešní hranice mezi slezskými dialekty českého a polského typu se dotvořily v podstatě už ve 14. stol. a trvají s menšími změnami do dneška. Ke společným hláskoslovným znakům slezské nářeční skupiny patří především přízvuk na předposlední slabice a nedostatek dlouhých samohlásek.“*[164]

Významný polský jazykovědec Aleksander Brückner (1856–1939) napsal, že slezské nářečí je základem polského jazyka a je jazykem Rejů[165] a Kochanowských.[166, 167] Dle A. Brücknera vychází slezské nářečí ze staropolštiny[168].

---

[161] Tamtéž.
[162] BĚLIĆ, Jaromír. O jazykové příslušnosti na Těšínsku. *Naše řeč*, ročník 58 (1975), číslo 4, s. 206–210.
[163] Hlava, město, čelo, maso.
[164] BALHAR, Jan. Slezská nářeční skupina [on line]. Nový encyklopedický slovník češtiny [cit. 2016-09-0]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/SLEZSK%C3%81%20N%C3%81%C5%98E%C4%8CN%C3%8D%20SKUPINA
[165] Mikołaj Rej byl polský renesační básník a prozaik a žil přibližně v letech 1505–1569.
[166] Jan Kochanowski (1530–1584) byl nejvýznamnější polský renesanční básník.
[167] KADŁUBIEC, Karol Daniel. *W cieszyńskim mateczniku*, c. d., s. 91.
[168] Staropolský jazyk z tzv. staropolské doby se zařazuje do období od roku 1136 až po přelom 15. a 16. století. V počátcích tohoto období se objevily první rozdíly mezi jednotlivými západoslovanskými jazyky.

Světově proslulý sociolog z Ustroně[169] Jan Szczepański se zřetelem na 600 let dlouhé odloučení těšínského Slezska od Polska uvedl, že místní nářečí je jazykem národní záchrany a Slezsko je zřejmě jediným regionem v Polsku, kde lidové nářečí nemá roli ponižované popelky, ale žije tu ještě nezřídka ve svobodné mluvě vzdělaných lidí.[170] Etnograf a badatel kultury a jazyka těšínského Slezska Karol Daniel Kadłubiec[171] uvádí, že kořeny slezských nářečí je třeba hledat ve středověké izolaci jednotlivých regionů, tzn. ve feudálním systému. Vychází z teorie, že dřívější majitelé panství nechtěli své majetky dělit, nechtěli přicházet o pracovní sílu, a zabraňovali proto migraci svých poddaných. V takovéto izolaci se vytvářely a prohlubovaly kulturní a jazykové rozdíly a v tomto kontextu se rozvíjela nářečí. Dle K. D. Kadłubce existuje po obou stranách hranice v podstatě deset slezských nářečí. Patří k nim např. nářečí jihotěšínské (jablunkovské), středotěšínské, jež je rozšířeno v obvodu mezi obcí Hrádek a městskou částí Karviné Loukami, a sevorotěšínské, které sahá až dále do Bohumína. Jejich specifika spočívá v celém systému včetně výslovnosti, tvorby a skladby slov.

Na rozdíl od úředních jazyků nepodléhalo nářečí změnám, ale zachovalo si svou kontinuitu. Těšínské nářečí bylo základním znakem etnicity těšínského Slezska jako primární jazyk, přičemž úřední jazyky užívali pouze příslušníci vyšších vrstev v knížecích kancelářích a úřadech.

K vysvětlení staropolského původu nářečí uvádí K. D. Kadłubiec několik podstatných informací. Těšínské knížectví se z Polského království navždy vyčlenilo v polovině 14. století, z čehož vyplývá, že domácí neoficiální jazyk Slezanů se vyvíjel mimo polský jazyk v polském království a zůstal zakonzervovaný ve své středověké podobě. K tomu přispěla i periferní poloha těšínského Slezska, neboť – jak je známo – kulturním a jazykovým archaismům se na periferiích obzvláště daří. Je také třeba vzít v úvahu, že těšínské luteránství nemělo německý, nýbrž výlučně polský charakter, a koncem 16. století tak bylo na Těšínsku 58 luteránských vesnic a pouze jedna katolická. V katolických školách dominoval jazyk český, zatímco v evangelických školách jazyk polský, což se ovšem netýká jazyků, v nichž byly vydávány učebnice.

---

[169] Městečko leží v příhraniční oblasti těšínského Slezska v Polské republice.
[170] KADŁUBIEC, Karol Daniel. *W cieszyńskim mateczniku*, c. d., s. 91–101.
[171] Prof. Karol Daniel Kadłubiec se narodil 22. 7. 1937 v obci Karpetná. Je jedním z nejvýznamnějších etnologů a badatelů jazyka těšínského Slezska.

Až dosud se o tuto oblast zajímali především polští lingvisté, řidčeji čeští dialektologové a jazykovědci. Jejich výzkumy jazyka na Těšínsku jsou většinou staršího data a navíc poplatné době, ve které vznikaly.
Článek Mileny Šipkové uveřejněný v časopise *Naše řeč* obsahuje úvahy Kevina Hannana, zařazené v jeho monografii *Borders of Language and Identity in Teschen Silesia* (Hranice jazyka a identity v těšínském Slezsku), vydané v roce 1996.
Kniha K. Hannana je přínosná už proto, že zachycuje pohled na nářečí těšínského Slezska z jiného úhlu a bez důvodu podjatosti. Autor zkoumal těšínské dialekty ve vztahu ke spisovné polštině, češtině a slovenštině a došel k závěru, že jisté rysy těšínských dialektů mají více shod se slovenštinou než s češtinou.[172]
Při řešení původní etnické příslušnosti starých slezských kmenů na Těšínsku vychází K. Hannan především z hodnocení hláskoslovných a morfologických rysů těšínských dialektů a je toho názoru, že první slovanští obyvatelé těšínského Slezska byli spojeni s komunitami mluvícími lechickými jazyky. Jiné jazykové jevy však naopak tuto hypotézu zpochybňují a slovní zásoba vykazuje spíše starobylý český charakter mluvy na Těšínsku. Shody v lexikální rovině přisuzuje autor jazykovému kontaktu a zpochybňuje fakt, že české lexikální prvky mohou být dostačujícím důkazem o původní příslušnosti nářečí na Těšínsku k českému národnímu jazyku.[173]

5. HISTORICKÉ KONFLIKTY A JEJICH ODRAZ V ŽIVOTĚ OBYVATEL TĚŠÍNSKÉHO SLEZSKA

Dvacáté století bylo pro těšínské Slezsko obzvláště složitým, dramatickým a bouřlivým obdobím. Jeho obyvatelé žili až do roku 1918 sice také v habsburské monarchii, ale na podzim téhož roku nepřešli plynule do samostatného československého státu jako obyvatelé jiných oblastí.
V letech 1918–1920 se spory mezi nově vznikajícími státy Polskem a Československem vyhrotily a mezi dvěma národy, které si během války zdůrazňovaly potřebu blízkého přátelství, vypukl napjatý konflikt.[174]
Od listopadu roku 1918 do srpna roku 1920 se Československo a Polsko přely o to, jak má být stanovena hraniční linie. Tento spor však neprobíhal pouze ve „vyšších

[172] ŠIPKOVÁ, Milena. Hranice jazyka a identity v těšínském Slezsku, *c.* d., s. 154–157.
[173] Tamtéž.
[174] GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*. Warszawa. Fundacja Ośrodka KARTA, Dom Spotkań z Historią. 2008, s. 2.

kruzích“ nebo v médiích, ale dotkl se dosti intenzivně místního obyvatelstva a na přelomu jara a léta roku 1920 vyvrcholil téměř občanskou válkou.

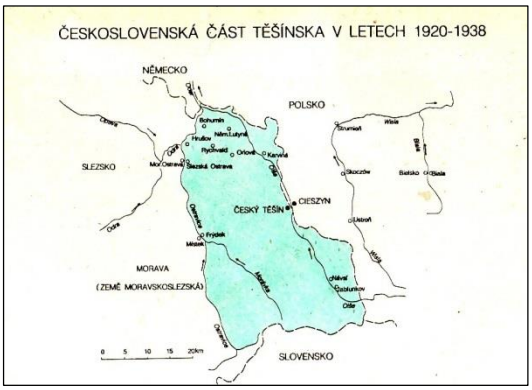

Obr. 6. Historické území Těšínska do roku 1920 a v letech 1920–1938

V roce 1910 tu podle výsledků posledního rakouského sčítání lidu žilo 434 521 osob. 53,8 procent z nich užívalo jako svůj obcovací jazyk polštinu, 26,6 procent češtinu a 17,7 procent němčinu. Tyto výsledky však byly z více důvodů dosti nevěrohodné a k jejich zkreslení došlo již tím, že uvést těšínské nářečí či jidiš jako obcovací jazyk nebylo možné. Sčítání lidu ovlivnili též příslušníci Slezské lidové strany, tzv. *Šlonzáci*, kteří hlásali heslo „Slezsko Slezanům.“ Slezská strana lidová byla založena ve Skočově[175] v roce 1908 Josefem Koždoněm[176] a již několik měsíců poté měla 2 000 členů. Vydávala časopis *Ślązak*[177], který byl psán spisovnou polštinou. V polském okruhu byli přívrženci Slezské strany lidové nazýváni „Ślązakowci“ a po obecních volbách v roce 1911 stáli zástupci Koždoňovy strany v čele 36 z celkového počtu 213 obcí těšínského Slezska. Slezané se zásadně stavěli proti jakémukoli národnostnímu, jazykovému či jinému dělení Těšínska a obávali se, že je Češi cíleným počešťováním připraví o jazyk zděděný po předcích. Poláci svou snahou připojit Těšínsko k Polsku zase ohrožovali jejich samotnou existenci.[178]

[175] Dnes na území Polské republiky
[176] Osobnost Josefa Koždoně má dodnes své přívržence i odpůrce, někteří obyvatelé těšínského Slezska jej považují za slezského vlastence, jiní za kolaboranta.
[177] Slezák, Slezan
[178] GAWRECKÁ, Marie. Těšínské Slezsko a „šlonzácké“ hnutí, *Těšínsko*, Český Těšín: Muzeum Těšínska, ročník 53, č. 3, s. 1–8.

Již během 19. století existovala navíc na Těšínsku početná skupina obyvatelstva, která se nehlásila k žádné z výše uvedených jazykových kategorií. Výsledky sčítání lidu z roku 1910 proto zpochybňovali Češi i Poláci.[179]
Poláci tehdy výrazně převažovali v těšínském, fryštátském a bílském okrese, frýdecký okres byl však převážně český a žilo zde pouze 14 procent Poláků, kteří se většinou přistěhovali z Haliče. Odhady počtu haličských přistěhovalců z let 1880–1910 jsou odlišné, nejčastěji je však uváděn počet kolem 60 000 osob. Nejvíce z nich, asi 25 000, se usadilo v okrese Moravská Ostrava, tedy již mimo těšínské Slezsko. Více než 20 000 jich přišlo do okresu Frýdek, zejména do Polské (dnešní Slezské) Ostravy, která je sice součástí těšínského Slezska, avšak leží již mimo tradičně polskou jazykovou oblast zvanou „Zaolzie“. Nejmenší počet přistěhovalců, jen něco přes 15 000, se usadil na území okresu Fryštát. Haličští imigranti, kteří se stěhovali za prací v Třineckých železárnách, přišli do jižní části Těšínska jen v omezeném počtu. Zajímavým jevem v souvislosti s touto migrací je to, že čím méně jí bylo dané území zasaženo, tím více se zde udržují polské tradice. Je tedy zřejmé, že největší počet polského obyvatelstva na jihovýchodním Těšínsku není důsledkem migrace za prací koncem 19. a počátkem 20. století.[180] Naopak tam, kam se Poláci přistěhovali, zanechali po sobě stopy pouze v původu obyvatel, nikoliv v jejich národním cítění. Jak dokazují i prováděné průzkumy, mnoho těchto přistěhovalců bylo negramotných a až zde se naučili číst a psát. Většinou splynuli s českým prostředím a jejich potomci byli již Čechy. Téměř 40 procent polských přistěhovalců v moravskoostravském okrese uvedlo v roce 1900 jako svůj rodný jazyk češtinu nebo němčinu. Došlo tak paradoxně k tomu, že polští přistěhovalci posílili české etnikum.
Národní hnutí „těšínských“ Poláků tedy vyrůstalo především z lokálních kořenů.[181]

5.1 Výzkum na téma česko-polských sporů

Vzpomínky svědků událostí určitě vhodně doplňují texty týkající se určitých událostí a dějů v zemích. Dá se říci, že vzpomínky týkající se těšínského Slezska se objevovaly a objevují jen velmi sporadicky, zejména jedná-li se o tak ožehavé téma, jakým byl

[179] SZELONG, Krzysztof. Plebiscit a otázka sebeurčení těšínského obyvatelstva 1918–1920, *Těšínsko – vlastivědný časopis*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2001, ročník 44, č. 1 , s. 6–17.
[180] MAŁYSZ, Bohdan. *Polská menšina v letech 1956–1989*. In: KASZPER, Roman, MAŁYSZ, Bohdan [eds]. *Poláci na Těšínsku*. Studijní materiál. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009, s. 14.
[181] Tamtéž, s. 15.

česko-polský spor o Těšínsko. Zápisy vzpomínek podobného druhu se navíc za bývalého režimu – snad v rámci internacionalismu – „pečlivě“ střežily a většinou nebyly badatelům, historikům ani jiným zájemcům zpřístupněny.
Některé starší výpovědi často již nežijících místních obyvatel se dochovaly nebo byly zpřístupněny díky polské organizaci Ośrodek Karta – Dom spotkań z historią[182] z Varšavy, která v těšínském Slezsku prováděla výzkumy počátkem 21. století. V jejich čele stál mladý historik Gregorz Gąsior, který jako obyvatel české části Těšínska studoval v Polsku. Organizace Karta vycházela z faktu, že dosavadní výzkumy či studie o Těšínsku prezentovaly dosud problematiku oblasti „Zaolzie“ výlučně z jedné perspektivy. Ve všeobecném povědomí obyvatel České i Polské republiky, a dokonce i obyvatel samotné oblasti „Zaolzie“ zůstává totiž komplikovaná historie tohoto území neznámá a stále se projevují zažité stereotypy. Vydavatelství střediska Karta připravilo proto v roce 2008 publikaci s názvem *Zaolzie*[183], ve které jsou jejich výzkumy zveřejněny. Velkým přínosem je, že jsou zde přiblíženy složité česko-polské vztahy, ale již z české i polské perspektivy. Vybrané statě z těchto výzkumů budeme níže citovat, a to i z toho důvodu, že nám do znančné míry umožní pochopit konkrétní postoje i pocity českých i polských obyvatel těšínského Slezska v souvislosti s prožívanými událostmi.

5.2 Sedmidenní válka

Jak polská, tak československá strana vznesly již během 1. světové války požadavek na připojení těšínského Slezska ke svému území. Ve snaze najít kompromis probíhala jednání, avšak dne 25. listopadu roku 1918 vyhlásila polská vláda celostátní volby do polského Sejmu, které se měly konat dne 26. ledna roku 1919 a probíhat také na Těšínsku, Spiši a Oravě. Toto rozhodnutí mělo charakter státní svrchovanosti, kterou však polská vláda na tehdy sporném území neměla.[184]
Československá republika proti tomuto neoprávněnému kroku oficiálně, ale bezvýsledně protestovala, a poté co byl její protest zamítnut, požadovala v Paříži obsazení celého sporného území francouzským vojskem. Po neúspěchu předchozích jednání zahájila československá armáda postup za dohodnutou demarkační čáru a

[182] Středisko Karta – Dům setkání s historií.
[183] GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.
[184] GAWRECKI, Dan. *Těšínsko v období mezi světovými válkami*. In: BORÁK, Mečislav, GAWRECKI, Dan [eds]. *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992, s. 82.

obsadila většinu území těšínského Slezska s cílem zabránit volbám do sejmu, které se měly konat již za tři dny.[185]
Dne 23. ledna roku 1919 začaly československé vojenské jednotky, oddíly místních dobrovolníků i francouzských a italských legionářů pod vedením pplk. Josefa Šnejdárka[186] obsazovat území Těšínska. To byl počátek tzv. sedmidenní války, během níž došlo mj. i ke smutnému incidentu ve Stonavě, kde bylo příslušníky československé armády zastřeleno, ubodáno nebo ubito asi dvacet polských zajatců. K největším bojům došlo ve dnech 28.–30. ledna 1919 a celkem si vyžádaly kolem 140 obětí na obou stranách. Sedmidenní válka skončila 30. ledna 1919 a 3. února téhož roku podepsali českoslovenští a polští zástupci nařízení o nové demarkační čáře.[187] Radikální řešení sporu mezi Československem a Polskem ve své době závažně poznamenalo život obyvatel těšínského Slezska a má své odezvy až do současnosti.

Období sedmidenní války ve vzpomínkách svědků

Florentyna Polok, národnost polská, Horní Suchá

„Objevovaly se zprávy, že naše Slezsko napadnou Češi. Nikdo tomu však nevěřil, protože se myslelo, že Slezsko bude patřit k Polsku a byli jsme si tím jisti, přestože hranice byla obsazená polskými vojáky. (…) Večer běžela česká vojska za zvuku důlních sirén s puškami vysoko nahoře kolejištěm dobýt šachtu. Stála jsem na kopci a všechno viděla. Stáli jsme tam bledí a neschopní pohybu. Na naše srdce padla nová ohromná tíha, ale stále ještě existovala jiskřička naděje.“[188]

Antonín Škramlík, český učitel, Rychvald

„Zajímavá byla podívaná na polské obránce, když uslyšeli, že se blíží české vojsko. Posádka z polské školy i nádraží se rozutekla a neměla čas sebrat ani svou výzbroj. Každý polský voják utíkal, kam se mu zlíbilo, a proto při příchodu českého vojska nebyl už v Rychvaldě ani jediný polský voják! Příkladu těchto vojáků následovala i většina místní ozbrojené moci.“[189]

---

[185] ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA a Jaroslav [edd.]. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997, s. 63.
[186] Jméno pplk. Josefa Šnejdárka má svůj význam i v novodobých národnostních sporech na Těšínsku.
[187] GAWRECKÁ, Marie. *Československé Slezsko mezi světovými válkami 1918–1938*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2004, s. 23.
[188] Pamiętnik Florentyny Polok, archiv Bronisław Firla. In: GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.
[189] Sborník 30letí české kulturní a hospodářské práce v Rychvaldě, Rychvald 1995. In: GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.

Zofia Kirkor-Kiedroniowa, národnost polská, Dombrová[190]

„Na nádraží v Těšíně jsem se dozvěděla, že dombrovské nádraží už bylo dobyto Čechy, ale do Karviné se dá ještě jet. Chvíli jsem čekala na vlak. Civilisté v něm skoro nebyli, ale byli tam slušní vojáci. Pohled na ně mě naplnil nadějí. (...) Čím blíže jsme byli ke Karviné, tím byla má odvaha menší. Nebála jsem se českého vojska, ale toho, že budu kus cesty klopýtat potmě a ve sněhu. O to větší byla má radost, když jsem před karvinským nádražím uviděla náš kočár s věrným Piechou na kozlíku! Ptám se: „Kdo vás poslal?" „Pan závodní." „Takže v Dombrové nejsou Češi?" „Jsou na nádraží, ale šachtu nedobyli, naši ji ubránili. Teď je klid." [191]

Františka Čakrtová, manželka českého lékaře, Těšín

„Dne 26. 1. 1919 v 18.30 večer jsem byla ve svém bytě zatčena a odvlečena polským důstojníkem a čtyřmi vojáky s nasazenými bodáky do kasárenské místnosti, kde se již nacházelo asi 30 internovaných Čechů a Němců. Místnost, v níž jsme strávili noc, byla plná špíny, nevytopená a slamníky byly tak zašpiněny, že většina z nás se rozhodla raději sedět na lavicích. Smetím sebraným u kamen jsme si trochu zatopili, abychom mrazivou noc přežili. Ve tři hodiny v noci přišlo několik ozbrojených vojáků, kteří se dozvěděli, že jsme internovaní Češi, a častovali nás nejsprostšími nadávkami, vyhrožovali nám pověšením a nejsprostším způsobem spílali českému národu. Trnuli jsme hrůzou, aby ve své nezměrné zuřivosti své hrozby neuskutečnili."[192]

Paweł Golec, národnost polská, Bystřice

„V Bystřici vytvořili třinečtí hutníci[193] *rojnici a postupovali směrem k Jablunkovu, aby se postavili na odpor blížícím se Čechům. Začal boj, ale netrval dlouho, protože obyčejní dělníci pouze s puškou v ruce, nevycvičení a nezocelení vojenskou službou, nemohli udržet nápor českých vojenských jednotek. (...) Na straně dělníků padli Kraus, Cieślar, Stryja a Czudek, kteří nemohli kvůli zraněním českým katům utéct. Čeští legionáři se na nich pomstili a krutým způsobem je dotloukli. Jako by to*

---

[190] Obec Doubrava (dříve Dombrová, pol. Dąbrowa) se nachází v okrese Karviná.
[191] Zofia Kirkor-Kiedroniowa. Wspomienia, t. II, Ziemia mojego męza. Krakow. 1988. In: GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.
[192] Zemský archiv v Opavě. Zemský Národní výbor pro Slezsko, kartón 12, i. č. 19/4. In: GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.
[193] Zaměstnanci železáren v Třinci.

nestačilo, vyvlékali z chalup úplně nevinné lidi, které trápili, odvlekli na vlak a v zimě a o hladu odvezli do věznic v Moravské Ostravě nebo v Novém Jičíně.“[194]

Emil Hájek, český důstojník

„Jak zfanatizováno bylo obyvatelstvo v dobytých místech, bylo patrno z toho, že po našich vojínech a legionářích, kteří táhli dobytými ulicemi, bylo civilním obyvatelstvem zákeřně stříleno z oken. Při tom padlo několik našich vojínů. (…) Že při činu dopadení provinilci byli podle zásluhy na místě ztrestáni, jest při válečném stavu samozřejmým.“[195]

Andrzej Raszka, národnost polská, Stonava

„Češi postupující za ustupujícími polskými vojáky vešli do domu Wroblové, který stál nějakých sto metrů od našeho. Uviděl jsem, jak vyvedli raněného vojáka a odvedli jej směrem ke kostelu, přičemž ho bili. Potkal ho stejný osud jako mnohé jiné – byl ubodán bajonetem. (…) Ubodán bajonetem byl také raněný polský voják na silnici u obecné školy ve Stonavě. Marně prosil, aby ho ušetřili, protože má ženu a děti. Ubodáni byli rovněž vojáci ukrytí v seně, ve stodolách u Febra, ve dvoře Dolany a u Wałoszka na Hořanech. (…) Barbarství českých vojáků si jen ve Stonavě vyžádalo 21 obětí. Spočinuli ve společném hrobě s výjimkou milicionáře Friedla, jenž byl jakožto občan Stonavy pohřben v rodinném hrobě“.[196]

5.3 Nekonaný plebiscit

Poté, co se v únoru roku 1919 stáhlo české vojsko na novou demarkační čáru, následovala řada složitých jednání na mírové konferenci v Paříži, provázených na Těšínsku rostoucím neklidem. O konečném rozdělení země měl rozhodnout plebiscit. Neustále se prodlužující provizorium a agitační plebiscitní kampaně vedly k vyhrocení stavu. Dohodová plebiscitní komise byla často bezradná a nebyla schopna najít vhodné východisko z protichůdných českých, polských, německých i „šlonzáckých“ návrhů.[197] Množily se násilnosti, docházelo i k přestřelkám a místní obyvatelstvo začalo tvořit polovojenské organizace. V české občanské obraně a polské

---

[194] Paweł Golec, Pamiętnik mego zycia, Książnica Cieszynska, RS AKC00907. In: GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.
[195] HÁJEK, Emil. *Ostravsko za války. Krvavý Matuschka. Boj o Těšínsko.* Kunčičky. 1930. In: GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.
[196] Zemský archiv v Opavě. Zemský Národní výbor pro Slezsko, kartón 11, i. č. 9. In: GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.
[197] GAWRECKI, Dan. *Těšínsko v období mezi světovými válkami*, c. d., s. 82.

Tajné vojenské organizaci (Tajna Organizacja Wojskowa) působilo asi 3000 osob. Obyvatelstvo bylo opět v nejistotě a nevědělo, ve kterém státě bude vlastně žít. V době přípravy lidového hlasování docházelo na obou stranách k bezostyšným propagandistickým útokům. Dobový tisk a propagační agitace na obou stranách byly plné lží a vulgarit.

Obr. 7. Plebiscitní letáky

Mezi obyvatelstvem docházelo navíc k přímým fyzickým střetům, které měly za následek i oběti na lidských životech. Ozbrojené bojůvky z obou znesvářených stran organizovaly výpady vůči svým protivníkům. Až 23. března 1920 vyhlásila plebiscitní komise podmínky, proti nimž protestovaly jak česká, tak i polská strana. Neustálé nepokoje na Těšínsku byly příčinou odložení plebiscitu z poloviny května na červen. Napětí však dále narůstalo a polští představitelé si již nebyli jisti, že jim plebiscit zajistí vítězství, neboť nemohli počítat ani s německými, ani se „šlonzáckými“ hlasy. Vzhledem k napjaté situaci bylo nutné spor řešit mezinárodní arbitráží.[198]

Výběr ze záznamů svědků, týkajících se přípravy plebiscitu

„Je samozřejmé, že předním úkolem československé plebiscitní komise, v jejímž čele jsem stál, muselo být opatření životních potřeb pro obyvatelstvo, jehož přízeň jsme si měli získat. V území, kam náš vliv sahal, musela být vytvořena atmosféra blahobytu a spořádanosti, aby tak obyvatelstvo z poměrů námi vytvořených mělo to nejlepší mínění o administrativních schopnostech našeho státu.

[198] GAWRECKI, Dan. *Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918–1938*, c. d., s. 23.

Podařilo se nám to s tím blahobytem na Těšínsku dosti dobře, ovšem mnohdy na účet jiných částí republiky. V té době bylo přání plebiscitní komise pro ministerstvo rozkazem. Vagónové zásilky s moukou, určené pro Prahu, musely putovati na Těšínsko, jestliže horníci v Karviné vyslovili přání, aby jejich zásoby moučné se zvětšily a oni byli s výživou plně zabezpečeni.“ [199]

„V poslední době docházejí k nám přes Morávku poplašné zprávy o Horní Lomné na Jablunkovsku, že tam Poláci vyvíjejí ohromnou činnost v náš neprospěch a upřímně doznány jsou i zprávy, že tamější farář Gwózdz se obrátil v náš neprospěch. (...) Dokonce lidé z Horní Morávky docházejí do kostela v Horní Lomné a odtamtud přinášejí tyto zprávy a sami jsouce nábožensky založení (jako na horách), jsou nadšeni dle doslechu pro Polsko. (...) Dobré by bylo navázat styky s českými lidmi v Lomné, s hajným Tomšů a Carbolem. Jsou tam tři dobří našinci. (...)
Bylo by záhodno u našich lidí a Šlonzáků vytvořiti pracovní organizace plebiscitní a vyslati tam lidi, kteří by získali vlivné lidi všemi způsoby. Je třeba tam vrhnout hodně tabáku. Snad i kočovné divadlo a divadlo loutkové by hodně prospělo. Nejvíce, ale je zapotřebí uspořádati vánoční slavnosti s rozdáváním dárků pro děti neb jiných.“ [200]

5.4 Řešení sporu arbitráží

Vyhrocený spor mezi Československem a Polskem byl tedy nakonec rozhodnut arbitráží. Na základě rozhodnutí konference velvyslanců dohodových mocností ze dne 28. července 1920 byla problematická oblast bývalého Těšínského knížectví rozdělena mezi dva státy. Rozhodnutí v podstatě akceptovalo hlavní československé požadavky[201] a pro Československo tehdy spor o Těšínsko oficiálně skončil.
V Polsku se rozhodnutí všeobecně zásadně odsuzovalo a jeho následek byl považován za nové dělení Polska. Takto vzniklá situace byla bohužel příčinou dalších konfliktů. Poláci, kteří se tímto rozhodnutím „ocitli“ v českém státě, dosáhli na tomto území již v období Rakouska-Uherska vysokou úroveň organizace politického i kulturního

[199] PELC, Ferdinand. *O Těšínsko*. Slezská Ostrava. 1928. In: GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.
[200] Zemský archiv v Opavě. Josef Koždoň. Kartón 4, i. č. 11., sign. X. In: GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.
[201] ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA, Jaroslav [eds]. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997, s. 63.

života. Nyní se však stali příliš malou národnostní skupinou na to, aby mohli svá práva úspěšně prosazovat. Polsko se se ztrátou tohoto území nesmířilo a tamní Sejm rozhodnutí rady velvyslanců nikdy neratifikoval.[202]

Československé republice připadlo z bývalého Těšínského knížectví území o rozloze 1272,8 km² s 311 183 obyvateli[203], karvinský uhelný revír a košicko-bohumínská železnice.[204] Jednalo se přibližně o 56 % území s 68 % obyvatelstva Těšínska s tím, že největší skupina obyvatel žijících na tomto území užívala jako svůj obcovací jazyk polštinu.[205] Byly vytyčeny nové státní hranice a 17 obcí včetně města Těšína bylo novou hranicí rozděleno mezi dva státy. Historické centrum města na pravém břehu Olzy bylo přiznáno novému polskému státu, těšínské předměstí na levém břehu řeky se stalo základem nového města, které dostalo název Český Těšín a do roku 1960 bylo centrem stejnojmenného okresu.

Těšínsko bylo sice v roce 1920 oficiálně rozděleno, ale mnoho obyvatel se s tímto faktem a způsobem rozdělení dosud nesmířilo, o čemž svědčí řada tehdejších i současných národnostních projevů.

Cesta k uklidnění národnostních vztahů byla velmi komplikovaná a provázely ji vzájemné projevy šovinismu a atmosféra nacionalismu minulého období.[206]

Je třeba říci, že bezprostředně po rozdělení Těšínska přikročily československé úřady k dosti bezohledným intervencím vůči polskému obyvatelstvu. V několika desítkách škol se změnil vyučovací jazyk z polského na český. Mnoho polských obyvatel bylo propouštěno ze zaměstnání. V obcích na Těšínsku pak byly jmenovány správní komise, v nichž byli zastoupeni zejména čeští aktivisté z dob plebiscitu a „šlonzákovci“, již byli uvědomělými Poláky považováni za zrádce.[207]

Výrazně pročeská činnost byla jedním ze základních bodů programu českých společenských organizací. Šíření české osvěty se projevovalo podporou českého školství a také otevíráním českých škol i v malých podhorských osadách a obcích.[208]

---

[202] GĄSIOR, Grzegorz. Zaolzí – *Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*, c. d., s. 106.
[203] GAWRECKI, Dan. *Těšínsko v období mezi světovými válkami*, c. d., s. 85.
[204] ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA a Jaroslav [eds]. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997, s. 66.
[205] c. d., s. 6–17.
[206] CHLEBOWCZYK, Jozef. Nad Olzą: Śląsk Cieszyński w wiekach 18., 19. i 20. Katovice, 1971, s. 167.
[207] BARAN, Ivo. *Těšínsko v proměnách československo-polských vztahů 1918–1938*. In: JEŽ, Radim, PINDUR, David [eds]. *Těšínsko v proměnách staletí. Sborník přednášek z let 2008–2009 k dějinám Těšínského Slezska*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2010, s. 149–159.
[208] ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA a Jaroslav [eds]. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997. s. 67.

Československý systém preferoval rodiče, kteří se rozhodli posílat své děti do škol s českým vyučovacím jazykem. Změnu postojů navíc často kompenzovala změna občanství a přidělování pozemků na základě rolnických reforem.[209] Výše uvedený způsob počešťování přinesl velký úbytek dětí v polských školách. V lidových polských školách např. poklesl počet dětí z 22 000 na počátku 20. let 20. století na 7 000 v roce 1938.[210]

Ze vzpomínek místních obyvatel z období 30. let 20. století

Uveďme nyní citaci z knihy Marty Rulfové. Její vzpomínky vypovídají o aktivní činnosti Matice osvěty lidové na Těšínsku, která tu úspěšně zakládala české školy, ale usilovala samozřejmě rovněž o to, aby je navštěvoval co největší počet žáků.

„Nádherná atmosféra nám dětem nastala v předvánoční době. Již na podzim učitelé pořizovali soupisy, co by které dítě potřebovalo nejvíce. Každý rok se pořádala nadílka, v rámci pomoci těm nejpotřebnějším s podporou Matice školské [211]*. Patronem naší školy*[212] *byla Praha, pořádala sbírky a nakupovala dle zaslaných soupisů. Třídy voněly čistotou, v každé byl vánoční stromek, z kamen sálalo příjemné teplo. V určený den pak školnice s pomocníky nanosila do tříd koše se šatstvem a krabicemi bot a pan učitel začal vyvolávat žáky dle seznamu a ti přistupovali ke stupínku. Nezapomenu na ty rozzářené tváře, když si děti své poklady přitisknuté k hrudi odnášely do lavic a pak o přestávce na sobě zkoušely. (…) Svět se mi zdál krásný, viděla jsem jej růžově. Vzhlíželi jsme s obdivem a s úctou k našim učitelům, kteří se nám snažili vštípit národnostní cítění.“* [213]

Následující vzpomínky Edwarda Bulawy jsou uloženy v archivu Těšínské knihovny v Těšíně.[214]

„V roce 1932 byl z práce propuštěn můj otec – horník karvinské Barbory. Rozhodnutí bylo zdůvodněno tím, že otec působí v polském rodičovském sdružení

---

[209] CHLEBOWCZYK, Jozef. *Nad Olzą: Śląsk Cieszyński w wiekach 18., 19. i 20*, c. d., s. 166.
[210] KANIA, Tadeusz. *Organizacje dla dzieci i młodziezy polskiej na Zaolziu i kresach Ostrawskich*. Katowice, 1994.
[211] Ústřední matice školská založená roku 1880 podporovala založení a provoz menšinových českých škol v národnostně smíšených oblastech Rakouska-Uherska, zejména v českém pohraničí. Byla podporována českými politiky i novináři. V roce 1919 převzal většinu základních škol stát, činnost organizace však pokračovala během celého období první republiky. Po uzavření mnichovské dohody ztratila matice většinu provozovaných škol i dalších nemovitostí. Definitivně zanikla po roce 1948.
[212] Jednalo se o českou školu v Návsí u Jablunkova.
[213] RULFOVÁ, Marta. *Slzy pro Těšínsko*. Mohelnice: Vlastním nákladem, 2006.
[214] Książnica Cieszyńska.

Rodzina Opiekuńcza[215] *(…) Prý byl také referentem na schůzích, což byl čirý výmysl, jelikož otec takový talent neměl. Neměl povahu aktivisty, byl prostým horníkem. Pro udržení zaměstnání se ukázalo být rozhodující to, zda pošle své čtyři děti do české školy. To se však nestalo, jelikož otec byl neoblomný a možná i proto, že mu nebyl nabídnut návrat na šachtu. Nátlak byl však přece jen úspěšný, protože právě tehdy začalo chodit mnoho mých kamarádek a kamarádů i dětí sousedů ohrožených nezaměstnaností do nové školy, které se tehdy říkalo „K Čechovi". Nic s tím neudělala ani vnitřní rozpolcenost rodičů, ani nevraživost, kterou vůči nim projevovalo polské okolí. (…) Před těžkou volbou mezi splněním povinnosti živitele rodiny a loajalitou vůči vlastní národnostní sounáležitosti stanul otec opět v roce 1937, kdy mu nabídli možnost návratu na šachtu, samozřejmě pod známou podmínkou. Jen těžko mu můžeme zazlívat, že dal přednost svým povinnostem vůči rodině. A tak jsem se se svými sourozenci i přes zoufalé matčiny protesty a silnou emocionální reakci polského okolí ocitl „U Čecha", citelně prožívaje toto zotročení. (…) Setkal jsem se tam s mnoha kamarády ze své polské školy. Někteří z nich se ještě se svým osudem nesmířili, většina však stávající situaci akceptovala, což byl důsledek úspěšných indoktrinačních snah. (…) Čeští učitelé byli sympatičtí, kompetentní, přinášeli nám zajímavé poznatky, upoutali nás vysokou úrovní hudební výuky a přitažlivým stylem tělesné výchovy. Sloužili však nedobré věci a tato skutečnost, společně s pocitem viny, že jsem se dopustil národní zrady, představovala zlomový okamžik v mé psychice.*[216]

5.5 Obsazení české části těšínského Slezska

Agresivita hitlerovského Německa ve spojení s polskou zahraniční politikou měla velký podíl na stupňování napětí.[217] Nástup fašismu přinesl rychlé vyhrocení česko--německých vztahů a s podpisem polsko-německé smlouvy v roce 1934 i zhoršení vztahů s Polskem.[218]

Na československém Těšínsku vrcholily manifestace a jiné akce na obranu republiky, v Polsku kulminovala kampaň za připojení „Zaolzia" k Polsku.

---

[215] Náhradní rodina.
[216] BULAWA, Edward. *W optyce Nadolziaka*. Książnica Cieszynska. RS AKC. 00195. In: GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.
[217] GAWRECKI, Dan. *Těšínsko v období mezi světovými válkami*, c. d., s. 98.
[218] ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA a Jaroslav [eds]. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997. s. 67.

Československo nárok na část Těšínska patřící k Polsku od roku 1920 nevznášelo.[219] Naprostá většina toho obyvatelstva, které se na Těšínsku považovalo za Poláky, však byla přesvědčena, že tento region byl odjakživa polský a že Češi a Němci se do něj pouze přistěhovali. Rozdělení Těšínska považovali za nespravedlivé a neudržitelné. Ve druhé polovině 30. let 20. století se polské požadavky ohledně těšínského Slezska stupňovaly.[220] O Těšínsko tak usilovali Poláci i Němci. Dne 21. září roku 1938 zažádalo Polsko Československou vládu o rozhodnutí o teritoriu obývaném polským obyvatelstvem. Československá vláda navrhla proto jednání o sporných problémech, a byla dokonce ochotna přistoupit na změnu stávající hranice ve prospěch Polska. Polská vláda však zažádala okamžité odstoupení části těšínského území a dále požadovala plebiscit, jehož by se mohly zúčastnit pouze osoby či potomci osob, jež měly stejné právo v roce 1920. Další československé návrhy byly polskou stranou odmítnuty jako neuspokojivé. 30. září 1938 požádalo Polsko o splnění svých požadavků pod výstrahou vojenského zásahu. Krátce před vypršením ultimáta československá vláda kapitulovala.[221] Území obsazené Polskem zahrnovalo celé tehdejší politické okresy Fryštát a Český Těšín a části okresu frýdeckého a moravskoostravského o celkové rozloze 830 km^2. Ze zabraného území odešlo nebo bylo násilně vysídleno kolem 30 000 Čechů a 5 000 Němců. Z 200 000 obyvatel, kteří v těšínském Slezsku zůstali, bylo 100 000 Poláků, 80 000 Čechů a 20 000 Němců. Zabrané území okresu Český Těšín bylo připojeno k polskému okresu Těšín a spolu s okresem Fryštát se stalo součástí slezského vojvodství s centrem v Katovicích.[222]

Společenský a politický život na zabraném území se význačně změnil. Vedle radikálních změn v politické struktuře s ohledem na sjednocení situace s dalšími částmi Polska převládal v novém režimu nacionalismus. Češi a Němci byli diskriminováni, propouštěni ze zaměstnání a nuceni k vystěhování do Československa či přímo úředně vysídlováni. Došlo naopak k přílivu polského obyvatelstva z vnitrozemí a k návratu části emigrantů, kteří po 1. světové válce odešli

[219] GAWRECKI, Dan. *Těšínsko v období mezi světovými válkami*, c. d., s. 98.
[220] GAWRECKÁ, Marie. *Československé Slezsko mezi světovými válkami 1918–1938*, c. d., s. 91.
[221] ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA, Jaroslav [eds]. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997. s. 69.
[222] Tamtéž, s. 63.

do Polska. Jedinou úřední řečí byla stanovena polština a došlo i k likvidaci českého školství. České organizace a spolky byly rozpuštěny a jejich jmění zabaveno.[223] Období polského záboru netrvalo ani rok.

Jak vnímali příchod polských vojsk do české části Těšínska tehdejší místní obyvatelé obou etnik, můžeme lépe vyrozumět ze vzpomínek určitých svědků těchto dějů. Jsou zde opět uvedena vyjádření obyvatel české i polské národnosti, aby bylo umožněno pochopit jejich vnímání a potažmo vliv těchto událostí na jejich životní osudy. Následuje úryvek z vyjádření obyvatele polské národnosti E. Motlocha, který byl zveřejněn v již zmíněné publikaci *Zaolzí – Polsko-český spor o těšínské Slezsko*:

„Chystali jsme se spát, byli jsme už všichni v postelích. Někdo ze sousedství zaklepal na okno a řekl: ‚Přišli Poláci.' Táta tak, jak byl – neoblečený –, vyběhl na dvůr, kde už byli všichni sousedé. Jedni byli zklamaní, jiní měli velkou radost. K polské národnosti se tady hlásila většina lidí. Národnost jsme neměli zažitou, alespoň já ne, ve skutečnosti jsem se necítil být ani Polákem, ani Čechem. Nebyl mezi námi žádný rozdíl, protože i my z české školy jsme mluvili ‚po našemu'. Ráno už tu byli Poláci. Vojáci v tancích přijeli k nám do kolonie ‚K Ociypkovi'. Všichni jsme běželi k nim, byli jsme rádi, když nás brali na tanky. Táta měl doma rybízové víno, tak jim ho donesl. Měli jsme je rádi, večer zpívali ‚Ojcze z nieba'[224] a ráno ‚Kiedy ranne wstają zorze'[225]. Měli jsme radost, že jsou tady. Všichni byli nadšení, ale slyšel jsem také, že se lidé začali revanšovat. Vznikaly bojůvky, sešlo se i několik takových, kteří si vyhledali ty, o nichž se vědělo, že za republiky ubližovali Polákům, a v noci je bili."[226]

Ve stejné publikace se objevil i tento úryvek ze soukromého dopisu Jaroslavy Golasovské, manželky jednoho z karvinských horníků, který ve své knize *Těšínsko za polské okupace v letech 1938–1939* cituje i český vlastivědný pracovník Valentin Valeček:

„Nejhorším dnem v životě byl pro nás ten, když Poláci přišli do Karviné. Bylo to tak zlé, že se to nedá ani vypsat. Když začala hrát od Fryštátu hudba, tu celý Sovinec byl prázdný, neboť všichni Poláci šli vítat polskou armádu. Nám Čechům neoschly oči od večera. Poláci hleděli na nás jako na vrahy, žádný s námi nemluvil. Když jsem

---

[223] Tamtéž, s. 69
[224] Nebeský otče
[225] Když vstává ranní jitřenka.
[226] Vzpomínky Ericha Motlocha, nar. 1924, Ośrodek Karta. GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.

šla nakupovat do konzumu, tak hned začali nadávat na Čechy, jak oni Poláci byli od Čechů trýzněni. Byla to tak krutá lež, že by se člověk za to dovedl i bít, ale musela jsem se jen držet. Večer nesměli jsme vyjít ven, neboť pod okny čekali polští teroristé, aby nás zmlátili.“[227]

Následují vyjádření českých i polských obyvatel, která byla zveřejněna opět díky výzkumům střediska Karta z Varšavy.

„Naše škola v Orlové byla ihned zavřena a na dveřích se objevila cedule s nápisem ‚Žáci české národnosti nemají přístup‘. Otec dostal rozkaz předat své měřičské oddělení a do tří dnů opustit území. Pak přišla propustka – bez powrotu[228] *– jen pro odjezd. Zůstat jsme nesměli, třídenní lhůta byla neodvolatelná, na ‚posterunku‘*[229] *se úřadovalo často i býkovcem. Stěhovali se skoro všichni naší sousedé. Petřvald se stal za minulých deset let ryze českým městysem. Nebyl dostatek aut k vystěhování, některé vozy zase nepustili vojáci přes hranice, a tak na poli ležely v dešti haldy nábytku. Nezapomenu, jak polští vojáci poštvali psy na rodinu s dětmi, když neuposlechla nějaké jejich rozkazy.“*

„Nic jsme netušili. Přišlo to znenadání. Vítali jsme polské vojáky jako božstvo. To vám byla radost! I když jsme nepocítili nějaké pronásledování ze strany Čechů a žili jsme v míru a svornosti se všemi. To naše jsme si nenechali vzít, ale neviděli jsme v nikom nepřítele. Někteří Češi utíkali. Utekli všichni čeští učitelé, a také mladí lidé – čeští šovinisté. Ti, kteří zde měli statky, zůstali. Na počátku období Polska vytloukali Čechům okna, ale to byla hloupost. My v Třanovicích jsme to nedělali. Vždyť tady ani takoví Češi nebyli, mluvili vždycky po našimu.“[230]

„Všichni jsme je vítali. Říkalo se: ‚Ať si Češi odjedou se svou marmeládou, vždyť Poláci k nám už se špekem jedou. Čekali jsme na to a přišlo to.‘[231]

Zajímavé je, že lidé, kteří museli odejít, byli často původně z Haliče a měli jednoznačně polská jména, jako Tomcykiewicz nebo Tkaczyk. Je pozoruhodné, že se ti přistěhovalci z Haliče velmi snadno a rychle počešťovali a podle rčení ‚Poturčenec

---

[227] VALEČEK, Valentin. *Těšínsko za polské okupace v letech 1938–1939*. Ostrava: Slezský ústav ČSAV. Slezská vědecká knihovna Opava, 1966

[228] Bez návratu.

[229] Na strážnici.

[230] Vzpomínky Karola Filipce, nar. 1919, Ośrodek KARTA. In: GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko--český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.

[231] Vzpomínky Jerzyho Ciencialy, nar. 1920, Ośrodek Karta. In: GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko--český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.

horší než Turek' byli více nacionalističtí v tom pročeském smyslu než Češi. Znal jsem několik takových rodin. Byli také členy té české národní gardy, a přitom byli z Haliče. Ti byli vyháněni. Řada lidí odešla dobrovolně." [232]

„Šli jsme tenkrát vítat polské vojáky. Měli spoustu koní a projížděli po hlavním mostě v Těšíně. Netušili jsme, že je jich tak hodně; mysleli jsme si, že chodí stále dokola a vracejí se po druhém mostě. Jako kluci jsme tenkrát volali: ‚Ať žijí polští koně!'[233]*. Nevadilo mi, že jsou tady Poláci. Neviděl jsem v tom žádný rozdíl, protože naši příbuzní na polské straně mluvili stejně jako my".*[234]

6. ÚLOHA NÁRODNOSTI OBYVATEL OD 30. DO 60. LET

Poté, co se Těšínsko na základě Hitlerova dekretu o rozdělení a správě dobytých území z 26. října roku 1939 stalo součástí Německé říše, připadl nově vytvořený okupační okres Teschen[235] k vládnímu obvodu Katovice v říšské provincii Slezsko.[236] Díky své poloze měl okres Těšín velký strategický význam a významné hospodářské postavení mu zase zajišťovala těžba koksovatelného uhlí a rozvinutý hutnický a kovozpracující průmysl. Další atributy jako vyspělá dopravní síť a kvalifikovaná pracovní síla ekonomický význam oblasti ještě zvýšily.
S přihlédnutím k národnostní struktuře okresu, tvořené převážně Poláky a Čechy, použili Němci odlišnou politickou strategii než v jiných oblastech. Hromadné vysídlování a fyzická likvidace neněmeckých obyvatel totiž neměla smysl, neboť kvalifikovaná pracovní síla byla ve válečném hospodářství velmi užitečná.
Nacisté navíc vycházeli z předpokladu, že značná část místních obyvatel nemá jasné národní vědomí. Mohlo se jim tak snáze podařit poněmčit obyvatelstvo, které po rasové, národnostní, politické a duchovní stránce odpovídalo jejich kritériím. Dalším příznivým faktorem pro ně bylo, že se mnoho místních obyvatel považovalo za Slezany. Vzhledem k tomu, že během života jedné generace změnilo Těšínsko pětkrát státní příslušnost, to byl celkem přirozený proces, neboť část obyvatel se v obavách

---

[232] Vzpomínky Radomíra Jurdina, nar. 1930, Ośrodek Karta. In: GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko--český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.
[233] Ať žijí polští koně.
[234] Vzpomínky Štěpána Vadjáka, nar. 1923, ośrodek KARTA, Ośrodek Karta. In: GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*, c. d.
[235] Těšín.
[236] ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA a Jaroslav [eds]. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997.

o svou existenci mnohdy raději přiklonila k vládnoucí moci i etnicky.[237] Poněmčování místních obyvatel nebylo z počátku zjevné a začalo při jejich policejní registraci v prosinci 1939, které se lidově říkalo „palcówka“. Vytištěný formulář, který nahrazoval osobní průkaz totožnosti, byl totiž opatřen otiskem palce přihlašované osoby.[238] „Vyhovující“ místní obyvatelé začali být poněmčováni prostřednictvím příslibů výhod, ale i výhrůžek represemi. Poněmčování probíhalo v několika fázích. Při výše uvedené registraci bylo místním Polákům a Čechům umožněno, aby se přihlásili ke slezské národnosti.[239] Bylo možno uvést i slezský jazyk a národnost, čehož využila téměř polovina obyvatel Těšínska. Domnívali se, že je to pro ně východisko, neboť tak nemohli být perzekuováni pro národnost polskou nebo českou, ale nemuseli přijmout ani národnost německou. Výsledky této registrace však zanedlouho posloužily okupačním úřadům při dalších promyšlených postupech.[240] Slezská národnost se totiž úředně pokládala za národnost německou a obyvatelé, kteří ji uvedli, byli nuceni přihlásit se do tzv. volkslisty – úředního seznamu německé národnosti na územích začleněných do Říše. Volkslista stanovovala jejich práva zařazením do čtyř kategorií. Na Těšínsku se většinou jednalo o zařazení do kategorie III., na jejímž základě mělo být obyvatelům přiznáno německé občanství s možností odvolání do 10 let. Odmítnutí zápisů do volkslisty znamenalo přísné postihy včetně vysídlení či deportace do koncentračních táborů. V říjnu roku 1943 tam již bylo z pochopitelných důvodů zapsáno zhruba 70 procent obyvatel těšínského okresu. Většinou tak ale nečinili z národního přesvědčení, leč z nezbytných důvodů. Volkslistáři třetí skupiny měli oproti Polákům a Čechům částečné výhody – mohli např. vlastnit rozhlasový přijímač, dostávali vyšší příděly potravin apod. Jejich postavení bylo však přesto značně nejisté. Kromě jiných nařízení museli po dobu jednoho roku vykonávat povinné práce pro Říši, nesměli zastávat vedoucí místa či úřední funkce, nemohli bez předchozího povolení studovat vyšší školy aj. Manželství mohli uzavírat jen s Němci nebo s osobami ze své skupiny, v žádném případě

---

[237] BORÁK, Mečislav. *Německá okupace těšínského Slezska*. In: KASZPER, Roman, MAŁYSZ, Bohdan [eds]. *Poláci na Těšínsku*. Studijní materiál. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009, s. 44.
[238] Tamtéž, s. 45
[239] ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA, Jaroslav [edd.]. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997. s. 71.
[240] BORÁK, Mečislav. *Německá okupace těšínského Slezska*. In: KASZPER, Roman, MAŁYSZ, Bohdan [eds]. *Poláci na Těšínsku. Studijní materiál*. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009, s. 45.

s příslušníky jiných národností, tedy ani s Čechy nebo s Poláky. Povinnost vojenské služby ve wehrmachtu zaplatily stovky místních mladých mužů svými životy. První nařízení šéfa civilní správy katovického vládního obvodu se týkala nejen odevzdání zbraní, ale též konfiskace movitého a nemovitého majetku Poláků.

6.1 Polská národnostní menšina v období německé okupace

Tlak německých orgánů se brzy soustředil především na polskou inteligenci. Na jaře roku 1940 bylo na Těšínsku zatčeno asi 1200 osob. Zpočátku byli zatýkáni a odesíláni do zajateckých táborů zejména polští důstojníci, postupně k nim přibývali představitelé veřejného života, učitelé, duchovní, lékaři apod. V dubnu roku 1940 bylo zatčeno téměř 1 000 osob a po krátké internaci v provizorní věznici v Českém Těšíně byli všichni deportováni do koncentračního tábora v Dachau a později do Mauthausenu. Polské rodiny byly vysídlovány k příbuzným a k jiným polským rodinám či odsunuty do Generálního gouvernementu a mládež musela odjet na nucené práce do Říše. Obyvatelé, kteří nebyli schopni práce v průmyslu, byli umísťováni do tzv. Polenlágrů[241] a zásadoví Poláci do koncentračního tábora v Auschwitz.

Uvádí se, že z československé části Těšínska bylo vysídleno 874 polských a 21 českých rodin a z neúplných výzkumů vyplývá, že z československé části Těšínska bylo na práce do Říše odvezeno 2 808 Poláků a 298 Čechů. Tisíce dalších obyvatel pracovaly ve zdejších dolech a hutích a na německých zemědělských usedlostech.

Odboj proti okupantům byl striktně národnostně rozdělen. Zatímco příslušníci českého odboje věřili v obnovu hranic z předmnichovské republiky, polští odbojáři doufali v udržení Těšínska v rámci polského státu. Polský odboj stál na mnohem silnějších základech i proto, že řada uvědomělých Čechů po polském záboru v roce 1938 z těšínského Slezska odešla.[242] Příslušníci českého odboje nedokázali na Těšínsku vytvořit organizační základnu a omezovali se v podstatě jen na dílčí kontakty se zdejším územím. Polský odboj měl vytvořenou poměrně silnou a do značné míry různorodou odbojovou strukturu. Ze dvou tisíc umučených a povražděných obyvatel české části těšínského Slezska tvořili naprostou většinu Poláci.

---

[241] BORÁK, Mečislav. *Německá okupace těšínského Slezska*. In: KASZPER, Roman, MAŁYSZ, Bohdan [eds]. *Poláci na Těšínsku. Studijní materiál*. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009, s. 42-59.

[242] ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA a Jaroslav [eds]. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997.

Někteří však marně očekávali, že krev prolitá v zájmu vlasti, za niž pokládali Polsko, bude dostatečným argumentem potvrzujícím oprávněnost polského nároku na tuto část Těšínska.[243]

6.2 Poválečná situace

Vítězství nad nacisty bohužel zklidnění poměrů v těšínském Slezsku nepřineslo. Na základě dohod uzavřených ve válečném období československou vládou v exilu byly obnoveny hranice z 30. září roku 1938. Národnostní situace byla velmi vypjatá.
V polovině června roku 1945 hrozilo dokonce ozbrojené střetnutí mezi československými a polskými ozbrojenými jednotkami. Docházelo rovněž k četným střetům mezi obyvateli obou národností. Po zásahu Sovětského svazu došlo v březnu roku 1947 k podepsání československo-polské spojenecké smlouvy, která řešila i otázku národnostních práv polské menšiny. V souvislosti s jednáním o uzavření této smlouvy zastavilo Československo připravovaný odsun přibližně 6000 Poláků[244], kteří se v československé části Těšínska usadili v době polského záboru v roce 1938.[245]
Několik měsíců se jednalo o obnově polských spolků.
V červnu 1947 byly nakonec schváleny stanovy Polského kulturně-osvětového svazu[246] a Sdružení polské mládeže[247]. Stanovy byly víceméně vypracovány ministerstvem vnitra a předloženy zástupcům polské menšiny k podepsání. Samotní Poláci k nim sice měli výhrady, domnívali se však, že i přes to je PZKO alespoň dobrou základnou pro další rozvoj polské menšiny v Československu. Pro československou stranu tím byla otázka polských spolků vyřešena. Žádný z předválečných spolků nebyl obnoven, údajně pro jejich neloajalitu k Československu před válkou; PZKO a SMP měly představovat dostatečný prostor k organizaci veřejného života Poláků.[248]
Vítězství komunistů v únoru 1948 změnilo poměry i život na Těšínsku od základů. Nedostatek pracovních sil v průmyslových podnicích znamenal příliv Čechů a Slováků. Intenzivní těžba uhlí s důsledkem poddolování vedla k zániku řady obcí

---

[243] BORÁK, Mečislav. *Německá okupace těšínského Slezska*. In: KASZPER, Roman, MAŁYSZ, Bohdan [eds]. *Poláci na Těšínsku. Studijní materiál*. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009, s. 45–59.
[244] Tzv. polských okupantů.
[245] GABAL, Ivan a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4.
[246] Polski Związek Kulturalno-Oświatowy (PZKO).
[247] Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej (SMP).
[248] FRIEDL, Jiří. *Polská menšina v letech 1945–1956*. In: KASZPER, Roman, MAŁYSZ, Bohdan [eds]. *Poláci na Těšínsku. Studijní materiál*. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009.

včetně těch, v nichž převážnou většinu tvořili Poláci. Nucené přesídlování obyvatel způsobovalo zpřetrhání přirozených vazeb, a to vše v konečném důsledku i rychlejší asimilaci Poláků, jejichž počet se s každým sčítáním lidu snižoval. Vláda jedné strany, stěhování obyvatelstva v rámci tzv. socialistické výstavby, vznik nových měst jako Havířov či Karviná měly za důsledek radikální změny ve struktuře obyvatelstva i v jeho způsobu života. [249]

6.3 Nucená asimilace polských obyvatel

Přestože nová československá ústava z roku 1960 zajišťovala obyvatelům polské národnosti možnosti a prostředky na vzdělání v mateřském jazyce, jakož i na kulturní rozvoj, menšinám v ČSSR byl i nadále upírán právní status. Ve stejném roce byl v rámci administrativní reformy zlikvidován českotěšínský okres, nejvíce obydlený Poláky. Byl tím zjevně sledován cíl roztříštění polské menšiny, což ostatně potvrzují i dobové dokumenty. Vznikaly nové konflikty, mimo jiné na pozadí popularizace poezie Petra Bezruče, básníka, jenž např. nazýval Poláky na Těšínsku „popolštěnými Moravci“, což samozřejmě nechtěli akceptovat.[250]

V rámci komunistické normalizace byly likvidovány malotřídní a základní polské školy v obcích dotčených hornickou činností a následně úbytkem žáků. Tato situace měla velmi negativní vliv na kulturní a společenský život Poláků, zejména na zdevastovaných územích, znamenala další tlak a měla negativní vliv na už tak složitě kultivované polské národní vědomí.[251]

Správní reformou vznikly v roce 1960 nové okresy Karviná a Frýdek-Místek. O rok později byla přejmenována i řeka Olza, jež je dodnes symbolem obyvatel především jihovýchodního Těšínska. Někteří patrioti ji považují téměř za posvátnou a nový oficiální název neakceptují.[252]

---

[249] Tamtéž.

[250] NOWAK, Krzysztof. *Polská menšina v letech 1956–1989*. In: KASZPER, Roman, MAŁYSZ, Bohdan [eds]. *Poláci na Těšínsku. Studijní materiál*. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009, s. 69.

[251] JASIŃSKI, Zenon. *Refleksje badań nad szkolnictwem polskim w Czechosłowacji*. In: *Kalendarz Szląski*. Cieszyn, 1992, s. 98–99.

[252] Řeka Olza se objevuje v mnoha písních i pověstech a píseň *Płyniesz Olzo po dolinie* se považuje za neoficiální hymnu oblasti „Zaolzie“.

Historická hranice Těšínska se ve vnímání nově přistěhovalých obyvatel postupně rozplynula. Tradiční Těšínsko se pro následující generace stalo již jen historickým pojmem.[253]

7. PROBLEMATIKA ETNICKÉ IDENTITY V SOUČASNOSTI

7.1 Polská menšina po roce 1989

Návrat k demokracii přinesl příslušníkům polské menšiny větší možnosti seberealizace. Pro možnost smysluplného fungování v nových poměrech však muselo dojít k určitým změnám v organizaci kulturního i politického života.
Až dosud byly aktivity místních Poláků soustředěny do polské organizace PZKO. Koncem roku 1989 a počátkem roku 1990 obnovily však už činnost mnohé předválečné organizace. Vznikl rovněž nový reprezentativní orgán polské menšiny, tzv. Rada Poláků, která se později transformovala na Kongres Poláků v České republice[254], v němž se sdružily všechny nově vzniklé spolky. Organizací s největším počtem členů však zůstává i nadále PZKO, který má v současnosti kolem 12 000 členů, sdružených v 84 místních skupinách v jednotlivých obcích na Těšínsku.[255]
Změna režimu však neovlivnila jen způsob organizace spolkové i politické činnosti, ale i relace mezi samotnými příslušníky polské národnostní menšiny. Zjednodušeně řečeno je polská „porevoluční“ organizace KRPC radikálnější než PZKO, jejíž členové nebyli zvyklí proti čemukoliv a komukoliv veřejně protestovat.
Dle sčítání lidu z roku 1991 bylo v České republice 58 573 obyvatel polské národnosti, z nichž naprostá většina, asi 43 479 osob, obývala „Zaolzie“.[256]
Podle průzkumu z roku 1998 bylo v ostravských telefonních seznamech 8 % polských nebo polsky znějících příjmení, což by odpovídalo zhruba 25 tisícům obyvatel města. V oblasti „Zaolzie“ bylo takových příjmení nalezeno kolem 115 tisíc, což představuje až 32 % obyvatel regionu. Polskou národnost však v posledním sčítání lidu uvedlo

[253] ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny*. In: TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA a Jaroslav [eds]. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997.
[254] Kongres Polaków w Republice Czeskiej (KPRC).
[255] SZYMECZEK, Józef, KASZPER, Roman. *Poláci v České republice v době transformace po roce 1989*. In: KASZPER, Roman, MAŁYSZ, Bohdan [eds]. *Poláci na Těšínsku*. Studijní materiál. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009, s. 82-90.
[256] Tento počet je uveden na základě výpočtů archiváře a spisovatele Stanisława Zahradnika.

pouze 10,1 % obyvatel.[257] Poslední sčítání lidu z roku 2001 pak vykázalo další snížení počtu příslušníků polské menšiny o 7995 osob v okresech Karviná a Frýdek-Místek. Pro uchování své národní identity vyvíjejí Poláci v České republice různé formy činnosti. Dnes zde působí 28 organizací polské menšiny, z nichž největší je PZKO. Všechny spolky v České republice jsou sdružené v KPRC.

Polské národnostní školství je součástí státního školství a i přes narůstající asimilaci[258] Poláků se v rámci České republiky stále jedná o rozsáhlou a unikátní soustavu škol. Na začátku školního roku 2002/2003 bylo v České republice 28 polských základních škol, z toho 16 neúplných, jedno gymnázium a několik polských tříd ve čtyřech dalších středních školách.

Vedle již zmíněných spolků a škol jsou dalšími reprezentanty polské kultury v České republice média, zejména pak polský periodický tisk jako obdeník *Głos Ludu*, měsíčník *Zwrot*, dvoutýdeník pro děti a mládež *Nasza Gazetka* a měsíčníky pro školní mládež *Jutrzenka* a *Ogniwo*, které vycházejí se státní podporou.

V Českém rozhlase Ostrava probíhá již od padesátých let 20. století vysílání v polském jazyce a také Česká televize zavedla do svého regionálního vysílání z ostravského studia pravidelné zpravodajství v polském jazyce. Poláci se rovněž snaží o udržení dosavadních polsky psaných knižních fondů, které jsou rozděleny do 15 městských a místních knihoven s 41 pobočkami. Nejpočetnější polské knižní soubory jsou umístěny ve Středisku polské literatury Regionální knihovny Karviná, které také metodicky řídí odbory jednotlivých městských a místních knihoven.

Významné místo v kulturním životě Poláků zaujímá i Polská scéna Těšínského divadla, která je jediným polským profesionálním divadelním souborem mimo území polského státu a připraví 6–8 premiér za sezonu.

7.2 Česko-polská etnická hranice

„Etnická hranice je zóna mezi sousedními oblastmi osídlenými příslušníky různých etnik, v níž se vyskytují současné prvky příslušnosti k těmto etnickým skupinám v takové míře, že ji podle nich nelze zcela jednoznačně přiřadit k žádné z nich.“[259]

---

[257] MAŁYSZ, Bohdan. *Polská menšina v letech 1956–1989*. In: KASZPER, Roman, MAŁYSZ, Bohdan [eds]. *Poláci na Těšínsku*. Studijní materiál. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009, s. 15.

[258] V roce 1960 navštěvovalo polské školy celkem 10 700 žáků, zatímco v roce 1989 již jen 5400 žáků

[259] SIWEK, Tadeusz. *Příspěvek ke zkoumání etnické hranice*. In: *Geografie – Sborník České geografické společnosti*. Praha: Česká geografická společnost, 1999, č. 1, ročník 104, s. 1–10.

Kritéria etnické příslušnosti člověka vyznačují především měřítko jeho příslušnosti ke stanovené kultuře. Je do nich tedy nutno zahrnout především užívaný jazyk, znaky lidové kultury, ale rovněž světské i náboženské zvyky, rodinné tradice a další. Zajímavostí je, že v českém těšínském Slezsku žijí i lidé s dvou- nebo dokonce vícenárodní etnickou příslušností. Změnami prochází i subjektivní pocit etnické příslušnosti a identifikace s určitou skupinou může být časově nestabilní. Mnoho místních obyvatel nedokáže svou etnickou příslušnost popsat a jejich pocit národního vědomí je velmi slabý nebo vůbec neexistuje.[260]

Určení etnické hranice není vůbec jednoduché a může vycházet z rozdílných objektivních i subjektivních měřítek, ovlivněných navíc prostorovou mobilitou či migrací obyvatelstva.[261] Část těšínského Slezska patřící k České republice je typickým příkladem nejednoznačného etnického a národnostního česko-polského pomezí. Je jediným příhraničním územím na česko-polských hranicích, které se vyvíjelo relativně přirozeným způsobem a bez radikální výměny obyvatelstva.[262]

Vývoj česko-polského etnického pomezí v této oblasti ovlivnily nejvíce změny politické příslušnosti a s tím spojená migrace, integrace a asimilace obyvatelstva. Celkový vývoj česko-polské etnické hranice je možno sledovat od počátku 19. století, neboť starší, zejména církevní prameny jsou většinou nepřesné.

Nejstarším podrobným pramenem je Kneiflovo vymezení hranice mezi českým a polským etnikem podle jednotlivých obcí.[263] Reginald Kneifel umístil tuto hranici 5–10 kilometrů východně od Ostravice. Šafařík ve své mapě z roku 1848 považuje za etnickou hranici Ostravici[264], ale rakouský statistik Karl von Czoernig se v roce 1855 shodl na jejím umístění s R. Kneiflem. Polský jazykovědec Lucjan Malinowski ji s nepatrnými odchylkami v některých lokalitách určil obdobně jako K. Czoernig. Další mapy obsahující vymezení česko-polské jazykové oblasti zpracované polským badatelem Kazimierzem Nitschem v r. 1909 a českým badatelem Bohuslavem Havránkem v r. 1934 se již mohly srovnávat s výsledky sčítání lidu, v nichž se od roku 1880 pravidelně zjišťovala národnost obyvatelstva na základě obcovací řeči.

---

[260] SIWEK, Tadeusz. *Česko-polská etnická hranice*. Ostrava: Filosofická fakulta Ostravské univerzity, 1996. s. 18.
[261] SIWEK, Tadeusz. *Příspěvek ke zkoumání etnické hranice*, c. d., s. 1–10.
[262] Např. na rozdíl od česko-německého pohraničí.
[263] Rakouský topograf Reginald Kneifel ve své topografii z roku 1804 označil jako obcovací řeč lidu mnoha těšínských obcí slezsko-polské nářečí.
[264] Jedná se o zemskou hranici moravsko-slezskou.

Etnická hranice se však na základě sčítání lidu nedá přesně stanovit, neboť jednotlivé censy jsou poznamenány rozpornými kritérii mateřského jazyka a obcovací řeči a problémového přiřazování místního nářečí ke konkrétní jazykové oblasti.
Do roku 1910 byla etnická identifikace zjišťována podle obcovací řeči, a proto má etnická hranice stanovená podle těchto dat v podstatě objektivní charakter. Po první světové válce došlo při sčítání lidu ke změně v pojetí národnostní a etnické příslušnosti a určujícím prvkem se v roce 1921 stal mateřský jazyk. Při následujícím sčítání lidu v roce 1930 bylo zase přípustné uvést národnost, která byla odlišná od mateřského jazyka. Pochopitelně zcela subjektivní kritérium příslušnosti pak rozhodovalo při sčítání lidu prováděném německými okupačními úřady v roce 1939.
Z výsledků rakouských censů, zaznamenaných v mapách, vyplývá, že etnická hranice mezi českým a polským obyvatelstvem byla koncem 19. století na jihu Těšínska jednoznačná. Nejvýznamnější etnika oblasti, tzn. polské a české, byla od sebe oddělena vedlejším hřebenem Beskyd, jenž zde tvořil přírodní hranici.[265]
V tomto případě je proto možné znázornit etnické pomezí jako velmi úzké pásmo, téměř čáru, která leží na horském hřebeni a shoduje se s administrativními hranicemi obcí. Rozlišení obou etnik podle výsledků sčítání lidu není ve střední a zejména v severní průmyslové oblasti Těšínska téměř možné. Již v době prvního sčítání lidu zde existovala značně nesourodá zóna, která se na základě následujících sčítání lidu ještě rozšiřovala.[266] V této oblasti se totiž nevyskytují žádné přírodní předěly, a navíc sem už od poloviny 19. století zasahovala jedna z největších průmyslových oblastí Rakouska-Uherska a později i Československa s neustálým přílivem pracovních sil.
Nejčastější vymezení česko-polské jazykové hranice v těšínském Slezsku u českých i polských jazykovědců tvořila zhruba spojnice dnešních obcí a měst Bohumína, Havířova, Třanovic, Komorní Lhotky a Horní Lomné. Území ležící západním směrem od této linie se z lingvistického hlediska shodně považovalo za české a oblast, která se rozkládá směrem na východ od této spojnice, zase za polskou.
Jazyk však není jediným kritériem etnické a národnostní příslušnosti, neboť při jejím určení může být důležité rovněž náboženské vyznání a obecnější kulturně podmíněná identita. Sčítání lidu mohou sice napomoci k přibližnému odhadu jednotlivých etnických charakteristik, jejich přesnější určení je však možné pouze na základě

[265] Jedná se o oblast rozkládající se od obce Komorní Lhotka po obec Horní Lomná na hranicích s tehdejším Uherskem.
[266] SIWEK, Tadeusz. *Příspěvek ke zkoumání etnické hranice*, c. d., s. 1–10.

terénního výzkumu. Z dosud prováděných průzkumů je přitom zřejmé, že přesné určení etnické hranice v hustě zalidněném, průmyslovém a politicky proměnlivém regionu zkrátka není možné.[267]

7.3 Sociologické výzkumy

Společenskovědní výzkumy v české části Těšínska, zaměřené zejména na místní polskou komunitu, jsou v posledních dvou desetiletích o něco častější než dříve. Jedná se o dílčí historické, sociologické, psychologické nebo etnologické práce. Jak je již nastíněno v předcházejících kapitolách, tyto výzkumy zatím na Těšínsku uskutečňovaly většinou tři typy skupin. První skupinu tvoří čeští vědečtí pracovníci z českých institucí, např. pracovníci Slezského ústavu v Opavě. Druhou skupinou jsou badatelé z polských vědeckých pracovišť, většinou z univerzit v Katovicích či Opolí, a členy třetí skupiny jsou většinou příslušníci polské menšiny žijící v České republice, kteří se od roku 1991 soustřeďují při Ústavu pro výzkum polského etnika v České republice, jenž působí na Ostravské univerzitě. V publikaci *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice*, na níž se rovněž podíleli badatelé tohoto ústavu, je uvedeno: *„Dosavadní badatelské výsledky vědeckých týmů i jednotlivců zaznamenávají a hodnotí vzory života polské menšiny na Těšínsku, ale chybí jim zobecnění. To by bylo možné na bázi sociologie s jejím pojmovým a metodologickým aparátem, bohužel však právě tyto výzkumy byly nejvíce poznamenány politickou situací a nemohou být dnes bez výhrad akceptovány. Platí to především o rozsáhlých výzkumných programech*[268] *Slezského ústavu ČSAV v Opavě, který je nyní součástí Slezského zemského muzea.“*[269]

Výzkumy sociologické sekce tohoto ústavu se v 60. letech zabývaly postavením obyvatel několika národností v ostravském regionu a byly zaměřeny na národní povědomí místních etnik, jejich vztah k vlastnímu etniku a k ostatním etnickým skupinám a rovněž na integrační a asimilační tendence v těchto skupinách. Po dalších deseti letech se stejná instituce soustředila na postavení a rozvoj obyvatel polské a německé národnosti v Československu. Výsledné sociologické schéma ukázalo polskou národnostní menšinu na Těšínsku jako seskupení s vysokou mírou vnitřní

[267] Tamtéž.
[268] Jedná se o již výše zmíněné výzkumy.
[269] RUSKOVÁ, Halina. *Společenské a kulturní procesy*. In: KADŁUBIEC, Karol Daniel a kol. *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920–1995)*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity jako spis č. 107/1997, s. 75.

pospolitosti, která je relativně spokojená s možnostmi realizace svých společenských potřeb. Východiska této výzkumné práce jsou však diskutovatelná, a to především vzhledem k politické situaci, jaká tehdy v Československu panovala. Výzkum z roku 1967 vycházel např. z předpokladu, že socialistický stát zajišťuje rovnoprávnost všech národů, a pokud se vyskytují případy asimilace příslušníků národnostních menšin, je to pouze důsledek přirozeného procesu. V tomto výzkumu však nebyla zohledněna nucená asimilace, které byli někteří Poláci po dlouhou dobu vystaveni. Je možné, že podobný výzkum prováděný v nových společenských podmínkách po roce 1989 by mohl přinést zcela odlišné výsledky.[270]

Průběh a vymezující faktory asimilačního procesu v prostředí polské komunity na Těšínsku byly předmětem výzkumu realizovaného ve spolupráci již zmíněného ústavu pro výzkum polského etnika v ČR na Ostravské univerzitě a Ústavu společenských věd těšínské Umělecko-pedagogické fakulty Slezské uzniverzity v Katovicích. Východiskem pro výzkumný program realizovaný v letech 1993–1994 byl opodstatněný předpoklad, že příslušníci polské menšiny na Těšínsku asimilují do české společnosti. Cílem tohoto bádání bylo vymezení faktorů urychlujících nebo zpomalujících proces asimilace.[271] Pro výzkum bylo vybráno 271 rodin z okresů Karviná a Frýdek-Místek. 156 rodin bylo čistě polských, kde oba manželé uváděli polskou národnost, a 115 rodin bylo smíšených. Zkoumání byli podrobeni obyvatelé s různými stupni i druhy dosaženého vzdělání. Věk dotazovaných dosahoval přibližně od 20 do 60 let. 85 procent respondentů potvrdilo, že Poláci na českém Těšínsku směřují stále viditelněji k českému prostředí. Jako příčiny tohoto jevu uváděli např. uzavírání manželství s Čechy či Češkami, přirozený proces integrace s českým prostředím, ztrátu zájmu o dění v Polsku či v polské komunitě, nedostatky ve výchovném procesu, ale také snahu zlepšit svou životní situaci nebo se neodlišovat od českého prostředí. Část respondentů byla přesvědčena, že polská menšina se málo snaží formovat příslušnou etnickou identitu u mladé generace, a část z nich si myslí, že Čechům se tu žije lépe než Polákům.[272]

Poznatky vztahující se k problému vymezení česko-polské etnické hranice byly následující. Obyvatelé česko-polského pomezí, kteří se hlásí k polské národnosti, se s většinovým českým etnikem shodují ve větší míře, než by se dalo očekávat. Jejich

[270] Tamtéž, s. 76.
[271] Tamtéž, s. 77.
[272] Tamtéž, s. 81.

integrace do české společnosti je velmi silná, což je nepochybně důsledkem jejich mnohaleté existence v ní. Místní Poláci používají v pracovním i úředním styku běžně češtinu a jsou ovlivněni nejen většinovým jazykem, ale i kulturou a životními podmínkami české společnosti. Všechny tyto aspekty přispívají nejen k jejich asimilaci, ale ovlivňují rovněž pocit národní identity. Výše uvedený průzkum dokazuje, že značná část původně polského obyvatelstva se dnes hlásí k české národnosti. Zajímavé je rovněž zjištění, že místní obyvatelé české národnosti vykazují mnohem více polských etnických znaků, než jsou si schopni připustit. Mnozí z nich totiž mají předky polského původu a v soukromém životě užívají ke komunikaci nářečí, které je sice spisovné polštině vzdálené, patří však do polského jazykového systému.[273]

Tento výzkum dále potvrdil vzájemné pronikání subjektivních i objektivních atributů polského a českého etnika v této oblasti. Často se tu lze rovněž setkat s lidmi, kteří jsou podle národnostních znaků, jako jsou např. jazyk, zvyky a vyznávané hodnoty, zčásti Poláky a zčásti Čechy. Mezi místními obyvateli jsou však i takoví, kteří nejsou schopni se zařadit ani k polské, ani k české národnosti.[274]

Mezi jednotlivce zabývající se podobnými výzkumy patří i Magdalena Ćmiel, jež je polské národnosti a žije v české části Těšínska. Tato badatelka zveřejnila výsledky svých výzkumů v práci *Tożsamość dwóch pokoleń Zaolzian w wywiadach biograficznych*[275], vydané v roce 2016.[276] Autorka studie prováděla své výzkumy již v roce 2011 a vybírala si své respondenty podle tří hlavních kritérií. Prvním kritériem bylo teritorium, kde měli dotazovaní žít a kterým bylo „Zaolzie“. Dalším kritériem byla národnost předků zkoumaných obyvatel, přičemž jejich polský původ dokazovalo především navštěvování polské školy. Posledním kritériem bylo pak rozdělení respondentů na dvě věkové kategorie. Za reprezentanty nejstarší generace byli považováni obyvatelé, kteří se narodili před rokem 1939, tedy před druhou světovou válkou, a mohli tudíž být ovlivněni jak německou okupací, tak česko-polským sporem o Těšínsko, a zároveň obdobím socialismu, během nějž došlo k téměř úplnému uzavření hranic mezi Československem a Polskem, ale také cílenému „odnárodňování“. Za reprezentanty mladé generace považovala autorka respondenty,

---

[273] SIWEK, Tadeusz. *Příspěvek ke zkoumání etnické hranice*. In: *Geografie – Sborník České geografické společnosti*. Praha: Česká geografická společnost, 1999, č. 1, ročník 104, s. 4.
[274] Tamtéž, s. 5.
[275] Identita dvou generací „Zaolzianů“.
[276] ĆMIEL, Magdalena. *Tożsamość dwóch pokoleń Zaolzian w wywiadach biograficznych*, c. d., s. 121.

kteří se narodili v letech 1981–1993, což je období závěru komunistické vlády a také rozpadu Československa. V rámci empirických bádání uskutečnila autorka práce dvacet narativních rozhovorů, z toho deset s osobami narozenými v letech 1981–1993 a deset s obyvateli narozenými před rokem 1939. Společným znakem všech zkoumaných osob byl polský původ, který ovšem neznamenal, že se dotyčné osoby cítily být automaticky Polkou či Polákem.
Získané poznatky týkající se asimilace polských obyvatel a jejich pocitů spojených s národní identitou byly shodné s výzkumy z let 1993–1994, které jsou objasněny výše. Magdalena Ćmiel však ještě zohlednila fakt, že místní nářečí je jedním z nejpodstatnějších elementů národní identity zdejších obyvatel a bylo zdejšími Poláky užíváno ještě dříve nežli oficiální polský jazyk. Dospěla však k závěru, že v této oblasti neodlišuje zásadním způsobem Poláky od Čechů nářečí, nýbrž znalost polského literárního jazyka; avšak co se jeho týče, je už na tomto území slyšet jen zřídka. Na základě průzkumů autorka také zjistila, že velmi důležitou úlohu v zachování národní identity místních Poláků má členství v polských organizacích a institucích, a jak je známo, jejich kulturně-osvětová činnost má v těšínském Slezsku nesmírně bohaté tradice.[277] Výsledky výzkumu Magdaleny Ćmiel dále osvědčují, že příslušníci mladší generace nejsou přesvědčeni o své polské národní identitě tak jednoznačně jako příslušníci generace starší. Mezi všemi zkoumanými však byla jejich polskost zjevná a někteří z nich, přestože se hlásili např. k podvojné národní identitě, byli velice aktivní v organizacích polské menšiny v České republice. Otázka identity jednotlivých respondentů je však dle těchto výzkumů velice individuální a různorodá, a přestože nemají silné vlastenecké vazby k Polsku, spojuje je seskupení Poláků z celé oblasti zvané Zaolzie a vazba k ní.[278]

8. VLASTNÍ VÝZKUMY

Jak je již výše uvedeno, oblastí vlastních výzkumů, jež byly na základě kvalitativních metod, popsaných na počátku práce, prováděny v těšínském Slezsku, není celé jeho území, ale pouze jeho část polsky zvaná Zaolzie.

[277] Blíže v kapitole Polská národní menšina po roce 1989.
[278] ĆMIEL, Magdalena. *Tożsamość dwóch pokoleń Zaolzian w wywiadach biograficznych*, c. d., s. 121.

8.1 Novodobé česko-polské spory

Přestože tyto spory a s nimi spojené situace nejsou prioritou výzkumů prováděných v rámci této práce, dotvářejí ucelenější obraz o bádaném území.

Po politických změnách v roce 1989 se zdánlivě poklidná národnostní situace, způsobená internacionální politikou a komunistickou nesvobodou v těšínském Slezsku, diametrálně změnila. Brzy se začaly objevovat články, petice i jiná otevřená vyjádření k národnostním otázkám, do nichž se zapojovali jak čeští i polští činitelé, tak běžní občané. Tato situace mohla vytvářet dojem, že se vztahy mezi oběma nejvíce zastoupenými etniky v oblasti značně zhoršily, v podstatě však jen díky možnosti svobodného projevu vyplynulo na povrch vše, co dříve nebylo možné veřejně ventilovat.

Přesto se dá konstatovat, že místní obyvatelé žijí spolu bez ohledu na národnost převážně ve shodě. Někteří jednotlivci i skupiny však národnostní situaci někdy vyhrocují, což se pak projevuje i na životě dalších obyvatel. Důsledky těchto jevů jsou ve veřejném životě viditelné zejména při volbách či práci obecních zastupitelů, kteří často nejsou voleni dle svých schopností, ale na základě národnosti, čímž je vytvářena potencionální možnost angažovat se ve prospěch příslušníků té či oné etnické skupiny. Některé společenské i politické činnosti bývají pak často hodnoceny jako příliš pročeské nebo příliš propolské a často dochází k situacím, že je kulturní činnost v obcích omezována a jsou tak ochuzeni obyvatelé obou národností.

Novodobé národnostní problémy mezi příslušníky obou nejvíce zastoupených národnostních skupin na Těšínsku začaly zvolna vyvstávat již v devadesátých letech 20. století, česko-polské neshody o historickou paměť regionu se však začaly výrazněji projevovat až od roku 2005. Tehdy české vlastence rozhořčil pomník věnovaný slezským legionářům padlým za Polsko, obnovený v polském Těšíně 7. června 2005. Pomník zobrazující těšínskou Slezanku nebo „Ślązaczku“ stával na stejném místě již v letech 1934–1939 a měl připomínat nejen osudy členů Slezské legie, ale také oběti bojů za obranu polských zájmů v době tzv. sedmidenní československo-polské války. Žena v těšínském kroji, jejíž pravá ruka se šavlí směřuje k České republice, provokuje i téměř po sto letech od zmíněné události některé její obyvatele, když ještě navíc stojí pouze několik desítek metrů od hraničního mostu.[279]

[279] Ke sporu se v době obnovení pomníku vyjadřoval i tehdejší ministr zahraničí Cyril Svoboda, jenž pobouřené české občany ujišťoval, že gesto těšínské dívky není útočné. (Zaolzie. Dzieje Zaolzia.

S kauzou dvojjazyčných nápisů byl obeznámen téměř každý návštěvník Těšínska, ale i někteří obyvatelé jiných částí České republiky, kteří tuto oblast nikdy nenavštívili, a to díky jejich určité mediální oblibě. Dvojjazyčné nápisy sice existovaly v oblasti již za dob komunismu, avšak po změně režimu docházelo k jejich postupnému rušení[280]. Od roku 1992 se projevovaly snahy o jejich opětovné zavedení, ale výsledkem byly pouze negativní reakce českých obyvatel a k žádným výraznějším změnám nedošlo. Tehdejší Rada Poláků[281] však o zavádění dvojjazyčných názvů obcí stále usilovala. Tyto snahy mohly být realizovány s novelizací zákona č. 128/2000 o obcích, jež se z velké části opírala o Evropskou chartu regionálních či menšinových jazyků[282]. Nově zavedené dvojjazyčné nápisy se u většiny místních obyvatel české národnosti setkaly se značnou nevolí a byly spouštěčem mnoha následujících pří a sporů. Provázel je také již dobře známý postoj typu „Jsme v Česku, tak ať táhnou do Polska, když se jim tu nelíbí!“ nebo „Viděli jste někdy v Polsku české nápisy?“ apod. Řadě občanů připadalo zbytečné a násilné vytváření dalších názvů ulic. Pro české patrioty byly trnem v oku i nové dvojjazyčné tabule s názvy obcí a měst a svou roli sehrály i s tím spojené finanční náklady. Zatřené či přeškrtané polské nápisy se postupně staly jakýmsi charakteristickým vnějším rysem tohoto regionu a často jsou prvním výrazným prvkem, jehož si návštěvníci oblasti ihned všimnou. Jak jsme již uvedli, k tomuto problému se vyjádřila celá řada novinářů, jako např. redaktor Tomáš Poláček, který na stránkách *Magazínu Dnes* uvedl: *„Děkuju oněm zoufalcům, kteří ničí cedule s polskými názvy měst a vesnic na Těšínsku. Donutili mě, abych se začal doučovat dějepis. Přijíždím do kraje pod Beskydami, kde žije na čtyřicet tisíc Poláků s českými občankami, a zajímá mě: Je to jenom mediální bublina, anebo se tu odehrává jakási nenápadná, tichá válka? A odehrává-li se, kde má své kořeny?“*[283]

Historie Zaolží. Doubravka Olšáková. Polské hříchy na Češích? Zdroj: Literární noviny, ročník a číslo 19, str. 22. Dostupné z: http://www.zaolzie.xf.cz/Polske_hrichy_na_Cesich.html, cit. 9. 5. 2013).

[280] Byly považovány za produkt komunistického zřízení.

[281] Dnes Kongres Polaków w RC (Kongres Poláků v ČR).

[282] V České republice vstoupila v platnost 1. března 2007.

[283] POLÁČEK, Tomáš. Česko-polská nenávist aneb záhadná bitva o Těšínsko. Cestování idnes.cz [on line]. 26. 2. 2010 [cit. 2016-09-20]. Dostupné z: http://cestovani.idnes.cz/cesko-polska-nenavist-aneb-zahadna-bitva-o-tesinsko-fxh-/po-cesku.aspx?c=A100225_182228_igcechy_hig.

Obr. 8. Zničený polský nápis na železniční stanici v Bystřici

Další spor vznikl postavením památníku generála Josefa Šnejdárka na hoře Polední v katastru obce Bystřice.[284] Jelikož byl tento spor popsán na stránkách novin a jedná se o stručný a navíc nestranný popis situace, budeme z nich citovat*: „Na Těšínsku už několik týdnů vře spor o pomník legionářského generála Josefa Šnejdárka, který legionáři odhalili k výročí vzniku Československa na vrchu Polední v obci Bystřice. (…) Vedle pomníku generála Šnejdárka byly položeny základy mohyly české státnosti. (…) Budování pomníku generálu Šnejdárkovi však rozezlilo místní polskou menšinu, pro kterou i po téměř sto letech od sedmidenní česko-polské války o Těšínsko v lednu 1919 není Šnejdárek hrdinou, ale naopak zločincem. Na pomník Šnejdárka kdosi dokonce nastříkal nacistický hákový kříž. (…) ‚Když jsem si přečetl v novinách článek o odhalení pomníku, nemohl jsem uvěřit, že někdo vymyslel něco tak absurdního. To je proti zdravému úsudku a nectí to naši minulost,‘ uvedl v novinách polské menšiny* Głos Ludu *třinecký historik Stanisław Zahradnik. ‚Josef Šnejdárek »osvobozoval« polské těšínské Slezsko za pomoci bajonetů českých legionářů, pronásledování místního obyvatelstva a dokonce vraždění,‘ uvádí historik. Velké pobouření neskrýval ani Józef Szymeczek, předseda Kongresu Poláků. ‚Jestliže už bylo třeba ho připomínat, pak měl jeho pomník vyrůst v jeho rodných Napajedlech, kde dejme tomu může být symbolem hrdiny, a ne v těšínském Slezsku, kde je symbolem pokoření polského národa,‘ uvedl Szymeczek, sám povoláním historik.“*[285]

[284] Bližší okolnosti tzv. sedmidenní války na Těšínsku, jejíž výraznou osobností byl právě generál Šnejdárek, jsou uvedeny v kapitole Sedmidenní válka.
[285] PALATA, Luboš. Českého hrdinu mají Poláci za zločince. Jeho pomník rozbouřil Těšínsko. [on line] 20. 12. 2012 [cit. 2016-09-20]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/polsko-cesko-legionari-snejdarek-dqg /zahranicni.aspx?c=A121220_185249_zahranicni_pul.

V souvislosti s postavením tohoto pomníku započala rovněž tradice tzv. Legionářského marše, jehož trasa vede kolem památníku a který se v roce 2017 konal již posedmé s účastí kolem 400 českých patriotů. Na popsanou situaci dál navazuje kniha s názvem *Generál Josef Šnejdárek opět na Těšínsku*, jejímž autorem je jeden z hlavních iniciátorů stavby pomníku, plukovník ve výslužbě Petr Majer. Autor v publikaci reaguje na přístup polských představitelů k postavení památníků, ale snaží se rovněž rozebrat letité národnostní problémy.

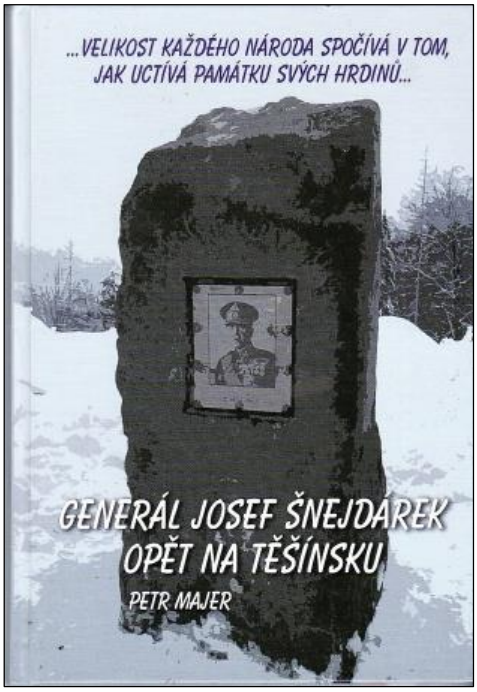

Obr. 9. Obálka publikace Generál Josef Šnejdárek opět na Těšínsku

„Existuje cesta vedoucí k uklidnění emocí, ke klidnému soužití všech se všemi na našem malebném, dějinami zkoušeném Těšínsku? (...) Převzali jsme mnoho užitečného od okolních i cizích národů a přesto zůstali sami sebou. Tak jako je dnes okrajovým problémem otázka náboženského vyznání, tak bude v budoucnu podružná národnost, rodinné cítění předků a druh absolvované základní školy. Věříme, že obyvatelé Těšínska budou ve stále větší míře nahrazovat přepjatou národní hrdost minulého století prostým občanským vztahem k zemi, v níž žijí, neboli obyčejným vlastenectvím.“[286]

[286] MAJER, Petr. *Generál Šnejdárek opět na Těšínsku.* Praha: ČsOL, 2013, s. 52.

Následující úryvek ze zmíněné knihy pak vyjadřuje nejen postoj autora, ale i mnoha dalších zdejších obyvatel k národnostní situaci v regionu:
„Někdo se nám pokouší napovídat, jak se máme chovat, jak a kde můžeme stavět pomníky anebo jaké jsme národnosti, když mluvíme po našemu atd. Jiní nás torpédují knihami o Těšínsku, vydávanými v Polsku, a to i v češtině, aby nám ukázali, jak jsme nedovzdělaní, další se pokoušejí přednášet o dějinách Těšínska v českých školách se záměrem nahlodat anebo zpochybnit český výklad dějin. V časech, kdy se vydávají turistické mapy se čtyřjazyčnou legendou, vyjde zjevně propagační mapa Zaolzie (nejde o mapu historickou) s důsledně polskou toponomastikou a tendenčně propolským obsahem, která se bezostyšně vydává za mapu turistickou a pro Těšínsko potřebnou.

Obr. 10. Obálka turistické mapy Zaolzie

Místní vysokoškolský učitel je schopen v menšinovém tisku vydat práci, která na základě místních příjmení (např. Durczok, Cienciala a desítek dalších) dovodí jejich staropolský původ, přičemž pouhým kliknutím na polský web zjistíme, že ona příjmení se vyskytují pouze na Těšínsku nebo v Horním Slezsku. Obdobně za

staropolské vydávají místní názvy hor. Třeba Stožek a Kyčera, které jsou v různých variantách rozsety po všech pohořích slovanského světa.[287]

V roce 2015 se v *Krajských listech* objevil článek Petra Blahuše, jehož obsah měl opět úzkou souvislost s postavením památníku generála Šnejdárka:
„Neprodali nám ani horký čaj, ačkoliv jsme přišli z mrazivé vánice a měli s sebou čtyřleté dítě i starého pána. Na Těšínsku začíná být horko mezi Čechy a Poláky, proč? Společenské napětí mezi Čechy, resp. Moravany (sic!) *na straně jedné a částí polské menšiny na Těšínsku a Jablunkovsku poslední dobou stoupá. K zatím asi poslednímu incidentu došlo minulý víkend po té, co polská obsluha restaurace odmítla obsloužit účastníky pouti k Mohyle české státnosti na hoře Poledná nad Nýdkem*[288]*. (…) Podobných příkladů vzájemné nesnášenlivosti tam, kde ještě před pár roky byl klid, lze nalézt více: zamalování vícejazyčných jmen ulic nebo obcí, letáky, nebo – zatím jen slovní – útoky kvůli odlišné národnosti. ‚V některých obcích mají po loňských volbách Poláci většinu a Češi z nich začínají dostávat strach. Třeba v Bystřici vyletěla na pošťačku místní Polka s tím, co si to vůbec dovoluje na polském území mluvit česky,‘ uvedl Adamus. Právě proto podle něj pořádá ostravská pobočka ČsOL takové akce, jako byla ta na horu Poledná. Těšínští Češi všechny podobné historicko-vojenské akce velmi vítají. Dokonce nás vyloženě prosili, ať tuhle uděláme, že jinak s polskými sousedy nevydrží. Je totiž smutnou skutečností, že většina mladých lidí v regionu vinou selhání státu i společnosti o válce vůbec nevěděla. A mnozí z těch, kteří třeba něco věděli, získali kvůli špatné politice České republiky jen pokroucené informace od místních občanů polské národnosti. Ti se na naše legionáře dodnes dívají jako na vrahy a zloděje Těšínska. Tyhle lži jsou lidem na Těšínsku navíc ze strany polských organizací dál vnucovány a Poláci se snaží jakékoliv pokusy o vyvrácení jejich lží smést pod stůl. Příkladem může být odstraňování květin z pomníků nebo vydávání publikací a letáků, které jsou zaměřeny silně protičesky,‘ říká Petr Adamus. Podle něj se napětí na severní Moravě* (sic!) *mezi Čechy a Poláky v poslední době stupňuje. To konečně potvrzují i*

[287] Tamtéž, s. 53
[288] Tato mohyla je součástí komlexu s památníkem generála Josefa Šnejdárka.

názory a fakta uveřejněná na diskusních fórech, např. pod článkem o zničení pomníku generála Šnejdárka.[289]
Tento text je zároveň vhodným příkladem toho, že se k celé problematice nezřídka nejhlasitěji vyjadřují lidé, jimž chybí základní zeměpisné znalosti vlastní země, o znalosti historických souvislostí ani nemluvě. Bohužel právě takto se velmi snadno vytvářejí podněty k národnostním třenicím.

8.2 Jablunkovsko jako užší oblast bádání

Terénní výzkumy se uskutečnily na území jihovýchodního Těšínska, konkrétně na Jablunkovsku, jež je velmi specifické a tvoří svým způsobem samostatný region. Mimoto zde žilo vysoké, ne-li nejvyšší procento obyvatel polské národnosti ze všech oblastí v České republice a místní nářečí „po našimu“ tu lze dodnes slyšet nejen v běžném hovoru, ale nezřídka i v úředním styku.
Podhorské městečko Jablunkov leží ve známém Jablunkovském průsmyku. Rozkládá sev údolích řek Olzy a Lomné, v kotlině obklopené horami Moravskoslezských a Slezských Beskyd, jako jsou např. Girová, Bahenec, Kozubová, Stožek, Polom a jiné. Je nejvýchodněji položeným městem v České republice. O původu jeho názvu existují různé domněnky, např. že vznikl podle rozsochaté jabloně, u které odpočívali kupci po těžké cestě přes hory a později tam jako základ města vznikla kupecká krčma. Polský historik Franciszek Popiołek zase usuzoval, že název města byl odvozen od výrazu jablan, což mělo v jazyce jeho prvních osadníků z východu znamenat javor. V další verzi, jež vzhledem k minulosti města působí nejpravděpodobněji, se připouští, že název Jablunkov pochází z latinského výrazu gabella nebo gablum, jímž byly původně označovány celní stanice.[290]
Jablunkov vznikl pravděpodobně již ve 12. století v místech dnešní obce Hrádek. Ležel na staré obchodní cestě, vedoucí od Středozemního moře přes jižní Evropu do Jablunkovského průsmyku a odtud směrem k Odře až ke Štětínu. Tuto starou měděnou cestu používali kupci již v pradávných časech, o čemž svědčí nálezy římských mincí. Cesta se však také využívala k transportu rudy, která byla těžena na středním Slovensku. Ještě ve třicátých letech minulého století se městečku říkalo Jaszów. Polský antropolog a etnolog Julian Talko Hryncewicz, který zde údajně

[289] BLAHUŠ, Petr. Neprodali nám ani horký čaj. Krajské listy [on line]. 7. 2. 2015 [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: https://www.krajskelisty.cz/moravskoslezsky-kraj/okres-karvina/7680-neprodali-nam-ani-horky-caj.
[290] CICHÁ, Irena. *Okolím beskydského průsmyku*, c. d. s. 16.

kolem roku 1890 prováděl výzkumy, měl zaznamenat[291], že asi 50 z 2 500 dotázaných místních obyvatel tvrdilo, že jsou potomky Jacků. Hryncewicz je měl označit jako vymírající rasu.[292]

Pro zásadní rozvoj města měla velký význam privilegia udělovaná těšínskými knížaty. Městečko, jež bylo ze všech stran obklopeno vesnicemi s tzv. valašským vlivem, se v první polovině 17. století stalo významným centrem Valachů ze širokého okolí. Právě zde také zasedal valašský úřad, vedený valašským vojvodou.

Díky své poloze se Jablunkov stal známým obchodním centtrem, což také přispívalo k rozšiřování sortimentu a rovněž k rozvoji řemesel. V městečku se pořádaly týdenní trhy a obchodovalo se tu především s dobytkem, ale také stříbrnými šperky, jimiž byl bohatě zdoben i jablunkovský kroj.

V první polovině 17. století stálo v Jablunkově 42 měšťanských domů. Byly to dřevěné stavby, na náměstí a v okolí hlavních ulic patrové, jinde přízemní. Koncem čtyřicátých let 17. století měl Jablunkov s předměstím i s osadou Písečná 750 obyvatel.

V 18. století se Jablunkované zabývali obchodem, řemesly, ale především zemědělstvím.

Soudce a badatel v jedné osobě František Sláma, který žil na Jablunkovsku zhruba v letech 1882–1885, popisuje v již dříve citované knize *Vlastenecké putování po Slezsku* mimo jiné i atmosféru, jaká panovala v Jablunkově konci 19. století, a jeho tehdejší obyvatele s jejich jazykem i oděvem. Výňatek z této knihy uvádíme jako cenné svědectví tehdejší doby:

„Jablunkované živí se hlavně obchodem v plátně, cestujou po sousedních krajích ročně několik měsíců a s plným měšcem vracejí se do svého Jablunkova. (…) V malém to městečku, něco přes 3 000 obyvatelů, bývalo 600 mistrů tkalcovských. Ubylo jich již velmi (…) Mluva Jablunkovanů je polská, ale odívají se krojem uherským. Kroj tento vysvětluje se tím, že prý pocházejí od Jazygů – pročež i Jackové se zovou.[293] *(…) Kroj Jackův je velice pěkný. Malý tmavý lemovaný kabátek bez šosů, na němž stříbrné knoflíčky lesknou se s navěšeným lesklým řetězem, úzké modré kalhoty, premované uherské čižmy. Beranice s prýmkem v týle pokrývá Jackovu hlavu. V tomto slavnostním kroji – jinak se nosí po městsku – chodí Jackové o svátcích a nedělích do kostela a ve svátky velikonoční střeží boží*

[291] Písemný doklad se nedochoval.
[292] CICHÁ, Irena. *Okolím beskydského průsmyku*, c. d., s. 19.
[293] Podrobnější popis kroje jablunkovských Jacků v kapitole o lidovém oděvu.

hrob, v rukou jako vojáci kopí držíce. Ženy Jackův odívají se jako Valašky v Těšínsku s malými jen odchylkami. Vdaným Jablunkovankám nepokrývá čepeček vlasy, ale za to jako koruna pyšní se na jejich hlavě vysoká karkule, protkaná pěkným vyšíváním. Vysoké střevíčky, bílé punčochy a sklené perly na krku. (...) Líbezně zní z úst žen jablunkovských měkkosti nářečí jablunkovského. Na celém Těšínsku, i v moravských dědinách panuje polské ł, však tu v Jablunkově nečiní v l rozdílu a vyslovují vše tak měkce, ba skoro dětinsky, že se zdá, jakoby trochu pošišlávali.“[294, 295]

Obr. 11. Měšťanský pár v jablunkovském kroji

[294] SLÁMA, František. *Vlastenecké putování po Slezsku: obrazy národopisné, historické a kulturní z rakouského a pruského Slezska*. Praha: J. Otta, 1886.
[295] Na Těšínsku se nosil převážně těšínský kroj, v horských a podhorských oblastech na jihu Těšínska pak goralský kroj. Jablunkovský kroj se vyvinul v rámci typické městské kultury a už na konci 19. století byl nošen jen při slavnostních příležitostech.

Počátkem 18. století se v Jablunkově usídlili první Židé a v roce 1864 si pro svou potřebu otevřeli modlitebnu. V roce 1902 založili spolek Jablunkauer Israelitischen Bethausverein, při němž vedli i školu. V roce 1908 spolek odkoupil v sousedství katolického hřbitova pozemek, na němž byl založen židovský hřbitov i s márnicí.[296] V zadní části tzv. Knížecího domu[297] měl v druhé polovině 19. století sídlo Okresní soud a také vězení, což trvalo do roku 1911.[298]

V Jablunkově přibývalo nových budov; v roce 1905 byla dostavěna radnice v secesním stylu a o šest let později vysvěcena nová budova soudu, vedle níž stálo prostorné vězení. Do obvodu soudního okresu Jablunkov spadaly obce Bocanovice, Bukovec, Bystřice, Hrádek, Jistebná[299], Jablunkov, Javořinka[300], Hrčava, Karpentná, Koňakov[301], Košařiska, Lomná, Lyžbice, Milíkov, Mosty, Návsí, Nýdek, Oldřichovice, Písek, Tyra a Vendryně.[302] Obce Jistebná, Javořinka a Koňakov se později staly součástí polského státu. Město bylo nazýváno hlavním městem „Goralie“ a v přeneseném smyslu slova jím také bylo.[303]

V okolních obcích panovala i počátkem 20. století velká bída. Salašnictví po odebírání pastvin Těšínskou komorou zanikalo a základem obživy tak bylo vzhledem k neúrodné půdě pěstování zelí a brambor. I proto se říkávalo, že je tu počátek vody a konec chleba. Mnohým obyvatelům Jablunkovska proto vyřešila situaci práce v Třineckých železárnách.

Z hlediska etnického bylo Jablunkovsko na přelomu 19. a 20. století převážné polské, pouze do samotného města Jablunkova a některých obcí pronikal německý vliv. Na okresních úřadech i v kanceláři lesní administrativy se mluvilo německy a tímto jazykem hovořila rovněž jablunkovská společenská smetánka. Ve druhé polovině 19. století užívalo místní obyvatelstvo český jazyk sporadicky, přestože byl už od 16. století zaváděn do škol a kostelů. V roce 1782 bylo Těšínsko v rámci správní reorganizace začleněno do Moravskoslezského gubernia se sídlem v Brně. Ve všech

---

[296] SZPYRC, Antoni. *Z dějin židovské společnosti v Jablunkově*. Město Jablunkov, 2004. s. 16.
[297] Knížecí dům byl postaven v 16. století, pobývala v něm těšínská kněžna Kateřina Sidonie, které se také říkávalo Černá kněžna. Byla manželkou těšínského knížete Václava III. Adama, který na Těšínsku vládl v letech 1545–1579.
[298] Soudní okresy byly v Rakouské monarchii zřízeny v roce 1850.
[299] Istebna.
[300] Jaworzynka.
[301] Koniaków.
[302] Správní vývoj okresu Karviná [on line]. [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: http://www.archives.cz/zao/resources/karvina/Spravni_vyvoj_okresu_Karvina.pdf.
[303] Dle několika dochovaných zápisů byli Jablunkované na svůj původ vždy patřičně pyšní a několik respondentů potvrdilo, že je u nich dodnes znatelná jakási dědičná pýcha.

školách regionu, tedy i v Jablunkově, byla zavedena výuka v jazyce moravském a ve školách se učilo podle moravského slabikáře. Moravská škola přetrvala v Jablunkově do poloviny 19. století, kdy po revolučních událostech roku 1848 získalo obyvatelstvo určitá práva. V té souvislosti usiloval jablunkovský děkan o zavedení školní výuky v jazyce zdejšího obyvatelstva, tedy v polštině. Jablunkovští občané vyslali proto již v témže roce k císaři delegaci vedenou zdejším farářem Vavřincem Piontkem.[304] Dále byla na školský úřad zaslána petice s žádostí Jablunkovanů o vyřazení českého jazyka a českých učebnic ze škol, protože jim děti nerozumí, a zároveň prosba o zavedení polského jazyka a učebnic.

V roce 1872 existovala v jablunkovském okrese jedna německá třída a 19 tříd polských, v roce 1890 pouze polské třídy v počtu 31, v roce opět 1902 pouze polské třídy v počtu 39 a v roce 1916 také pouze polské třídy v počtu 67.

České školy se na Jablunkovsku zakládaly až po rozdělení Těšínska po roce 1920, a to především z iniciativy a úsilí Matice osvěty lidové, o jejíž činnosti je zmínka v předchozích kapitolách.

Proces národního uvědomění, jenž tu započal přibližně ve dvacátých letech 19. století, měl převážně polský charakter. Nejstarší polskou organizací působící v katastru města Jablunkova byla Ludowa czytelnia katolicka[305], založená kolem roku 1870. Není známo, že by v té době existovaly na Jablunkovsku jakékoliv české organizace. Rakouské úřední dokumenty vykazovaly v roce 1910 v Jablunkově polskou většinu – 3221 Poláků, 538 Němců a 57 Čechů. Jako Češi byli tehdy zapsáni pouze ti, již pocházeli z Moravy nebo Čech.[306]

Národnostní situaci na Těšínsku ve 30. letech 20. století[307] popisuje polský spisovatel a badatel Paweł Hulka-Laskowski v publikaci *Śląsk za Olzą*[308] takto:

„V ryze polském jablunkovském okrese, kde vykázaly rakouské statistiky v roce 1910 153 Čechů a 24 215 Poláků, byly během prvního desetiletí české vlády založeny dvě obecní školy, 28 lidových škol a 16 mateřských škol, které navštěvovalo 2648 dětí, tj. kolem 40 procent všech dětí v okrese. Není třeba dodávat, že se jedná o děti polské, kterým česká ústava zaručuje národní, tedy polské školství (...) Ve školním roce

---

[304] Historie školy SOŠ a SOU. Historie školy [on line]. © 2012 – SOŠ a SOU podnikání a služeb Jablunkov [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: http://www.sos.jablunkov.cz/historieskoly/.
[305] Lidová katolická čítárna.
[306] ZAHRADNIK, Stanisław. Z przeszłości Jabłonkowskiego i trudných początkach Slezské matice osvěty lidové w nim. *Zwrot*, č. 1, r. 1993.
[307] Ještě před obsazením Těšínska polskou armádou v r. 1938.
[308] Slezsko za Olzou.

1920/1921 navštěvovalo polské školy v oblasti Zaolzie 22 708 dětí. V roce 1931 dosahoval počet polských dětí v polských školách sotva 12 205 a ve školním roce 1935/1936 již pouze 9 616 dětí. Kam zmizely polské děti, které již do polských škol nechodí?
Aktivisté české Matice osvěty lidové[309] *neustále tlačí na vládu, aby tu nechala postavit další české školy. Není jistě náročné postavit školy, když vláda vynakládá miliony na tyto „počešťovací" akce, ale kým je naplnit v oblastech, kde i podle českých historiků Češi nikdy nebyli a dodnes tu nejsou? Funguje tu pochlebování, teror, sliby a hrozby."*[310]

8.3 Cíle terénního výzkumu

Vlastní terénní výzkum v oblasti Jablunkovska se týkal především etnické identity obyvatel a jejího formování v kontextu regionální historie a společenských a politických změn, které přinesla, a souvislosti s úlohou a významem místního jazyka; právě tím se odlišuje od veškerých dosavadních studií a výzkumů, jež zde doposud byly prováděny.
Otázky týkající se povědomí o regionální historii byly respondentům kladeny, aby se ukázalo, zda její znalost – stejně jako znalost problémů mezi oběma nejvíce zastoupenými etniky v regionu i s jejich důsledky – mohla nějak ovlivnit následné formování jejich etnické identity.
Středem výzkumného zájmu byla i úloha a význam zdejšího dialektu a potažmo i jeho forma a slovní zásoba jednotlivých respondentů. Vývoj tohoto postupně zanikajícího jazyka je stejně jako vývoj národní identity ovlivněn řadou vnějších faktorů (bydliště, zaměstnání, studium, partnerství apod.), byla tedy využita unikátní možnost jej zaznamenat tak, jak se u konkrétních respondentů odlišuje, např. archaickou formou či druhem slovní zásoby.
Asimilační procesy týkající se polské národnostní menšiny s tématem práce úzce souvisejí, neboť měly na pocit národní identity místních obyvatel – dnes české i polské národnosti – podstatný vliv. Proto se výzkumné otázky týkaly i této problematiky.

[309] Říkalo se jim „moli" (podle zkratky MOL – Matice osvěty lidové).
[310] HULKA-LASKOWSKI, Paweł. *Śląsk za Olzą*, c. d.

Během terénního výzkumu se rovněž naskytla příležitost objasnit procesy i příčiny asimilace na příkladech několika rodin, u nichž bylo možné zaznamenat rozhovory s příslušníky několika generací.

8.4 Výzkumný vzorek

Při výběru vzorku jsme vycházeli ze sociálněpsychologických poznatků[311], kdy sociální aspekt identity nabývá na významu až v období pozdní adolescence, a to v souvislosti s rostoucím významem sebepojetí, zvnitřněním sociálních norem a jiných standardů chování a jednání. Protože se však jedná pouze o období jakéhosi počátku procesu identity, která ještě musí projít dalšími odpovídajícími procesy nezbytnými pro její zformování, volili jsme většinou respondenty nad 40 let (pouze jedné respondentce je 20 let).

Při sestavování skupiny respondentů čili výzkumného vzorku byl také částečně využit způsob zvaný snowball technique neboli metoda sněhové koule. Důvodem byla především skutečnost, že obyvatelé bádaného teritoria jsou poměrně uzavření a tím spíše v souvislosti s národnostními otázkami, ke kterým se většinou velmi neradi vyjadřují. Proto je vhodnější vyhledat či kontaktovat respondenty s doporučením či referencí jim známé osoby.

Výběr vzorku však probíhal na druhé straně relativně volně, aby byl výzkum prováděn objektivně a jeho výsledky nemohly být předem známy a jinak ovlivněny.

Mezi respondenty byli zástupci formální polské i české národnosti. Při jejich výběru tedy nerozhodovala národnost, pohlaví ani dosažené vzdělání.

Jako respondenti však byli preferováni příslušníci starší generace, a to zejména z toho důvodu, že obyvatelé v tomto věku již zpravidla mají vlastní děti, a ve svém životě již tedy museli stát před několika rozhodnutími týkajícími se jak vlastní národní identity, tak identity svých dětí.

Kritériem výběru respondentů byl jejich původ a předpokladem jejich oslovení tedy byla skutečnost, že oni i jejich předkové pocházejí z Jablunkovska.

Jen v tomto případě se dal naplnit záměr výzkumu, v němž jsou často rozhodující aspekty přecházející z generace na generaci. Výzkum byl navíc zaměřen právě na obyvatele žijícící v oblasti Jablunkovska s jejími specifiky i s vnějšími vlivy.

---

[315] ERIKSON, Erik. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Portál, 2015.

Vyhledáváni byli také respondenti užívající ke komunikaci místní nářečí, což je v této oblasti obvykle také znakem, že dotyčný není příliš „propolsky“ ani „pročesky“ založen.[312]

8.5 Rozhovory s respondenty

Komunikace badatelky s respondenty probíhala v místním dialektu, a to včetně otázek a vstupů tazatele. Výhoda takového postupu spočívala ve skutečnosti, že místní nářečí je rovněž rodným a užívaným jazykem badatelky, a tázaní se tudíž cítili komfortněji. Oslovení respondenta v českém či polském jazyce by totiž hned na počátku rozhovoru mohlo ovlivnit představu o cíli rozhovoru. Navíc tak byly eliminovány národnostní preference badatelky, jež tak nebyla považována za cizí element, což bylo pro zvolený druh výzkumu pozitivním faktorem.
Některé rozhovory byly přeloženy a přepsány do češtiny, přestože probíhaly v místním dialektu, a jsou v práci zařazeny jako první. Příčinou jejich uvedení v češtině je fakt, že v průběhu této komunikace nemohl být použit diktafon, většinou proto, že si to respondenti nepřáli nebo na ně zařízení působilo rušivě či je omezovalo ve vyjadřování. Všechny odpovědi respondentů, které se na místě uskutečnění rozhovorů zapisovaly, byly proto přeloženy do češtiny a jsou zde tak i uvedeny. Bezprostřední „ruční“ zápis nářečních vyjádření by byl totiž v mnoha případech nepřesný, a proto by ztratil smysl. Co se týče odpovědí respondentů zachycených na diktafon, byla užita fonetická transkripce s pomocí polských znaků, jak je zavedena u předních badatelů těšínského jazyka.[313] V této souvislost bylo však během výzkumu rovněž zjištěno, že se v současnosti již vyskytuje problémy s jednotnou transkripcí nářeční formy. Do dialektu mnoha místních obyvatel již totiž pronikla řada čechismů a jejich vyjádření v polské transkripci působí místy uměle, je však stále více vyhovující než český přepis. Všechna vyjádření respondentů však byla transkribována jednotným způsobem. Otázky badatelky jsou pro zjednodušení ve všech rozhovorech uvedeny vždy v češtině.

[312] Na základě dlouhodobých pozorování mluví na Jablunkovsku česky většinou mladší generace, přistěhovaní obyvatelé nebo místní obyvatelé, kteří kladou důraz na své češství, přestože nářečí ovládají. Spisovnou polštinou mluví naopak obyvatelé, kteří se přistěhovali z Polska nebo mají zapotřebí svou polskost demonstrovat.
[313] Např. prof. Karol Daniel Kadłubiec.

Text rozhovorů, během nichž se respondenti vyjadřovali k rozdílným tématům, byl redukován. V práci jsou uvedeny pouze části a odpovědi na otázky, které souvisejí s výzkumným tématem; ty jsou pak zaznamenány v nezkrácené formě.
Pro získání nepředpojatých a reálných odpovědí a vyjádření nebyly užívány praktiky, které by respondenty vedly k určitému typu odpovědí nebo je nějak manipulovaly. Prioritním aspektem tohoto terénního výzkumu bylo svobodné a ničím neovlivněné vyjádření pocitů respondentů.
Téměř všechny uskutečněné rozhovory vyžadovaly individuální přístup a odlišný systém kladení otázek, proto je jejich pořadí rozdílné a jsou u jednotlivých respondentů zapsány v takovém sledu, v jakém byly kladeny. Sdílnějším a komunikativnějším informátorům byly pak položeny doplňující otázky a jejich zodpovězení umožnilo badatelce lépe proniknout do zkoumané problematiky.
Všechny rozhovory byly zaznamenány tak, jak probíhaly, tedy postupným způsobem s úmyslem proniknout do myšlenkových pochodů i pocitů respondentů. Často byly respondentům kladeny také doplňující otázky, které jejich vyjádření dále rozvinuly a umožnily lépe pochopit jejich postoje k problematice.
Vyjádření respondentů k danému tématu jsou zapsána téměř v původním rozsahu, což umožňuje lépe porozumět jejich myšlenkovým procesům souvisejícím s pocity vlastní národní identity. Rozhovory jsou v práci prezentovány jako celek, nejsou tedy členěny na jednotlivé tematicky zaměřené okruhy otázek, podle nichž by pak byly odpovědi zařazovány do určitých kategorií (např. náboženství, znalost polského jazyka apod.). Domníváme se totiž, že celistvé rozhovory mají větší výpovědní hodnotu a jsou obohaceny o další postřehy a zajímavá zjištění, která se nedají přiřadit ke konkrétním tématům či otázkám, přestože s výzkumem úzce souvisí.
Ucelený záznam navíc v tomto typu výzkumu umožňuje lépe proniknout do dané problematiky prizmatem respondenta, jehož jednotlivé odpovědi tak mohou být vnímány i v širším kontextu vyplývajícím z jeho reakcí na ostatní otázky; tento způsob zároveň poskytuje komplexnější představu o jednotlivých respondentech a jejich způsobu uvažování.
Jsme také toho názoru, že uváděním pouhých výňatků z rozhovorů souvisejících jen s určitými tématy bychom přišli o řadu zajímavých názorů a osobních zážitků či vzpomínek respondentů, jež se sice nemusejí vždy bezprostředně týkat tématu výzkumu, poskytují však nezřídka cenné informace o vývoji, původu a příčinách některých názorů, postojů či rozhodnutí jak samotných respondentů, tak kupříkladu i

jejich předků či osob z jejich okolí. V některých případech se také názory respondenta na zkoumaná témata objevily v rámci odpovědí na zcela jiné otázky.
Na základě dohody s respondenty jsou uvedena pouze počáteční písmena jejich jmen a příjmení.
Výpovědi a rozhovory jsou očíslovány a označeny písmeny Re, aby se v nich bylo možno při analýze lépe orientovat.
Následující pasáž obsahuje vyjádření 26 respondentů. Rozhovory nejsou řazeny s ohledem na národnost, pohlaví či věk, nýbrž pouze chronologicky podle data jejich pořízení; výjimku tvoří pouze do češtiny přeložené rozhovory se členy dvou konkrétních rodin, jež jsou uvedeny jako první.
Tyto rozhovory jsou totiž sice stejně jako všechny ostatní zaměřeny na vyjádření individuálních respondentů k výzkumným tématům, navíc zde však byla využita možnost zachytit asimilaci polské menšiny na konkrétních příkladech. U první rodiny se jedná o změnu národnosti vnuků z důvodu partnerství jejich rodičů s českými protějšky. Druhá rodina je naopak příkladem asimilačních procesů, které probíhaly již dříve, a to v rámci počešťování regionu po rozdělení těšínského Slezska.
Prvním příkladem je původně typicky polská rodina z obce Písek ležící v blízkosti česko-polské hranice u Jablunkova v nejvýchodnějším cípu České republiky. V této oblasti měly dříve při výběru partnera mimo jiné velký význam jeho národnost a náboženské vyznání. Rodina, ke které níže uvedení respondenti náleží, patří k nejstarším polským evangelickým rodinám, které se na území obce usadily. Rodiče H. K. a K. K. mají tři děti, z nichž dvě starší žijí v česko-polských smíšených manželstvích a jejich potomci jsou již české národnosti. Starší členové rodiny spolu mluví výhradně nářečím, s vnuky již komunikují česky.
Respondenty byli v tomto případě otec, matka a syn.

Re 1: pan K. K, narozen v r. 1946, národnost polská, středoškolské vzdělání, dříve podnikatel, ženatý, tři děti

Rozhovor ze dne 19. 3. 2014

Znáte původ svých rodičů?

V jednom urbáři jsem našel informaci, že naše rodina patřila k prvním osadníkům v Jistebné. Moje babička se do Písku přestěhovala po svatbě. Narodil jsem se v polské rodině a jsem polské národnosti.

Nikdy jste o své národní identitě nepochyboval?

S věkem přichází rozum…

Vnímal jste nějaké projevy nacionalismu?

Ani ne, nevzpomínám si. Byl jsem dost aktivní v kultuře i PZKO[314]*. Měl jsem tehdy dost „pokřivené“ názory. Jako dítě jsem velice silně prožíval situace související s národnostním cítěním. Já osobně jsem žádné problémy s lidmi české národnosti neměl. My jsme totiž všichni, jak Češi, tak Poláci, chodili do PZKO. Tehdy neexistovala žádná jiná česká ani polská organizace, která by pořádala akce pro mládež, až později, když vznikl Socialistický svaz mládeže, začali jsme se všichni angažovat tam. S tím jsem neměl problémy, ale byly tu problémy s úředníky. Mnoho úředníků i učitelů sem bylo umístěno za uměle vytvořených podmínek.*

Máte na mysli počešťování regionu?

Ano, je zajímavé, že „nejvyššími“ úředníky tu byli Češi. Byly jim přidělovány byty a jistě měli také za úkol počešťovat místní obyvatele. Na druhé straně možná právě jim můžeme vděčit za to, že stále užíváme nářečí, protože jejich aktivity vzbuzovaly u obyvatel negativní reakce. Z vlastních zkušeností vím, že Poláci byli zpočátku provokováni k tomu, aby ukázali, že mají na víc. Potom následovalo dlouhé období, kdy vysoké pracovní pozice naopak zaujímali Poláci a získávali je díky své svědomité práci a cílevědomosti. Sám jsem se také musel velice snažit. Nikdy jsem ale nedělil lidi na Čechy a Poláky.

Jsou vám Poláci žijící v Polsku v něčem bližší než Češi?

S Poláky z Polska jsem byl v častém kontaktu, neboť jsem vlastnil penzion, kam často přijížděli. Z dnešní perspektivy vypadá situace úplně jinak, než tomu bylo před léty. Těžko bych řekl, že se cítím Polákem, ale Čechem nejsem v žádném případě. Jenom žiji v této zemi. Vím, odkud jsem přišel a odkud pochází moje rodina, a maturoval jsem v polštině. Historie ale naše osudy zamíchala a rozdělila nás. Zdá se mi však zcela zbytečné rozdmýchávat ty problémy – mám na mysli např. kauzu dvojjazyčných nápisů. Tady se přece nikdy nemluvilo ani česky, ani polsky.

---

[314] Polski Związek Kulturalno-Oświatowy (Polský kulturně-osvětový svaz). Před rokem 1989 v podstatě jediná organizace sdružující Poláky v tehdejším Československu.

Chápu ty, co se sem přistěhovali z Polska, ti pohlížejí na národnost ze zcela jiného úhlu. Ale my jsme u sebe, doma a mluvíme „po našimu“. První česká škola tady v Písku vznikla v roce 1927. Do té doby chodili všichni do polské školy. Můj dědeček pronajal ve svém domě místnost pro českou školu, kam chodilo 11 žáků, ostatní děti chodily do polské školy.

Jak vnímáte fakt, že vaši vnuci mají českou národnost?

Dnes se na to dívám z jiné stránky. Ještě před třiceti lety byla situace zcela odlišná. Chápu, že naši prapředci byli schopni pro udržení polské národnosti dokonce trpět, a to především během války, kdy byli pod neustálým tlakem. Proto se té národnosti tak křečovitě „drželi“. Když teď slyším, že v některých rodinách ještě trpí nebo po celý život trpěli z národnostních důvodů, jsem přesvědčený, že existují významnější hodnoty. Znám hodně případů, kdy děti chodily do české školy, ale byly vychovávány v našem duchu, zpívají naše písničky, a to se mi líbí mnohem víc, protože Češi, co tu žijí, nemají vlastní kulturu. Cožpak je možné zazpívat v Jablunkově česky? Neumím si to představit. To znamená, že ti, kteří se dosti výrazně prezentovali jako Češi, byli kulturně izolovaní.

Cítíte, že obyvatel polské národnosti ubývá?

Určitě, proto ubývá i polských škol. Myslím si ale, že to nevadí – i v českých školách lze přece vyučovat polský jazyk. Jedná se především o to, aby se zachovalo nářečí. Nejsem nacionalista, ale cítím se nepříjemně, když všichni kolem mě, včetně mého syna, mluví se svými dětmi česky. Je mi z toho smutno. Člověk se s naším nářečím stává bohatším a bylo by škoda toto bohatství ztratit. Myslím si, že když pozoruješ a posloucháš, určitě nalezneš své kořeny. Dříve jsme byli lehce zfanatizovaní. Dnes své dřívější chování odsuzuji, ale tak jsem byl vedený. Lidé mi určitě hůře rozuměli, když jsem na schůzích přednášel referáty v polštině. Dnes vím, že jsem se choval hloupě. Existuje přece tolik různých národností, nejdůležitější je však to, jakým je kdo člověkem. S většinou lidí se lze nějak domluvit, někteří jedinci však schválně vyvolávají hádky a zhoršují tak situaci. Vedou je k tomu různé podněty, např. když jde o Olzu – název Olše vymyslel určitě nějaký bezduchý chudák.[315]

[315] Situace, která se týká názvu řeky, je popsána v kapitole „Zaolzie“.

Re 2: paní H. K., narozena v r. 1952, národnost polská, středoškolské vzdělání, dříve úřednice, vdaná, tři děti

Rozhovor ze dne 21. 3. 2014

Narodila jsem se v Návsí u Jablunkova a chodila jsem tam do polské školy. Když jsem chodila do 4. třídy, přestěhovali jsme se do Písku.

Byla jste si svou národností vždy jistá?

Byla jsem vychovaná v polském duchu.

Setkala jste se někdy s projevy nacionalismu?

Myslím, že je možné se s takovými projevy setkat, ale mně osobně se to nestalo.

Co si myslíte o úrovni kulturního života v oblasti?

Polská kultura byla na vyšší úrovni. Existovalo více polských organizací, včetně těch kulturních. Tady se začínalo s kulturou už od školky a pak se pokračovalo.

Narodila jste se v Československu, kde je vaše vlast?

No v Česku.

Víte něco o historiii regionu, třeba odkud se tu vzali obyvatelé polské národnosti?

Já jsem přistupovala k hodinám dějepisu jako k výuce určitého státu a nikdy jsem si je nespojovala s Polskem. Tady jsem byla vychovaná a tady mi bylo dobře.

Mělo na vás nějaký vliv, že jste chodila do české střední školy?

Myslím, že ne.

Byla jste přesvědčena, že si vezmete Poláka?

Nebyla jsem úplně přesvědčená, ale nebylo mi to jedno.

Mělo pro vás při výběru partnera význam rovněž náboženské vyznání?

Samozřejmě, budoucí manžel musel být Polák a evangelík.

Jak jste vnímala situaci, že si váš syn vzal Češku a vaši vnuci mají českou národnost?

No, vadilo mi to, ale jak jsem mohla snaše něco říct? Ona se stará o děti, připravuje je na vyučování. No a děti jsou zdravé a to je největší dar.

Myslíte si, že místní Poláci a Poláci z Polska mají stejnou mentalitu?

Jde o jinou mentalitu.

A je podle vás odlišná i od té české nebo moravské?

Tady jsme sami svoji, naši, a to je úplně něco jiného.

Mluvíte více polsky, česky, nebo nářečím?

Nářečí je pro mě prvním a základním jazykem.

Re 3: pan R. K., narozen v r. 1974, národnost polská, středoškolské vzdělání, živnostník, ženatý, dvě děti

Rozhovor ze dne 20. 4 2014

Navštěvoval jste polskou školu?

Polská školka, polská základní škola, polská střední škola.

Byl jste vychováván v polském duchu?

Víceméně ano, i když doma jsme mluvili „po našimu", ne polsky.

Zajímalo vás někdy, odkud se tu vzali Poláci?

Často jsem se ptal, jak to tu bylo, ale nikdy jsem se nedočkal ani nedopátral konkrétní a pravdivé odpovědi. Myslím si, že je to tady takové naše, goralské. Kdysi se chodilo bosky z Jistebné[316] *do Návsí do kostela a nebyla žádná hranice.*

Ke které kultuře máte blíž?

Vždycky mě více zajímala polská literatura, ale to byl určitě výsledek školní výchovy.

Přemýšlel jste již dříve o národnosti svých dětí?

Přemýšlel, a vždycky jsem říkal, že se neožením s Češkou.

A řešili jste pak problém, do jaké školy budete děti posílat?

Po jedné z hádek na toto téma mi manželka řekla: „Dobře, budou chodit do polské školy, ale ty se budeš s nimi učit a připravovat je." Takže jsem si to dobře rozmyslel.

Nemáte pocit, že jste tím porušil nějakou rodinnou tradici?

Trochu mě to mrzelo, protože jsem znal učitele z polské školy a taky si myslím, že díky menšímu počtu dětí je tam vyšší úroveň vzdělávání. Je to sice můj osobní názor, ale poměrně hodně absolventů polských škol se stalo lékaři či právníky a hodně jich patří k inteligenci. V tomto ohledu by bylo určitě zajímavé srovnání absolventů českých a polských škol.

A se svými dětmi mluvíte česky?

Ano, doma mám problém s přecházením z jednoho jazyka na druhý. Ale dědeček a babička s nimi samozřejmě mluví nářečím. To je taková místní specialitka. Mluvíš s někým např. v hospodě „po našimu", někdo na tebe promluví česky, automaticky

---

[316] Istebna, obec ležící 10 km od hranic v Polské republice.

odpovíš ve stejném jazyce, vrátíš se k předchozímu rozhovoru a znovu užíváš nářečí s někým, o kom víš, že je tak zvyklý mluvit. No, lidé, kteří nerozumí, v tom musí mít velký galimatyáš.

A s národnostními problémy jste se setkal?

Když jsem byl dítě, tak byla situace lehce vyostřená, ale později jsme začali mít společné aktivity… Mně nejvíc vadí, když např. v obchodě někdo mluví výhradně česky nebo výhradně polsky. Protože my jsme tady takoví svojští a svoji.

Druhým příkladem asimilace příslušníků polské národnostní menšiny je národnostně smíšená rodina. Oba manželé pocházejí z Návsí u Jablunkova ze starých polských evangelických rodin a společně žijí již 55 let v Jablunkově. Otec R. S., původně polské národnosti, se již v mládí přiklonil k české národnosti, matka H. S. je národnosti polské. Přestože otec R. S. pochází z tradiční polské rodiny, rodiče jej dali zapsat do české školy, aby bratr, který z toho důvodu také přijal českou národnost, mohl získat zaměstnání. Manželé R. S. a H. S. mají dvě dcery, které jsou již národnosti české. Členové této rodiny mluví spolu výhradně nářečím. Pan R. S. a mladší dcera se na základě okruhu otázek pro potřeby výzkumu vyjádřili písemně (oba mluví nářečím, ale píší česky), paní H. S. odpovídala na otázky v rozhovoru.

Re 4: pan R. S., narozen v r. 1928, národnost česká, středoškolské vzdělání, dříve zaměstnanec Třineckých železáren, ženatý, dvě děti

Písemné odpovědi ze dne 30. 6. 2014

Podle rodokmenu, který před časem sestavil jeden z mých příbuzných, žil náš rod od prapředků v okolí Jablunkova. Můj pradědeček pocházel z Mostů u Jablunkova. Prababička pocházela z Hrádku[317] *a pradědové z druhé strany pocházeli z Návsí u Jablunkova. Moji rodiče žili celý život v Návsí a jejich předci měli stejně jako oni polskou národnost. Měli sedm dětí – čtyři dcery polské národnosti a tři syny, mezi nimiž jsem byl i já, české národnosti. Všechny sestry absolvovaly tehdy velice uznávanou hospodářskou školu v Třinci-Konské. Byla to velice praktická škola, kterou navštěvovaly pouze dívky polské národnosti. Sestry se – možná i s ohledem na charakter školy – cítily být Polkami. Na národnostní uvědomění starších bratrů mělo velký vliv období krize, kdy si jako Poláci nemohli najít práci.*

[317] Obec vzdálená od Jablunkova 5 kilometrů.

Já jsem typickým příkladem toho, jaký měla situace v těšínském Slezsku vliv na národnost člověka. Rodiče mě nechali zapsat do polské školy, kde jsem navštěvoval první a druhou třídu. Bylo to v období předválečné krize a rodiče chtěli pomoci bratrovi získat zaměstnání u dráhy, což bylo tehdy významná a prestižní práce, proto mě přemístili do české školy. Třetí a čtvrtou třídu jsem tedy absolvoval v české škole. V roce 1938 jsem pokračoval v polské škole, neboť „Zaolzie" tehdy patřilo Polákům. Po krátkém čase zabrala území Říše a začal jsem chodit do německé školy, neboť jiné školy tu tehdy ani nebyly. Základní vzdělání jsem ukončil sedmou třídou německé školy, protože můj ročník 1928 ztratil v období převratů jeden vyučovací rok. Během německé okupace u nás byla německá škola s velice nízkou vyučovací úrovní a učitelé ani nedokázali vyslovit naše jména. Učili jsme se také jiné písmo (schreibschrift), ale když jsme je už docela ovládali, začali Němci užívat „latinku". Je očividné, že po ukončení takovéto základní školy jsme neměli žádné všeobecné znalosti. Uměli jsme trochu mluvit a psát německy a polský nebo český jazyk jsme neovládali vůbec. Kdo si chtěl najít práci, musel si doplnit mezery ve vzdělání. Během války zemřel náš otec, který byl jediným živitelem rodiny. Bylo proto nezbytné, abych si ihned našel práci. Nevyučil jsem se žádnému oboru, a proto jsem začal navštěvovat večerní městskou školu s českým jazykem vyučovacím. Povedlo se mi doplnit si vzdělání natolik, že jsem mohl pokračovat ve večerní české škole s maturitou a později na pětileté strojní průmyslovce. Všechny tyto události mě vedly k tomu, že jsem se přiklonil k české národnosti. Je nutno říci, že prakticky všichni učitelé českých škol se sem přistěhovali a nikdo z místních obyvatel nás neučil. Tito učitelé měli na žáky velký vliv a aktivně se věnovali i mimoškolní kulturní činnosti. Ti mladší se často ženili s místními děvčaty. Bylo sem umístěno také mnoho českých státních zaměstnanců, kteří se zapojovali do kulturního života a na své akce zvali také nás – své místní kamarády. Bývalí kamarádi z polské školy mi nikdy neodpustili, že jsem ne z vlastní vůle podlehl manipulaci a přešel z polské do české školy. Když jsem se během polského záboru vrátil zpátky do polské školy, spolužáci mě šikanovali. Přátelství chlapců během války se po jejím konci, kdy se rozhodovalo o příslušnosti republiky, změnilo v separaci a mnoho mých dobrých přátel Poláků se ode mne izolovalo.

Polský zábor Zaolzia odsuzuji. Po okolí chodily bandy a rozbíjely údajným Čechům okna. To mě také částečně ovlivnilo, neboť jsem byl mladý a nesnášel jsem, když někdo dělal druhým křivdy. Získal jsem averzi vůči těm, kteří takovýmto způsobem

demonstrovali svoji polskost. Všechny tyto výše zmíněné okolnosti měly vliv na mé národnostní cítění. Velkým zlomem v mém životě bylo onemocnění tuberkulózou. Musel jsem opustit zaměstnání a léčit se v jablunkovském sanatoriu. Právě tady jsem potkal mnoho vzdělaných lidí z celých Čech. Pobyt v tomto sanatoriu byl pro mě obrovskou školou a dlouhodobě užívaný český jazyk se mi stal návykem. Když jsem se vyléčil, musel jsem změnit profesi a nadále jsem se vzdělával v českém jazyce. I proto se stal pro mě bližším než polština.
Přestože jsme měli s manželkou rozdílné národnosti, nikdy jsme se kvůli tomu nehádali. V mládí jsme měli permanentky do polské scény Těšínského divadla a navštěvovali jsme polské kulturní akce. Ještě před svatbou jsme zpívali v evangelických kostelních sborech, já v českém, ona v polském. Polští i čeští faráři tehdy velmi intenzivně a nedůstojným způsobem získávali své příznivce z řad věřících a také se přeli o vedoucí pozici na farnosti. Tyto okolnosti nás odradily od navštěvování kostela. Já i moje manželka ovládáme dobře český ústní i písemný projev. Na Vánoce se tradičně modlíme polsky a zpíváme polské koledy.
V zaměstnání i běžném kontaktu a také v rodině mluvím nářečím.

Re 5: paní H. S., narozena v r. 1934, národnost polská, středoškolské vzdělání, dříve úřednice, vdaná, dvě děti

Rozhovor ze dne 9. 9. 2014

Z jaké rodiny pocházíte?

Wyrostała żech w polski rodzinie a było nas pjynć dziecek.[318]

Takže vy i vaši sourozenci jste chodili do polské školy?

Ja.[319]

Jak jste vnímala fakt, že jako Poláci žijete v Československu?

Dobrze. Hned po wojnie żech zaczła chodzić do polski szkoły a to wy mnie zostało. Wżdycki żech miała dobry wztah ku Polokóm.[320]

K těm místním?

Ja, tu ku tym.[321]

---

[318] Vyrůstala jsem v polské rodině a bylo nás pět dětí.
[319] Ano.
[320] Dobře. Hned po válce jsem začala chodit do polské školy a to ve mně zůstalo. Vždycky jsem měla k Polákům dobrý vztah.
[321] Ano, k těm.

Měla jste někdy problémy s češtinou?

Ani ni. Jak żech chodziła na gimpel wieczorowy a nimógłach cosi powiedzeć po czesku, nauczyciel mi powiedzioł, abych mówiła po polsku, że mi rozumjy.[322]

Shodli jste se s manželem na národnosti svých dětí?

Ni, przed ślubym… chciałach mieć polski ślub. Moja mama mi wżdycki mówiła, że se musim zebrać Poloka- ewangelika… Mojim trzóm siostróm sie to podarziło, ale mnie ni. Brat se też zebroł Polke- ewangeliczke. Myślałach se, że jak mo chłop mame Polke, tak to beje bez problemów, a fórt żech chciała polski ślub, ale chłop chcioł jednak po czesku. Mama była zło a tak żech aspóń odpowiedziała po polsku: „Chcę i ślubuję." Zrobiłach to też tymu, bo żech chodziła do polskigo chóru kościelnego a ku polski zpowiedzi a było mi to luto. Po ślubie żech już wiedziała, że dziecka bedóm muszeć iść do czeski szkoły. Moja mama mi powiedziała, że jak jeji wnuk pujdzie do czeski szkoły, nigdy tam po niego niezóndzie. Potym sie to kapke uklidniło a nakóniec jo sama zaczła rozmyślać o tym, źe dzieckóm beje lepi w czeski szkole, aji tymu, jak by chciały chodzić na wyszszi szkoły. Myślałach se ale, że aji choć dziecka pujdóm do czeski szkoły, bedóm mieć bliżi ku Polokóm, bo jo je Polka, ale tak sie niestało.[323]

A jak to tedy bylo?

Wjyncej jich ciónglo do tych Czechów.[324]

V jakém jazyce čtete?

To smutne lecz pravdziwe, ale raczi czytóm po czesku. Nikiedy se przeczytóm cosi polskigo, ale raczi se weznym czeskóm ksiónżke a o kupa lepi se mi czyto. Ale jak idym do kościoła, tak jyny na polski, bo o moc lepi sie mi kozania posłóchajóm po polsku.[325]

---

[322] Ani ne. Když jsem chodila na večerní gymnázium a nedokázala jsem něco říct česky, učitel mi řekl, abych mluvila polsky, že mi rozumí.

[323] Ne, před svatbou… chtěla jsem mít polskou svatbu. Moje maminka mi vždycky říkala, že se musím vzít Poláka-evangelíka… Mým třem sestrám se to povedlo, ale mně ne. Bratr si také vzal Polku-evangeličku. Myslela jsem si, že když má muž maminku Polku, tak to bude bez problémů a pořád jsem chtěla polskou svatbu, ale manžel chtěl prostě českou. Maminka se zlobila, a tak jsem alespoň odpověděla polsky: „Chci a slibuji." Udělala jsem to také proto, že jsem chodila do polského kostelního sboru a k polské zpovědi a bylo mi to líto. Po svatbě jsem už věděla, že děti budou muset jít do české školy. Moje maminka mi řekla, že když její vnuk půjde do české školy, nikdy tam pro něj nezajde. Potom se to trochu uklidnilo a nakonec jsem sama začala přemýšlet o tom, že dětem bude lépe v české škole i z toho důvodu, kdyby chtěly pokračovat na vyšších školách. Myslela jsem si ale, že i když budou děti chodit do české školy, budou mít blíže k Polákům, ale to se nestalo.

[324] Více je to táhlo k těm Čechům.

[325] Je to smutné, přesto pravdivé, ale raději čtu v češtině. Někdy si něco polského přečtu, ale raději si vezmu českou knížku a čte se mi mnohem líp. Ale když jdu do kostela, tak pouze na polské bohoslužby, protože se mi kázání poslouchají mnohem lépe v polštině.

Slyšela jste někdy něco o historii těšínského Slezska?

Jo wjym, że tu przizli w trzicatym dziewióntym, ale inaczi ni. Jo nima typ, kiery by sie zajimoł historyjóm.[326]

Zažila jste nějaké národnostní střety?

Niemyślim se, że by sie tu Polocy mieli źle... Słyszałach, że Polocy rozbijali Czechóm okna, ale samach nic takigo niezażyła. Stało sie mi, że skrz roboty żech musiała dać starszóm cere do szkółki. Powiedzieli mi, że w żodnym przipadzie nie nóndóm miejsca, tak żech powiedziała na narodnim wyborze, że musim dać dziecko do polski szkółki, bo w czeski nima miejsca... a na drugi dziyń sie miejsce naszło. Czesi sie boli, że ztracóm jednóm dusziczke.[327]

Která kultura je vám bližší?

No polsko, właściwie ta naszo.[328]

Mluvíte nářečím pouze doma, nebo i u lékaře a na úřadech?

Ja, fórt, wszyndzi, jyny nikiedy, jak telefónujym do Trzynca do szpitola, tak mówim po czesku.[329]

Má pro vás nářečí význam?

Wielki, boch sie urodziła tu w Cieszynskim Ślónsku a zaczłach od poczóntku mówić po naszimu.[330]

Cítíte se být Polkou?

Wszecy my sóm Ślónzocy, żodyn tu nima Czech ani Polok, ale nikierzi sie robjóm... A szło mi wżdycki na nerwy, jak kierysi mówił czysto po czesku, albo czysto po polsku, bo to jo nimóm rada.[331]

Re 6: paní A. P., narozena v r. 1963, národnost česká, vysokoškolské vzdělání, podnikatelka, rozvedená, dvě děti

Písemné odpovědi ze dne 16. 6. 2014

---

[326] Já vím, že tu v třicátém devátém přišli, ale jinak ne. Já nejsem typ, který by se zabýval historií.
[327] Nemyslím si, že by se tu Poláci měli špatně... Slyšela jsem, že Poláci rozbíjeli Čechům okna, ale sama jsem nic takového nezažila. Stalo se mi, že jsem kvůli zaměstnání musela dát starší dceru do školky. Řekli mi, že v žádném případě nenajdou místo, tak jsem na národním výboru řekla, že musím dát dítě do polské školky, protože v české není místo... a na druhý den se místo našlo. Češi se báli, že ztratí jednu dušičku.
[328] No polská, vlastně ta naše.
[329] Ano, pořád, všude, jenom někdy, když telefonuju do Třince do nemocnice, tak mluvím česky.
[330] Velký, protože jsem se narodila tady v těšínském Slezsku a začala jsem od začátku mluvit „po našimu“.
[331] Všichni jsme tu Slezané, nikdo tu není Čech ani Polák, ale někteří se dělají... A vždycky mi šlo na nervy, když někdo mluvil čistě polsky nebo čistě česky, protože to já nemám ráda.

Narodila jsem se v jablunkovské rodině. Moje matka je české a otec polské národnosti. V raném dětství jsem se s češtinou v podstatě nesetkávala, a když, tak pouze v médiích. Doma a s kamarády jsme mluvili pouze nářečím. Byla jsem často nemocná a většinu času jsem proto trávila u babičky, která byla polské národnosti a mluvila výhradně po našimu. Česky nemluvil nikdo z mých příbuzných a ani nikdo z mého nejbližšího okolí. Do přímého kontaktu s českým jazykem jsem se dostala až na základní škole. Poměrně v krátké době jsem se naučila dobře mluvit česky, protože jsem si brzy oblíbila četbu, která se stala mým koníčkem. Mnoho mých spolužáků česky mluvit neumělo a i při vyučování mluvili po našimu. Měli také potíže se čtením. Vzpomínám si, že tento problém se ve škole stále řešil. Také o přestávkách bylo jen zřídka slyšet češtinu, všichni mluvili nářečím.
Co se týká mého národního cítění, musím přiznat, že jsem měla smíšené pocity a nevěděla jsem, co si mám o těchto věcech myslet. Celá rodina ze strany mé matky se hlásila k polské národnosti a během jejích návštěv nám byla česká národnost často vytýkána. Matka z toho vinila otce a často docházelo k nepříjemným situacím. „Ty Češko!“ byla pro mě v dětství velká nadávka. Pozitivním faktem na matčině polské rodině bylo to, že měla tři sestry a všechny čtyři společně moc hezky zpívaly polské písničky. Na našich rodinných setkáních se zpívalo velmi často. Už jako malá jsem proto znala hodně polských písniček, neboť mi je často zpívávala i babička. Oba rodiče pocházejí z mnohočetných rodin, a proto jsem se často zúčastňovala mnoha svateb i pohřbů, které se vždy konaly v evangelickém kostele v Návsí a bohoslužby při nich byly vedeny v polštině. Po celou dobu jsem byla obklopena dětmi polské národnosti. Česká škola byla s tou polskou spojena průchozí chodbou a měli jsme společnou jídelnu i tělocvičnu a dále pak společné školní akademie a další kulturní akce. Uprostřed školních budov vznikalo mnoho dětských lásek a tajná korespondence mezi zástupci obou pohlaví i národností nebyla ničím výjimečným.
Po ukončení základní školy jsem začala studovat na gymnáziu v Třinci. Na toto období svého života vzpomínám velmi nerada. Třinec leží sice jen asi 14 km od Jablunkova, ale lidé tam mají zcela jinou mentalitu. Je to v podstatě uměle vzniklé město bez zakořeněných tradic, tzn. velká ubytovna (většinu obyvatel už tehdy tvořili lidé, kteří se tam přistěhovali za prací). Ve třídě jsme byli pouze tři, kteří pocházeli z Jablunkova nebo přilehlých obcí. Pro spolužáky jsme byli terčem posměchu a nazývali nás blbými goroly. K českému jazyku jsem měla pozitivní

přístup, zúčastňovala jsem se recitačních i literárních soutěží, psala jsem básně. Vždy jsem se však těšila na konec vyučování, kdy jsem konečně mohla odjet domů – do Jablunkova. Chodila jsem na polské akce i vzhledem k tomu, že ty české se u nás tehdy konaly velmi zřídka. Tehdy jsem už měla i přátele v Polsku. Poznala jsem je již dříve v rámci akcí, které jsem zažila v pionýrském oddíle Mladých strážců hranic. Protože mí polští kamarádi bydleli blízko hranice v Jaworzynce, často jsme si psali (já po našimu) a domlouvali si schůzky u hranice na Hrčavě, kde jsme si vyměňovali dárky nebo věci, které jsme potřebovali z Polska a oni z Československa. Můj oblíbený bratranec navíc vlastnil gramofon a pouštěl mi polské desky. Proto jsem už v pubertálním věku měla takové idoly jako Czesław Niemen, Grechuta a mnoho jiných. Českou populární hudbu jsem neposlouchala nejen vzhledem k okolnostem, ale i proto, že tehdy za tou polskou zaostávala. Každoročně se tu pořádaly tzv. Melpomenki – přehlídka polských amatérských divadel (chvíli jsem také v jednom z nich hrála). Během studia na gymnáziu jsem zpívala ve školním sboru, ale také v polském pěveckém sboru v Jablunkově. Každým rokem se tu také pořádaly tzv. Zloty, na kterých jsme mohli vidět skvělé polské skupiny (Lombard, Republika, Maanam, Perfect atp.). Mimoto fungovaly u PZKO polské mládežnické kluby, kde jsme si mohli v pátek zatancovat, pobavit se, popovídat si. Češi nic podobného neměli. Tyto zájmy zřejmě dost ovlivnily můj postoj k národnostní otázce. Po maturitě jsem začala dálkově studovat v Brně, kam jsem se nakonec i přestěhovala. Stále více mi však chyběl rodný Jablunkov, scházely mi výlety do hor a naši lidé. Na otázku, jaké jsem národnosti, jsem většinou odpovídala: „Pocházím z tamtěch hor mezi Polskem a Slovenskem," a tak jsem to i cítila. Když jsem vyrůstala, zaskakoval mě pocit, že nejsem ani Češka, ani Polka.

Později jsem hodně cestovala po Polsku, ale necítila jsem se tam „jako doma", přestože příjemně. Polštinu ovládám dosti dobře. Je to asi i proto, že za komunistického režimu se v Polsku vydávaly některé knihy, které byly u nás „na indexu", a tak jsme si je tam kupovali a četli proto v polštině. S psaným polským projevem je to již trochu horší. Chodím do kina i do divadla po obou stranách hranice a na české i polské kulturní akce a myslím, že multikulturní možnosti jsou obrovskou a nedoceněnou výhodou tohoto regionu.

Co se týče jazyků, které používám ke komunikaci, na vesnici, kde bydlím, komunikuji se všemi sousedy i známými v nářečí. Stejně tak na obecním úřadě, v obchodě a ve většině lékařských ordinací. Co se týče zaměstnání, přicházím často

do kontaktu jak s místními Poláky, tak s Poláky z Polska. S místními Poláky mluvím po našimu, s těmi z Polska polsky, no a když jednám s firmami v regionu, tak mluvím podle toho, jak mluví jejich představitelé. Je to tak z 30 procent česky a ze 70 procent po našimu. Ctím náš společný jazyk – nářečí po našimu – a mám pocit, že s ním máme něco víc než ostatní obyvatelé České republiky. Mrzí mě jen, že po našimu dnes již mluví většinou jen děti z polských rodin, kde se nářečí naštěstí dosud udržuje.
Co se týče národnostních problémů, ty tu vždy byly a budou, dokud budou existovat čeští a polští nacionalisté, ale normální obyvatelé je už neřeší. Historie tu se všemi křivdami na obou stranách byla už od vzniku Československa a Polska velmi složitá.

Re 7: paní H. B., narozena v r. 1941, národnost polská, základní vzdělání, dříve řidička z povolání, vdaná, tři dět

Rozhovor ze dne 19. 8. 2014

Pocházíte z Písku?

Pocházím z „Płóniawej“[332] *nad Pískem.*

Jste polské národnosti?

Ano a chodila jsem do polské školy.

Který stát je vám bližší, český, nebo polský?

Kdysi jsem byla Polka, ale později jsem se vdala a manžel byl Čech.

Měli vaši rodiče problémy s tím, že je váš manžel české národnosti?

V podstatě ne.

A s manželem jste se na národnosti dětí domluvili bez problémů?

V tom období se nějak více dětí automaticky posílalo do českých škol. Říkalo se, že děti z polských škol budou mít v budoucnu problémy a budou se jim hůře skládat zkoušky na střední školu. Došli jsme s manželem ke kompromisu – děti jsou po mně evangelíci[333]*, protože on je katolík, a po něm jsou Češi.*

Mluvili jste vždy „po našimu“?

Ano, mluvím pořád po našimu, ale modlím se polsky. Dokážu to také česky, ale nějak mi ta modlitba nevyhovuje. V kostele se mi polské písně zpívají mnohem lépe.

---

[332] Pláňava (horská osada pod horou Girovou).
[333] Polsko je převážně katolickým státem, nicméně v české části těšínského Slezska byli téměř všichni Poláci evangelíky, což částečně vyplývá už z předchozích rozhovorů.

A v jakém jazyce čtete?

Čtu velice ráda a čtu české i polské knihy. Lépe se mi však čte česky, v polských knihách je hodně gramatiky, které nerozumím.

Zajímala jste se někdy o historii tohoto regionu?

Kdysi mi o tom vyprávěli rodiče. Měli jsme tetu v Koňakově[334] *a to bylo dříve v Čechách a potom zemi obsadili Poláci. Chodili jsme tam často pěšky na návštěvu. Víc nevím, nezajímalo mě to. Vím jenom, že když se tu zakládaly české školy, děti dostávaly dary a rodiny byly finančně podporovány. To mi vyprávěla moje maminka.*

A která z kultur je vám bližší?

Někdy se dívám na polské programy v televizi. Kdysi jsme byli velice aktivní, měli jsme divadlo a vystupovali jsme. Už ve školce jsme se učili tančit krakowiak a jiné tance. Naučili nás zpívat hodně polských písniček a často jsme vystupovali.

Cítíte, že místní Poláci jsou stejní jako Poláci v Polsku?

Nevím, v tom Koňakově se mi zdáli ti lidé nějací jiní, ale jinak nevím. Nejdál jsem byla v Katovicích, ale někdy bych se chtěla podívat do Varšavy.

Re 8: pan J. B., narozen v r. 1939, národnost česká, základní vzdělání, dříve zaměstnanec Třineckých železáren, ženatý, tři děti

Rozhovor ze dne 23. 9. 2014

Chodil jste do české školy?

Ano.

A cítíte se být Čechem?

No…

Vaši rodiče byli české národnosti?

Moje matka chodila do polské školy a otec také.

Ale rozhodli, že vás dají do české školy…

Když oni byli mladí, tak tu české školy nebyly, ale za mých časů už ano. Oni museli chodit i do německé školy.

A doma jste mluvili nářečím?

Doma a všude, také s našimi dětmi.

---

[334] Dnes v Polské republice.

Víte něco o historii regionu?

U nás to bylo všechno divné. Říkalo se, že region patřil přes 5 měsíců Polákům. Rodiče vyprávěli různé zajímavé věci.

A jaké?

Nechce se mi o tom mluvit. Je tu polská menšina a tečka. A vůbec, nemám rád, když mě s tím někdo otravuje.

Vaše manželka je polské národnosti, měli jste s tím někdy problémy?

Nevím, co vám řekla, ale myslím si, že jsme neměli žádné problémy. A navíc, já jsem katolík a děti jsou křtěné v evangelickém kostele. Dříve to bylo strašně složité. Někteří příbuzní se odmítli křtů zúčastnit, ale nám to nevadilo. Všechno je to tu tak domíchané, že je velice těžké se v tom orientovat.

Vzpomínáte si na nějaké národnostní pře?

Setkal jsem se s nimi. Když jsme se po válce přestěhovali do nového domu, byli mi tehdy 10 let, sousedům Čechům Poláci porozbíjeli okna. Ale je samozřejmé, že mezi normálními tolerantními lidmi panuje klid.

My jsme to měli rozdělené. My Češi jsme chodili na svoje, výhradně české akce, Poláci na své. Nikdo nechtěl investovat peníze do té druhé národnosti. Dneska už je to úplně jedno, my tady na vesnici držíme všichni spolu.

Česky jsme nikdy nezpívali, jen po našimu, no a mí rodiče zpívali polsky. To v Bukovci žijí úplně jiní lidé[335]*, to jsou většinou Poláci a odlišují se od nás. „Bukovčana“ poznám bezpečně už z jednoho kilometru.*

A v čem je ten rozdíl?

To je úplně jasné. Oni se liší už samotných chováním. Jsou tu rozdíly i v jazyce i ve výslovnosti. Když slyším někoho mluvit, okamžitě poznám, když je z Bukovce. A ještě ke všemu se strašně chlubí a jsou přesvědčeni o pravdivosti svých názorů. Jsou prostě jiní a mají úplně jiné zvyky.

Re 9: pan K. L., narozen v r. 1934, národnost česká, vyučen, dříve zaměstnanec Třineckých železáren, ženatý, tři děti

Rozhovor ze dne 20. 9. 2014

Kde jste se narodil?

[335] Obec Bukovec je od obce Písek, ve které žije respondent, vzdálena necelé dva kilometry.

Narodil jsem se a vyrůstal jsem na Filipce[336].

Byl jste vychovaný v české rodině?

Ano; nevím, jak rodiče, ale já jsem chodil do české školy na Stožek, tam byla jediná škola v širokém okolí.[337] *To bylo ještě za Rakouska-Uherska… Moji rodiče nechodili do žádné školy, bydleli přece na Filipce. V jednom domě tam byla kdysi německá škola. Bratři tam také chodili.*

Vaše rodina se považovala za českou?

Upřímně řečeno, nikdy jsme o tom ani neuvažovali. Nedělali jsme mezi českou a polskou národností žádné rozdíly, ani já, ani rodiče. Rodiče nám vždycky říkali, že tady bylo všechno tak promíchané, že bychom byli sami proti sobě.

Mluvíte česky i polsky?

Česky moc nemluvím. Chodím do kostela na polské bohoslužby, také polsky zpívám, ale někdy nevím o čem. Když jsme s manželkou sami, modlíme se po našimu; když přijdou vnuci, modlíme se česky.

A co vaši sourozenci?

Bratr se učil v německé škole a byl v německé armádě. Došel dokonce až do Francie a potom byl v zajateckém táboře, kde se měl dobře. Jednou tam přišel polský důstojník a zeptal se, kdo je Polák. Bratr se přihlásil a byl propuštěn. Od té doby je Polák, žije v Kanadě a je v kontaktu s Poláky.

Re 10: paní Z. L, narozena v r. 1939, národnost česká, středoškolské vzdělání, dříve zaměstnankyně Českých drah, vdaná, tři děti

Rozhovor ze dne 23. 9. 2014

Jaké národnosti byli vaši rodiče?

Nevím… otec byl Polák, ale neznala jsem ho. Měla jsem druhého otce. Ano – ten vlastní byl vlastně Polák, ale ten nevlastní byl Čech.

Byli jste tedy česká rodina?

Vždycky jsme mluvili jen po našimu.

---

[336] Hora nad městem Jablunkovem (ve Slezských Beskydech).

[337] Horská osada poblíž hory Filipky, kde dříve byla jediná škola v širokém okolí, a to škola česká, postavená ve 20. letech 20. století.

Přemýšlela jste někdy nad tím, proč tu žijí Poláci?

Nevím, určitě šlo o hranice, považuji to za normální.

Pocházíte z horské osady – bylo tam více Poláků, nebo Čechů?

Žilo tam více Poláků, a proto také otčímovi vytloukali okna.

Byla jste přímo svědkem národnostních sporů?

Ne, to bylo ještě před Hitlerem. Tehdy měli Poláci velkou moc. U nás v osadě to bylo hodně zlé. Po válce však spory ustaly a situace se zklidnila. Poláci s Čechy uzavírali manželství apod. Byla jsem ještě malá, tak si to moc nepamatuji, ale maminka mi říkala, že nám ještě po válce hodně nadávali. Ona chodila do německé školy, můj otčím také, ale hlásil se k české národnosti. Maminka se mu přizpůsobila. Opravdu už nevím, jak to přesně bylo.

Co si teď o těchto věcech myslíte?

No nic, je to přece normální. Vždycky tu žili Češi i Poláci a mluvilo se po našimu.

Re 11: Paní S. Z., narozena v r. 1975, národnost česká, vyučená, zaměstnankyně pekárny, vdaná, 3 děti

Rozhovor ze dne 19. 3. 2015

Kde jste vyrůstala?

Narodziła żech se tu w kopcach a tu aji do dzisio bywóm.[338]

Jste české národnosti, jaké národnosti byli vaši rodiče?

Matka Polka a tata Czech. [339]

Jaký jazykem mluvíte doma?

Dóma my mówili po naszimu a tymu żech miała we szkole z czeskim problem. My z chłopym mówimy mjyndzy sebóm po naszimu a z dzieckami mówimy po czesku.[340]

Víte, proč tu žijí Poláci?

Tak to jo niewjym, isto jak tu chodzili na zabawy, tak se potym brali. Ale polski napisy sie mi niepodobajóm… s tym niezrobimy nic. W Polsce nieuwidziś czeski

[338] Narodila jsem se tady v kopcích a tady také do dneška bydlím.
[339] Matka Polka a táta Čech.
[340] Doma jsme mluvili „po našimu“, a proto jsem měla ve škole problémy s češtinou. My s manželem mluvíme spolu „po našimu“ a s dětmi mluvíme česky.

napisy, tak czymu tu by miały być polski? Mama pochodziła z dziewjynci dziecek a wszecy byli Polocy a brali se Poloków.[341]

Víte, že o toto území se v minulosti vedly spory?

Ni, nic o tym niewjym, tych Poloków, co tu żyjóm, znóm od malutka, dżynnie ich zdrowim.[342]

A od kdy tu žijí?

Jo myszlim, że odjakżywa.[343]

A cítíte se být Češkou?

Abych prowde rzekła, jo to nigdy nierzeszyła – tóm polskóm abo czeskóm narodnost.[344]

Re 12: pan V. H., narozen v r. 1959, národnost česká, vyučen, zaměstnanec stolárny, svobodný a bezdětný

Rozhovor ze dne 30. 9. 2015

Vyrůstal jste se tady v osadě[345]**?**

Ja.[346]

I vaši rodiče byli české národnosti?

Ja, ale dóma my wżdycki mówili a mówimy po naszymu.[347]

Proč myslíte, že jste nemluvili česky?

Bo tu mówi każdy po naszymu.[348]

Co si představujete pod pojmem tu?

V tej oblasti.[349]

V jaké?

No, jako to powiedżeć… Jabónkowsko?[350]

A proč se právě tady mluví po našimu?

---

[341] Tak to já nevím, asi tu chodili na zábavy a potom se brali. Ale polské nápisy se mi nelíbí… s tím ale nic neuděláme. V Polsku české nápisy neuvidíš, tak proč by tady měly být polské? Moje máma pocházela z 9 dětí a všichni byli Poláci a brali si Poláky.
[342] Ne, nic o tom nevím, ty Poláky, co tu žijí, znám od malička, denně je zdravím.
[343] Já si myslím, že odjakživa.
[344] Abych řekla pravdu, já jsem to nikdy neřešila, tu polskou nebo českou národnost.
[345] Osada Paseky nad obcí Hrádek.
[346] Ano.
[347] Jo, ale doma jsme mluvili a mluvíme „po našimu“.
[348] Protože tu mluví každý „po našimu“.
[349] V téhle oblasti.
[350] No, jak to říct… Jablunkovsko?

Tóż to je gupio otázka – przeca bo sómsiedzimy z Polskóm.[351]

Více oblastí v České republice přece sousedí s Polskem a po našimu se tam nemluví.

To sie mnie moc pytocze, czy jo wjym czymu?[352]

Proč myslíte, že tu žijí Poláci?

Bo to tu kiejsik było polski?[353]

Kdy?

No tóż Rakousko-Uhersko… no a wtedy to było polski.[354]

A od kdy je to české území?

Po pjyrszej światovej wojnie? Jo se nimogym wzpómnieć.[355]

Jaký máte postoj k Polákům?

Nimóm ich rod.[356]

A proč?

No czymu, czymu… jak bych to powiedzoł… czymu ich nimóm rod… protože jich nieznoszóm.[357]

A udělali vám něco?

Robjóm se narok na to, na co nimajóm narok.[358]

Jak se to projevuje?

Trzebas polskimi napisami na obchodach, oznaczovanim obci v polszczynie.[359]

Na Slovensku jsou třeba také maďarské nápisy.

Tam niemieszkóm, to mi niewadzi, ale tu nimajóm narok… je to už nasze, je to czeski.[360]

A jaký je váš vztah k Polsku?

Z Polskóm nimóm zkuszeności, był żech tam dwa razy a jeszcze mnie przy tym okradli.[361]

Myslíte, že Poláci, kteří žijí tady, jsou jiní než ti v Polsku?

---

[351] Tak to je ale hloupá otázka – přece proto, že sousedíme s Polskem.
[352] To se mě moc ptáte, copak já vím proč?
[353] Protože to tu kdysi bylo polské?
[354] No přece Rakousko-Uhersko, no a tehdy to bylo polské.
[355] Po první světové válce? Já si nemohu vzpomenout.
[356] Nemám je rád.
[357] No proč, proč, jak bych to řekl… proč je nemám rád… protože je nesnáším.
[358] Dělají si nárok na to, na co nemají nárok.
[359] Třeba polskými nápisy na obchodech, označováním obcí v polštině.
[360] Tam nebydlím, to mi nevadí, ale tady nemají nárok, je to už naše, je to české.
[361] S Polskem nemám zkušenosti, byl jsem tam dvakrát a ještě mě přitom okradli.

Ja, robjóm se Polocy a przy tym ani po polsku nieumjóm mówicz, ale niech se tu żyjóm dali, tak mi zaś niewadzóm.[362]

A vaši předci, dědeček, babička – byli také české národnosti?

No ci mieli isto czeskóm narodnost… abo poczkejcie… Starka pochodziła zkóndszi z Polski, z Ustrónia albo tam kajszi a starzik…[363]

A vy se cítíte být Čechem

Tak to zaś ganc ni…[364]

Re 13: pan M. S., narozen v r. 1974, národnost česká, vyučen, zaměstnanec Třineckých železáren, ženatý, dvě děti

Rozhovor ze dne 3. 10. 2015

Žijete v obci Milíkov, vyrostl jste tady?

Ja.[365]

Vaši rodiče jsou také české národnosti?

Ja, ale starzik z tatowej stróny był Polok, dóma my móvili od malutka po naszimu.[366]

Proč myslíte, že jste nemluvili česky?

Bo po czesku sie mówi jyny we szkole a na urzyndach.[367]

Proč se tu mluví „po našimu“?

Tóż bo to je taki dialekt. Każdy kraj mo swój dialekt. Granica owliwniuje a nimiecko okupace też. Można, że to je tym, że tu sóm tacy ludzie wstrzicni.[368]

Proč máme třeba podobné kroje jako Poláci na druhé straně hranice?

Bo my sóm Szlónzocy a mómy stejnóm kulture.[369]

Bylo to tu někdy společné území?

Historicki jew, była Wielko Morawa a už nima, kontynenty sie dzieliły, potym sie staty dzieliły.[370]

---

[362] Jo, dělají se Poláky a přitom neumí ani polsky mluvit, ale ať si tu žijí dál, zase až tolik mi nevadí.
[363] No ti měli asi českou národnost, nebo počkejte… Babička pocházela odněkud z Polska, z Ustroně nebo tam odněkud a dědeček…
[364] Tak to zase úplně ne…
[365] Ano.
[366] Ano, ale dědeček z otcovy strany byl Polák, doma jsme mluvili od malička „po našimu“.
[367] Protože česky se mluví jenom ve škole a na úřadech.
[368] Protože to je takový dialekt, každý kraj má svůj dialekt. Má na to vliv blízkost hranice i německá okupace a možná je to i proto, že tady jsou lidé takoví vstřícní.
[369] Protože jsme Slezané a máme stejnou kulturu.
[370] To je historický jev, bylaVelká Morava a už není, dělily se kontinenty a potom státy.

Myslíte si tedy, že toto území bylo určitou dobu polské a určitou české?

Ani czeski ani polski, zkratka szlónski. Czujym sie być wjyncej Czechym niż Polokym, ale jeścze wjyncej Ślónzokym.[371]

Byly i mezistátní spory o toto území?

Tak wzdielany żech zaś nima, ale isto ja.[372]

Proč tu podle vás žijí Poláci?

Bo kiejsi to tu było możne polski.[373]

A kdy?

Za króla Gwóździa, niewjym, fakt nievjym.[374]

Jak vnímáte místní Poláky?

Mnie to nijak nieubliżuje… Jedzieś na Słowioki, moś tam maďarski napisy. Weścze se Tyroly, óni niesóm ani Taliani, ani Rakuszani; a my sóm Ślónzocy.[375]

A jak mluvíte s dětmi?

Zpoczóntku my mówili z nimi po czesku, ale teraz už po naszimu.[376]

A proč až teď?

Bo teraz żech dziepro na to przisze ł, że trzeja zachować nasz jynzyk, a po czesku sie nauczóm we szkole. Bo to był też taki gupi trend, że sie z dzieckami mówiło po czesku.[377]

Re 14: pan J. L., narozen v r. 1955, národnost česká, vyučen, zaměstnanec Třineckých železáren, svobodný a bezdětný

Rozhovor ze dne 23. 11. 2015

Kde jste se narodil?

Na Łónczce a żyjym tam fórt.[378]

Jaké národnosti byli vaši rodiče?

Polski.

---

[371] Ani české, ani polské, zkrátka slezské. Cítím se být více Čechem než Polákem, ale ještě více Slezanem.
[372] Tak vzdělaný zase nejsem, ale asi ano.
[373] Protože kdysi to tu bylo možná polské.
[374] Za krále Hřebíka (Pozn. bad.: rčení s významem „už strašně dávno“.), nevím, fakt nevím.
[375] Mně to nějak neubližuje… Jedeš na Slovensko, máš tam maďarské nápisy. Vezměte si Tyroláky, oni nejsou ani Italové, ani Rakušané; a my jsme Slezané.
[376] Zpočátku jsme s nimi mluvili česky, ale teď už „po našimu“.
[377] Protože jsem až teď přišel na to, že je třeba zachovat náš jazyk, a česky se naučí ve škole. Protože to byl taky takový hloupý trend, že se s dětmi mluvilo česky.
[378] Na Loučce (hora v pásmu Slezských Beskyd) a pořád tam žiju.

Ale vy jste chodil do české školy?

Mama chciała, bo tu z tóm polszczynóm… Tata był na wojnie w Olomoucu a mioł problemy z czeszczynóm, tak też chcioł, abych chodził do czeski szkoły.[379]

Doma mluvíte nářečím?

Ja, odjakżywa.[380]

A v práci také?

Ja, wszyndzi.[381]

Proč myslíte, že se tu mluví „po našimu"?

Bo to tu je taki domjyszane ty narodowości… Wjycie, do granice to nima daleko.[382]

Proč si myslíte, že tu žijí Poláci?

Tóž to jo wóm niewjym. Kiejsi to tu było po wojnie albo przed wojnóm domjyszane.[383]

Myslíte, že bylo toto území někdy polské?

Niewjym o tym, bo starka była rocznik 1900 a nigdy o tym niemówiła. To je dość dłógo, to jo niepamjyncym.[384]

Cítíte se být Čechem?

Jo sie czujym być Czechym – czesko szkoła, wojna, kaj sie mówiło jyny po czesku, ale nic nimóm przeciwko Polokóm.[385]

Re 15: paní E. L., 78 let, národnost polská, základní vzdělání, dříve zaměstnankyně Třineckých železáren, rozvedená, jedno dítě

Rozhovor ze dne 23. 6. 2016

Odkud pocházíte?

Z Piosku, ale teraz bywóm w Trzyncu.[386]

Rodiče byli polské národnosti, asi jste chodila do polské školy…

---

[379] Maminka chtěla, protože tady s tou polštinou… Tatínek byl na vojně v Olomouci a měl problémy s češtinou, tak taky chtěl, abych chodil do české školy.
[380] Ano, odjakživa.
[381] Ano, všude.
[382] Protože je to tu takové domíchané, ty národnosti… Víte, na hranici to není daleko.
[383] Tak to já vám nevím. Kdysi to tu byl po válce nebo před válkou domíchané.
[384] Nevím, protože babička byla ročník 1900 a nikdy o tom nemluvila. To už je dost dlouho, to já si nepamatuji.
[385] Já se cítím být Čechem – česká škola, vojna, kde se mluvilo jenom česky, ale proti Polákům nemám nic.
[386] Z Písku, ale teď bydlím v Třinci.

Ja, do polski szkoły. W patności rokach už žech nastympowała do werku a robiła žech na trzismienny prowoz.[387]

Váš manžel byl také polské národnosti?

Ja, chłop chodził do polski szkoły a był polski narodności. Sóm my tu w Czeski republice, także przislusznost mómy czeskóm.[388]

Domluvili jste se, že děti půjdou do polské školy?

Bez problemów, niebyło żodnych problemów.[389]

A co národnostní problémy, měla jste nějaké špatné zkušenosti?

Że bych miała aż tak szpatne zkuszeności, to sie niedo powiedzeć, ale roz przed pore rokami mi powiedziała prodawaczka: „Mluvte se mnou česky, nerozumím slezsky." A przitym żech wiedziała, ze jejo babcia pochodzi z Polski. Ale jo se myślim, ze inaczi tu nieidzie powiedzeć, że by tu były jakisika wielki trzenice. Jo se myślim, że spisz ci Polocy sie kiela razy mjyndzy sebóm wjyncej wadzóm, zbytecznie sie spólki rozszyrzajóm, kiejsi starczyło to PZKO a tym to kónczyło, a dzisio sie rozszyrzyło na jakisika tzw. odwietwi a nimoże sie jedyn z drugim domówić. No tak potym jak sie majóm ludzie domówić inaczi, jak ci Polocy sie nimogóm domówić![390]

A vy osobně se cítíte být Polkou?

Dało by sie powiedzeć, że cosi mjyndzy tym. Żyjym tu w tym kraju, ja, jo nieuznowóm, że by sie tu miało gadać po polsku. Chociaz żech je polski narodowości, ja, ale móvimy tu żargonym, mówimy tu narzecim, domówimy sie wszystcy, jak sie chcymy domówić. Tyn kraj tu je tak urozmaicóny, że tu sóm rozmaite jynzyki, tak czymu by żech miała strasznie gadać po polsku, dyć bych była śmjyszno. Żyjym tu w tym kraju a tu sie mi podobo, naszo krajina je przekrasno. Kiejsika była Bogym, ale aji urzyndami zapomniano. Proszym, niech se mówjóm po czesku ludzie, kierzy nieumjóm mówić po naszymu.[391]

---

[387] Ano, do polské školy. V 15 letech jsem už nastupovala do železáren a pracovala jsem v třísměnném provozu.

[388] Ano, muž chodil do polské školy a byl polské národnosti. Jsme tu v České republice, takže státní příslušnost máme českou.

[389] Bez problémů, nebyly žádné problémy.

[390] Že bych měla až tak špatné zkušenosti, to se nedá říct, ale jednou před pár lety mi prodavačka řekla: „Mluvte se mnou česky, nerozumím slezsky." A přitom jsem věděla, že její babička pochází z Polska. Ale já si myslím, že jinak nelze říct, že by tu byly nějaké velké třenice. Já si myslím, že se spíše ti Poláci kolikrát více hádají mezi sebou, zbytečně přibývá těch spolků, dříve stačilo PZKO a tím to končilo, a dnes se to rozšířilo na nějaká ta tzv. odvětví a nemůže se domluvit jeden s druhým. No a jak se tady ti lidé pak mají domluvit, když se Poláci nemohou domluvit ani mezi sebou!

[391] Dalo by se říct, že něco mezi tím. Žiji tady v tom kraji, jo, já neuznávám, že by se tu mělo „gadać" polsky. I když jsem polské národnosti, ale mluvíme tu žargonem, mluvíme tu nářečím, domluvíme se, když se chceme domluvit. Ten kraj je tu tak různorodý, mluví se tu různými jazyky, tak proč bych měla

Slyšela jste někdy o historii v regionu?

Wjycie co, tych pamjyntników je dość mało. Je napisane, że tu v tym trzycatym ósmym ci Polocy prziśli a potym zpatki. U nas w dziedzinie też było pjyncetcztyrycet Polokóv a trzo Czesi, ale tak sie to pomjyszało tyn naród. Jednak do Trzynieckich żelezaren było trzeba strasznie kupa ludzi, tak sie ich ścióngało z Czech, no a tak jedno z drugim. Ale co cie nauczyli rodzice a co żeś wyniósła ze swoigo dómu, ci zostało v serdcu.[392]

Dříve bylo problematické, když se chtěli vzít dva lidé rozdílné národnosti?

Było, ale gorsze było, jak był jedyn ewangelik a drugi katolik, bo potym sie mówiło, że sie bieróm z krzyża a że to niebedzie nigdy robić dobrote.[393]

Vaše dceru studovala na střední polské škole?

Óna chodziła na polski gimpel, potym na prawa, ale óna excelowała v czeskim a óna po dzisio – je prawnik, robi smlouwy. Ale óna je patryjotka, ale ni do Polski, ale tu do tego naszygo jynzyka, do tej naszej mowy, a do tych zwyczajów wszystkich a że je trzeba to zachować. Bo naród, kiery se niewoży tego, co tu naszy przodkowie niechali, tak je ku niczymu. Jo je tu stela, je żech z gór, nima mnie za to gańba, ani za to, żech gnój kidała a żech krowy pasła a że żech kiela razy na krowincu ukleizła. Tak to sóm wszystko rzeczy, kiere mnie obogaciły.[394]

Re 16: paní A. L., narozena v r. 1919, národnost polská, základní vzdělání, dříve služka u sedláků, pak prodavačka, vdova, dvě děti

Rozhovor ze dne 23. 7. 2016

---

tak strašně „gadać“ polsky, vždyť bych byla směšná. Žiji v tomto kraji a tady se mi líbí, naše krajina je překrásná. Kdysi byla Bohem, ale i úřady zapomenutá. Prosím, ať si mluví česky lidé, kteří neumí mluvit „po našimu“.

[392] Víte, těch pamětníků je dost málo. Je napsáno, že tu ti Poláci v tom třicátém osmém přišli a potom šli zase zpátky. U nás ve vesnici bylo také 540 Poláků a tři Češi, ale tak se to pomíchalo ten národ. Také do Třineckých železáren bylo potřeba moc lidí, tak se je stahovalo z Čech, no a tak, jedno s druhým. Ale co tě naučili rodiče a co sis odnesla z rodného domu, ti zůstalo v srdci.

[393] Bylo, ale horší bylo, když byl jeden evangelík a druhý katolík, protože potom se říkalo, že se berou z kříže, a že to nebude nikdy dělat dobrotu.

[394] Ona chodila na polský gympl, potom na práva, ale v češtině excelovala a tak je to dodnes – je právnička, dělá smlouvy. Ona je patriotka, ale ne polská, ale regionální, k tomu našemu jazyku a všem těm zvykům, a že je třeba to zachovat. Protože národ, který si neváží toho, co tu naši předci zanechali, ten je k ničemu. Já jsem odtud, jsem z těch z hor, nestydím se za to, ani za to, že jsem kydala hnůj, že jsem pásla krávy a že jsem kolikrát uklouzla na kravinci. Tak to jsou všechno skutečnosti, které mě obohatily.

Vy jste se narodila tady V Pasekách?

Jo sie urodziła pjyrzigo szyrpnia 1919, teraz bedym mieć urodziny, tam w tym dworze U Rykały.[395] *No i tak to wyszło, że tatuś moigo tatusia kupił od siedloka Rykały cosi tego pola. No i od tego czasu sie to nazywo „Do Rykały". Tam postawił tatusiów tata chaupe. Tam se postawili drzewiónke i tam sie potym tatusiek ożynili, no i mamuśka nas urodziła dwanoście. Wszystcy my sie tam w tej drzewiannej chaupce urodzili. Jo sie wydała za pjyrszigo mynża Cymorka. Tu w Pasiekach*[396] *żech śejść roków słóżyła, potym żech sie tu wydała.*[397]

A kam jste chodila do školy?

Do polski szkoły żech chodziła w Gródku. Do tej szkoły chteż bjydnie chodziła, to wjycie, moc nas było, w zimie niebyło co oblyc, my nimieli ani co łobuć, o bótach niebyło mowy, no kopytka, no krpieczki nóm szyli.[398]

A jak dlouho jste chodila do té školy?

Jo tam w pjyrszym roku prawie że niewiela chodziła, bo przes zime ni, dyć niebyło co łobuć a gdo by mnie tam prowadził, jo była tako mało, drobno strasznie. Jak już było dobrze, to żech potym do szkoły szła a ostatni rok żech niechodziła w ogóle do szkoły, bo mamuśka naszo chorowali na nerwy a na serce, óni że by byli całymi dniami tak leżeli, to ni, no a potym, jak już żech chodziła do tej szkoły na roboty rynczne, tóz to mnie mamuśka, choć byli na łóżku, ale to mi pumogali, no, bo to możecie wiedzeć, jak to wyglóndało. No, w ostatnim roku żech już do tej szkoły niechodziła, jyny na zakónczyniu żech była.[399]

---

[395] Menší osada po horou „Dziół" (nad obcí Hrádek).

[396] Horská osada Paseky v katastru obce Bystřice.

[397] Já jsem se narodila 1. srpna roku 1919, teď budu mít narozeniny, tam v tom dvoře „U Rykały." No a tak se to stalo, že tatínek mého tatínka koupil od sedláka Rykały kousek toho pole. No a od té doby se to tam jmenuje „U Rykały". Tam si postavil tatínkův tatínek chalupu. Tam si postavili dřevěnici a tam se potom tatínek oženili a maminka nás porodila dvanáct. Všichni jsme se narodili tam v té dřevěné chaloupce. Já jsem se provdala za prvního muže Cymorka. Tady v Pasekách jsem šest let sloužila a pak jsem se sem provdala. (Pozn. bad.: za ovdovělého sedláka a majitele obchodu.)

[398] Chodila jsem do polské školy v Hrádku. No ale do té školy jsem chodila málo, bylo nás moc a nebylo si co obléknout, neměli jsme si ani co obout – o botách nebylo řeči, no „kopytka" (vlněné ponožky), no krpce nám šili.

[399] Já jsem tam v prvním roce právě moc nechodila, v zimě ne, vždyť nebylo co obout, a kdo by mě tam doprovázel, já jsem byla taková malá a strašně drobná. Když už bylo hezky, tak jsem pak do školy šla, a

A tam ve vaší osadě byli převážně Poláci?

Ale były uż tam aji czeski dżecka, óni nas straśnie namówali też na tych Czechóv, bo wjycie, tam było lepszy, tam uż dostovali aji cosi zadarmo. Ty dzieci dostowały cosi na zjedzyni, na gwiazdki, my Polocy byli bjydni. Byli my i Polocy i Czesi, ale żyli my w zgodzie, mówili my wszystcy po naszymu, żodyn na żodnego sie gniywać niegniywoł. My sie urodzili jako Polocy, tóż Polocy my zostali, ale z tymi Czechami my fajnie wychodzili, wjycie?[400]

A kolik jste měla let, když jste sem přišla do služby?

Dwacet dwa isto. No i jak potym była wojna, jo niechodziła do nimiecki szkoły, ale Wandeczka cosi chodziła, ta nejmłodszo, no.[401]

Tehdy se podepisovala „volkslista“?

No ale my to niepodpisowali, tak my byli już zapisani, że nas wywjezóm do Niymiec, no a nauczycielym a tym urzyndnikym był Niymiec, ale ón był taki dobry. No a ón nas znoł, bo wjyncej rodzin nas takich polskich było, że uznoł, że ty dzieci od tych Poloków sóm o moc szykowniejsze, jako od tych, co majóm tóm volksliste. No i to my mieli sczyńści, bo wżyli tu z Paszyk jednóm rodzine i zpod Grónia drugóm rodzine – to też Polocy byli –, to tych zebrali do tych Niymiec, ale óni potym powracali po wojnie. Tam na robotach byli, ale my ni już, dobrze nóm było tak. My niedostowali za Niymców taki ty kartki jako ci, co podpisali volksliste, my niedostowali cukru, ale my dostowali takóm melase z rzepy , a to było słodki a to było bez listka a my na tym żyli. My byli jako wyłónczóni, że my mieli gdzie mieszkać a ón tu też mieszkoł tyn pan, jako Niymiec, co go tu dali. Ón też był borok. My mu pumogali, towar my mu zadarmo wożili. No i tak my tu mieszkali s tym Niymcym, co ani po nimiecku nieumioł. On niebył tu stela, ón był z Ostrawy a tu go

---

poslední rok jsem nechodila vůbec, protože naše maminka byli nemocní na nervy a srdce, ale že by celé dny jen leželi, to ne, no a potom, když jsem chodila do té školy na ruční práce, tak to mi maminka, i když leželi v posteli, pomáhali, protože to si umíte představit, jak to vypadalo. No, v posledním roce jsem už do školy nechodila a byla jsem jenom na zakončení školního roku.

[400] Ale byla už tam i česká děcka, oni nás taky strašně přesvědčovali, ať se staneme Čechy, protože víte, tam bylo lépe, tam už dostávali i něco zadarmo. Ty děti dostávaly něco k jídlu i pod stromeček, my Poláci jsme byli chudí. Byli jsme Poláci a Češi, ale žili jsme ve shodě, mluvili jsme všichni „po našimu“ a nikdo se na nikoho nehněval. My jsme se narodili jako Poláci, tak jsme Poláky zůstali, ale s těmi Čechy jsme vycházeli dobře, víte?

[401] Asi dvacet dva. No, a když potom byla válka, já jsem nechodila do německé školy, ale Vandečka, ta nejmladší, tam krátce chodila.

nasadzili. My mu pumogali, bo niebyło innego wyjścia. My zostali Polokami, no było nas cosi, ale mało, ale przeżyli my to.[402]

A vaše děti potom chodily do polské školy?

Ja, cerki tu chodziły.[403]

A ony se potom provdaly za Čechy?

Ja, a jejich dziecka już chodziły do czeski szkoły.[404]

A čím se cítíte být vy, která ta národnost je vám bližší?

Jej, mnie to je jedno, jo by żodnego Czecha niepogardziła, nigdy. Jo nimóm żodnego, co bych z nim mógła pogardzić, ale tóż, jo se już zostanym Polkóm.[405]

Re 17: pan J. S., narozen v r. 1949, národnost polská, základní vzdělání, dříve zaměstnanec Třineckých železáren, ženatý, tři děti

Rozhovor ze dne 30. 7. 2016

Narodził żech sie Na Dziole w cztyrycatym trzecim roku. Było nas pjynć sourozenców. Do szkoły żech chodził na Gródek a potym do wydziałówki už tu do Bystrzice. Do polski szkoły żech chodził. U nas Na Dziole to tam było kapke też aji tak, że nikiedy chodziły ty dziecka do czeski a nikiedy do polski szkoły. To było kapke tak jakosi domotane z tym, że nikiedy sie chodziło do szkoły tam, aby nas wjyncej chodziło, bo to była nejmjyni godzina pieszo. Od cztyrności už żech szeł na taki uczilisczce ku doprawie, tam my jako do tych szesności roków sie uczili.[406]

---

[402] No, ale my jsme to nepodepisovali, tak už jsme byli zapsáni k vyvezení do Německa, no ale tady byl učitelem a úředníkem Němec a on byl moc hodný. No a on nás znal, protože takových polských rodin tu bylo více, a zjistil, že ty děti těch Poláků jsou mnohem hodnější než děti těch, co mají tu volkslistu. No a to jsme měli štěstí, protože tu z Pasek vzali jednu rodinu a „zpod Grůně“ druhou – to byli také Poláci –, tak ty vzali do toho Německa, ale oni se potom po válce vrátili. Oni tam byli na těch pracích, ale my už ne, dobře nám tak bylo. My jsme za Němců nedostávali lístky na potraviny jako ti, co podepsali volkslistu, my jsme nedostávali cukr, ale takovou melasu z řepy, a to bylo sladké a bylo to bez lístku a z toho jsme žili. My jsme byli jako „vyloučení“, ale měli jsme kde bydlet a on tu s námi také bydlel ten pán, jako Němec, co ho tu dali. (Pozn. bad.: do obchodu, který byl dříve majetkem manžela respondentky.) On byl taky chudák. My jsme mu pomáhali, zboží jsme mu zadarmo vozili. No a tak jsme tu bydleli s tím Němcem, co ani německy neuměl. On nebyl odtud, byl z Ostravy a sem ho nasadili. My jsme mu pomáhali, protože jsme ani neměli jinou možnost. My jsme zůstali Poláky, trochu nás bylo, ale ne moc, ale přežili jsme to.

[403] Ano, dcery tam chodily.

[404] Ano, a jejich děti už chodily do české školy.

[405] Jejda, mně je to jedno, já bych žádným Čechem nikdy nepohrdala. Já neznám nikoho, kým bych mohla pohrdat, ale já už si zůstanu Polkou.

[406] Narodil jsem se Na Dziole (Pozn. badatelky: horská osada nad obcí Hrádek.) ve čtyřicátém třetím. Bylo nás pět sourozenců. Do školy jsem hodil do Hrádku a od šesté třídy pak do obecné školy už sem do Bystřice. Chodil jsem do polské školy. U nás Na Dziole to bylo také tak, že někdy chodila ta děcka do polské a někdy do české školy. To bylo tak trochu domotané a někdy se chodilo do školy tam, kam nás

A vy jste si cítil být Polákem, nebo Čechem?

Jo je jako pisany Polok, ale że bych był jakisi fanda wielki… Na wojnie żech sie naucził pieknie po czesku, bo tam żech robił na ustrzednie. Po polsku bych nieporadził jaksi tak, czytać poradzim, ale że bych tak mówił, to ni.[407]

A vaši rodiče pocházeli odkud?

Tata pochodził tam z Dziołu a mama pochodziła z Mostów a byli Polocy. Moja siostra chodziła do nimiecki szkoły a dalszo siostra z bratym do czeski.[408]

A vy se cítíte být spíše Čechem?

Jo jako żech je tu, tak żech je tu. Jako też żech nima ganc Czech, po naszymu… Tu taki szlónski człowiek, ale inaczi jo jako ni, bo nikiery je taki fanda, ani nimajóm rodziny w Polsce a tak sie strasznie wywyszajóm.[409]

A zažil jste někdy nějaké národnostní problémy?

To żech prawie nigdy nimioł, ani w robocie, ani nigdzi.[410]

A svatbu jste měl českou, nebo polskou?

Jo mioł po czesku.[411]

Manželka je české národnosti?

Ja.[412]

A jak jste mluvili doma?

Mjyndzy sebóm aji z dzieckami jyny po naszymu, z wnukami už po czesku, inaci wszyndzi aji w robocie po naszymu.[413]

A děti jste dávali do české školy?

Ja, bo bardzi my sie czuli jako tak, tu dziecka chodżiły… i taki, dobrze jako tak to było.[414]

Slyšel jste někdy něco o té historii?

---

chodilo víc, protože to bylo nejméně hodinu pěšky. Od čtrnácti let jsem šel na takové učilistě k dopravě (Pozn. bad.: učiliště Třineckých železáren.), tam jsme se do těch šestnácti učili.

[407] Já jsem zapsaný jako Polák, ale že bych nějaký velký fanda… Na vojně jsem se naučil pěkně česky, protože tam jsem pracoval na ústředně. Polsky bych tak jako nedokázal, číst dokážu, ale že bych mluvil, tak to ne.

[408] Otec pocházel tam z Dziołu a maminka pocházela z Mostů (Pozn. bad.: Mosty u Jablunkova) a byli Poláci. Moje sestra chodila do německé školy a další sestra s bratrem do české.

[409] Já jako jsem tu, tak jsem tu. Jako taky nejsem úplně Čech, „po našimu"… Tady takový slezský člověk, ale já jinak jako ne, protože někdo je takový fanda, ani nemají příbuzné v Polsku a tak strašně se povyšují.

[410] To jsem právě nikdy neměl, ani v práci, ani jinde.

[411] Já jsem měl v češtině.

[412] Ano.

[413] Mluvíme mezi sebou a s dětmi pouze „po našimu", s vnuky už česky. Jinak všude i v práci „po našimu".

[414] Ano, protože víc jsme se cítili jako tak, tu děcka chodily a takové to bylo a dobře to jako tak bylo.

Jo wjym, że nikiedy łopowiadali tatowie, że nikierzi byli spórni, jako że tym Czechóm by chcieli aji ty okna wytrzaskać.[415]

A že byly nějaké česko-polské spory?

To tu isto niebyło takigo nic, ani nóm to żodyn niewykłodoł, my kiejsi mieli roboty, niebyło czasu na taki ty debaty, teraz je inaczi, bo je taki klid.[416]

Re 18: paní A. S., narozena v r. 1948, národnost česká, základní vzdělání, dříve zaměstnankyněc Třineckých železáren, vdaná, tři děti

Rozhovor ze dne 30. 8. 2016

Mój tata pochodził z Polski a mama ze Stożku. Tata pochodził z Wisły, ón tam z tyl poszeł, jak mioł 14 roków, tu za robotóm prziśli, bo starzik tam robił we werku, no jeścze jakisi czas przed tym pieszo z tej Wisły do tego werku chodzili. Tata był rocznik 1905 a ón už potym w tych cztyrności rokach už szeł też do werku robić.[417]

Váš tatínek se už hlásil k Čechům?

Jako to było do tej wojny, tóż to jo wóm niewjym. Mama chodziła do szkoły do Żimnego, tam musiała chodzić do czeski, bo tam było na Stożku pełno wilków a ty dziecka musiały chodzić pogrómadzie.[418]

A kolik vás bylo?

Nas było dzieszynć, jo je cztyrycaty ósmy rocznik a už my sóm jyny dwo.[419]

A všichni jste už chodili do české školy?

Ja, my chodzili do czeski, bo Mitryngowie ze Stożku se isto byli Czechami. Tata był Polokym, bo ón se był Polokym a ón był kajsi w Polsce we wojsku a óni go tam strasznie poniżowali, że je tu z tych Czech, ni… i potym už se zaroz żóndoł czeski

---

[415] Já vím, že někdy vyprávěli rodiče, že někteří byli protivní, jako že těm Čechům by chtěli i ta okna vytlouct.

[416] Tady asi nic takového nebylo, ani nám to nikdo nevykládal, my jsme kdysi měli tolik práce, nebyl čas na takové debaty, teď je to jiné, protože je takový klid.

[417] Otec pocházel z Polska a maminka ze Stožku (Pozn. bad.: hora, kterou prochází hranice mezi Českou a Polskou republikou.). Otec pocházel z Wisły (Pozn. bad.: město dnes leží v Polsku, poblíž česko-polské hranice.), on tam odtud odešel, když měl 14 let, přišli sem za prací, protože dědeček pracoval v železárnách (Pozn. bad.: v Třinci.), nějaký čas před tím ještě chodili do těch železáren z Wisły pěšky. Otec byl ročník 1905 a potom, když už měl těch čtrnáct let, šel také pracovat do železáren. (Pozn. bad.: lidem, kteří sem přicházeli za prací z dnešního Polska, většinou z okolí města Wisły, se říkalo „Wiślocy“ a jejich děti chodily převážně do českých škol.)

[418] Jak to bylo do té války, tak to vám nevím. Maminka chodila do školy do Zimného (Pozn. bad.: horská osada, ve které byla po rozdělení Těšínska založena česká škola.), musela chodit do české školy, protože tam na Stožku bylo hodně vlků a ta děcka musela chodit pohromadě.

[419] Nás bylo deset, já jsem čtyřicátý osmý ročník a už jsme jenom dva.

obczanstwi a už to było zaroz wszystko przepisane, aji jego siostry to miały przepisane. Także jo chodziła też do czeski szkoły.[420]

A váš manžel byl Čech, nebo Polák?

Ón był Polok, ale jo o tym ani niewiedziała, jak żech go poznała, bo niewjym, jaki by to było.[421]

No a své děti už jste potom také posílali do české školy?

Jo sie ani żodnego na nic niepytała.[422]

Mluvíte se svými dětmi „po našimu"?

Ja, ale z wnukami ni.[423]

A cítíte se být Češkou?

Tóż też ganc ni, dyć my se tu sóm tacy swoji.[424]

Re 19: paní A. L., 86 let, národnost polská, základní vzdělání, dříve zaměstnankyně Třineckých železáren, vdova, jedno dítě

Rozhovor ze dne 3. 9. 2016

Vy jste se narodila tady v Pasekách?

Jo sie tu narodziła w Paszykach pod gospodóm w tej drzewiońce. Mama pochodziła tam, jak je za Lipkóm chaupa a tam była staro chaupa a tam pochodziła mama… A tata pochodził tu.[425]

A vaši rodiče měli polskou národnost?

Ja.[426]

Takže vás posílali do polské školy?

---

[420] Jo, my jsme chodili do české školy, protože Mitrengové ze Stožku (Pozn. bad.: prarodiče z maminčiny strany.) spíš byli asi Češi. Táta byl Polák, protože on se cítil jako Polák a on byl někde v Polsku v armádě a oni ho tam dost ponižovali, že je z těch Čech, ne… a on už si pak hned zažádal o české občanství a už to bylo hned všechno přepsané, i jeho sestry to měly přepsané. Takže já jsem chodila také do české školy.

[421] On byl Polák, ale já jsem o tom ani nevěděla, když jsem se s ním seznámila, protože jinak nevím, jaké by to bylo.

[422] Já jsem se ani nikoho na nic neptala.

[423] Ano, ale s vnuky už ne.

[424] No tak také úplně ne, vždyť my jsme si tu takoví svoji.

[425] Já jsem se narodila tady v Pasekách v té dřevěnici pod hospodou. (Pozn. bad.: horská osada Paseky pod horou Filipkou.) Maminka pocházela tam odtud, jak je chalupa za Lipkou a tam byla taková stará chalupa… A otec pocházel odsud.

[426] Ano.

Ja, tu a potym za wojny do Bystrzyce do nimiecki a potym, jak už był kóniec wojny, tak už żech robiła w Bystrzycy wydziałówke rok… No to tela móm to.[427]

A do té německé školy jste chodila tady v Pasekách?

Ja, ale żodyn nic nieumioł, nikiere słowa to rozumjym, ale mówić… Už to je roków. No a od dewatności roków żech już robiła we werku na szychty a pieszo my chodzili na Gródek… Tam żech robiła siedymnoście roków w prowozie .[428]

Byla jste vychovávána v polském duchu?

Ja, były my trzy siostry.[429]

A všechny jste chodily do polské školy?

Ja ale mój chłop był Czech, ale czymu, to wóm niepowjym, ale chodził zkratka do czeski szkoły.[430]

A vy jste měli děti?

Cere.[431]

Ale to už jste se s manželem domluvili, že bude chodit do české školy?

No ja, mój chłop uznoł, że polski dobre, ale że w Czechach my sóm a gdyby miała dobróm głowe, albo iść na szkoły, że… Ani jo už niebyła za tym…[432]

A mluvili jste s dcerkou „po našimu“?

Ja, wżdycki.[433]

A vy jste se cítila být Polkou?

No tóż Polkóm… Polkóm żech była i prawim manżelowi: „Podziwej sie, ty se byj przy swoim a jo se bedym przy swoim, zechceś dżywczie do czeski, tak dómy do czeski. Tóż, teraz už sie ani tak nieczujym, bo tóż telki roki mieszkocie w Czechach…[434]

---

[427] Ano, a pak za války do Bystřice do německé školy, a když už byl konec války, tak už jsem rok chodila do Bystřice do obecné školy… Takže tolik toho mám…

[428] Jo, ale nikdo nic neuměl, některým slovům to já rozumím, ale mluvit… To už je let. No a od devatenácti let jsem už pracovala v železárnách na směny a chodili jsme pěšky do Hrádku… Tam jsem pracovala 17 let na provoze.

[429] Ano, byly jsme tři sestry.

[430] Jo, ale můj manžel byl Čech, ale proč, to vám nepovím, ale chodil zkrátka do české školy.

[431] Dceru.

[432] No ano, můj manžel si uvědomil, že polština by byla dobrá, ale jsme v Čechách, a kdyby měla dobrou hlavu a chtěla jít na školy, že… Ani já už jsem pro to nebyla…

[433] Ano, vždycky.

[434] No tak Polkou… Polka jsem byla a říkám manželovi: „ Ty si buď při svém a já si budu při svém, budeš chtít dát holku do české školy, tak ji dáme do české školy.“ Tak teď se už ani tak necítím, protože když už tolik let žijete v Čechách…

A kým se cítíte být?

Toż musim powiedzieć, że Polkóm, ale Polocy z Polski sóm inszi.[435]

Víte něco o tady té historii?

To jeszcze było za naszych tatów, to jo niepamjyntóm, óni taki jako natlak robili, okna trzaskali, ale to nieprzeszło.[436]

Koho myslíte, Poláky?

Ja.[437]

Re 20: pan J. B, narozen v r. 1949, národnost polská, základní vzdělání, dříve řidič z povolání, ženatý, tři děti

Rozhovor ze dne 16. 9. 2016

Tak jo se myślim, że tatowie albo starkowie by mieli mówić z tymi dzieckami tak po naszymu.[438, 439]

Vy jste se narodil tady na Grześce[440]?

Mój ojciec sie narodził tu, my mieszkali w Bystrzycy w podnajmu.[441]

A oba vaši rodiče byli polské národnosti?

Jasne.[442]

Chodil jste do polské školy?

Jasne.[443]

A víte něco o té místní historii?

To znaczy, to było dycki zakorzynione jedna wiec, że by sie miało zachować mowe ojców a wiare ojców. To tu fungowało przes wieki, tak jako aż generacja po nas zaczyła dejmy tymu sie asimilować z Czechami, brać sie z nimi a brać se partnerów z inszych kościołów, do tego czasu to tu prostie niebyło.[444]

Přibližně do jakého období?

---

[435] Tak musím říct, že Polkou, ale Poláci z Polska jsou jiní.
[436] To bylo ještě za našich rodičů, to si nepamatuji, oni dělali takový jako nátlak, vytloukali okna, ale to neprošlo.
[437] Ano.
[438] Respondent začal spontánně hovořit sám, ani nečekal na položení otázky.
[439] Tak já si myslím, že rodiče nebo prarodiče by měli mluvit s těmi dětmi tak „po našimu“.
[440] Horská osada mezi Hrádkem a Bystřicí, kde respondent nyní žije.
[441] Můj otec se tady narodil, my jsme bydleli v podnájmu v Bystřici
[442] Jasně.
[443] Jasně.
[444] Takhle, vždycky byla zakořeněná jedna věc, že by se měla zachovat mluva a víra otců. To tu fungovalo po staletí, až generace po nás se začala asimilovat s Čechy, ženit a vdávat se za ně a také si brát partnery z jiných církví, do té doby to prostě nebylo.

No do tego siedzymdzesióntego pjóntego roku. No my chodzili do wili a Karol Kaleta po wojnie powiedzioł, że zachować przyslušność ku wiarze a ku narodowości, tak ludzie niepodpisali volksliste.[445]

No a vy jste se pak vyučil?

Jo w patności żech tu stela odeszeł a wyuczył żech sie we Witkowie, potym żech był dwa roki na wojnie na Szumawie, potym żech sie ożynił.[446]

A vaše manželka je Polka?

Ja.[447]

A asi i evangelička.

No jasne, z tego samego sboru, ale mój brat, tyn se už zebroł Czeszke a dziecka posyłali do czeski szkoły, no a jego jedyn syn posyłoł dziecka też do czeski szkoly.[448]

Vaše děti chodily do polské školy?

Ja, aji dziecka, aji wnuki.[449]

Ještě se vrátím k té historii, tady...

Nigdy sie o tym niemówiło, ty wztahi Czesi–Polocy były, jak my byli dziecka, rozdzielóne, jako tu, ale poradzili my sie wroz aji pobawić, aji pobić. My Polocy mjeli mjynszy problem z czeskóm gramatykóm, bo nas we szkole to fest uczyli, ale tu ci Czesi, baji Wiślocy – tóż dóma mówili po naszymu, bo tatowie po czesku nieumieli, a ty dziecka miały problemy z gramatykóm a to je do dzisio. Ale sóm tu aji polści szowiniści.[450]

A jak se sem dostali Poláci?

---

[445] No do toho sedmdesátého pátého roku. No my jsme chodili do „vily“ (Pozn. bad.: modlitebna Církve bratrské nad obcí Hrádek.) a Karel Kaleta (Pozn. bad.: kazatel.) řekl, že se má zachovat příslušnost k víře a národnosti, tak lidé nepodepsali volkslistu.

[446] Já jsem v patnácti letech odtud odešel a vyučil jsem se ve Vítkově, potom jsem byl dva roky na vojně na Šumavě a potom jsem se oženil.

[447] Ano.

[448] Jasně, ze stejného sboru (Pozn. bad.: církevního.), ale můj bratr, ten si už vzal Češku a posílali děcka do české školy, a jeho jeden syn posílal děcka taky do české školy.

[449] Ano, i děti, i vnuci.

[450] Nikdy se o tom nemluvilo, ty vztahy Češi–Poláci byly, když jsme byli děti, tak nějak rozdělené, ale dokázali jsme si spolu hrát, ale taky se porvat. My Poláci jsme měli menší problém s českou gramatikou, protože na to ve škole hodně dbali, ale tady ti Češi, např. „Wiślocy“ (Pozn. bad.: rodiny, které přišly z dnešního Polska za prací v železárnách.) – tak doma mluvili „po našimu“, protože rodiče česky neuměli, a ty děti měly problémy s gramatikou a tak je to dodnes. Ale jsou tu i polští šovinisté.

To znaczy, to je ta autochtonni spoleczność, kiero tu była wżdycki, tóż nikierzy narzykali, że całe to Ksiynżstwo Cieszyński było polski.[451]

Ale vy se cítíte být Polákem...

No, ale jako prawim, jo sie czujym jako Polok, ale wżdyckich był jako obywatel czeski. Nigdy żech nimioł jakisi tendence... To znaczy nieniechóm se szóngnónć na polskość, ale myślim, że bych nimioł zajem, że bych mieszkoł w Polsce... że bych aż tak był urwany, to zaś ni. Ale żodyn mi nieśmjy powiedżeć, aż sie tu wykludzym... Jeśli tu moji ojcowie mieszkajóm trzysta roków, tak niewjym, czymu bych sie mioł kludzić do Polski. To znaczy jo je tu tu stela, ale jako Polok. W ostatnim spisie ludności było prawie to, że nikierzy sie nieczujóm ani tak, ani tak... to było znieużyte. To znaczy, gdo niechcioł, niemusioł napisać narodowość , tym padym sie automatycki przirachowowoł ku Czechóm. Szlónsko narodowość – takigo cosi nieexystuje, to je wymys gupi, tak jako morawsko narodowość, no a tym padym sie osłabiło Poloków. Za tej wojny to tu było taki wszeliaki, óni o tym nigdy niemówili, niewzpóminali nic. No a óno je straszny rozdziół w tym, co patrzyło pod Austryje, albo co patrzyło pod Prusy. Także ta kultura, co je tu – co patrzyło pod Austryje, tak je ganc cosi inszigo, niż co było pod Prusami. A nejgorszy na tym je, że Polocy w polskim Cieszynie niewiedzóm, że tu sóm Polocy. No to znaczy, że jo móm polskóm narodowość, ale z mentalnośczóm tu tego Cieszynskigo Szlónska, że? Jo poradzym z każdym, nic bych żodnymu niewyczytoł, jyny nieporadzym, jak mnie gdosi tu stela chce wygnać.[452]

Čtete polské knihy?

To znaczy... mało, ale slownióm zasobe móm też wjyncej czeskóm, a jak mówim s Polokami z Polski, to uż je nikiedy problem sie domówić. To znaczy na urzyndach a

---

[451] Prostě, to je ta autochtonní společnost, která tu byla vždycky; někteří se stěžovali, že celé to Těšínské knížectví bylo polské.

[452] No ale jak říkám, já se cítím být Polákem, ale vždycky jsem měl české občanství. Nikdy jsem neměl nějaké tendence... Tedy, nenechám si sáhnout na polskost, ale myslím, že bych neměl zájem bydlet v Polsku... že bych až tak bláznil, to zase ne. Ale nikdo mi nesmí říct, ať se odtud vystěhuji... Jestliže tu moji předci žili tři sta let, tak nevím, proč bych se já měl stěhovat do Polska. Prostě já jsem tady odtud, ale jako Polák. Při posledním sčítání lidu bylo právě zneužito toho, že někteří se necítí být ani tím, ani tím. Takže kdo nechtěl, nemusel napsat národnost, a tím pádem se automaticky připočítával k Čechům. Slezská národnost – nic takového neexistuje, to je hloupý výmysl, stejně tak jako moravská národnost, no a tím pádem se oslabili Poláci. Během války to tu bylo takové všelijaké, oni o tom nemluvili, nepřicházela na to řeč. No a on je obrovský rozdíl v tom, co patřilo pod Rakousko, a v tom, co patřilo pod Prusko. Takže ta kultura, co je tu, kde to patřilo pod Rakousko, je úplně jiná než tam, kde to patřilo pod Prusko. A nejhorší na tom je, že Poláci v polském Těšíně nevědí, že tu jsou Poláci. No to znamená, že já mám polskou národnost, ale s mentalitou toho těšínského Slezska, že? Já se shodnu s každým, nic bych nikomu nevyčítal, jenom nedokážu snést, když mě někdo odtud chce vyhnat.

wszyndzi mówim po naszymu, bo ze zakona móm na to narok. A wszytki urzyndowe papióry jo mogym podać po polsku, ale to nierobim. Ale jak widzim, że gdosi je tu stela, umjy po naszymu, ale twarzy sie, że mi nierozumjy, tak jo z nim mówim po polsku, bo tóż óni muszóm wiedżeć… Ale už zaczyno być problem, bo aji w tej naszy gwarze je strasznie moc czechizmów, kiejsi było wjynkszoć technickich terminów nimieckich, a teraz ty czechizmy.[453]

Re 21: pan A. W., narozen v r. 1934, národnost polská, dříve lesní dělník, ženatý, 5 dětí

Rozhovor ze dne 20. 9. 2016

Vy jste se tady narodil?

Tu na Filipce, dóma. Bo kiejsi niechodzili do szpitola, tak my sie wszystcy narodzili tu.[454]

A rodiče pocházeli také odtud?

Ni, mama z Polski, zpod Kobyłe. [455]

A kolik vás bylo?

Siedym chłopców a ósmo dzieucha… Tu w drzewiónce my bywali – kuchyń, kumora a chlyw… A jo był nejmłodszi. [456]

A vy jste byl na vojně?

Jo był na wojnie w Klatowach, to była wojna jak rzymjyń.[457]

Ale tam se mluvilo česky, to vám nevadilo?

To mi niewadziło, my jak zaczyli mówicz po naszymu, tak ci czechoczkowie z Pragi nierozumieli skoro nic.[458]

---

[453] No, víte… málo, a slovní zásobu mám také více českou, a když mluvím s Poláky z Polska, to už je někdy problém se domluvit. Takže na úřadech a všude mluvím „po našimu“, protože ze zákona mám na to právo. A všechny úřední papíry mohu podat v polštině, ale nedělám to. Ale když vidím, že je někdo odtud, umí „po našimu“, ale tváří se, že mi nerozumí, tak já s ním mluvím polsky, protože oni také musí vědět… Ale už začíná být problém, protože i v tom našem nářečí je hodně čechismů, kdysi byla většina technických výrazů v němčině, a teď ty čechismy.

[454] Tady na Filipce (Pozn. bad.: hora nad obcemi Hrádek a Nýdek.), doma. Protože dříve se nerodilo v nemocnici, tak jsme se všichni narodili tady.

[455] Ne, maminka byla z Polska, zpod Kobyly (Pozn. bad.: Hora poblíž hraniční hory Stožek, dnes na polské straně nad městem Wisła.).

[456] Sedm kluků a osmá holka… Bydleli jsme tady v dřevěnici – kuchyň, komora a chlév… A já jsem byl nejmladší.

[457] Já jsem byl na vojně v Klatovech, to byla vojna jako řemen.

[458] To mi nevadilo, když jsme začali mluvit „po našimu“, tak ti „Čecháčkové“ z Prahy nám nerozuměli skoro nic.

A do jaké školy jste chodil?

Do Pasiek do polski, jo tam zacznył chodzić po wojne, bo brat chodził jeścze tu do nimiecki ku Zimnymu, ale mnie už tam nieprzyjyli, bo tata niepodpisoł volksliste. Poloków Niymcy nienawidzeli – Czechów jeścze ja, ale Poloków…[459]

Tak to už vám bylo přes deset let, když jste začal chodit do školy?

Ja, po tym ósmym albo dziewjóntym kwietniu, jako óni to majóm, tam żech chodził trzi roki.[460]

A potom jste už nechodil do žádné školy?

Potym už ni, dy mama była sama, dy tata w cztyrycatym ósmym zemrzył. Jo nierobił, jo był napisany w domacnosti, bo kiejsi był taki porzóndek.[461]

A vaše manželka pochází odkud?

Z Polski, też tam zpod Kobyłe, tak to wjyś, my tam mieli rodzine.[462]

Vaše děti chodily do polské školy?

Wszystkich pjynć dziecek chodziło do polski szkoły.[463]

A vaši vnuci?

Ty už chodziły przeważnie do czeski szkoły.[464]

Doma jste ale mluvili „po našimu“?

Ja, ale tóż we Wiśle a tu, to my mówimy tak samo, ale tóż jak przijechała baba z Warszawy, to my nic nierozumieli.[465]

A o historii toho regionu jste někdy něco slyšel?

Wjym, że tu byli Polocy, ale krótko, isto tak oszym mieszyncy.[466]

A zažil jste někdy národnostní problémy?

Ni, bo tóż tu byli po Filipce sami Polocy, jak to tak weżnieś… Jyny K……. tu był Czech a za Nimiecka był Nimiec, no a potym, jak tu Czesi zrobili szkoły… Ale tóż tu potym s tymi Czechami, rozumjyś… Óni mówili tak jako my, taki słowa jako to… Ale potym

---

[459] Do Pasek do polské, já jsem tam začal chodit po válce, protože bratr chodil ještě tu „k Zimnému“ (Pozn. bad.: horská osada po horou Stožek.), ale mě už tam nepřijali, protože tatínek nepodepsal volkslistu. Poláky Němci nenáviděli – Čechy ještě jo, ale Poláky…

[460] Jo, po tom osmém nebo devátém květnu, jak oni to mají, tam jsem chodil tři roky.

[461] Potom už ne, vždyť maminka byla sama a tatínek ve čtyřicátem osmém zemřel. Já jsem nepracoval, já jsem byl napsaný v domácnosti, protože kdysi byl takový pořádek.

[462] Z Polska, taky tam z osady pod Kobylou, tak to víš, my jsme tam měli rodinu.

[463] Všech pět děcek chodilo do polské školy.

[464] Ti už chodili převážně do české školy.

[465] Jo, ale tak ve Wisle a tady, tak to my mluvíme stejně, ale když přijela ženská z Varšavy, tak jsme nic nerozuměli.

[466] Vím, že tu byli Poláci, ale krátce, asi tak osm měsíců.

tu na Kolybiska przyszeł naprzykład Králík, tak to był fakt Czech. No kiejszi to tu wszystko patrzyło pod Austryje a potym prziśły granice, no a za wojny granic niebyło. Jo żech w pindzieszóntych rokach był na urzyndzie w Cieszynie i napisoł żech, żech je Czech, no i potym żech wyszeł a uświadomił żech sie, że tatowie niepodpisali volksliste, stoli se za Polokami, tak...[467]

Vaši vnuci už chodili do české školy, to vám nevadilo?

Ty, dyby jich dowali aji do nimiecki, tak to je jejich wiec, mnie to było jedno, aji u jednego sabaczorza żech robił z kóniym... a bez problemów my sie domówili.[468]

Cítíte se být Polákem?

Ty, my sie tu na Filipce dzielili akurat katolicy abo ewangelicy a jo sie czujym taki, jako mnie widziś. Gdyby sie mnie gdo spytoł, tak mu powjym, żech je jako Polok, każdy sie mo dyrżeć swoigo, ale że bych z tym nimóg mówić, bo je Czech, abo z tym, bo je Polok, to by było szpatne. Jo sie tak staroł o tóm gospodarke... a bónć był gdo taki, albo taki.[469]

Re 22: paní M. T., narozena v r. 1967, národnost česká, dělnice v Třineckých železárnách, svobodná a bezdětná

Rozhovor ze dne 20. 9. 2016

Jaké národnosti byli vaši rodiče?

Mama chodziła do polski szkoły a tata chodził do czeski.[470]

A odkud pocházeli?

Oba tu zpod Łónczki a tatowi tatowie chodzili do polskich szkół, ale už rozmyślali, że jak by chcioł iść baji kanszi na prumyslowke abo tak, tak je lepszo ta czesko szkoła. Starka chodziła do polski a nimiecki szkoły, óna sie narodziła 1911, tak czynszko

---

[467] Ne, protože tady na Filipce byli samí Poláci, když to tak vezmeš... Jenom K..... tady byl Čech a za Německa byl Němec, no a potom, když tu Češi založili školy... Tak tu potom s těmi Čechy, rozumíš... Oni mluvili tak jako my, taková slova jako to... Ale potom tu na Kolibiska (Pozn. bad.: menší osada obce Nýdek.) přišel např. Králík, tak to byl opravdu Čech (Pozn. bad.: přistěhoval se z Čech.). No kdysi to tu všechno patřilo pod Rakousko a potom přišly hranice, no a za války hranice nebyly (Pozn. bad.: hranice mezi Československem a Polskem.). Já jsem byl v padesátých letech na úřadech v Těšíně a napsal jsem, že jsem Čech, no a potom jsem vyšel ven a uvědomil jsem si, že rodiče nepodepsali volkslistu, stáli si za Poláky, tak...

[468] Víš, i kdyby je dávali i do německé, to je jejich věc, mně to bylo jedno, i u jednoho adventisty jsem dělal s koněm... a bez problémů jsme se domluvili.

[469] My jsme se tu na Filipce dělili akorát na katolíky a evangelíky a já se cítím takovým, jakého mě vidíš. Kdyby se mě někdo zeptal, tak mu řeknu, že jsem jako Polák, každý se má držet svého, ale že bych nemohl s někým mluvit proto, že je Čech, nebo s někým proto, že je Polák, tak to by bylo špatné. Já jsem se tak staral o to hospodářství, a někdo byl prostě takový, nebo takový.

[470] Maminka chodila do polské školy a otec do české.

powiedzeć, jako sie czuli. No, moja mama a tata byli sómsiedzi a tu była blizko czesko szkoła, tak chodzili do czeski a my wszystcy trzo też do czeski. [471]

A rodiče vás vychovávali v českém duchu?

Ni, tak normalnie, my mówili dóma jyny po naszimu, po polsku ani po czesku ni. Jo myślim, że tu ty czeski szkoły były jyny jakoby uczelowe, aby my potym, jak bymy chcieli iść kajsi dali, aby my nimieli problémy z jynzykym.[472]

S češtinou jste problémy neměla?

Ani ni, dóma sie mówiło po naszymu, we szkole po czesku, no a na uczyliszczu potym tam kierzysi z wrchów przisli z polskich szkół, tak ci mieli pół roku jakoby, no niebyli klasyfikowani a potym sie to musieli douczyć.[473]

A řekl vám někdo, jak to tu bylo s tou historií?

Ni.[474]

A jak myslíte, že se sem dostali ti Poláci?

Jo myślim, że tych oryginał Poloków tu je strasznie mało a sóm tu tacy Polocy, że se jyny myślóm, że sóm Polocy.[475]

A nějaké národnostní spory jste zažila?

No ni, to už było za komunistów, tak to už ni. Tóż tacy ci Polocy, co sie teraz głoszóm kupe a chcóm polski napisy, tak to nie sóm oryginał Polocy. A to, co se óni myślóm, że mówjóm po polsku, tak to je ganc inszo polszczyna. To už je Bóg wjy kiero generacja a to už z Polskóm nimo nic społecznego. No bo my tu sóm tacy pomjyszani.[476]

A cítíte se být Češkou?

---

[471] Oba tady odsud zpod Loučky (Pozn. bad.: osada pod horou Loučka.) a otcovi rodiče chodili do polských škol, ale už přemýšleli, že kdyby někdo chtěl jít někam na průmyslovku nebo tak, tak je lepší ta česká škola. Babička chodila do polské a německé školy, ona se narodila v roce 1911, tak těžko říct, jak se cítili. No a maminka s tatínkem byli sousedi a tady blízko byla česká škola, tak chodili do české a my všichni tři taky do české.

[472] Ne, tak normálně, my jsme mluvili doma „po našimu“, česky ani polsky ne. Já si myslím, že tu ty české školy byly jenom účelově, abychom potom, kdybychom chtěli jít někam dál na studia, neměli problémy s jazykem.

[473] Ani ne, doma se mluvilo „po našimu“, ve škole česky, no a potom na učilišti, tam přišli někteří z „vrchů“ (Pozn. bad.: obce východněji za Jablunkovem.), tak ti měli jakoby půl roku (Pozn. bad.: na doučení češtiny.), no nebyli klasifikováni a potom se to museli doučit.

[474] Ne.

[475] Já myslím, že těch originálních Poláků je tady strašně málo a jsou tu takoví Poláci, že si jenom myslí, že jsou Poláci.

[476] No ne, to už bylo za komunistů, tak to už ne. Tak takoví ti Poláci, co se teď hodně hlásí a chtějí ty polské nápisy, tak to nejsou originální Poláci. A to, co si oni myslí, že jako mluví polsky, tak to je úplně jiná polština. To už je Bůh ví která generace, a to už nemá s Polskem nic společného. No, protože my tu jsme takoví pomíchaní.

Ku Czechóm każdopadnie sie niecisnymy. Domówić sie po czesku domówim, nimóm problem, ale narodnost slezska uż była w poslednim sczitani. Było to rozpisane, bo jeścze w robocie my sie o tym bawili, no i prawili my se, tak jako co napisać? Polocy my niesóm, Czesi my też niesóm a inaczi nima tam z czego wybjyrać, je tam jeszcze narodnost slezska, tak jedzinie toto. Tak my napisali to.[477]

A mluvíte „po našimu" i v práci?

Ja, aji v robocie, my tam sóm sami tacy starszi nad cztyrycet. Po czesku tam mówi taki jedyn, co tam je z Trzynca. Inaczi to wszycko mówi po naszymu. Tam tyn Trzyniec, to uż je taki sporne. Óni se myślóm, że sóm duleżici, jak mówjóm po czesku… No ale jesi sie cosi niestanie a ty dziecka niezacznóm mówić po naszymu, to tyn jynzyk zaniknie. Miało by sie po naszymu uczić we szkole.[478]

Re 23: pan O. K., narozen v r. 1959, národnost polská, celník, rozvedený, jedno dítě

Rozhovor ze dne 9. 10. 2016

Vaše rodina je polská již po generace…

Ja a był żech wychowany w polskim duchu.[479]

Vy žijete po celý život v Jablunkově?

Ja. A mama – osada Czyrne a tata – dziedzina Milików.[480]

Vaši rodiče se angažovali v polských kulturních organizacích?

---

[477] K Čechům se každopádně netlačíme. Domluvit se česky, to se domluvím, nemám problém, ale slezská národnost už byla v posledním sčítání (Pozn. bad.: sčítání lidu.). Bylo to tam rozepsané, protože ještě v práci jsme se o tom bavili a říkali jsme si, tak jako co tam napsat? Poláci nejsme, Češi taky nejsme a jinak tam není z čeho vybírat, je tam ještě národnost slezská, tak jedině toto. Tak jsme to napsali.

[478] Jo, i v práci, my jsme tam všichni takoví starší, nad čtyřicet. Česky tam mluví takový jeden, co tam je z Třince. Jinak to tam všechno mluví „po našimu". Ten Třinec, to už je tam takové sporné. Oni si myslí, že jsou důležití, když mluví česky… No ale jestli se něco nestane a ta děcka nezačnou mluvit „po našimu", tak ten jazyk zanikne. Mělo by se „po našimu" učit ve škole.

[479] Ano a byl jsem vychovaný v polském duchu.

[480] Ano. A maminka – osada Czyrne a otec – vesnice Milíkov

Ja, obo dwo. Tata – polski świjynta, pracowoł społecznie, mama mniej wjyncej też.[481]

A kdy jste se poprvé setkal s českou realitou?

Tóż tu z dzieckami… My sie z nich śmioli, z tych, co mówili po czesku, ale tych na palcach porachować. Tóż bo tu byli nikierzy, jo se pamjyntóm takigo chłapca, ón sie nazywoł Jirka a my mu mówili Jirka sirka, zkjyl był tyn człowiek, niewjym, ale niebył to szkopyrtok, ale był to prawy Czech. „Polok mo na rzici bolok, Czech mo na rzici plech a na nim mo napisane, że uż chleba niedostanie", to było taki normalni, akurat mnie srało, że ci szkopyrtocy tak zajebowali przez ty dziecka a ty potym wywrzaskowały „Ty kurwy polski" a tak jako… „Polskóm flage do okna niedowej, bo my niesóm w Polsce." Byli aji tacy, co sie z tego polskigo nacyjonalizmu chynyli na tyn czeski, bo Czesi tacy nacyjonaliści niesóm jako Polocy.

Naprzykład tu jedyn, niebedym mianowoł, doł sie za Niymców na szandara a tu naszich ludzi buzerowoł, że mówjóm po naszimu, jak idóm na becyrk, a że se majóm zebrać dólmeczera, tu w pionyrskim dómie była gospoda a óni tam prziśli dopołednia partyja z wermachtu, óni uż nikierzi mieli ty czeski szkoły, tak śpjywali po czesku, jak byli naprani, a siedziała tam jakosi staro mrcha Niymka, tu jako niby ta Rakuszanka – fest poniymczóno, pofaszyzowano, a óna na nich zawołała feltpolicaji, że nimieccy wojocy śpjywajóm po czesku.[482]

Studoval jste na polské střední škole?

Ty, my tam mieli to tak, że my byli namjyszani, my byli ostatni rocznik, no i potym uż był mjynszy zajem o tóm zemiedielskóm szkołe, tak my to mieli tak, że my sie fachowe przedmioty uczili po czesku a jyny jynzyk polski my mieli po polsku. No a my mieli dobre to, że my niemuszeli maturować po rusku jako Czesi, tak Czesi byli

---

[481] Ano, oba dva. Tatínek – polské svátky, angažoval se v polském kulturním životě, maminka většinou také.

[482] Tak tady, s děckama. My jsme se smáli těm, co mluvili česky, ale ty bylo možno spočítat na prstech jedné ruky. Nějací Češi tu byli, pamatuji si takového kluka, jmenoval se Jirka a my jsme mu říkali Jirka sirka, odkud byl, nevím, ale nebyl to „škoprtok" (Pozn. bad.: od slova škobrtnout – změnit si národnost z polské na českou.). „Polák má na zadku bolák, Čech má na zadku plech a na něm má napsané, že už chleba nedostane", to bylo takové normální, akorát mě štvalo, že ti „škoprtoci" tak provokovali prostřednictvím děcek, která potom vykřikovala „Ty kurvy polské" a tak jako… „Polskou vlajku si do okna nedávej, protože tu nejsme v Polsku." Byli i takoví, co se z polských nacionalistů změnili na české nacionalisty, protože Češi nejsou takoví nacionalisté jako Poláci. Například jeden tady, nebudu ho jmenovat, se dal za Němců k policajtům a buzeroval naše lidi, že mluví „po našimu" na úřadech a že si mají vzít tlumočníka, když nerozumí, a tady v pionýrském domě byla hospoda a dopoledne tam přišla parta z wehrmachtu (Pozn. bad.: německá armáda.) a oni už někteří měli ty české školy, tak zpívali česky, jak byli ožralí, a seděla tam taková stará mrcha Němka, jakože ta Rakušanka, hodně poněmčená a zfašizovaná, a ona na ně zavolala německou vojenskou policii, že němečtí vojáci zpívají česky.

na nas nasrani, że Polocziska se maturujóm w polskim a óni sie muszóm tropić z ruszczinóm.[483]

A měl jste problémy s češtinou?

Ni, ale jo jóm ani niemusioł używać, no bo w robocie mjyndzy sebóm po naszymu, z pasantami po czesku abo po polsku, bo to było rychli, tóż bo Czesi, Polocy, Słowiocy. Nikierzi szefi nóm tolerowali mówić po naszimu, że, abo niemówili na to nic, że z nimi mówimy po naszimu, także jako, to było spoko.[484]

A zažil jste nějaké národnostní problémy?

Tóż była dyskryminacja, wjyś sama... No tóż bo aji móm takich kolegów.[485]

Čechy?

Tóż ni jako Czechów, no szkopyrtoków, Poloków z czeskimi szkołami. Óni mówjóm po naszymu, ale z dzieckami z wnukami mówjóm po czesku. Moje dziecko też pepici a niewjym czymu, isto tymu, że chodzi do szkoły do polski do Krakowa, że chodzi do inszigo kraju, isto se chce tóm czeszczyne uzić, albo jo niewjym.[486]

Jako že přijde do obchodu a mluví česky?

No, bo jejo mama je też praktycznie szkopyrtoczka a óna jeścze tak mówi śmjyśnie – jak se maś... co dielaś... Tak mi to targo uszi. Ale wjyś, jo jako už co, jeśli jeścze dożijym dwacet roków, tak świat może być ganc inszi w tej dobie, tak jako jo už co s tym, jo je rod, że tu móm przyrode.[487]

A cítíte se být Polákem?

Tóż czujym sie być Polokym, bo nakóniec czymu ni, choć už żech to tak jakoby przeanalizowoł, że už to mogym mieć aji kapke inaczi, ja, że jako, dejmy tymu, jo už

---

[483] My jsme to měli tak, že jsme byli „namíchaní“, my jsme byli poslední ročník, no a potom už byl o tu zemědělskou školu menší zájem, tak jsme to měli tak, že jsme měli odborné předměty v češtině a jenom ten polský jazyk jsme měli v polštině. No a my jsme měli dobré, že jsme nemuseli maturovat z ruštiny jako Češi, tak Češi byli na nás naštvaní, že si „Poločiska“ maturují v polštině, a oni se musí trápit s ruštinou.

[484] Ne, ale já jsem ji ani nemusel používat, protože v práci jsme mluvili mezi sebou „po našimu“, s těmi z „pasovky“ (Pozn. bad.: z cizinecké policie – respondent byl celník.) česky nebo polsky, to bylo rychlejší, protože to byli Poláci, Češi a Slováci. Někteří nadřízení nám tolerovali, že mluvíme „po našimu“, nebo na to nic neříkali, že s nimi mluvíme „po našimu“, takže to bylo v klidu.

[485] Tak byla diskriminace, víš sama... No protože mám i takové kolegy.

[486] Tak ne Čechy – „škopyrtoky“, Poláky s českými školami. Oni mluví „po našimu“, ale s dětmi a vnuky mluví česky. Moje dítě také „pepičí“ (Pozn. bad.: místní obyvatelé říkají Čechům Pepíci.) a nevím proč, asi proto, že studuje v Krakově, že studuje v jiné zemi, tak si chce tu češtinu užít nebo já nevím.

[487] No, protože její máma je taky prakticky taková „škopyrtočka“ a ještě tak směšně mluví – jak se maś... co dělaś... Tak mi to trhá uši. Já jako už co, jestli budu žít ještě dvacet let, tak už může být svět úplně jiný, tak jako co já už s tím, já jsem rád, že tu mám přírodu.

by wolol być jakoby taki… no, separatista je silne słowo, ale dejmy tymu regionalista. Gdyby z Cieszyńskigo Szlónska było taki Monako abo San Marino, tak bych sie wubec niegniywoł. Tyn regionalizmus je lepszi, bo tóż Poloków je dość.[488]

A čím se cítíte být?

Tóż na pjyrszym miejscu Gorol, potym Szlónzok.[489]

A kdyby byla možnost mít slezskou národnost?

Ja, ale ni kożdóńowsko, ale tu jako, ale muszały by być polski szkoły, bo po ślónsku sie niedo pisać z czeskóm gramatykóm.[490]

A to přišlo s věkem, že jste se začal více zamýšlet nad tou národností?

No z wiekym, bo tóż co – jesi były jakisi szowinismy a jakisi strzylania kiedysi, tak to už je historyja a to mieli załatwić nasi praojcowie a ojcowie, to už my… my tu sóm w rzici, sóm my pomjyszani, tak to by było, gdyby my sie tu zaćli strzylać, tak sie postrzylómy wszystcy, bo…[491]

Některým lidem české národnosti se přezdívalo „kopytkorzi" – nevíte, v jakém to bylo významu?

Ja, bo wymjynili swojóm narodowość za obnoszóne kopyca a kaboty, bo Masaryk tu rozdowoł taki. Tu po dziedzinach, jak była bjyda, tak rozdowali, Czesi dostowali ty… Jo už nima taki bity szowinista jako kiedysi; teraz, jak żech to poznoł, żech był kanszi indzi, ja, a nakóniec żech zjiścił, jakoże choć aji jako robim dejmy tymu aji przewodnika, tak mnie už z tym przibywajóncym wiekym dobijo mówić dłógo po czesku a dobijo mnie aji mówić dłógo po polsku. A ta naszo miynko gwara, co je, tóm poważujym za swój ojczysty jynzyk. A to, że gdosi chce być twardy Polok, tak dobrze, niech je twardy Polok, jo mu to niebierym, bo tóż jo to bierym tak, że tu do naszigo regionu tyn jynzyk patrzi, bo poprostu sie uczi w szkołach a po ślónsku sie niedo pisać w czeski gramatice, bo tóż – „Ič, bo če čuč." A my tu gor – „Szuści, szuści, Goraliści, przijechali komuniści."[492]

---

[488] Tak cítím se být Polákem, protože nakonec proč ne, i když už jsem to nějak tak přeanalyzoval, že už to mohu mít trochu jinak, jo, že jako, dejme tomu, radši bych byl takový… no, separatista je silné slovo, ale dejme tomu regionalista. Kdyby se z těšínského Slezska stalo takové Monako nebo San Marino, tak bych se vůbec nezlobil. Ten regonalismus je lepší, protože Poláků je dost.

[489] Tak na prvním místě Gorolem, potom Slezanem.

[490] Jo, ale ne „koždoňovskou" (Pozn. bad.: někdejší Slezskou lidovou stranu vedl Josef Koždoň.), ale místní, ale musely by tu být polské školy, protože slezsky se nedá psát s českou gramatikou.

[491] No s věkem, protože co – jestli byly dříve nějaké šovinismy a nějaká střílení, tak to už je historie a to už měli zařídit naši praotcové a otcové, to už my… my už jsme v prdeli, jsme pomíchaní, tak to by bylo, kdybychom se začali střílet, tak se postřílíme všichni, protože…

[492] Jo, protože vyměnili svoji národnost za obnošená „kopýtka" (Pozn. bad.: „kopyca" – hrubé ručně pletené vlněné ponožky) a kabáty, protože Masaryk to tu rozdával. Tady po vesnicích, když byla bída,

Re 24: pan E. S., narozen v r. 1956, národnost česká, správce OÚ, ženatý, dvě děti

Rozhovor ze dne 29. 11. 2016

Vy jste se narodil tady v Jablunkově?

Ja, a potym żech bywoł na Nowsiu a teraz zaś w Jabónkowie.[493]

A chodil jste do české, nebo do polské školy?

Jo chodził do czeski.[494]

A vaši rodiče byli jaké národnosti?

Mam była przimo z Polska ze Stecówki a tata Polok z Mostów.[495]

Domluvili se, že vás dají do české školy?

Ja, ale mówili my po naszimu.[496]

Víte něco o té regionální historii?

Cosi mało niewiela o tym wjym, no tak to tu było wlastnie Slezsko, no a za robotóm tu prziśło strasznie moc ludzi aji z Polski. Tak to wżdycki przi tych granicach, to nima nigdy nic czistego.[497]

A o těch česko polských sporech také něco víte?

Też cosi mało niewiela, bo to niebyli wszycy ludzie, jyny taki małe skupinki a rozpoutały tu ty problemy.[498]

---

tak to rozdávali, Češi dostávali ty… Já už nejsem takový tvrdý šovinista, jako kdysi; teď, když jsem to poznal, že jsem byl někde jinde, jo, a nakonec jsem zjistil, že i když třeba pracuji jako ten průvodce, tak mě už s tím přibývajícím věkem vyčerpává, když mluvím dlouho česky a vyčerpává mě taky, když mluvím dlouho polsky. A to naše měkké nářečí, co je, to považuji za svůj mateřský jazyk. A když někdo chce být „tvrdý“ Polák, ať si je „tvrdý“ Polák, já mu to neberu, protože taky to beru tak, že tady do našeho regionu ten jazyk patří, protože se prostě učí ve školách a slezsky se nedá psát s českou gramatikou, protože… „Běž, protože jsi cítit.“ (Pozn. bad.: ukázka, jež dosvědčuje, že přepis oblíbeného nářečního rčení pomocí českých hlásek není možný.). No a my tu obzvláště – „Šustí, šustí, Goralisté, přijeli sem komunisté.“ (Pozn. bad.: říkanka dokumentující specifický lokální způsob výslovnosti nářečí.)

[493] Ano, a potom jsem bydlel v Návsí (Pozn. bad.: sousední vesnice.) a teď zase v Jablunkově.

[494] Chodil jsem do české školy.

[495] Maminka bylo přímo z Polska ze Stecovky (Pozn. bad.: vesnice ležící 10 km od hranice.) a otec Polák z Mostů (Pozn. bad.: obec Mosty u Jablunkova.).

[496] Ano, ale mluvili jsme „po našimu“.

[497] Něco málo o tom vím, no tak tady to bylo vlastně Slezsko a za prací sem přišlo hodně lidí i z Polska. Tak to vždycky u těch hranic, to nikdy není nic čistého.

[498] Také něco málo, protože to nebyli všichni lidé, jenom takové malé skupinky a rozpoutaly tu ty problémy.

Vaše děti tedy chodily do české školy a vy se cítíte být Čechem?

Ty, tak żech nad tym jakosi, czim sie czujym abo co, tak żech nad tym jako nierozmyśloł, protože jo móm kupa kolegów, jak Poloków, tak Czechów, tak żech to nigdy ani tak nierozliszowoł Czech–Polok, tu idzie o to, jaki człowiek je, jak sie chowie, jaki moś wztahi z nim. Jo to tu bierym fórt spisz jako Slezsko. My sie tam ku tym Czechóm ani moc niegodzimy… Aji wżdycki sie kiejsika mówiło, że jak cosi trzeba zrobić, tak Czesi pozwjóm Ślónzoków a ci to za nich zrobjóm, także… „slezske kombajny" a tak… Óni Czesi tak chytraczóm.[499]

A doma mluvíte „po našimu"?

Z naszimi dzieckami jeścze ja, ale z wnukami už ni, jednacie ci wnucy už tela nieumjóm, a jak żyjóm tam kajsi, tak to už…[500]

Re 25: pan L. M., narozen v roce 1967, národnost česká, vedoucí arboreta, rozvedený, dvě děti

Rozhovor ze dne 9. 12. 2016

Žijete od malička tady v Jablunkově?

Ja.[501]

Jaké národnosti byli vaši rodiče?

Mama była Polka, chodziła do polskich szkół a tata był z Jindřichova Hradce, ale ón s nami żił jyny do moich dwóch roków.[502]

A prarodiče z maminčiny strany byli Poláci?

Z maminej stróny ja, starka pochodziła z Piosku a starek… to wlastnie niewjym.[503]

A maminka vás posílala do české školy?

---

[499] Tak takhle jsem nějak nad tím, kým se cítím být nebo tak, tak takhle jsem nad tím jako nepřemýšlel, protože mám hodně kamarádů, jak Poláků, tak Čechů, tak jsem to ani tak nedělil na Čechy a Poláky, tady jde o to, jaký člověk je, jak se chová, jaké s ním máš vztahy. Já to tady beru pořád spíše jako Slezsko. My se tam k těm Čechům ani moc nehodíme, i dříve se vždycky říkalo, že když je třeba něco udělat, tak Češi pozvou Slezany a ti to za ně udělají, takže „slezské kombajny" a tak… Oni Češi tak chytračí.

[500] S našimi dětmi ještě ano, ale s vnuky už ne, protože ti už tolik neumí, a když žijí tam někde, tak to už…

[501] Ano.

[502] Maminka byla Polka, chodila do polských škol a tatínek byl z Jindřichova Hradce, ale on s námi žil jen do mých dvou let.

[503] Z maminčiny strany ano, babička pocházela z Písku a dědeček… to vlastně nevím.

Mama isto tak jaksi usóndziła, że to beje lepsi, ale niewjym, że by to jakśi rzesziła.[504]

A doma s maminkou jste mluvili „po našimu“?

Ni, po czesku, aż zjiścili, że umjym po naszimu, tak už my mówili jyny po naszimu.[505]

A kdo vás to naučil?

Tóż, tak jako z chłapcziskami na polu, wszecy tak mówili, że?[506]

Mluvíte pořád „po našimu“?

Tak od tej doby, co to zjiścili, to było tak w pjyrszi trzidzie.[507]

Vy jste pak studoval v Brně?

Ja, ale tu żech mówił po naszimu, bo jo to tak móm, że jak s kimsi zacznym mówić po naszimu, jako když se zeznómimy, tak móm už potym problem s nim mówić po czesku a opacznie. Tak mi to tak jako przeskakuje z kimkoliw, można, że to je niezdworziłe, ale mnie to nieprzidze jako prostie dziwne.[508]

Vy asi znáte tu místní „česko-polskou“ historii, že?

Tak dodatecznie, až trzeba w posledních rokach, bo człowiek se tak jaksi o to niezajimoł až tak. No tyn konflikt był wlastnie jako fórt, protože se to dzieliło. Za mnie to było jeścze można twardszi, jak jo był dziecko – Czesi, Polocy… to tu je jako żiwe, ty historicki krziwdy. Bo to sóm jak porwani Czesi, tak porwani Polocy, mnie se to jako wygibało. My mómy jakómsi gorolskóm szlónskóm noture, to je taki specificki, tak jako charakter… My sóm insi niż ludze od Frydku a ło Czechach ani niemówim, albo niż Polocy trzebas z Polska.[509]

Je podle vás dobré, že si tady Poláci stojí za svou národností?

Ale tóż jacy tu sóm Polocy, to je prawie całe uwalóne w tym, dyć jacy my tu sóm Czeszi, jacy my tu sóm Polocy? Ale jeścze dobrze, że sóm polski szkoły, bo dziecka przestowajóm mówić po naszimu, tak dobrze, że ci Polocy tu sóm… to je bez debat.

---

[504] Maminka asi tak nějak usoudila, že to bude lepší, ale nevím o tom, že by to nějak řešila.
[505] Ne, česky, až když zjistili (Pozn. bad.: maminka a otčím.), že umím „po našimu“, tak už jsme mluvili jenom „po našimu“.
[506] Tak jako s klukama venku, všichni tak mluvili, že?
[507] Tak od té doby, co to zjistili, to bylo tak v první třídě.
[508] Jo, ale tady jsem mluvil „po našimu“, protože já to tak mám, že když s někým začnu mluvit „po našimu“, jako když se seznámíme, tak už mám potom problém s ním mluvit česky a opačně. Tak mi to tak jako přeskakuje s kýmkoliv, možná je to nezdvořilé, ale mně to prostě nepřijde divné.
[509] Tak dodatečně, až v posledních letech, protože člověk se o to až tak nezajímal. No ten konflikt byl vlastně pořád, protože se to dělilo. Když jsem byl dítě, tak to bylo možná tvrdší – Češi, Poláci, to je tady živé, ty historické křivdy. Protože to jsou potrhlí Češi a potrhlí Poláci, ale mně se to vyhýbalo. My máme jakousi tu goralskou náturu, to je takové specifické, tak jako povaha. My jsme jiní než lidé od Frýdku, o Češích ani nemluvě, nebo než třeba Poláci z Polska.

Dzisio už aji dżecka z dziedzin sie moc niebawjóm mjyndzy sebóm po naszimu… Tak jo wierzim, że sie to udyrzi, ale…[510]

Jak vy se osobně cítíte, kým se z národnostního hlediska cítíte být?

Tóż jo, asi czujym se być Czechym, ale tu styl. No ale starka mi mówiła, jako kiejsi tu byli ci Czesi proteżowani, niebyło co jeśc, była bjyda… tak napisz se ku Czechóm, a hned dostoł robote, a jak se wrócali z wojny, tak też sie pytoł, gdo siedzi na gminie – Czesi, no tak mnie napiszcie ku Czechóm. Także to je taki, jako no… wlastency.[511]

A v práci mluvíte se zaměstnanci česky?

Tóż też tak podle tego… gdo je Czech, tak s nim mówim po czesku, a inaci mówim po naszimu.[512]

A cítíte nějakou goralskou minulost?

Tak jako czim żech je starszi, tak mi to je jaksi bliższi. Przed rokym żech był na wieszelu w Brnie a oblyk żech se gorolski kroj, popjyrszi w żiwocie, tak żech nietusził, co to sy mnóm zrobi, protoże tak, jako to sy mnóm wlastnie zaruszało…[513]

Cítil jste se tak nějak svátečně?

Swatecznie a tak, jako to powiedzeć, ku korzyniom… No fakt mnie to przekwapiło… Aż móm gynszóm skure teraz… No tak jesi sie czujym Gorolym… no to je to, że jo je tu stela.[514]

Dokážete si představit, že byste se přestěhoval?

Jo wżdycki wiedzioł, że tu styl jako nieporadzim pónść, to by musieli być jako fest zaważne duwody… Už kiejsi żech mioł jasno, że bych nieporadził emigrować, bo bych nieporadził żić nigdzi indzi.[515]

A je nářečí pro vás důležité?

No je, to je jasne, to, że mómy swój jynzyk, je obohacujici przimo, to je nasze… rodno

---

[510] Jenže jací to jsou Poláci, to je právě úplně „praštěné“ v tom, vždyť jací my tu jsme Češi, jací my tu jsme Poláci? Ale je ještě dobré, že tu jsou ty polské školy, protože děcka přestávají mluvit „po našimu“, tak je dobře, že tu ti Poláci jsou… to je bez debat. Dneska už se ani děcka z vesnic nebaví mezi spolu „po našimu“… Tak já věřím, že se to udrží, ale…

[511] Tak já se asi cítím být Čechem, ale tady odtud. No ale babička mi říkala, jak tu byli kdysi ti Češi protežovaní, nebylo co jíst, byla bída… tak se napiš k Čechům, a hned dostal práci, a když se vraceli z vojny, tak se také ptali, kdo sedí na úřadě – Češi, no tak mě napište k Čechům. Takže je to takové, jako no… vlastenci.

[512] No tak podle situace… kdo je Čech, tak s tím mluvím česky, a jinak mluvím „po našimu.“

[513] Tak čím jsem starší, tak je mi to nějak bližší. Před rokem jsem byl na svatbě v Brně a oblékl jsem si goralský kroj, poprvé v životě… to jsem netušil, co to se mnou udělá, protože tak, jak to se mnou vlastně zamávalo…

[514] Svátečně a tak jako „ke kořenům“… No opravdu mě to překvapilo… Až mám teď husí kůži… No tak jestli se cítím být Goralem… no to je to, že jsem tady odtud.

[515] Já jsem vždycky věděl, že odtud nedokážu odejít, to by už musely být opravdu závažné důvody… Už kdysi jsem měl jasno, že bych nedokázal emigrovat, protože bych nedokázal žít nikde jinde.

rzeć, no.[516]

Re 26: slečna B. T., narozena v roce 1995, národnost polská, studentka, svobodná, bezdětná

Rozhovor ze dne 29 1. 2017

Jaké jste národnosti?

Niewjym, naszi mi asi napisali polskóm, ale v obczance to nimóm.[517]

Jsou vaši rodiče polské národnosti?

Mama ni, óna chodziła na czeskóm a tata na polskóm szkołe.[518]

Jak mluvíte doma?

Po naszimu, po czesku żech mówiła ze vszyckimi kolem, ze siostrzynicami doteraz mówim po czesku. Jak żech była ganc malutko, tak tata sy mnóm mówił po naszimu, mama sy mnóm móviła isto po czesku. Miała żech w tym maglajs.[519]

Měla jste české, nebo polské kamarády?

Spiś Czechów a teraz też.[520]

Na jakých školách jste studovala a studujete?

Chodziła żech na polskóm zakladke, polski gymnazyjum w Czeskim Cieszynie a teraz Vysoká škola báňská.[521]

Nechtěla jste studovat v Polsku[522]?

Ni, fuj, jo móm Poloków tak akurat po kark! [523]

Myslíte Poláky v Polsku?

Ja, lyzło mi na nerwy tam jedzić do Polski a tata mnie nucił. Dziecka z czeski szkoły jeżdziły do Italie a my ku morzu do Polski. Jo už bych w życiu nad Bałtyk niejechała, a fórt nas ciónglі, fórt a fórt. V polskim Cieszynie my byli na wylecie aji trzi razy za rok… no straszne. My mieli kupa zbytecznych akcji – Dziyń tolerancji a taki… a fórt

---

[516] No je, to je jasné, to, že máme svůj jazyk, je přímo obohacující, to je naše… rodná řeč, no.
[517] Nevím, naši mi asi napsali polskou, ale v občance to nemám.
[518] Maminka ne, ona chodila do české školy a táta do polské školy.
[519] „Po našimu“, česky jsem mluvila se všemi v okolí, se sestřenicemi doteďka mluvím česky. Když jsem byla úplně malá, tak táta se mnou mluvil „po našimu“ a máma se mnou mluvila asi česky. Měla jsem v tom maglajz.
[520] Spíše Čechy a teď taky.
[521] Chodila jsem na polskou základku, polské gymnázium v Českém Těšíně a teď Vysoká škola báňská.
[522] Absolventi polského gymnázia v Českém Těšíně mají možnost studovat v Polsku.
[523] Ne, fuj, já mám Poláků tak akorát po krk!

nas nucili. Do divadla my chodzili na taki gupoty, gimpel mnie ganc odradził od divadla. Na zakladce my zaś musieli na całóm trilogie od Sienkiewicza… no straszne… Bo ci Polocy majóm taki ceremonie… naprzykład świadectwo… My musieli do tielocwiczny a tam posłóchać dyrektora, kiery bulczoł, a my sie dziwali z okna, jak se czeski dziecka už idóm do chaupy. Jo nimóm rada zbyteczności.[524]

Jak jste vnímala fakt, že jako Poláci žijete v České republice?

Tak żech to jaksi tak brała, że to tak je. Na gimplu w historyji… Polocy mieli wolby a dali tu letaki a padło to tu… Bierym to jako wygode, że umjymy po polsku. A mnie ani diejiny niezajimały. Bierym to tak, że tu wżdycki Poloci byli a tak jo to bierym, ale że bych musiała kumósi mówić „Ja, jo je Polok" a bedym na to hrdo, tak to teda ni.[525]

Cítíte se být Polkou, nebo Češkou?

Spiś Czeszkóm, ale spiś jako tyn Szlónzok…. Rozmyszlóm nejwjyncej po naszimu, nikiedy po czesku a po polsku wubec.[526]

Měla jste problémy s češtinou?

Na wysoki szkole w matematyce, inaci ni… Podle mnie bych miała wjynkszy problem z polszcinóm. Na czeski żech se zwykła hned, mnie sie ulewiło, że už se niemusim dować pozór, jak mówim z nauczycielami, abych niepoużyła moc czechizmów. Je żech rada, że to zmizło.[527]

Čtete polskou literaturu?

Polski ksióżki żech nieznoszała czytać…[528]

Zajímate se o polskou kulturu?

---

[524] Jo, lezlo mi na nervy jezdit do Polska a táta mě nutil. Děcka z české školy jezdila do Itálie a my k moři do Polska. Já už bych v životě k Baltu nejela, a pořád nás tam táhli, pořád a pořád. V polském Těšíně jsme byli na výletě i třikrát za rok… no hrozné. My jsme měli hodně zbytečných akcí – Den tolerance a podobné… a pořád nás nutili. Do divadla jsme chodili na takové blbosti, gympl mě úplně odradil od divadla. Na základce jsme zase museli jít na celou triologii od Sienkiewicze… no hrozné. Protože ti Poláci mají takové ceremonie… například vysvědčení… My jsme museli do tělocvičny a tam poslouchat ředitele, který kecal, a my jsme se dívali z okna, jak si česká děcka už jdou domů. Já nemám ráda zbytečnosti.

[525] Tak jsem to nějak tak brala, že to tak je. Ny gymplu, v dějepise… Poláci měli volby a dali sem letáky a padlo to tu. Beru to jako výhodu, že umíme polsky. A mě ani dějiny nezajímaly. Beru to tak, že tu Poláci vždycky byli a tak já to beru, ale že bych musela někomu říkat „Jo, já jsem Polák" a budu na to hrdá, tak to teda ne.

[526] Spíše Češkou, ale spíše jako ten Slezan… Přemýšlím nejvíce „po našimu", někdy česky, ale polsky vůbec.

[527] Na vysoké škole v matematice, jinak ne… Podle mě bych měla větší problém s polštinou. Na češtinu jsem si zvykla hned, mně se ulevilo, že už si nemusím dávat pozor, když mluvím s učiteli, abych nepoužila moc čechismů. Jsem ráda, že to vymizelo.

[528] Polské knížky jsem nesnášela.

To żech nigdy niebyła do tego zażarto, chodziłach do Tyrki, bo mnie do tego nucili, ale potym už ni...[529]

Myslíte si, že je národnost důležitá?

Polski napisy, to už je rypani a je to trapne. Mómy na to prawvo, ale niemusieli my go przesadzać aż tak... A ci, co to aż tak strasznie przesadzajóm, tak to nima dobre. Przidzie mi trapne, że sóm ty ulice przemjanowane, ale jescze aji trapniejszi, jak ty napisy Czesi smazujóm... Myślim ale, że to je dobrze, żech chodziła na polskóm szkołe, bo nas było mjyni a mógli se nóm wjyncej wienować.[530]

Je vám jedno, jaké národnosti bude váš partner?

U partnera je mi to jedno. Ale u dziecek bych była aji raczi, gdyby chodziły do polski szkoły, bo dziecka z czeskich były wjyncej niewychovane, ale gdo wjy, kiedy bedym mieć dziecka a czy jeścze bedóm polski szkoły.[531]

Jakým jazykem nejčastěji mluvíte?

Jo miała przitela a mówili my społu po czesku a potym my zjiśczili, że mówimy dóma po naszimu, ale už to nieszło sie wrócić. Jak to zjiśczim wczas, że gdosi mówi po naszimu, tak z nim móvim po naszimu. Nimóm problem przepinać. Jo sie nauczyła aji po angielsku mieć dobry przizwuk, bo jak tak przepinómy na inszy jynzyk, to nóm pumoże sie adaptować na insze jynzyki. Nejraczi mówim po naszimu, potym po czesku, potym po angielsku a potym po polsku. Nimóm tóm polszczyne ganc we krwi, bo by to miało inaczy znić.[532]

ZÁVĚR

Jak bylo již uvedeno v předchozích kapitolách, dosavadní sociologické výzkumy prováděné v přibližně stejné oblasti byly zaměřeny především na příslušníky polské

---

[529] Do toho jsem nebyla nikdy „zažraná“, chodila jsem do Tyrky (Pozn. bad.: dětský folklórní soubor.), protože mě do toho nutili, ale potom už ne.

[530] Polské nápisy, to je už rýpání a je to trapné. Máme na to právo, ale nemuseli jsme ho až tak prosazovat, a ti, co je až tak prosazují, tak to není dobré. Přijde mi trapné, že jsou ty ulice přejmenované, ale ještě trapnější, když ty nápisy Češi mažou. Myslím si ale, že je dobře, že jsem chodila do polské školy, protože nás bylo méně a mohli se nám více věnovat.

[531] U partnera je mi to jedno. Ale u dětí byla bych i radši, kdyby chodily do polské školy, protože děcka z českých škol byla víc nevychovaná, ale kdo ví, kdy budu mít děti a jestli ještě budou polské školy.

[532] Měla jsem přítele a mluvili jsme spolu česky a potom jsme zjistili, že oba doma mluvíme „po našimu“, ale už se nešlo vrátit. Když to zjistím včas, že někdo mluví „po našimu“, tak s ním mluvím „po našimu“. Nemám problém přepínat. Já jsem se naučila mít dobrý přízvuk i v angličtině, protože když „přepínáme“ na jiný jazyk, tak nám to pomůže se adaptovat na jiné jazyky. Nejraději mluvím „po našimu“, potom česky, potom anglicky a potom polsky. Tu polštinu nemám úplně v krvi, protože by to mělo znít jinak.

národnostní menšiny, popř. na smíšené rodiny a řešily prioritně asimilaci polských obyvatel k české většině. V rámci předkládané práce byli však do výzkumů zapojeni zástupci obou v regionu nejvíce zastoupených etnik, kteří již po generace pocházejí z jihovýchodní část těšínského Slezska.

Podstatou této práce bylo zodpovědět otázky vážící se k procesu utváření a interpretace etnické identity obyvatel Jablunkovska jako subregionu těšínského Slezska. V průběhu výzkumů se však ukázalo, že v této souvislosti nelze hovořit pouze o etnické identitě, ale celý problém je nutno uchopit se zřetelem na příbuzné jevy, jakými je např. národní a regionální identita.[533] Nejvýznamnějším atributem v bádaném regionu – a jak se ukázalo, tak nakonec i těžištěm této práce – je přinejmenším u zainteresovaných respondentů jejich rodný a dosud nejvíce užívaný jazyk, neboť, jak uvádíme v úvodu, jazyk je považován za kulturní kapitál etnika, ale rovněž za nejpodstatnější znak etnicity.

Stanovených cílů práce bylo dosaženo prostřednictvím polostrukturovaných neboli částečně řízených rozhovorů s respondenty a biografických materiálů od nich získaných. Prostřednictvím analýzy obsahu těchto podkladů byly prokázány podstatné identifikační atributy, na jejichž základě místní obyvatelé interpretují svou etnickou, národní a často také regionální identitu. Na základě uskutečněných výzkumů bylo možno zachytit postup, jakým si jednotlivci utvářeli svoji vlastní etnickou identitu, ale současně způsob, jakým se vymezují vůči „těm druhým“.

Z výsledků bádání rovněž vyplynulo, že zejména u starší generace docházelo v průběhu života k proměnám etnické identity.

Na základě analýzy dat bylo možné u oslovených obyvatel Jablunkovska identifikovat několik způsobů utváření etnické identity. Bylo zjištěno, že jen málo respondentů se považuje za členy určité etnické skupiny, a jedná se proto u nich o nejednoznačnou etnickou identitu. Další část respondentů se cítí být neúplnými členy dvou etnických skupin. Mezi respondenty byl však i takoví, kteří popírali smysl zařazení sebe sama do konkrétní etnické skupiny nebo ji definovali neurčitě a vymezili se spíše jako členové širších neetnických společenství. V několika případech poukazovali respondenti rovněž na nesmyslnost etnické kategorie a vyhýbali se kategorizování sebe sama z etnického hlediska, což částečně osvědčuje skutečnost, že regionální povědomí u místních obyvatel často převažuje nad vědomím etnické příslušnosti či lépe identity.

[533] Pojmy jsou vymezeny a srovnány v úvodu práce.

U většiny respondentů je pak velmi patrné překrývání etnického a jazykového vědomí.

Z podrobnější analýzy uskutečněných výzkumů dále vyplývá několik pozoruhodných a v některých případech i dosud nepublikovaných zjištění. Z vyjádření zejména starších respondentů je očividné, že politické a společenské změny, ale i jevy, jakým bylo např. počešťování obyvatel, měly dříve na formování etnické identity podstatný vliv. Respondenti sice zpravidla vůbec nebyli obeznámeni s průběhem česko-polských sporů, které se o část těšínského Slezska vedly, avšak o řízeném počešťování místních obyvatel po rozdělení regionu mezi dva státy věděli téměř všichni. Z výpovědí dotazovaných vyplynul nejen fakt, že někteří obyvatelé si změnili národnost z polské na českou – zejména z důvodu získání či udržení zaměstnání –, ale rovněž z důvodu, že za to byli obdarovávání často i drobnými předměty (*kopytkorze*), které však pro ně měly vzhledem k tehdejší chudobě velký význam. Zejména v případě obyvatel odlehlejších osad se pak projevovala skutečnost, že národnost dětí byla rovněž často změněna z polské na českou kvůli lepší dostupnosti škol. Po roce 1920 byly totiž v regionu zakládány nové české školy, do kterých měly místní děti blíže či je navštěvovaly proto, že tam chodilo více dětí z okolí, a mohly tak chodit společně. Některé rodiny naopak zůstaly polské kvůli svému evangelickému vyznání, neboť byli vedeni k tomu, aby si zachovali jak národnost a jazyk svých předků, tak příslušnost k bratrské církvi.

Dále bylo zjištěno, že polský či český původ respondentů, respektive jejich česká či polská národnost nejsou předpokladem pro to, že se tázaná či tázaný skutečně cítí být Polkou či Češkou nebo Polákem či Čechem (z dvanácti respondentů polské národnosti se pouze dva cítí být Poláky, avšak Poláky z české části těšínského Slezska neztotožňujícími se s Poláky z Polska, a z třinácti dotazovaných respondentů české národnosti se pouze dva cítí být Čechy, a to rovněž Čechy z těšínského Slezska neztotožňujícími se s obyvateli jiných částí republiky, zejména pak Čech; devět z dvaceti pěti tázaných se necítí být ani Čechy, ani Poláky, tři respondenti se cítí být Slezany a jeden Goralem).

Velmi zajímavá je skutečnost, že respondenti polské národnosti často mluvili o Polácích ve třetí osobě, jako např.: „Potom tam přišli Poláci“ nebo „Poláci si myslí“ apod. Z toho vyplynulo, že je považují za příslušníky jiné komunity, než jsou oni sami, a většina z nich také uvedla, že polský jazyk ovládají již pouze pasivním způsobem.

Místní obyvatelé české národnosti mluvili naopak podobně o Češích s tím rozdílem, že znalost českého jazyka je u nich z pochopitelných důvodů dobrá.
Lze také říci, že dějiny těšínského Slezska a historické česko-polské spory formování etnické identity dotazovaných místních obyvatel – vyjma těch, kteří je přímo zažili – spíše neovlivnily, neboť znalosti respondentů na toto téma byly většinou jen vágní a nepřesné. Faktem je, že za bývalého režimu se o tomto tématu mlčelo a nebylo ani obsahem školní výuky. S ohledem na tuto skutečnost ještě i dnes občas dochází k obvykle zbytečným konfliktům, prezentovaným ve sdělovacích prostředcích jako spory mezi Čechy a Poláky. Dlužno však poznamenat, že tyto spory bývají nyní, stejně jako tomu bylo v minulosti, nezřídka podněcovány a udržovány při životě uměle a spíše zvenčí, ať už v důsledku zištných zájmů – např. v období dělení Těšínska nebo v době předcházející vypuknutí 2. světové války a krátce po ní –, nebo kvůli povrchnosti, neznalosti problematiky či diletantismu jedinců, kteří mají potřebu se k soužití lidí v tomto regionu vyjadřovat, aniž by znali jeho dějiny, či mnohdy dokonce jen základní fakta (*Na Těšínsku začíná být horko mezi Čechy a Poláky, proč? Společenské napětí mezi Čechy, resp. Moravany* (sic!) *na straně jedné a částí polské menšiny na Těšínsku a Jablunkovsku poslední dobou stoupá.*[534]), případně se do regionu přistěhovali a nemají k němu žádný bližší vztah. Jak je totiž již uvedeno výše, z výzkumu poměrně jednoznačně vyplývá, že většina zdejších původních obyvatel neklade na první místo svou českou, resp. polskou národnost, ale daleko větší význam přikládá své regionální identitě.
Z vyjádření několika respondentů, jejichž předci polského původu nepodepsali tzv. volkslistu a přes všechny komplikace a důsledky si stáli za svou polskou národností, navíc vyplývá, že dříve mělo národní povědomí u místních obyvatel větší význam, než je tomu v současnosti.
Zajímavým zjištěním byl rovněž fakt, že v minulosti měla při výběru partnera větší význam příslušnost ke konkrétní církvi (v této oblasti k evangelické či katolické – *aby sie niebrali z krzyża*) než národnost.
Výzkumy také podpořily již dříve dokumentovaný a uváděný fakt, že většinu původních obyvatel na Jablunkovsku tvořili Poláci evangelického vyznání (z 26 oslovených respondentů, jejichž původ nebyl předem znám, mělo 24 polské předky).

534 BLAHUŠ, Petr. *Neprodali nám ani horký čaj*, c. d.

S tím souvisí rovněž skutečnost, že někteří místní obyvatelé, kteří již neovládají a neužívají polštinu, navštěvují polské bohoslužby a modlí se polsky.
V souvislosti s místním nářečím byly mimo jiné zaznamenány některé již téměř vymizelé archaické nářeční formy, např. onikání (*tatusiek nóm szyli, mamuśka nas uczyli*). Transkripce odpovědí respondentů však také dokladují jejich rozdílnou slovní zásobu i jazykové formy. U některých z nich se již vyskytuje řada čechismů, u dalších je naopak více patrný polský jazykový vliv. Výzkumy doložily, že všichni respondenti užívají nářečí v každodenní komunikaci, včetně té pracovní a úřední. Užívání místního nářečí u jednotlivých respondentů nelze však zároveň považovat za znak polskosti, jak to nezřídka bývá interpretováno, neboť jej užívají i místní obyvatelé české národnosti.
V samotném závěru uveďme nejpodstatnější poznatky a přínos, které výzkum související s touto prací přinesl. Výsledky bádání dokládají, že v rámci České republiky představuje Jablunkovsko zcela ojedinělý a unikátní region. Není tomu tak však pouze z důvodů, které jsou všeobecně známy a jsou přiblíženy v předchozích kapitolách (příhraniční poloha regionu, přítomnost vysokého procenta příslušníků polské menšiny apod.). U většiny respondentů převažuje silný lokální patriotismus a vazba k rodnému regionu je velmi intenzivní. Dá se proto říci, že zde vědomí lokální či regionální identity převažuje nad vědomím identity etnické či národní.
Především má však tato výjimečná oblast také svůj vlastní jazyk, který je nejvýznamnějším prvkem pro charakteristiku vlastní i kolektivní identity všech respondentů a většiny původních obyvatel. Má pro ně význam rodného jazyka, ve kterém byli vychováni a který je pro ně, bez ohledu na jejich vzdělání, jejich primárním komunikačním jazykem. Původní obyvatelé proto svůj jazyk ctí, obávají se však jeho postupného mizení, jež by zároveň přineslo i zánik kulturně významné, přesto však bohužel dosud nepojmenované a přehlížené etnické skupiny, ke které sami náleží.
Nezbývá než doufat, že tato práce alespoň svým skromným dílem přispěje k povzbuzení zájmu nejen odborné veřejnosti o tento – přinejmenším v rámci naší země – unikátní etnologický kulturní prostor, který se vyvíjel na křižovatce dějinných událostí, etnických hranic i státních celků.

Prameny a literatura

BAHENSKÝ, František. *Etnicita v historické perspektivě*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i, 2010, s. 6. ISBN 978-80-87112-44-1.

BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Praha: SPN, 1972.

BĚLIČ, Jaromír. O jazykové příslušnosti na Těšínsku. *Naše řeč*. 1975, roč. 58, č. 4, s. 206–210.

BĚLIČ, Jaromír. Východolašská nářečí. *Naše řeč*. 1949, roč. 33, č. 7–8, s. 154–156.

BORÁK, Mečislav, GAWRECKI, Dan [eds]. *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992.

CABADA, Ladislav, HRICOVÁ, Helena. *Těšínské Slezsko*. In: Cabada, Ladislav a kol. *Evropa regionů*. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-807380-16-3.

CICHÁ, Irena. *Okolím beskydského průsmyku*. Český Těšín: Sdružení regionálních vydavatelů, 2004. ISBN 80-239-1652-1.

CICHÁ, Irena, ONDRASZEK, Bronislav. *Olza od pramene po ústí*. Český Těšín: Region Silesia, 2000. *ISBN* 978-80-904165-2-9.

ĆMIEL, Magdalena. *Tożsamość dwóch pokoleń Zaolzian w wywiadach biograficznych*. Český Těšín: Sekcja ludoznawcza Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego w Republice Czeskiej, 2016. ISBN 987-80-87281-25-3.

DEMBINIOK, Marian. *O Goralech, Valaších, Laších a Jaccích na Těšínském Slezsku*. Bystřice: Vydavatelství Regio, 2010. ISBN 978-80-904230-4-6.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*: příručka pro uživatele. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.

DRUŻYCKI, Jarosław. *Hospicium Zaolzie*. Vendryně: Wydawnictwo Beskidy, 2015. ISBN 978-80-87431-28-3.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007. ISBN: 978-80-7254-925-2.

ERIKSON, Erik Homburger. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Portál, 2015. ISBN 80-7106-291-9.

GABAL, Ivan a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4.

GAWRECKÁ, Marie. *Československé Slezsko mezi světovými válkami 1918–1938*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2004. ISBN 80-7248-233-5.

GAWRECKÁ, Marie. Těšínské Slezsko a „šlonzácké“ hnutí. *Těšínsko – vlastivědný časopis*. 2010, roč. 53, č. 3, s. 1–8. ISSN 0139-7605.

GAWRECKI, Dan. *Jan Winkler a počátky formování novodobých národů na Těšínsku*. In: *Práce a studie Muzea Beskyd ve Frýdku-Místku*. Frýdek-Místek, 1995.

GAWRECKI, Dan. *Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918–1938*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 1999. ISBN 80-902355-4-9.

GĄSIOR, Grzegorz. *Zaolzí – Polsko-český spor o Těšínské Slezsko*. Warszawa: Fundacja Ośrodka KARTA, Dom Spotkań z Historią, 2008. ISBN 978-83-61283-13-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*: *základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1225-7.

HULKA-LASKOWSKI, Paweł. *Śląsk za Olzą*. Katowice: Wydawnictwa Instytutu Śląskiego, 1938.

CHLEBOWCZYK, Jozef. *Nad Olzą: Śląsk Cieszyński w wiekach 18., 19. i 20.* Katowice, 1971.

JANEČEK, Petr. *Etnografický výzkum*. In: DOUŠEK, Roman a kol. *Úvod do etnologického výzkumu*. Brno: Masarykova universita, 2014. ISBN 978-80-210-6883-4.

JASIŃSKI, Zenon. *Refleksje badań nad szkolnictwem polskim w Czechosłowacji*. In: *Kalendarz Śląski*. Cieszyn, 1992.

JEŽ, Radim, PINDUR, David. *Těšínsko v proměnách staletí*. Sborník přednášek z let 2008–2009 k dějinám Těšínského Slezska. Český Těšín: Muzeum Těšínska, Matice Slezská, 2010. ISBN:978-80-86696-12-6.

KADŁUBIEC, Karol Daniel. *Gawędziarz cieszyński Józef Jeżowicz*. Český Těšín: Vydavatelství Profil ve spolupráci se ZG PZKO, 1973.

KADŁUBIEC, Karol Daniel a kol. *Płyniesz Olzo I*. Ostrava: Profil, 1970.

KADŁUBIEC, Karol Daniel a kol. *Płyniesz Olzo II*. Ostrava: Profil, 1972.

KADŁUBIEC, Karol Daniel a kol. *Płyniesz Olzo – Monografia kultury ludowej Śląska Cieszyńskiego*. Ostrava: Kongres Polaków w Republice Czeskiej przy współudziale Katedry Slawistyki Uniwersytetu Ostrawskiego, 2016. ISBN 987-80-7464-871-7.

KADŁUBIEC, Karol Daniel a kol. *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920–1995)*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1997. ISBN 80-7042-479-6.

KADŁUBIEC, Karol Daniel. *W cieszyńskim mateczniku*. Český Těšín: Kongres Polaków w Republice Czeskiej, 2015. ISBN 987-80-87381-18-2.

KANIA, Tadeusz. *Organizacje dla dzieci i młodzieży polskiej na Zaolziu i kresach Ostrawskich*. Katowice, 1994.

KASZPER, Roman, MAŁYSZ, Bohdan [eds]. *Poláci na Těšínsku*. Studijní materiál. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009. ISBN:978-80-87381-00-7.

KNEIFEL, Reginald. *Topographie des kaiserl. königl. Antheils von Schlesien*. Tl. 2, Bd. 1. Brünn: [s. n.], 1804.

Kronika města Jablunkova.

KURZYSZ, Karel, VOLNÝ, Jaromír a kol. *Písek – 550 let historie obce*. Bystřice: Vydavatelství Regio, 2016. ISBN 978-80-904230-7-7.

MAJER, Petr. *Generál Šnejdárek opět na Těšínsku*. Praha: ČsOL, 2011.

MAŘÍKOVÁ, Hana, PETRUSEK, Miloslav a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník: I. svazek, A–O*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN: 80-247-1362-4.

MYŠKA, Milan, DOKOUPIL, Lumír. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy, sešit 3*. Opava – Ostrava: Optys, Ostravská univerzita, 1995.

NEHÝBL, Jaroslav. *Jan Winkler. Kapitoly z národního obrození na Těšínsku*. Opava: Slezský ústav ČSAV v Opavě, 1961.

ONDŘEKA, Zbyšek. *Historicko-geografické vymezení Těšínska, jeho hranice a začlenění do českého státu*. In: *Těšínské Slezsko. Výběr příspěvků z mezinárodní konference „Těšínské Slezsko – historie a současnost ve společné Evropě“ konané*

dne 15. 5. 2008 v Českém Těšíně. = Śląsk Cieszyński: wybór referatów międzynarodowej konferencji „Śląsk Cieszyński – historia i współczesność we wspólnej Europie", która odbyła się w dniu 15. 5. 2008 w Czeskim Cieszynie. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2008. ISBN 978-80-86696-08-9.

PETRUSEK, Miloslav. *Sociologie a literatura*. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN: 80-202-0165-3.

PINDUR, David. *České kulturní a jazykové vlivy na Těšínsku v období od 14. století do konce 18. století. = Czeskie wpływy kulturowe i językowe na Śląsku Cieszyńskim w okresie od XIV do końca XVIII wieku*. In: *Těšínské Slezsko. Výběr z příspěvků z mezinárodní konference „Těšínské Slezsko – historie a současnost ve společné Evropě" konané dne 15. 5. 2008 v Českém Těšíně. = Śląsk Cieszyński: wybór referatów międzynarodowej konferencji „Śląsk Cieszyński – historia i współczesność we wspólnej Europie", która odbyła się w dniu 15. 5. 2008 w Czeskim Cieszynie*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2008, s. 24. ISBN 978-80-86696-08-9.

REICHL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

RULFOVÁ, Marta. *Slzy pro Těšínsko*. Mohelnice: Vlastním nákladem. 2006.

SIWEK, Tadeusz. *Česko-polská etnická hranice*. Ostrava: Filosofická fakulta Ostravské univerzity, 1996. ISBN 80-7042-457-5.

SIWEK, Tadeusz. *Polská národnostní menšina v Československu 1945–1954*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. ISBN 80-7285-009-1

SIWEK, Tadeusz. *Příspěvek ke zkoumání etnické hranice*. In: Geografie – Sborník České geografické společnosti. Praha: Česká geografická společnost, 1999, č. 1, Ročník 104, s. 1–10.

SLÁMA, František. *Vlastenecké putování po Slezsku: obrazy národopisné, historické a kulturní z rakouského a pruského Slezska*. Praha: J. Otta, 1886.
STOLAŘÍK, Ivo. *Hrčava*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1958.

STOLAŘÍK, Ivo, ŠTIKA, Jaroslav a TOMOLOVÁ, Věra. *Těšínsko – 1. díl*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. ISBN 80-86101-00-2.

STUDNICKI, Grzegorz. *Lidové zvyky a obyčeje na Těšínském Slezsku*. Ducatus Teschinensis, o. s., ve spolupráci s Muzeem Těšínského Slezska, 2011. ISBN 978-80-260-1249-8.

SULITKA Andrej. *Východiská a ciele výskumu poľského etnika na Těšínsku*. In: *Etnické procesy v ČSSR. Polské etnikum*. Krajské kulturní středisko Ostrava 1989, s. 12–30.

SVOBODA, Libor. *Úvodní slovo*. In: SZYMECZEK, Józef [red]. *Polacy na Zaolziu. 1920–2000. Sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 13.–14. 10. 2000 v Českém Těšíně*. Český Těšín: Kongres Poláků v České Republice, 2002.

SZELONG, Krzysztof. Plebiscit a otázka sebeurčení těšínského obyvatelstva 1918–1920. *Těšínsko – vlastivědný časopis*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2001, roč. 44, č. 1, s. 6–17. ISSN 0139-7605.

SZPYRC, Antoni. *Z dějin židovské společnosti v Jablunkově*. Město Jablunkov, 2004. s. 16.

SZYMIK, Jan. *Doroczne zwyczaje i obrzędy na Śląsku Cieszynskim*. Český Těšín: Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w Republice Czeskiej, 2001. ISBN 978-83-93636-40-2.

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Slon, 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.

ŠATAVA, Leoš. Jazyk a identita etnických menšin – možnosti zachování a revitalizace. *Svět literatury*, 2005, roč. 15, č. 31. ISSN 0862-8440.

ŠIPKOVÁ, Milena. Hranice jazyka a identity v těšínském Slezsku. *Naše řeč*. 1997, roč. 80, č. 3, s. 154–157.

ŠTIKA, Jaroslav. *Valaši a Valašsko*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2007. ISBN 978-80-254-0836-0.

ŠTIKA, Jaroslav [ed]. *Těšínsko – 4. díl*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002. ISBN 80-86101-48-7.

ŠTIKA, Jaroslav, STOLAŘÍK, Ivo [eds]. *Těšínsko – 3. díl*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2001. ISBN 80-86101-37-1.

TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA, Jaroslav. *Těšínsko – 1. díl*. Ostrava: Tilia, 1997. ISBN:80-861-00-2.

TOMOLOVÁ, Věra, STOLAŘÍK, Ivo a ŠTIKA, Jaroslav. *Těšínsko – 2. díl*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2000. ISBN 80-86101-20-7.

TOUŠEK, Laco, BUDILOVÁ, Lenka, FATKOVÁ, Gabriela, HEJNAL, Oldřich, LUPTÁK, Lubomír, RŮŽIČKA, Michal a ŠIMEK, Jan. *Kapitoly z kvalitativního výzkumu*. Plzeň: Katedra antropologie, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, 2015. ISBN 978-80-261-0471-1.

VALEČEK, Valentin. *Těšínsko za polské okupace v letech 1938–1939*. Ostrava: Slezský ústav ČSAV. Slezská vědecká knihovna Opava, 1966.

VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. ISBN 80-7285-045-8.

ZAHRADNIK, Stanisław. Z przeszłości Jabłonkowskiego i trudnych początkach Slezské matice osvěty lidové w nim. *Zwrot,* č. 1. 1993, *ISSN*, 0139-6277.

ZELENÝ, Karel. *Vyhnání Čechů z pohraničí 1938 – Vzpomínky*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-16-9.

ZICH, František. *Regionální identita obyvatel Euroregionu Nisa*. In: *Regionální identita obyvatel v pohraničí*: *sborník příspěvků z konference*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. ISBN 80-7330-039-7.

ŽUPANIČ, Jan. *Rakousko-Uhersko a polská otázka za první světové války*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1193-7.

Internetové zdroje

Ars lexikon. Povědomí regionální [online]. Datum editace 4. 6. 2015 [cit. 2016-11-20]. Dostupné z: http://www.artslexikon.cz/index.php?title=Pov%C4%9Bdom%C3%AD_region%C3%A1ln%C3%AD.

BALHAR, Jan. Slezská nářeční skupina [online]. Nový encyklopedický slovník češtiny [cit. 2016-09-09]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/SLEZSK%C3%81%20N%C3%81%C5%98E%C4%8CN%C3%8D%20SKUPINA.

BLAHUŠ, Petr. Neprodali nám ani horký čaj. Krajské listy [on line]. 7. 2. 2015 [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: https://www.krajskelisty.cz/moravskoslezsky-kraj/okres-karvina/7680-neprodali-nam-ani-horky-caj.

Český statistický úřad [online]. Veřejná databáze [cit. 2016-12-16]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz.

Domov, obec, region [online]. [cit. 2015-06-10]. Dostupné z: http://www.otevrene-dvere.eu/data/clanky/139/files/Domov-obec-region.pdf.

EVROPSKÉ SESKUPENÍ ÚZEMNÍ SPOLUPRÁCE II: PŘÍKLADY. Vzdělávací kurz zaměřený na přeshraniční spolupráci [online]. Pracovní skripta [cit. 2015-07-15]. Dostupné z:www.euroschola.cz/Files/File/Skripta%20ESUS_priklady.pdf.

Historie školy SOŠ a SOU. Historie školy [on line]. © 2012 – SOŠ a SOU podnikání a služeb Jablunkov [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: http://www.sos.jablunkov.cz/historieskoly/.

Identita [online]. Vzdělávací program Člověk v tísni, o. p. s. [cit. 2016-10-13]. Dostupné z: https://www.varianty.cz/slovnicek-pojmu/11-identita.

Identita (psychologie) [online]. Wikisofia [cit. 2016-09-11]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/wiki/identita.

Jiřina Králová. Oficiální stránky města Český Těšín [on line]. © Český Těšín [cit. 2015-05-30]. Dostupné z: http://www.tesin.cz/kdo-je-kdo=Jirina-Kralova.

KADŁUBIEC, Karol Daniel. Każda gwara jest językiem [online]. iHOrizont [cit. 2015-06-06]. Dostupné z: www.ihorizont.cz/710-karol-daniel-kadlubiec-kazda-gwara-jest-jezykiem.

KRUL, Martin, Jablunkovský průsmyk – brána do Slezska [on line]. 2013 [cit. 2015-06-30]. Dostupné z: http://www.folklornisdruzeni.cz/cikani-na-tesinsku-prednaska-uzavreni-vs-musaion-v-havirove/8104504/jablunkovsky_prusmyk.pdf.

Kulturně historické dědictví kolem nás [online]. Orální historie [cit. 2016-09-16] Dostupné z: http://elearning.historickededictvi.com/zobraz/materialy/metody/oralni-historie.

Literatura Těšínsko, Lašsko [on line]. Národopisné tradice [cit. 2015-19-20]. Dostupné z: http:www.nalucine.cz/nlcn/a-te/o-litobr.htm.

MAŘÍKOVÁ, Pavlína. Význam lokální a regionální identity na českém venkově [online]. Anotace [cit. 2016-10-13]. Dostupné z: http://www.agris.cz/Content/files/main_files/59/137594/marikova.pdf.

Muzeum Těšínska. Těšínsko z pohledu etnografie [online]. 2011 [cit. 2015-06-8]. Dostupné z: http://www2.muzeumct.cz/tesin/tradice/etnografie.php.

Muzeum Těšínska. Výstavní síň muzea Těšínska v Orlové [online]. Národopisná pracovnice Jiřina Králová. 2011 [cit. 2015-06-8]. Dostupné z: http://www2.muzeumct.cz/expozice/expozice/expozice.php.

PALATA, Luboš. Českého hrdinu mají Poláci za zločince. Jeho pomník rozbouřil Těšínsko. [on line] 20. 12. 2012 [cit. 2016-09-20]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/polsko-cesko-legionari-snejdarek-dqg /zahranicni.aspx?c=A121220_185249_zahranicni_pul.

POLÁČEK, Tomáš. Česko-polská nenávist aneb záhadná bitva o Těšínsko. Cestování idnes.cz [on line]. 26. 2. 2010 [cit. 2016-09-20]. Dostupné z: http://cestovani.idnes.cz/cesko-polska-nenavist-aneb-zahadna-bitva-o-tesinsko-fxh- /po-cesku.aspx?c=A100225_182228_igcechy_hig.

Spis powszechny 2011 [online]. Oficialne wyniki v ramach Republiki Czeskiej i Województwa Morawsko-śląskiego [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: www.coexistentia.cz/spis2011.htm.

Správní vývoj okresu Karviná [on line]. [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: http://www.archives.cz/zao/resources/karvina/Spravni_vyvoj_okresu_Karvina.pdf.

Tożsamość etniczna a tożsamość narodowa – porównanie i charakterystyka pojęć [online]. © 2017 NETSTEL Software [cit. 2016-11-20]. Dostupné z: http: //wypracowania24.pl/wos/342/tozsamosc-etniczna-a-tozsamosc.

Vševěd. Encyklopedie v pohybu [online]. Identita obecně [cit. 2016-09-11]. Dostupné z: http://encyklopedie.vseved.cz/identita+obecn%C4%9B.

Seznam ilustrací

Obr. 1. Mapa Těšínského knížectví. Autor Jonas Nigrini, r. 1724. Archiv Muzea Śląska Cieszyńskiego.

Obr. 2. Slezský Goral v kompletním zimním kroji. Archiv Muzea Śląska Cieszyńskiego.

Obr. 3. Beskydské lidové stavení. Archiv Muzea Śląska Cieszyńskiego.

Obr. 4. Svobodné dívky a provdané ženy v tradičních těšínských krojích. Archiv obce Písek.

Obr. 5. Mužský jablunkovský kroj. Archiv Muzea Śląska Cieszyńskiego.

Obr. 6. Historické území Těšínska do roku 1920 a v letech 1920–1938. Použito z: Borák, Mečislav, Gavrecki, Dan. Nástin dějin Těšínska. Ostrava: Advertis, 1992.

Obr. 7. Plebiscitní letáky. Použito z: Gąsior, Gregorz. Zaolzí. Warszawa: Fundacja ośrodka Karta, 2008.

Obr. 8. Zničený polský nápis na železniční stanici v Bystřici. Použito z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/scitani-lidu-bude-i-bitvou-o-cesko-polske-cedule_193179.html, cit. 19. 3. 2017.

Obr. 9. Obálka publikace Generál Josef Šnejdárek opět na Těšínsku. Použito z: Majer, Petr. Generál Josef Šnejdárek opět na Těšínsku. Praha: ČsOL, 2013.

Obr. 10. Obálka turistické mapy Zaolzie. Vlastní sbírky.

Obr. 11. Měšťanský pár v jablunkovském kroji. Archiv Muzea Śląska Cieszyńskiego.